

STUDIA SPORTIVA

2016 ■ ročník 10 ■ číslo 1

Na první straně obálky je kinogram tenisty.

OBSAH

SOCIÁLNĚVĚDNÍ SEKCE

<i>Aleš Sekot, Irena Durdová, Tomáš Pětivlas, Jiřina Kračmarová</i> Pohybové aktivity studentů VŠB-TU Ostrava v kontextu sedavé společnosti	8
<i>Michal Lupač</i> Obsahová analýza kurikulárních dokumentů tělesné výchovy v Nizozemsku z hlediska vybraných faktorů kvality projektovaného kurikula: komparace s RVP ZV	15
<i>Jana Sklenářková, Radka Bartoňová, Alena Skotáková, Lýdie Brázdová</i> Hodnocení inkluzivních jednotek žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hodin běžné tělesné výchovy.....	33
<i>Tomáš Tlustý</i> Nástin vývoje sportu v místním sdružení YMCA v Banské Bystrici v meziválečném období	42
<i>Marta Fialová, Veronika Macková, Alice N. Tejkalová</i> „Ano, jsem rasista! A co?“ Neschopnost hegemonního diskurzu českých médií reflektovat rasismus ve sportu.....	59
<i>Emilian Zadarko, Maria Zadarko-Domaradzka, Zbigniew Barabasz, Wojciech Czarny</i> Míra fyzické aktivity studentů ve volném čase versus těžiště kontroly zdraví.....	70
<i>Jana Nová</i> Duální kariéra ve sportu a nutnost její institucionalizace v České republice	76

KINEZIOLOGICKÁ SEKCE

<i>Miloš Bednář</i> Kategorie prostoru (nejen) v kinantropologii	86
<i>Kateřina Kapounková, Ivan Struhár, Jitka Kopřivová</i> Závislost hypermobility na výskytu lehkých mozečkových dysfunkcí u závodnic v moderní gymnastice	96
<i>Daniel Gurín, Jan Novotný</i> Stabilita stoja po únavě brušných svalů	103
<i>Jan Šťastný</i> Porovnání závodní rychlosti plaveckého způsobu kraul a rychlosti dosažené během intervalů bez vlivu startu a obrátek	110
<i>Luboš Benkovský, Martin Mikulič, Pavol Gregora, Pavol Peráček</i> Efektivnost športovej prípravy mladších žiakov vo futbale.....	117
<i>Jiří Pačes, Jiří Zháněl, Tomáš Vodička, Pavel Mudra, Martin Vilím, Ondřej Hubáček</i> Analýza úrovně antropometrických a silových charakteristik tenistů a tenistek ve věku 11–12 let.....	129

STUDENTSKÁ SEKCE

Eva Valkounová

Tvorba a struktura elektronického nástroje Videoweb tělesné výchovy 136

Lukáš Opáth, Rastislav Paľov, Tomáš Kolofík

Nácvik a zdokonaľovanie tečovania a dorážania puku v kategórii dorast..... 144

Adam Blažek

Marketingové plánování a řízení vrcholové sportovní akce – Czech Open 155

Lenka Doležalová, Pavel Korvas

Lateralita a rychlostně reakční schopnosti v badmintonu..... 163

RECENZE A ZPRÁVY

Zora Svobodová, Věra Večeřová

Historie výuky tělesné výchovy na Masarykově univerzitě 1919–1989 172

Zora Svobodová

Budova tělocvičny Pod Hradem 174

CONTENTS

SOCIAL SCIENCES

<i>Aleš Sekot, Irena Durdová, Tomáš Pětivlas, Jiřina Kračmarová</i> Physical activities of the students at VŠB-Technical University of Ostrava in the context of the sedentary society	8
<i>Michal Lupač</i> The content analysis of Dutch PE projected curricula from perspective of chosen curricula factors of quality: comparison with Czech PE projected curricula	15
<i>Jana Sklenářková, Radka Bartoňová, Alena Skotáková, Lýdie Brázdová</i> Evaluation of Inclusion of Pupils with Special Education Needs to Common Physical Education Lessons.....	33
<i>Tomáš Tlustý</i> The outline of sports evolution of local union YMCA Banská Bystrica during interwar period	42
<i>Marta Fialová, Veronika Macková, Alice N. Tejkalová</i> “Yes, I am a racist! So what?” The incompetence of hegemonic discourse of the Czech media to reflect racism in sport.....	59
<i>Emilian Zadarko, Maria Zadarko-Domaradzka, Zbigniew Barabasz, Wojciech Czarny</i> The level of leisure time physical activity of students vs. the health locus of control	70
<i>Jana Nová</i> Dual career in sport and the need for its institutionalization in the Czech Republic.....	76

KINESIOLOGY

<i>Miloš Bednář</i> Category of Space (not only) in Kinanthropology.....	86
<i>Kateřina Kapounková, Ivan Struhár, Jitka Kopřivová</i> The analysis of possible occurrence of light cerebellar dysfunctions in hyper-mobile rhythmic gymnastics competitors manifested in a slight coordination dysfunction	96
<i>Daniel Gurín, Jan Novotný</i> Stability of standing after abdominal muscles fatigue.....	103
<i>Jan Šťastný</i> Comparison of the racing speed of front crawl swimming technique and the speed achieved during intervals without being affected the start and the turns	110
<i>Luboš Benkovský, Martin Mikulič, Pavol Gregora, Pavol Peráček</i> The effectiveness of sports training younger pupils in football	117
<i>Jiří Pačes, Jiří Zháněl, Tomáš Vodička, Pavel Mudra, Martin Vilím, Ondřej Hubáček</i> Analysis of the level of anthropometric and strength characteristics of male and female players aged 11–12.....	129

STUDENT SECTION

Eva Valkounová

Creation and Structure of an Electronic Tool Videoweb Physical Education..... 136

Lukáš Opáth, Rastislav Pařov, Tomáš Kolofik

Practice and improvement of touching and tipping a puck in youth ice-hockey players 144

Adam Blažek

Marketing planning and management in elite sport events – Czech Open..... 155

Lenka Doležalová, Pavel Korvas

Laterality and reactive abilities in badminton..... 163

REVIEWS, REPORTS

Zora Svobodová, Věra Večeřová

History of physical education teaching in Masaryk University 1919–1989 172

Zora Svobodová

Brno gym hall Pod Hradem 174

SOCIÁLNĚVĚDNÍ SEKCE

SOCIAL SCIENCES

EDITOR: DOC. PHDR. VLADIMÍR JŮVA, CSC.

Pohybové aktivity studentů VŠB-TU Ostrava v kontextu sedavé společnosti

Physical activities of the students at VŠB-Technical University of Ostrava in the context of the sedentary society

Aleš Sekot¹, Irena Durdová², Tomáš Pětivlas², Jiřina Kračmarová²

*Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně¹
Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava²*

Abstrakt:

Naše kulturní sféra se nachází v situaci mizejícího významu fyzické námahy v kontextu sedavého způsobu života. Narůstá tím význam pravidelného provozování sportovně pohybových aktivit jako nedílné součásti aktivního zodpovědného přístupu k životu podporujícího dobrý zdravotní stav a celkovou tělesnou a duševní kondici jedince. Významným příspěvkem na tomto poli je podpora pohybových aktivit na všech úrovních našeho školství, univerzitní prostředí nevyjímaje. Katedra tělesné výchovy a sportu na Vysoké škole báňské – Technické univerzitě v Ostravě na základě vyhodnocení anketního šetření usiluje o zvýšení atraktivnosti nabídky sportovního využití pro své studenty.

Abstract:

Our cultural sphere is characterized by decreasing the importance of physical activity in the context of sedentary lifestyle. It results in increasing the importance of regular sports and physical activities as an integral part of the active responsible approach to life that supports good health and the overall physical and mental condition of the individual. A major contribution to this field is to promote physical activities at all levels of our educational system, including the university environment. Based on the evaluation of the public inquiry, the Department of Physical Education and Sport at VŠB – Technical University in Ostrava seeks to increase the attractiveness of the offer of sports activities for its students.

Klíčové pojmy:

pohybové aktivity, sport, sedavá společnost, motivace.

Key words:

physical activities, sport, sedentary society, motivation

Pohybové aktivity: konceptuální diskuze

Odborná veřejnost a masová média v kontextu stále zřetelnějších negativních dopadů tzv. sedavé společnosti se v poslední dekádě stále intenzivněji zamýšlejí nad úrovní pohybových aktivit v české populaci. A z pochopitelných důvodů je kritické hledí zaměřeno i na výuky tělesné výchovy na našich vzdělávacích institucích. Ústy sociologů, psychologů, pedagogů, trenérů či bývalých vrcholových sportovních reprezentantů je veřejnost informována o klesajícím zájmu naší nejmladší generace o hodiny tělesné výchovy, o snižující se úroveň tělesné kondice našich dětí a mládeže, o růstu obezity žáků a studentů a o celkové nechuti mládeže k pravidelné fyzické aktivitě. Roste počet mladých lidí vyhýbajících se pohybovým aktivitám, klesá zájem o sportování jako přirozené pravidelné formy volnočasových aktivit; pohodlnost se projevuje nejen odporem ke kondičně podpůrné fyzické zátěži, ale i v nechuti k aktivním cestám dopravy, k chůzi, pravidelné jízdě na kole, plavání. Přitom jsme svědky růstu počtu a kvality různých kondičních zařízení, fitness center, wellness zařízení, aqua parků či cyklostezek. Na jedné straně tak figuruje poměrně konzistentní nevelká skupina systematicky sportujících jedinců využívajících především komerčně zaměřené sportovní zařízení; na druhé straně narůstá počet těch, kteří jsou fyzicky aktivní pouze v případě nezbytnosti či pod tlakem okolí.

Pasivní, sedavé, konzumní trávení volného času převažuje nad jeho aktivními, individuálně všestranně harmonizujícími kreativními formami: I mladí lidé chápou sport spíše jako vrcholnou podívanou masových forem zábavy, než jako integrální, nezastupitelnou a životadárnou formu osobního rozvoje, zvyšování fyzické kondice, cesty k upevnění zdraví a navozování přátelských vztahů a pocitů celkové osobní pohody.

Diskuze na téma fyzická činnost či pohybové aktivity vyžadují v daném kontextu náležité konceptuální osvětlení. Nedávný formálně statistický pohled na tuto problematiku pak vymezuje *pohybovou aktivitu* jako tělesný pohyb vyžadující výdej energie a přinášející pozitivní zdravotní účinky. (Hoeger & Hoeger, 2011, p. 6–7). Máme tak na mysli jakoukoli strukturovanou či opakující se pohybovou aktivitu prováděnou či praktikovanou s cílem zlepšení fyzické zdatnosti (Pink, 2008, s. 3). V souladu s koncepcí WHO je klíčový koncept pohybová aktivita z hlediska struktury členěn na *tělesnou výchovu, aktivní hru, aktivní domácí práce, tanec, tělocvičnou rekreaci, sport a aktivní formy dopravy* (Strategic Inter-Governmental forum on Physical Activity and Health, 2004).

Sport pak chápeme jako aktivitu vyvolávající fyzickou námahu, dovednosti či motorickou koordinaci, s prvky soutěživosti, kde pravidla a vzory chování a jednání existují formálně na organizovaném principu (Pink, 2008, p. 3–8).

Pohybová aktivnost zahrnuje široké spektrum aktivit počínaje kupř. chůzí, herní činností, jízdou na kole, prací na zahradě či kondičním během nebo aerobikem (Hendl, Dobrý, et. al. 2011). Pohybová aktivita je v odborné literatuře zpravidla systematizována v kategoriích spontánní neorganizovanosti a organizovanosti s důrazem na rozlišení její frekvence, intenzity, doby trvání a jejího druhu. *Pohybovou nedostatečnost* (pohybovou inaktivitu) pak můžeme vymezit jako „chování jedince, projevující se velmi nízkým objemem běžných denních pohybových aktivit a absencí strukturovaných pohybových aktivit dovednostního charakteru“ (Mužík & Vlček, 2010, s. 14).

Pohybová aktivita je předpokladem k saturaci požadavků organismu cestou pracovních činností, domácích prací, aktivních forem dopravy, zájmové činnosti či individuálně nebo kolektivně vykonávaných tělovýchovně sportovních aktivit. Jde o činnosti spojené s kontrakcí kosterního svalstva spojeného s výdejem energie. Právě v této souvislosti se aktualizuje základní problém tzv. *sedavé společnosti* výrazně limitující potřebu fyzické námahy a pohybu ve většině profesí, v domácnostech a v individuálních formách dopravy (Sekot, 2015, s. 13–24). Jsme tak svědky rostoucí fyzické pasivity lidí, sledujeme nárůst pohodlnosti a nechuti vydávat „zbytečně“ fyzickou sílu v případech, kde je možné přizpůsobit se obecnému klimatu sedavého způsobu života a nechuti vydávat „zbytečně“ fyzickou sílu všude tam, kde je možné přizpůsobit se obecnému klimatu sedavého způsobu života. Raději postojíme deset minut na zastávce městského autobusu, než abychom došli do kilometr vzdáleného cíle pěšky. Přitom většinou lidé dobře vědí, že fyzický pohyb tvoří nedílnou součást zdravého osobnostního vývoje. Stejně je všeobecně známá nízká hladina tělesného pohybu ve většině zejména bohatých technologicky vyspělých zemí. A to vzdor tomu, že zdravé, krásné a fyzicky přitažlivé tělo vypěstované pravidelným pohybem a správnými stravovacími zvyklostmi, je ideálem často zdůrazňovaným nejen v praktickém životě každodennosti, ale i na půdě reklamního vytváření image úspěšného a obdivovaného jedince.

Sociologické aspekty pohybových aktivit

Prospěšnost a nezastupitelnost fyzického pohybu a cvičení je imperativem, na kterém se shodnou různým úhlem pohledu lékaři, pedagogové, marketingoví specialisté či představitelé establishmentu. Image kondičně zdatných a zdravých občanů je dnes mediálně stále silícím poselstvím, nepřináší však zpravidla skutečně rostoucí fyzickou aktivitu nejširších mas obyvatelstva jak v lokálním, tak regionálním nebo globálním měřítku. Spíše jsme stále častěji svědky trpkého konstatování: doporučení o prospěšnosti pohybu, cvičení a sportování se mnohdy nesetkává ani s minimálním objemem fyzické aktivity. Oficiální zdravotnické dokumenty tak v technicky nejvyspělejší zemi světa zaznamenávají více jak 60 % těch, kteří z hlediska fyzického pohybu nedosahují ani nejnižší úrovně doporučených hodnot, když kupř. kolem jedné třetiny Američanů vede „kompletně sedavý způsob života“ (U. S.

DHHS, 2000). Tyto údaje jsou negativně umocňovány i skutečností, že roste počet obézních lidí a tedy i riziko nemocí a fyzických handicapů. Nikoli pouze američtí lékaři experti desítky let opakovaně varují: Dnešní děti vyrůstají v nejobéznější generaci dospělých v celé lidské historii (Hill & Trowbridge, 1998, p. 570–574).

Tato skutečnost je pak zpravidla rozhodovací bází pro motivaci povzbuzování dětí pro sportovní aktivity a je i základnou vytváření fondů sportovních programů, budování sportovních zařízení a sponzorování akcí, jako jsou třeba i nově organizované olympijské hry mládeže. Výzkumné závěry většiny sociologických šetření zkoumajících vztah sportovní účasti a osobnostních rysů jedince však zpravidla narážejí na obtížnost utváření obecně ilustrativních závěrů. Vrcholový sport totiž působí na svoje nositele v nestejné míře a není dále natolik jedinečný a nezastupitelný, aby nemohl být z hlediska socializačních dopadů kompenzován i jinak. Shrnutí závěrů široké plejády prací vztahujících se k socializačním účinkům sportu tak dovoluje vyslovit i následující hypotézy:

- Sport je natolik programově a situačně rozrůzněn, že nabízí i *různost zkušeností* odrážejících se ve variabilitě socializačních procesů.
- Lidé rozhodující se pro aktivní sportovní činnost jsou již svoji povahou zpravidla odlišní od nesportujících, a proto je nesmírně obtížné abstrahovat právě ty charakterové rysy, které jsou budovány primárně sportovní činností.
- Sportovní aktivity jsou různě hodnoceny různými účastníky, a tedy stejné sportovní programy mají pluralitou účastníků nestejný hodnototvorný a hodnotící výměr. Proto i praktické dopady sportovní činnosti na každodenní život svých nositelů se v souladu s jejich „osobnostním naturelem“ různí.
- Význam, průběh a dopad sportovní zkušenosti se v průběhu osobnostního zrání mění zejména v konfrontaci se silicím vlivem nabývání životních zkušeností.
- Je v povaze socializace, že i hodnototvorný význam aktivního sportu je odvozován z osobnostně prožívaných sociálních vztahů a je spoluutvářen i sociálními a kulturními kontexty sportovní participace.
- Srovnatelné socializační rysy na půdě sportu je možné nacházet i na půdě jiných aktivit. Proto jedinci sportovně pasivní mohou nalézat jiné formy socializačně přínosných hodnotných činností, než které nabízí sport.

Komparační studie zkoumající skupiny sportovců s „nesportovci“ v souladu s výše uvedenými závěry nedošly proto k příslušným prokazatelným odlišujícím socializačním charakteristikám. J. Coakley se proto domnívá, že *sport* se z hlediska socializačních účinků projevuje zejména v kontextu:

- Příležitostí prověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti a identitu i mimo rámec sportu.
- Přístupu ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy.
- Formování nových vztahů, včetně sféry mimo sport.
- Poučení, jak sportovní zkušenost možno prakticky využít i v jiných oblastech života.
- Příležitostí jednat s jedincem jako s komplexní osobností a nikoli jako jednostranně rozvinutým sportovcem.
- Šanci být kompetentní, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu (Coakley, 1991).

Moderní věda a životní praxe dokládají stěžejní význam motivace všude tam, kde je třeba vytvořit předpoklady pro trvalejší hodnoty v chování jedince. Za motivaci je považován souhrn vnitřních a vnějších faktorů aktivizujících lidské chování a prožívání směřujících k dosahování výsledků (Průcha, Walterová & Mareš, 2008, p. 127). Přitom k nejdůležitějším motivům patří *potřeby*, jako materiální či duchovní objekty vyvolávané pocity nedostatku. A to i na úrovni fyzického a sociálního bytí. Zorný úhel kategorie pohybu pak reflektuje skutečnost, že zejména děti předškolního věku a děti na pomezí mladšího a staršího školního věku mají vnitřní *potřebu pohybu*. Zároveň však kulturní rámec sedavé společnosti v řadě ohledů utlumuje potřebu pohybu denním režimem, pohybovými možnostmi, životním stylem rodiny a celkovým hodnotovým ukotvením společnosti. Nedostatek

prostoru pro přirozený a osobnost harmonicky rozvíjející pohyb, agresivní nabídka konzumních a pasivních forem trávení volného času či nečinnorodý inaktivní životní styl a hodnotově nepodnětné prostředí mohou již od dětství generovat snižování pohybových aktivit, nedostatečný rozvoj tělesné zdatnosti, oslabení pohybového aparátu a nevyvážený energetickému příjmu a výdeje energie resultujícímu v nadváze a obezitě se všemi průvodními zdravotními konsekvencemi a sociálními omezeními. Zde nelze nezmínit skutečnost, že „nedostatek peněz v rodině je dětmi různých škol vnímán jako důvod k neúčasti na cvičení“ a stejně empiricky ukotvené zjištění o „klesající účasti na mimoškolních pohybových aktivitách u dětí na 2. Stupni ZŠ s jejich rostoucím věkem“ (Mužík & Vlček et al. 2010, p. 129, 135). Obecně máme před sebou široké spektrum motivů, které se v hrubých rysech aktualizují potřebou pohybu, zdravotní prevencí či individuální seberealizací. Je přirozené, že vliv těchto motivů se v závislosti na věku, pohlaví a sociálním pozadí jedince a zejména pak v kontextu různých forem sportu mění. Pokud máme před sebou směřování k trvalejším změnám v dynamice životního stylu, tedy motivaci charakteristické spíše pro dospělé jedince, můžeme hovořit o významné zdravotní funkci sportu. Pro mládež je typičtější spíše motiv přirozené potřeby pohybu a zlepšování vlastní tělesné výkonnosti. V případě vrcholového výkonnostního sportu pak výrazněji běží o motiv vyhraňující se či vyhraněné individuální seberealizace (Minaříková, 1998, p. 96–100).

Postavení fenoménu motivace ve vývoji osobnosti přirozeně nabývá zvláštní význam zejména v kontextu intenzivního výchovně-vzdělávacího období socializace, kdy se buduje a modeluje svět hodnot a z něho odvozovaná struktura preference činností, v jejímž rámci tvoří sportovní aktivity nezastupitelnou součást všestranného osobnostního rozvoje. Aktivita lidského subjektu vzniká v konkrétní činnosti, která na základě jejich objektivních podmínek a v pevné vazbě na vnitřní pohnutky formuje motivační jednání. Z toho vyplývá, že problematiku motivace je třeba hledat v konkrétním výzkumném komplexu v jednotě vztahů kategorie činnosti a kategorie osobnosti. Struktura zaměřenosti každé osobnosti přitom vychází z dynamiky uspokojování individuálních potřeb a z vnitřně zakotvených aktivit, které směřují k dominantním zájmům posilujícím vztahy k vnějšmu prostředí. Motivace tak sehrává – v závislosti na řadě faktorů včetně významného stimulačního působení kategorie věku – důležitou úlohu v regulaci činnosti jedince.

Výkonnostní ambice jsou pochopitelně silným motivačním faktorem u výkonnostních sportovců, zejména chlapců. Sportování ve smyslu vnějších projevů je motivováno úsilím zvyšovat *fyzickou kondici*, a to v rostoucí míře zejména u rekreačně sportujících hochů a dále i mezi výkonnostně sportujícími dívkami, které motivuje účelovost formování *pěkné postavy*. Hledisko vnitřního prožívání posouvá do popředí *radost z pohybu*, kterou věkem motivačně postupně překonává upevňování hodnoty zdraví. Preference relaxační hodnoty sportu se s věkem zvyšuje, a to bez ohledu na formu sportovní zaměřenosti (Coakley, 1991; Sekot, 2008).

Vzdor skutečnosti, že kamarádké kontakty jako motiv sportování s věkem mládeže slábne, je formování pozitivních postojů ke sportu nezastupitelnou součástí všestranného rozvoje mladého člověka, které je umocňována i mírou sportovní asertivity jedince.

Specifické místo při zkoumání motivačních faktorů sportovních aktivit mládeže patří otázce *významu a kreditu školní tělesné výchovy*. Právě ona by měla účinně přispívat k motivům celoživotní sportovní aktivity jedince. Míra její obliby souvisí logicky vzato i s mimoškolní tělovýchovnou a sportovní angažovaností mládeže. Už z celé dnešní filozofie fungování soudobého sportu vyplývá, že učitel tělesné výchovy se mnohdy orientují spíše na motoricky vyspělé žáky bez výraznějšího zájmu získat pro sportovní aktivity pohybově méně disponované jedince. *Trenér* je tedy z hlediska motivačních činitelů hodnocen pozitivně spíše u výkonnostně, respektive rekreačně sportovně aktivních chlapců (Medeková, 2001, p. 65–84). Pozoruhodná analýza úlohy pohybu a zdraví v *kurikulu tělesné výchovy* v České republice a v zahraničí došla k závěru, že v ČR, Německu a USA je patrný odklon od sportovních dovedností, od jednostranné orientace na výkon směrem k důrazu na osobní uspokojení, radost z pohybu, prožitek a seberealizaci žáků (Mužík & Vlček, 2010, p. 47 – 56). Zájem od tradiční podpory sportovních dovedností se tak přesouvá na rozvoj pohybových dovedností, tělesné kondice, zdatnost a zodpovědné udržování lidského zdraví. Společným jmenovatelem tohoto snažení na půdě tělesné výchovy je pak *celoživotní kladný vztah k fyzickému pohybu a aktivnímu*

přístupu k životu. Správně se tak v této souvislosti aktuálně připomíná potřeba motivovat učitele tělesné výchovy směrem k tématům přímo souvisejícím s podporou zdraví cestou kompenzačních cvičení v rámci prevence oslabení podpůrně pohybového systému a kondiční cvičení pro optimální rozvoj tělesné zdatnosti. Vzdor tomuto trendu studenti středních škol stále zpravidla deklarují, že jsou v tělesné výchově nejvíce hodnoceni za sportovní výkony (zejména ze sportovních her, atletiky a gymnastiky), když dovednostem z kondiční přípravy, která je základem zdravotně orientované zdatnosti, nebývá věnována odpovídající pozornost (Mužík & Vlček, 2010, p. 75).

Současné diskuse o významu, povaze a směřování školní tělesné výchovy tak silně signalizují spíše ambivalentní hodnocení ze strany žáků a studentů. Zdá se, že chybí důsledné uplatňování zásady individuálního přístupu k cvičencům v souladu s jejich dispozicemi, zájmy a mírou osobního zaujetí pro sportovní aktivity. Hledisko utváření *volních vlastností* zde má směřovat k trvalosti motivů, svědomitosti a schopnosti vzdorovat překážkám, k vědomí zodpovědnosti, pěstování spolehlivosti, vytrvalosti, sebekritičnosti, přesnosti, zásadovosti a sebeovládání (Labudová & Tothová, 2007).

Postavení tělesné výchovy v systému našeho vysokého školství za poslední čtvrtstoletí prošlo řadou koncepčních změn vycházejících primárně v nejednoznačnosti chápání potřeby podpory sportovní pohybových aktivit dospívající a dospělé populace. Zároveň se rozšířilo spektrum nabídek sportovní pohybových programů vycházejících vstříc individuálním zájmům a potřebám studentů. Platí to i pro katedru tělesné výchovy a sportu (KTVS) Vysoké školy báňské – Technické univerzity v Ostravě (VSB-TU), která je celoškolskou katedrou, zajišťující výuku tělesné výchovy jako vyučovacího předmětu, řídí a organizuje pohybové aktivity studentů v jejich volném čase, spolupracuje a zajišťuje vrcholovou a výkonnostní činnost Vysokoškolského sportovního klubu univerzity a organizuje zimní a letní výcvikové kurzy studentů. Katedra se rovněž podílí na výuce tělovýchovných předmětů studijního oboru „Sportovní management“ a vede speciální tělesnou výchovu na Fakultě bezpečnostního inženýrství.

Cíl a metodika výzkumu

Cílem naší práce bylo zjistit, zda námi nabízená skladba sportů v rámci tělesné výchovy dokáže vstřícně orientovat studenty ke zdravému životnímu stylu, potažmo k zájmové tělesné výchově, která je po povinné registraci v prvním ročníku studia nabízena zdarma pro všechny studenty volitelnou formou v dalším průběhu studia. Dílčím cílem práce je provést srovnání s obdobnou studií, která na fakultě proběhla v roce 1998. S nabídkou sportování tehdy bylo spokojeno 52 % studentů, 32 % využívalo nabídky KTVS jedenkrát týdně (27,6 % ji nikdy nevyužívá); největší zájem zaznamenalo plavání, badminton, volejbal, tenis a aerobik (Durdová, 1998).

Výsledky výzkumného šetření

Pro nedávné anketní šetření byl vytvořen dotazník obsahující 21 otázek týkajících se nabídky, propagace, kvality a využitelnosti nabídky sportovní pohybových aktivit KTVS. Výzkumného šetření se zúčastnilo 360 respondentů, z toho bylo 49 % žen. Většinu respondentů tvořili studenti 1. a 2. ročníku studia (90 %), z oborů fakulty převládaly odpovědi studentů Ekonomické fakulty (34 % procent dotázaných). Výsledkem studie nám byla zpětnovazební informace vedoucí ke zkvalitnění nabízených pohybových aktivit a sportů s cílem podpořit a pozitivně ovlivnit životní styl studentů. Při srovnání s obdobným anketním šetřením z roku 1998 došlo k nárůstu počtu respondentů (dříve 243), snížení počtu dotazovaných žen (dříve 67 %), a zvýšení počtu dotazovaných z 1. a 2. ročníku studia (dříve 69 %). Přitom stále platí, že hlavním úkolem KTVS je zajišťovat výuku povinné a nepovinné tělesné výchovy na všech fakultách VŠB-TU Ostrava.

Povinnou tělesnou výchovu mají první ročníky všech sedmi fakult hodnocenou jedním kreditem v každém semestru, pouze na Ekonomické fakultě je povinná TV bez kreditového ohodnocení. Posluchačům je dána možnost výběru z mnoha sportovních odvětví: aerobik, badminton, basketbal, bojová umění, florbal, futsal, fotbal, fitness-jóga, frisbee, horolezectví, jóga, kondiční cvičení s hůlkou, kondiční kulturistika, požární sport, stolní tenis, tenis, veslování, volejbal, zdravotní tělesná

výchova, plavání. Dle vlastního uvážení si studenti volí nejen sport, ale také den a hodinu, sportovní objekt a případně i vyučujícího. Nepovinná forma TV je realizována mimo jiné prostřednictvím pestré nabídky zimních a letních výcvikových kurzů a také formou tělocvičné rekreace v odpoledních a večerních hodinách, případně o sobotách a nedělích. KTVS organizuje sportovní akce také pro zaměstnance školy v průběhu celého akademického roku. Navíc každoročně pořádá pro studenty a zaměstnance školy Sportovní den.

Z našeho šetření vyplývá, že nejvíce studenti preferují kondiční kulturistiku (24 %) a kondiční cvičení s hudbou (19 %), ze sportovních her je nejvíce oblíben badminton (18 %). Zastoupení dalších sportovních her je poměrně lineární, pohybuje se kolem pěti procent v pořadí tenis, volejbal, fotbal (futsal), basketbal a florbal. Překvapil nás nízký podíl zimních sportů (4 %), plavání (3 %) a in-line bruslení (2 %). Ve srovnání s rokem 1998 je výrazný snížený podíl oblíbenosti při pohybových aktivitách u plaveckých sportů (v roce 1998 ve výzkumu označeno plavání studenty jako nejoblíbenější pohybová aktivita) naopak oblíba badmintonu, kondičních cvičení a sportovních her vykazuje obdobné výsledky jako v roce 1998. Většina studentů pak preferuje pohybovou aktivitu v čase od 10 do 14 hodin.

Největšího rozdílu při srovnání obou výzkumů bylo dosaženo v oblasti získávání informací o pohybových aktivitách. Nově totiž do systémové informovanosti o pohybových aktivitách vstupují sociální sítě a elektronický systém školy (Edison), takže studenti, kteří se ve výzkumu v roce 1998 nejvíce informací dozvídali přímo od vyučujících v hodinách, spolužáků, z nástěnek nebo u zápisu dnes uvádí na prvním místě webové stránky katedry, facebook a elektronický systém Edison.

V anketním šetření nás nejvíce překvapila skutečnost, že 93 % respondentů vůbec nesportuje o víkend (v roce 1998 to bylo 63 % dotázaných).

Závěr

KTVS pokračuje v koncepci odborné spolupráce s fakultami, kdy katedra tělesné výchovy participuje s příslušnou fakultou ve výuce studentů v některých oborech a předmětech, garantuje odborné tělovýchovné předměty. Tento trend se jeví jako správně zvolená cesta dalšího vývoje katedry, je to cesta, která se navíc stává motivací pedagogů ke svému dalšímu vzdělávání. Výhodou tohoto systému je i skutečnost, že VŠB-TU disponuje moderním sportovním areálem, ve kterém je schopna pohybové aktivity nabízet.

V návaznosti na výsledky našeho anketního šetření jsme si pro práci Katedry tělesné výchovy a sportu vytýčili následující cíle:

- Výuka tělesné výchovy na všech sedmi fakultách VŠB-TU Ostrava bude zajištěna odborníky KTVS, kromě bazény v objektech a tělovýchovných zařízeních školy.
- Bude pokračovat spolupráce s Ekonomickou fakultou s cílem vyučovat odborné a tělovýchovné předměty studijního oboru Sportovní management a připravit tak studijní plány pro specializaci Sportovní management při katedře Managementu Ekonomické fakulty.
- Nabízet zimní a letní výcvikové kurzů pro všechny obory fakult.
- Klást důraz na celoroční fakultní soutěže – fotbalovou ligu, florbalovou ligu a badmintonovou ligu studentů VŠB-TUO. Tedy sportovní akce aktualizující význam sportovní pohybových aktivit jako integrální a nezastupitelné součásti plnohodnotného životního stylu.
- Zaměřit se na výuku TV zdravotně oslabených studentů.
- Informovat o sportovním dění na univerzitě alespoň 6x ročně (Akademik, Sokolská 33, regionální tisk).
- Využít udělené akreditace pro školení Instruktor aerobiku, Instruktor lyžování a Instruktor snowboardingu a zorganizovat alespoň jedno školení ročně pro širokou veřejnost.
- Zajistit možnost výběru dvaceti sportů z nabídky KTVS
- Zajišťovat výuku zdravotní TV pro handicapované včetně přednášek.
- Dbát o zajištění výuky TV kvalitním sportovním materiálem.

- Dbát o zajištění bezpečnosti výuky.
- Připravit nabídku alespoň pěti zimních a letních výcvikových kurzů pro studenty i zaměstnance.
- Podporovat činnost vysokoškolského sportovního klubu, organizovat činnost jeho oddílů převážně z řad odborných asistentů KTVS jako trenérů, dbát, aby členskou základnu tvořili převážně studenti VŠB-TUO v roce 2015 dle harmonogramu školy.
- Zajišťovat možnosti pohybových aktivit pro studenty i zaměstnance školy ve zkouškovém období.
- Připravit Sportovní den VŠB-TUO.
- Zorganizovat sportovní turnaje a cvičení v rámci výuky TV na závěr zimního semestru pro studenty a zaměstnance.

- Dbát o pohybovou rekreaci studentů a zaměstnanců školy v tělocvičnách KTVS v odpoledních a večerních hodinách.

Podpora sportovně pohybových aktivit jako celoživotně ukotvená součást aktivního přístupu k životu a vědomí odpovědnosti za vlastní zdraví a tělesnou a duševní kondici stojí jako pevná hráz pasivního konzumního života sedavé společnosti. Především v prostředí univerzitního školství si jsme stále více vědomi, že v našem kulturním prostředí vzájemně působí dvě skupiny faktorů působících na tendence vývoje sportovně pohybových aktivit v kontextu změn životního stylu naší populace: První skupina je reflexí změn sociální struktury, především nově se formující střední třídy (širší dopady aktuálně se vyvíjející ekonomické situace, tendence ve vzdělávacím systému, růst životní úrovně, vývoj zaměstnanosti, změny v povaze práce, atp.); druhá skupina faktorů vyplývá především z kulturních změn (převládající étos hodnotového systému, vzory chování, mezilidské vztahy, sociální kontrola, veřejné mínění, kulturní tlaky, silný vliv masových médií, atp.). Podpora všestranně se rozvíjející osobnosti se tedy stala stěžejním cílem i katedry tělesné výchovy a sportu Vysoké školy báňské-Technické univerzity v Ostravě.

Literatura

- Coakley, J. (2001). *Sport and Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw-Hill.
- Durdová, I. (1998). *Využití volného času studentů VŠB-TU Ostrava k tělocvičné rekreaci*. Ostrava: Závěrečná zpráva projektu řešeného v rámci IGS VŠB-TUO (IGS/10).
- Hendl, J., & Dobrý, L. (eds.). (2011). *Zdravotní benefity pohybových aktivit*. Praha: Karolinum.
- Hill, J., & Trowbridge, F. (1998). Childhood obesity: Future directions and research priorities. *Pediatrics*, 101, 570–574.
- Hoeger, W. K., & Hoeger, S. A. (2011). *Lifetime Physical Fitness and Wellnes. A Personalized Program*. Eleventh Edition. Wadsworth: International Edition.
- Labudová, J., & Tothová, D. (2007). Trends of organizational and development of Sport for all in Slovak Republic. *Social Dimensions of Sport and Recreation development in Central European Countries*. Bratislava: National Sport center. p. 25–31.
- Medeková, H. et al. (2001). Ontogenéza tělesného rozvoja detí z hľadiska pohybové aktivity. *Sport v Českej republike na začátku tisíciletí*. Praha: Univerzita Karlova. p. 84–88.
- Minaříková, D. (1998). Motivace k pohybové aktivitě a volní úsilí – pilotní experiment. *Celostátní konference s mezinárodní účastí v oboru kinantropologie*. Olomouc: FTK UP, p. 96–100.
- Mitáš, J. (2010). Physical activity and preferences within the Czech population: Eastern Europe specificities. *Gymnica*, vol. 40, no. 30, Olomouc: Univerzita Palackého.
- Mužík, V., & Vlček, P. et al. (2010). Škola, pohyb a zdraví. Výzkumné výsledky a projekty. Brno: Masarykova univerzita a MDS.
- Pink, B. (2008). *Defining Sport and Physical Activity: a conceptual model*. Cambera: Australian Bureau of Statistics
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2008). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Sekot, A. (2008). *Sociologické problémy sportu*. Praha: GRADA
- Sekot, A. (2015). *Pohybové aktivity pohledem sociologie*. Brno: MUNI

Obsahová analýza kurikulárních dokumentů tělesné výchovy v Nizozemsku z hlediska vybraných faktorů kvality projektovaného kurikula: komparace s RVP ZV

The content analysis of Dutch PE projected curricula from perspective of chosen curricula factors of quality: comparison with Czech PE projected curricula

Michal Lupač

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Abstrakt

Školská reforma, která mimo jiné vyústila v revizi školských dokumentů, na našem území probíhá již více než deset let. Za tu dobu byla podrobena mnoha studiím, které její dosavadní výsledek hodnotí různě kriticky. Další výzkum kurikula, který by mohl přispět k jeho zkvalitnění, proto považujeme za relevantní. Předkládaná studie analyzuje projektované kurikulum tělesné výchovy v Nizozemsku, které následně srovnává s projektovaným kurikulem tělesné výchovy v České republice se zaměřením na vybrané faktory kvality kurikula, kterými jsou návodnost a vnitřní kongruence. Nizozemské dokumenty byly podrobeny obsahové analýze textu a následně srovnány s českými dokumenty pomocí komparativní metody, přičemž jako výchozí vědecký přístup byla pro naši studii zvolena případová studie a problémový přístup s problémovými tématy vnitřní kongruence a návodnost. Výsledky studie naznačují, že vnitřní kongruence a návodnost je v nizozemských dokumentech v porovnání s českými dokumenty dosahována ve vyšší míře. V závěrečné diskusi rovněž zmiňujeme obsahovou stránku nizozemského dokumentu a vybrané rozdíly s českým dokumentem.

Klíčová slova

Tělesná výchova v Nizozemsku, tělesná výchova v České republice, projektované kurikulum, komparace, vnitřní kongruence, návodnost.

Abstract

The study analyses the Dutch PE curricula documents and compares them with the Czech PE curriculum. Our research focuses mainly on the selected quality factors – internal congruence and instructional quality. The methodology is based on the qualitative (case oriented) problem approach and the comparison of the analysed documents. We present the educational content comparison of the selected curricula papers and highlight their similarities and differences. The study results indicate higher rate of the instructional quality and internal congruence of the Dutch documents compared to the Czech ones.

Key words

Physical education in the Netherlands, physical education in the Czech Republic, curriculum, comparison, internal congruence, instructional quality.

Článek vznikl za podpory projektu KUME 2015 Kurikulum základní školy: metodologické přístupy a empirická zjištění (MUNI/A/1360/2014). Děkuji rovněž Charlotte Iványi za laskavou pomoc s překladem nizozemských dokumentů.

Úvod

Pohyb tvoří nedílnou součást lidského života. Avšak jak naznačují některé výzkumy, v České republice klesá počet lidí, kteří se pravidelně účastní sportovních či pohybových aktivit (Eurydice, 2014, s. 8). S 35 % pravidelně pohybově aktivních lidí zaostáváme v rámci Evropské unie o 7 %. Mezi lety 2009 a 2013 u nás vzrostl počet lidí, kteří se pohybují jen občas nebo vůbec, o 8 %. Klademe si proto otázku, zda jednou z příčin poklesu pohybově aktivních občanů může být způsob, jakým se náš vzdělávací systém (resp. výuka tělesné výchovy) snaží vést žáky k dlouhodobé pohybové aktivitě.

Jednou ze zemí, které se daří počet pohybově aktivních lidí zvyšovat, je Nizozemsko. Podle studie o tělesné výchově a sportu ve školách v Evropě (Eurydice, 2013), která je podle autorů stručným pokusem o zmapování situace a poskytnutí komparativních informací ze třiceti zemí zapojených do sítě Eurydice, neposkytlo Nizozemí (spolu s Lucemburskem a Švýcarskem) pro tuto studii žádné údaje, které by mohly pozitivní nárůst pohybově aktivních lidí způsobený výukou ve školách vysvětlit. I z tohoto důvodu jsme se rozhodli zaměřit na analýzu projektovaného kurikula tělesné výchovy (TV) tohoto státu a podrobit jej komparaci s kurikulem TV v našem státě z hlediska vybraných faktorů kvality.

Výzkumný problém a cíle studie

Předkládaná studie se odkazuje a částečně navazuje na dřívější práce autorů, kteří se výzkumem projektované formy kurikula TV zabývali v zahraničí i u nás (srov. Vlček, 2009; Vlček & Janík, 2010; Pühse & Gerber, 2005; Richterová, 2006; Liu, 2008; Habrdlová, 2013; Lupač, 2013, 2014). Nejčastěji autoři ve svých výzkumech využívali obsahovou analýzu, kterou provedli pomocí systému témat nebo kategoriálního systému. Někteří rovněž pro rigoróznost svých prací využili postup triangulace, anebo zvolili pro sběr dat dotazníky určené zástupcům jednotlivých zemí, kteří se problematikou TV zabývali. Kromě studie Pühseho a Gerbera (2005) se autoři zabývali dvěma či maximálně třemi státy, proto tyto studie můžeme označit za případové. V hledáčku zájmu autorů byla většinou obsahová stránka dokumentů a vlastní srovnání vzdělávacího obsahu TV. Některé vědecké přístupy a metodologické postupy předkládané studie částečně vycházejí z metodologie, kterou zmínění autoři použili ve své práci.

V návaznosti na fakta zmíněná v úvodu této studie a pochyby ohledně úspěšnosti proběhlých reforem projektovaného kurikula, které panují napříč odbornou veřejností (srov. Janík et al., 2010b; Hrubý, 2011; Kuhn, 2011; Janík et al., 2013; Dvořák, Starý & Urbánek, 2015 aj.), definujeme cíle naší studie. Ty vycházejí z vymezení faktorů kvality kurikula, které můžeme rozdělit do kategorií vstupů, procesů a výstupů (srov. Buhren, 2004, s. 10-11; Janík et al., 2010, s. 40; Vlček & Mužík, 2012, s. 35). Problematika projektovaného kurikula spadá do kategorie vstupy, přičemž pro účel naší studie jsme vybrali faktory *návodnost* a *vnitřní kongruence*, které jsme se v naší studii rozhodli postihnout a ze kterých vyplývají konkrétní cíle studie.

V odborné literatuře najdeme mnoho autorů vymezujících pojem kongruence (např. Stake, 1972, s. 104-106; Egger et al., 2002, s. 44; Buhren, 2004, s. 151; s. 44; Janík et al., 2010, s. 40; Janík et al., 2011, s. 39; Vlček & Mužík, 2012, s. 36; Janík et al., 2013, s. 32 aj.). Pedagogové se více méně shodují, že kongruence je shoda mezi projektovaným a realizovaným kurikulem. Aby tedy bylo dosaženo co nejvyšší možné míry kongruence, musí být plánované předpoklady, cíle a procesy ve shodě s realizovaným vzděláváním. Přidáním adjektiva *vnitřní* se snažíme o užší vymezení pojmu. V rámci naší studie proto *vnitřní kongruenci* vnímáme jako obsahový soulad mezi cíli, vzdělávacím obsahem (učivo a příp. očekávané výstupy) a standardy v projektovaném kurikulu.

Faktor kvality kurikula *návodnost* (instructional) považujeme za vlastnost dokumentu, která zájemci usnadňuje jeho použití v praxi. Čím více je dokument návodný, tím menší je riziko, že během realizace jeho vzdělávacího obsahu dojde k nežádoucím odchylkám. Faktor *návodnost* můžeme vnímat jako faktor ovlivňující kritéria kvality kurikula, v tomto případě kritéria *jasnost* a *srozumitelnost* (srov. Janík et al., 2011, s. 40). Přílišná návodnost dokumentu (stejně jako nedostatek návodnosti) však

může být pedagogy vnímána negativně (srov. Vollstädt et al., 1999, s. 91). Potřebu tvorby dostatečně návodných kurikulárních dokumentů zmiňuje např. Schiro (2008, s. 8).

V návaznosti na výzkumný problém definujeme cíle studie:

Cíl 1: Analyzovat obsahovou a formální stránku nizozemského projektovaného kurikula TV.

Cíl 2: Porovnat analyzované nizozemské projektované kurikulum TV s českým projektovaným kurikulem TV z hlediska vnitřní kongruence a návodnosti.

Domníváme se, že sledované faktory mohou pomoci odhalit některá úskalí našich dokumentů a věříme, že bychom v zahraničních dokumentech mohli nalézt inspiraci pro případné další revize národního kurikula.

Abychom dostáli principu kontextuality, jehož naplnění je jedním z předpokladů vypracování srovnávacích studií (srov. Liu, 2008, s. 26-27; Vlček, 2015, s. 401), kladou si následující odstavce za cíl čtenáře stručně seznámit se současným vzdělávacím systémem v Nizozemsku.

Stručná deskripce vzdělávacího systému v Nizozemsku

Vzdělávací systém v Nizozemsku se od českého systému školství liší v mnoha aspektech. Hlavním informačním zdrojem pro následující podkapitolu se stal evropský portál zaměřený na vzdělávání Eurydice a publikace *Key Figures 2009-2013*, kterou vydalo nizozemské Ministerstvo školství, kultury a vědy. Čerpali jsme rovněž ze zkušeností nasbíraných během tříměsíčního studijního pobytu autora v této zemi.

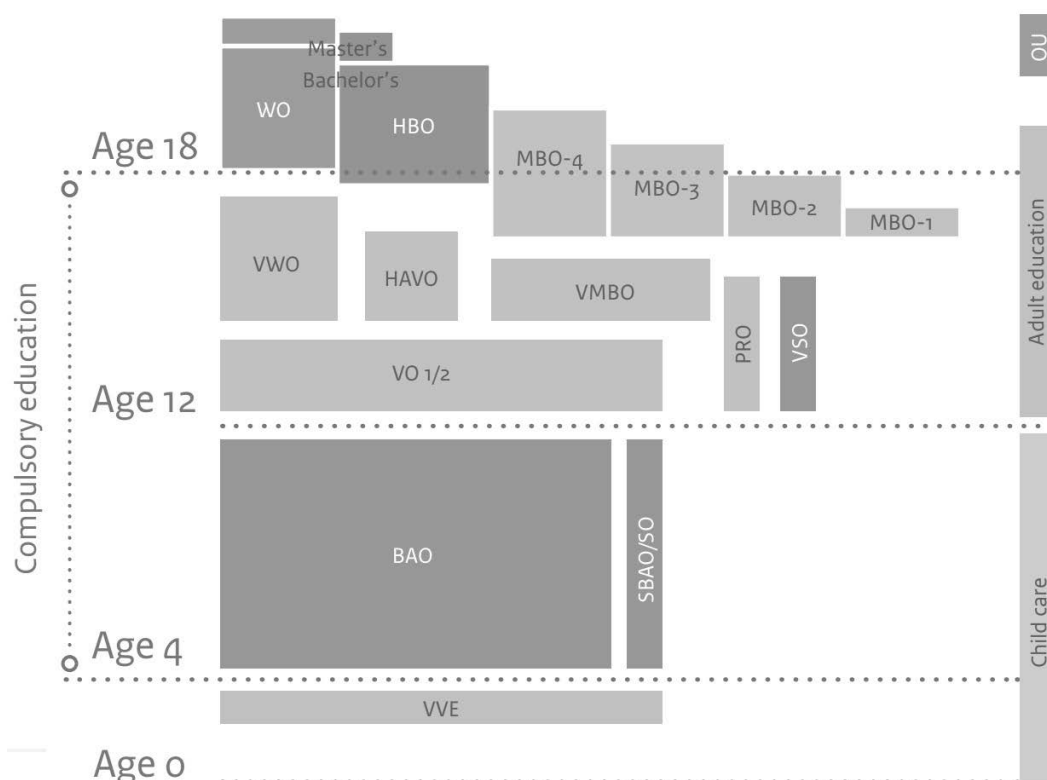
Pro děti v Nizozemsku je školní docházka povinná od pěti do šestnácti let. Do svých čtyř let mohou děti navštěvovat školky nebo jesle, které spadají pod zodpovědnost místních samospráv. Rodiče mají rovněž možnost posílat své děti do předškolních zařízení, kde je kladen větší důraz na vzdělávací aspekty. Tato zařízení jsou zaměřena na dvou až pětileté děti, u kterých hrozí rozvinutí vzdělávacích poruch (Eurydice, 2015, s. 1; Wooning, 2004, s. 62).

Primární vzdělávání v Nizozemsku trvá osm let a většina žáků jej absoluuje od čtvrtého do dvanáctého roku života na běžné základní škole pro primární vzdělávání (BAO). Děti, které mají specifické poruchy učení, výchovné problémy nebo (byť dočasně) vyžadují asistenty nebo speciálně vybavené prostory kvůli tělesnému postižení, navštěvují speciální základní školu pro primární vzdělávání (SBAO) nebo speciální základní školu jak pro primární, tak pro sekundární vzdělávání (SO nebo VSO), které mohou navštěvovat až do svých 14. narozenin. Poté mohou pokračovat na pre-odborné vzdělávání, na školy učňovského typu nebo další běžné školy druhého stupně.

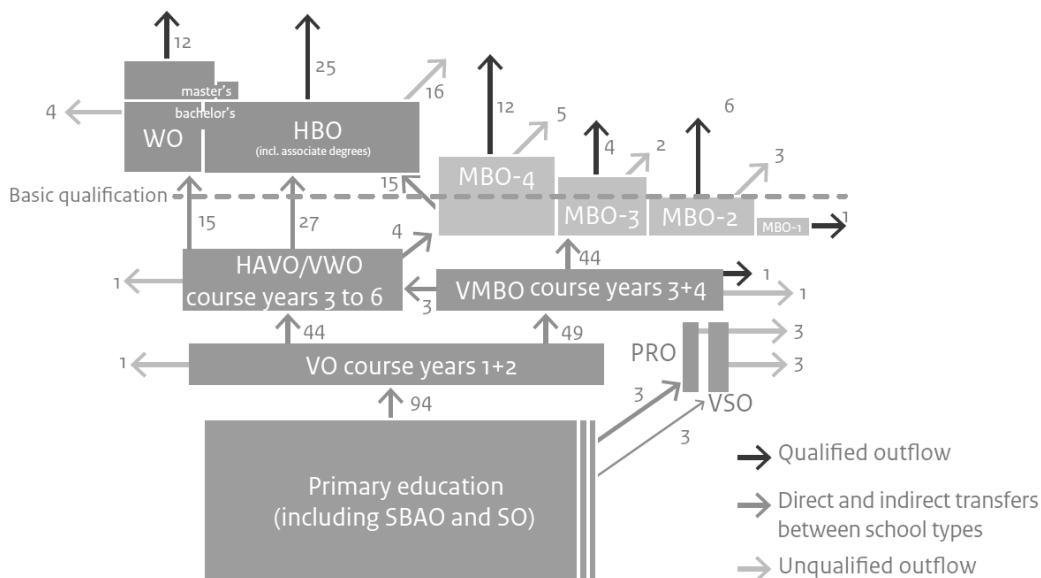
Na druhém stupni většina dětí pokračuje sekundárním vzděláváním (VO), které se větví na základní vzdělávání (HAVO), praktické vzdělávání (PRO), pre-univerzitní vzdělávání (VWO) a pre-odborné vzdělávání (VMBO). Pre-odborné vzdělávání zahrnuje další čtyři směry, kterými se žáci mohou vydat. Jsou jimi základní volitelné programy (BL), volitelné programy pro střední management (KL), kombinované programy (GL) a teoretické programy (TL). Všechny zmíněné cesty směřují k střednímu odbornému vzdělávání (MBO). Po zvládnutí kombinovaného a teoretického programu mohou žáci rovněž jít do základního vzdělávání (HAVO), které spolu s pre-univerzitním vzděláváním (VWO) připravuje studenty na programy v rámci terciálního vzdělávání.

V rámci terciálního vzdělávání následuje odborné vzdělávání (MBO) nebo vyšší vzdělávání (HO). MBO se dělí na odborné praktické vzdělávání (BOL) a blokové vzdělávání (BBL) a sestává ze čtyř kvalifikačních stupňů: 1. asistentská úroveň, 2. základní volitelný výcvik, 3. odborný výcvik a 4. specializovaný výcvik nebo výcvik pro střední management. Těchto stupňů mohou dosáhnout ve čtyřech sektorech: 1. personální a sociální služby a péče o zdraví, 2. inženýrství a technologie, 3. obchod a 4. zemědělství a životní prostředí, které je dotováno Ministerstvem pro hospodářské záležitosti. Vyšší vzdělávání (HO) zahrnuje vyšší profesní (HBO) a univerzitní (WO) vzdělávání.

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvují kromě výše zmíněných běžných typů škol ještě oddělení podporující učení (LWOO), speciální sekundární školy (VSO) nebo praktické vzdělávání (PRO). Dospělí mohou navštěvovat kurzy pro dospělé. V následujícím diagramu je zobrazena struktura nizozemského vzdělávacího systému (Missler & Groeneveld, 2014).

Prostupnost mezi jednotlivými typy škol znázorňuje následující diagram (Missler & Groeneveld, 2014, s. 8). Číslo u jednotlivých šipek uvádějí transfer žáků v procentech.

Jak je patrné z uvedeného textu, systém vzdělávání v Nizozemsku se v mnohém podobá českému systému, ačkoliv mezi oběma systémy existuje i několik rozdílů. Patrně nejdůležitější odlišností je

v kontextu naší studie fakt, že základní vzdělávání na úrovni ISCED 1 začíná v Nizozemsku dříve a končí později než u nás, což se promítá i do sledovaných kurikulárních dokumentů.

Analýza projektovaného kurikula tělesné výchovy

V následující části pojednáme o zkoumaných dokumentech a použité metodě, pomocí které jsme dokumenty analyzovali.

1) Použité metodologické postupy

Výzkumný design naší práce vychází z konceptu případové studie a problémového přístupu (srov. Vlček, 2015, 2016, v tisku). Hendl (2005, s. 104) uvádí, že případová studie je empirický výzkumný design, jehož smyslem je „velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málu případů.“ (srov. Švaříček, Šedřová et al., 2007, s. 97). Jak se shodují někteří autoři, hodnotná komparativní studie musí být prováděna s předem jasně definovaným problémem (Holmes, 1981, s. 61; 1991, s. 25; Gavora, 2010, s. 182). Jak uvádí Vlček (2015, s. 403; 2016, v tisku), snahou badatele je v tomto úvodním kroku definovat výzkumné pole, ve kterém problém existuje. Noah a Eckstein (1969, s. 127, in Vlček, 2015, s. 403) uvádějí, že zásadní výhodou stanovení výzkumného problému jako východiska pro další výzkum je možnost výběru dat, která jsou pro daný výzkum relevantní. Jako problémová témata jsme zvolili faktory návodnost a vnitřní kongruence (viz výše). Domníváme se, že zvolený výzkumný design odpovídá charakteru a formě zkoumaného jevu, kterým jsou kurikulární dokumenty.

Základním výzkumným souborem pro analýzu kurikulárních dokumentů TV v Nizozemsku se staly dokumenty z primárních zdrojů, které spolu úzce souvisí a které nemohou být chápány odděleně. Zkoumanými dokumenty jsou:

- *Kerndoelen Primair Onderwijs* – Klíčové cíle pro primární a nižší sekundární vzdělávání (National Institute for Curriculum Development, 2006);
- *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor het Basisonderwijs* – Základní dokument TV pro základní vzdělávání (National Institute for Curriculum Development, 2011).

Oba dokumenty jsou vydány Národním institutem pro kurikulární vývoj (SLO) a zahrnují úroveň prvního stupně základní školy (ISCED 1), která je v hledáčku našeho zájmu. Pro upřesnění dodejme, že dokument *Klíčové cíle pro primární a nižší sekundární základní vzdělávání* (dále jen *Klíčové cíle*) je pro školy závazný, zatímco dokument *Základní dokument tělesné výchovy pro základní vzdělávání* (dále jen *Základní dokument*) nikoliv.

Jako základní výzkumná metoda studie byla zvolena obsahová analýza písemných dokumentů, která byla provedena nekvantitativním způsobem (srov. Gavora, 2010, s. 142). Tento způsob cílí na zjišťování obsahu sdělení slov či větších slovních a větných celků, nikoliv primárně na jejich kvantifikaci v rámci kategorií, ačkoliv jak uvádí Váňová (1998, s. 64), ke kvantifikaci může dojít i v kvalitativním výzkumu. Obsah obou dokumentů jsme analyzovali pomocí formálních charakteristik a systému témat, který prochází neustálým vývojem.

Dokumenty byly jednotlivě studovány a „rozbity“ na dílčí významové jednotky, které byly shlukovány do jednotlivých kategorií. Z hlediska pedagogické a kinantropologické terminologie však bylo obtížné tyto kategorie korektně pojmenovat, proto byly slučovány a přetvářeny do témat. Tato témata slouží k obsahové deskripci dokumentů a usnadňují systematizaci získaných dat (Hendl, 2005, s. 211). Můžeme tedy říci, že témata vznikala induktivně prostřednictvím metody otevřeného kódování (srov. Strauss & Corbinová, 1999, s. 42-52; Hendl, 2005, s. 211; Švaříček & Šedřová, 2007, s. 211-222 aj.). Některá témata (srov. Lupač, 2014, s. 20-21) byla přejata deduktivní metodou z prací, které se již dříve analýzami projektovaného kurikula TV zabývaly (Richterová, 2006; Vlček, 2009; Vlček & Janík, 2010; Habrdlová, 2013; Lupač, 2014). Obsahová vymezení témat byla během

studia dokumentů nadále precizována¹. Systém témat² v aktuální podobě obsahuje následující témata: problematika pohybových her v TV, problematika sportovních her v TV, problematika zdraví v TV, problematika fyzické zdatnosti v TV, rozvoj celoživotní pohybové aktivity, hodnocení kvalitativních změn v TV, problematika znalostí v TV a problematika časové dotace v TV.

Prostřednictvím témat je popsána obsahová dimenze dokumentů, na jejímž základě byla zjišťována jejich návodnost, zatím co na základě struktury dokumentů byla posuzována jejich vnitřní kongruence. Abychom mohli posouzení vnitřní kongruence provést rigorózním způsobem, rozhodli jsme se opřít o strukturu českého RVP ZV (2013)³ a zkoumané dokumenty jsme proto sledovali v linii cíle => obsah (učivo a očekávané výstupy) => standardy⁴. Ve výsledkové části upozorňujeme, zda dokumenty danou linii drží (a zda je obsahově sourodá) či nikoliv. Jak uvádí Janík a kol. (2011, s. 41), „jednou z možností, jak usuzovat na kvalitu kurikulárního dokumentu, je porovnat ho s jiným kurikulárním dokumentem.“ Naše práce proto nemá ambici vyjádřit míry vnitřní kongruence a návodnosti v číslech, nýbrž v porovnání s jinými kurikulárními dokumenty.

Výsledky

Následující řádky si kladou za cíl seznámit čtenáře s výsledky analýzy dokumentů a jejich komparace s českými dokumenty v rámci zmíněných problémových témat. Nejprve je věnována pozornost formálním charakteristikám, kterými jsou formát dokumentu, grafika dokumentu, jeho začlenění v rámci širšího kurikula, struktura a rozsah (srov. Lupač, 2013, s. 58; 2014, s. 30), a následně jsou dokumenty popsány po obsahové stránce. Porovnání nizozemských dokumentů s českým RVP ZV a určení jejich návodnosti a vnitřní kongruence uvádíme v závěru podkapitoly.

Formální charakteristiky dokumentů

Naše studie popisuje a analyzuje dva dokumenty. Jak uvádíme v části *Stručná deskripce vzdělávacího systému v Nizozemsku*, děti navštěvují školu již od čtyř let a primární vzdělávání trvá přibližně do dvanácti let. Proto oba dokumenty, ačkoliv jsou určeny pro první stupeň základní školy, pokrývají alespoň částečně rovněž úroveň ISCED 0 a 2.

Závazný dokument *Klíčové cíle* byl vydán nizozemským Ministerstvem školství, kultury a vědy v roce 2006. Dokument obsahuje krátký úvod, který souhrnně popisuje účel dokumentu, a následně krátké charakteristiky obecných cílů všech oblastí vzdělávání, které jsou obsahem nizozemského vzdělávání. U charakteristiky každého předmětu jsou následně jmenovány klíčové cíle, které jsou očíslované⁵. Dokument má celkem 73 stran, svým grafickým zpracováním připomíná brožuru a na webových stránkách SLO je dostupný rovněž v anglickém jazyce⁶.

Charakteristika předmětu tělesná výchova (Bewegingsonderwijs) zaujímá v dokumentu šest stran, avšak vzhledem ke grafickému zpracování je část pojednávající o TV velmi stručná (na necelé dvě strany). V rámci systému předmětů je TV zařazena až na poslední místo a zahrnuje pouze dva klí-

¹ Pro bližší seznámení s dosavadním vývojem systému témat se odkazujeme na dřívější práce autora (Lupač, 2013, 2014). V těchto pracích se hovoří o kategoriálním systému, avšak jsme si vědomi jeho limitů v oblasti požadavků kladených na parametry kategoriálních systémů, proto jej nadále používáme jako nástroj pro systematizování dat na obecnější úrovni systému témat.

² Původní systém témat vznikl na základě analýzy RVP ZV. Proto je v části *Výsledky* zmíněno téma Problematika fyzické zdatnosti v TV, ačkoliv v případě nizozemských dokumentů zůstalo nenaplněno. Naopak během analýzy vzniklo nové téma Problematika časové dotace v TV.

³ Míněn vzdělávací obor Tělesná výchova vzdělávací oblasti Člověk a zdraví.

⁴ Standardy nejsou součástí RVP ZV, nicméně patří do systému platných kurikulárních dokumentů pro základní vzdělávání v ČR. Uvedme rovněž, že standardy pro obor TV jsou nezávazné.

⁵ V celém dokumentu jde o 58 klíčových cílů pro všech sedm vyučovacích předmětů.

⁶ Přesná adresa je http://www.slo.nl/primair/kerndoelen/Kerndoelen_English_version.doc. Tato verze dokumentu je ovšem graficky zpracována jinak. Nevyznačuje se žádnými speciálními grafickými zvláštnostmi a působí jako strohý text. Rovněž je spojena s charakteristikami a klíčovými cíli předmětů pro sekundární vzdělávání.

čové cíle, které jsou označeny čísly 57 a 58. Pro srovnání: předmět holandština jich má 12, prvouka (personal and world orientation) jich má 20, výtvarná výchova tři. V některých dalších předmětech jsou klíčové cíle navíc dále strukturovány do oblastí⁷.

Protože klíčové cíle pro TV začínají vazbou „Žáci se naučí“ (The pupils learn to...), můžeme část dokumentu určenou pro TV označit za orientovanou na žáka (outcome based).

Druhým dokumentem, který jsme podrobili našemu zkoumání, je nezávazný *Základní dokument*, který byl vydán SLO poprvé v roce 2004. Dále byl aktualizován přibližně v ročních až dvouletých intervalech. Aktuální (a námi studovaná) verze pochází z roku 2011 a stejně jako všechny předchozí je napsána v nizozemštině. Dokument je tištěn na křídovém papíře a vydáván ve formě knihy v tvrdých deskách. Nadpisy a některé odstavce jsou vyvedeny modrou barvou. Dokument je oproti závaznému dokumentu popsanému výše mnohem obsáhlejší (432 stran) a rovněž více strukturovaný. Z hlediska struktury se dokument věnuje postupně následujícím kapitolám:

1. Pojetí TV v základním vzdělávání (4 strany);
2. Učební linie⁸ a mezicíle (10 stran);
3. Řízení činností v TV (7 stran);
4. Učební plán (12 stran);
5. Úloha učitele (6 stran);
6. Příklady (cca 380 stran);
7. Doporučený seznam základních pomůcek.

Vzhledem ke struktuře RVP ZV můžeme říci, že v systému nizozemských dokumentů rovněž nalézáme linii cíle (dokument *Klíčové cíle*) => učivo (část Učební plán a Příklady) => standardy (mezicíle). Jak se tedy ukazuje, nizozemský systém kurikulárních dokumentů nepracuje s očekávanými výstupy – ty jsou významově sloučeny se standardy. To, do jaké míry jsou zmíněné části obsahově sourodé, popisujeme v následující části studie.

Obsahová stránka analyzovaných dokumentů

Na následujících stránkách nejprve popíšeme dokument *Klíčové cíle* a poté rozebereme *Základní dokument*. Vzhledem k rozsahu dokumentů proběhne způsob analýzy pomocí systému témat pouze u *Základního dokumentu*, u nějž zmíníme i obsahové vymezení jeho kapitol.

V části o TV, která v dokumentu *Klíčové cíle* zaujímá poměrně málo místa, najdeme krátkou charakteristiku vzdělávací oblasti (Karakteristiek) a dva hlavní cíle TV (Kerndoelen bewegingsonderwijs), které jsou vyústěním zmíněné charakteristiky. Z konkrétního učiva jsou v úvodní charakteristice uvedeny pouze pohybové činnosti balancování, skákání, lezení, houpání, kotouly, běhání a pohyb na hudbu; dále dokument zmiňuje honičky, brankové hry⁹, házečí hry¹⁰, žonglování¹¹ a úpolové hry, které souhrnně označuje jako sporty a hry. První klíčový cíl je zaměřen zejména na snahu docílit trvalého zapojení žáků do celoživotní pohybové aktivity (bewegingscultuur)¹². Toho má

⁷ Např. v případě již zmíněné prvouky se jedná o oblasti společenská studia, příroda a technologie, prostor (zeměpis) a čas (dějepis).

⁸ Protože jsou v textu učební linie zmíněny vícekrát, uvedme jejich seznam již nyní. Jsou jimi: balancování, šplhání, houpání, kotouly, skákání, běhání, házení na cíl, žonglování, míčové hry, honičky, úpolové hry a pohyb na hudbu.

⁹ V originále slovo *mikken*, které holandsky znamená *mířit*, avšak v anglické verzi dokumentu je přeloženo jako *goal games*.

¹⁰ V originále *doelspelen*, což bychom volněji přeložili jako hry, ve kterých jde o odrážení nebo házení předmětů na co největší vzdálenost nebo přesnost.

¹¹ Nejde o žonglování v pravém slova smyslu. Ačkoliv z popisovaného dokumentu nemůžeme vyčíst, co konkrétně se tím myslí, z druhého analyzovaného dokumentu vyplývá, že jde především o různé formy manipulace s předměty – házení předmětu tak, aby jej bylo možné chytit, udržet předmět tůkavým pohybem ve vzduchu apod.

¹² Uvedme rovněž anglický překlad pojmu *exercise culture*, který poukazuje na problém možné desinterpretace některých pojmů způsobené jejich nepřesným překladem. Ačkoliv bychom snadno mohli pojem

být dosaženo prostřednictvím naučení se hlavním principům nejdůležitějších sportů a forem cvičení. Druhý klíčový cíl klade důraz na účast na pohybových aktivitách s ostatními žáky, a to s respektem, v souladu s domluvenými pravidly a s přihlédnutím k vlastním pohybovým možnostem.

Druhým dokumentem, na který jsme se zaměřili, je mnohem obsáhlejší *Základní dokument*. Ten velmi zevrubně rozvádí to, co je nastíněno v dokumentu *Klíčové cíle* v části pojednávající o TV. Vedle toho, že je v knize začleněn i závazný dokument, ve kterém jsou uvedeny dva hlavní cíle, můžeme tyto cíle nalézt i v samotném textu.

V kapitole *Pojetí TV v základním vzdělávání* je například uvedeno, že „Cílem TV je dosáhnout u žáků celoživotní pohybové aktivity.“ (SLO, 2011, s. 11). V části *Plánování v souvislosti s hlavními pohybovými problémy* se uvádí, že je nezbytné, aby si „žáci zažili a naučili se realizovat reprezentativní pohybové činnosti vhodné pro školní věk.“ (SLO, 2011, s. 11). Tato úvodní kapitola rovněž uvádí, že obsahem výuky jsou mezicíle, které jsou vypracovány pro všechny učební linie a věkové skupiny. Tyto mezicíle slouží mj. k evaluaci žáků v rámci konkrétní aktivity, kterou žák aktuálně provádí. Dokument se zabývá také pozicí TV v systému ostatních školních předmětů. Obsah této části ale spíše obhájí, proč by měla školní TV zůstat jedním ze základních vyučovacích předmětů: škola je místo, kde se pohybové cíle nejlépe realizují, protože „skrze školu jsou ovlivněny všechny děti a ve škole může být po dobu mnoha let sledován jejich vývoj.“ (SLO, 2011, s. 12). Dokument rovněž uvádí, že používání metod explorativního a spolupracujícího vyučování zabraňuje vzájemnému srovnávání žáků a jejich vyčerpání, čímž upozorňuje na sociální význam pohybu. Text dokumentu dále říká, že je důležitý intenzivní kontakt mezi školou a dalšími skupinami (zejména sportovními kluby), protože další pohyb má přispívat k vedení dětí k celoživotní pohybové aktivitě, a proto není izolace ve škole ideální. Část úvodu nazvaná *Evaluace tělovýchovných učebních situací* uvádí čtenáře do problematiky, pravidel a zásad hodnocení žáků. Například zmiňuje, že naučit se vidět souvislosti je důležitější než naučit se standardním řešením¹³. Dokument zdůrazňuje hodnotu těchto principů, které vyvyšuje nad zvládnutí specifických pohybových činností.

V kapitole *Učební linie a mezicíle* je uvedena přehledná tabulka všech učebních linií, jejich pohybových témat a pohybových problémů. Tabulka 1 ukazuje jejich vzájemnou hierarchii na příkladu učební linie *skákání*.

Tabulka č. 1: Vzájemná hierarchie učebních linií, pohybových témat a pohybových problémů.

Uč. linie	Pohybové téma	Pohybový problém
Skákání	Volné skoky	Odrazit se k dlouho trvajícímu skoku
	Skoky s podporou	Odrazit se k dlouho trvajícímu skoku před anebo po umístění rukou na podpůrnou plochu
	Skoky v kontinuálním pohybu	Umět v běhu překonat překážku
	Skoky přes švihadlo	Odrážet se pro opakované skákání přes točící se lano
	Skok do dálky a výšky	Odrazit se pro překonání co největší výšky nebo dálky

Autoři dokumentu se v této kapitole rovněž zabývají charakteristikou klíčových aktivit, které jsou rozděleny do čtyř věkových skupin. V kapitole je dopodrobna vysvětleno, jaké aspekty musí klíčová aktivita splňovat, aby plnila svou roli. Jako nejdůležitější je zmíněna charakteristika zvládnutelnosti – alespoň 90 % dětí musí aktivitu zvládnout, aby ji učitel mohl považovat za účelnou. Vedle klíčových aktivit se dokument zabývá i vedlejšími aktivitami a uvádí některé jejich příklady. Například v učební linii *balancování* může být vedlejší aktivitou k chůzi po stabilní ploše chůze po „slackline“ kousek

bewegingscultuur přeložit jako *pohybová kultura*, v kinantropologické terminologii tento pojem odpovídá jinému vymezení, než jak jej chápou sledované dokumenty. Z jejich kontextu vyplývá, že je pojmem *exercise culture* míněna *celoživotní pohybová aktivnost*, proto se tohoto překladu budeme nadále držet.

¹³ Jako příklad je uvedeno, že „Žáci musí vědět, že uvolnit se ve fotbale se principiálně neliší od uvolnění se v basketbale.“ (SLO, 2011, s. 13).

nad zemí. Kapitola se též zabývá modifikacemi aktivit a jejich třemi způsoby provedení. Aktivitu je podle autorů dokumentu možno modifikovat pomocí změny rozestavění pomůcek, pomocí změny provedení aktivity (např. při skoku dopad do dřepu místo do stoje), nebo pomocí změny v řízení žáků. V dokumentu jsou pohybové situace uspořádány do učebních linií, kterými jsou balancování, šplhání, houpání, kotouly, skákání, běhání, házení na cíl, žonglování, míčové hry, honičky, úpolové hry a pohyb na hudbu. Učební linii tvoří na sebe navazující mezicíle v okruhu podobných pohybových situací pro různé věkové kategorie a vedle nich také příslušná pohybová témata a hlavní aktivity, které jsou zvoleny tak, aby se žáci naučili adekvátně vyřešit pohybové problémy. Mezicíle jsou v dokumentu rozděleny do různých úrovní podle míry participace žáků na činnostech, od elementárních po komplexnější (např. princip bránění přihrávky v míčových sportech). Seřazení těchto úrovní se používá jako princip uspořádání pro po sobě následující učební situace, ze kterých se vytváří metodická řada.

Sledovaný dokument se rovněž velmi podrobně zabývá tzv. Řízením činností v TV. Citujme z dokumentu:

„Aby se mohli žáci správně účastnit celoživotní pohybové aktivity, je důležité, aby věděli, že existují podmínky a pravidla pohybových situací, které jsou proměnné a spoluurčují kvalitu pohybových aktivit. Proto se musí naučit, jak mohou aplikovat jednoduché změny. Žáci se také musí naučit udržet aktivitu v chodu. Musí umět zacházet s problémy, které se mohou objevit.“ (SLO, 2011, s. 11–12).

V této kapitole je rozlišeno celkem devět pravidel, pomocí kterých může učitel řídit míru a způsob participace žáků na průběhu hodiny. Tyto úrovně jsou u každého pravidla čtyři a v dokumentu jsou popsány i s příklady. Jak autoři uvádí, cílem učitele by mělo být každému žákovi přidělit takovou roli na řízení společné aktivity, aby ji byl schopen zodpovědně naplnit.

Kapitola pojednávající o Učebním plánu poukazuje na krajní podmínky při jeho sestavování a jak s nimi pracovat. Těmito podmínkami jsou např. čas, který má učitel během roku k dispozici (více viz níže téma *Problematika časové dotace v TV*), různá vývojová stadia dětí, která je předurčují k rozvoji určitých schopností a dovedností, vybavenost tělocvičen apod. Kapitola je zakončena tabulkou, která nabízí jasné průběžné mezicíle, které by děti měly zvládnout v určitém věku. To, jak tabulka vypadá, pro přehlednost ukazuje popis učební linie *balancování*.

Tabulka č. 2: Učební linie *balancování*.

učební linie	pohybové téma	počet učebních dílů 1/2 (640)	hlavní aktivity 1/2	počet uč. dílů 3/4 (320)	hlavní aktivity 3/4	počet uč. dílů 5/6 (320)	hlavní aktivity 5/6	počet uč. dílů 7/8 (320)	hlavní aktivity 7/8
1 Balancování	Balancování	25	Jít po rovné balanční ploše	12	Jít po šikmé b. p.	9	Jít po napůl nestabilní b. p.	9	Jít po nestabilní b. p.
			Jít po rovné b. p. s překážkou		Jít po šikmé b. p. s překážkou		Navzájem se míjet na dvou b. p.		Míjet se na jedné b. p.
							Pohybovat se po kutálejší se ploše		Pohybovat se po kutálejší se ploše šikmo nahoru
	Ježdění	20	Jízda na kole s bočními kolečky Jízda na koloběžce	6	Jízda	4	Jízda	4	Jízda
	Klouzání	20	Klouzat se po široké skluzavce	6	Klouzat se po úzké skluzavce	4	Klouzat se po vyvýšené skluzavce	4	Klouzat se vestoje
	Akrobacie	75	"Skúťrik" (jeden žák na čtyřech, druhý na něm sedí)	36	"Platforma" (jeden žák na čtyřech, druhý na něm stojí)	29	Židlička vsedě Sed na ramenou Malá pyramida Stojka ve trojici	10	Židlička vestoje Stoj na ramenou Velká pyramida Stojka (trik) ve trojici

V kapitole Příklady obsahuje každá podkapitola na úrovni pohybových témat jednu hlavní aktivitu, která je zvýrazněna tučně a která je rozepsána znovu

a ještě podrobněji, než ostatní aktivity (cca na 6 stran). Strukturou těchto aktivit se zabývá kapitola dokumentu *Úloha učitele*. Každá taková aktivita obsahuje následující části:

- popis aktivity;
- způsob zahájení aktivity;
- mezicíle a dopomoc učitele;
- regulace aktivit dětmi;
- navazující a vedlejší aktivity.

Kapitola *Příklady* tvoří zásobník konkrétních příkladů a námětů, které učitelé mohou využít k dosažení jednotlivých cílů a mezicílů. Kapitola je rozdělena na 12 podkapitol podle učebních linií. Každá podkapitola obsahuje úvod, ve kterém je napsáno, proč je daná učební linie v knize zařazena, dále hlavní znaky aktivit a pohybová témata s pohybovými problémy. Následně je podkapitola rozčleňena na pohybová témata. V rámci každé podkapitoly na úrovni pohybových témat je nejprve uveden pohybový problém, dále hlavní aktivity pro jednotlivé věkové skupiny (jedna z nich vždy tučně; viz výše), vedlejší aktivity pro každou věkovou skupinu a výčet rozšiřujících faktorů¹⁴. Následují popisy hlavních aktivit a výčet mezicílů pro každou věkovou skupinu (tedy čtyř úrovní, kterých žáci mohou dosáhnout). Součástí každé aktivity je navíc výčet pomůcek, jasně zadaný úkol aktivity, černobílý kreslený obrázek, kde je aktivita zobrazena a regulační cíle (ty vycházejí z kap. Řízení činností v TV). Příklad struktury aktivit ukazuje obrázek 3.

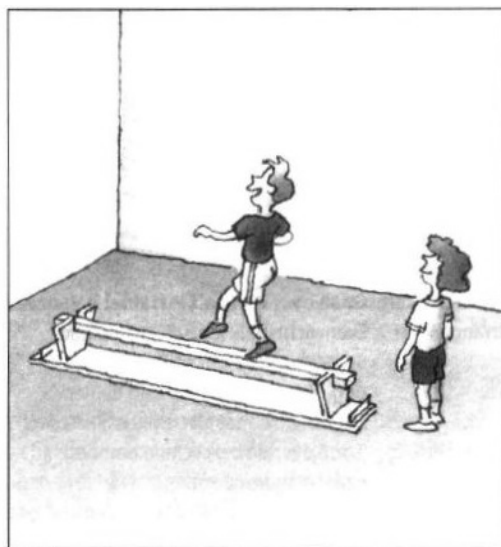
Mezicíle

Skupina 1/2

Hlavní aktivita **Jít po rovné balanční ploše**

Uspořádání Kladina (10 cm široká, 20 cm vysoká), např. dva metry dlouhá otočená lavička

Úkol "Chůze po délce lavičky na druhou stranu"

Úroveň

Péče

- 1
- 2
- 3

Způsob výkonu

Umí jít po balanční ploše jen s neustálou podporou

Po balanční ploše chodí bez pomoci

Za chůze balancuje po balanční ploše ("noha za nohu")

V půlce se otočí a jde zpátky

Regulační cíle

- udržet uspořádání překážky s přihlédnutím k jejímu účelu: počkat, dokud není vstup na lavičku nebo lavička volná pro dalšího
- poskytovat podporu dalším, kteří balancují

Výše uvedený popis jednotlivých kapitol slouží pro ilustraci míry návodnosti. Nyní uvedeme analýzu

¹⁴ U pohybového tématu *balancování* jsou rozšiřujícími faktory např. přechod z široké lavičky na úzkou, z krátké na dlouhou apod. Více viz kapitola dokumentu 2.5 *Různé modifikace*.

pomocí témat, která nám umožní odhalit nejen obsah, kterým učitelé hodiny TV naplňují, ale rovněž obsahový soulad mezi cíli a učivem. Průběh tvorby systému témat zmiňujeme v části *Použitá metodologie*.

(1) Problematika pohybových her v TV

Studovaný dokument ve většině učebních linií nenabízí samotné pohybové hry, ale mnoho pohybových činností, které pro ně mohou sloužit jako východisko. Příkladem je např. učební linie *honičky*¹⁵, v rámci které jsou rozlišena tři pohybová témata: honičky, odrážecí hry a pálkovací hry. Pohybové hry jsou přitom zmíněny pouze v pohybovém tématu *honičky*.

(2) Problematika sportovních her v TV

Sportovní hry v TV jsou v dokumentu pokryty několika učebními liniemi. V rámci linie *míčové hry* dokument rozlišuje tři pohybová témata: střelbu, kličkování a kombinaci střelby a kličkování. Úkolem žáků je vyzkoušet si a naučit se různé způsoby překonání brankáře, který brání náš cíl, nebo obehřát soupeře, který se jim snaží míč sebrat, nebo kombinace výše zmíněných činností. Prostřednictvím učební linie *honičky* a jejich pohybových témat *odrážecí* a *pálkovací hry* dokument nabízí další hry, jako je např. vybíjená. V dokumentu jsou zmíněny i některé hry, které jsou modifikované a využívají herních dovedností ze známějších sportovních her. Těmito hrami jsou např. cricketbal, hakobal nebo pilonbal¹⁶.

(3) Problematika zdraví v TV

Dokument přímo o zdraví pojednává jen ve velmi omezeném rozsahu. Hned v úvodu zmiňuje, že „sport v důležité míře přispívá zdraví obyvatelstva.“ (SLO, 2011, s. 11). Explicitně o zdraví se dokument již nikde dál nezmiňuje. Můžeme ovšem nalézt místa, kde autoři dokumentu zmiňují bezpečnost. Zásadně o ní pojednává kapitola, která se věnuje řízení činností. Je na učiteli, aby zvolil vhodnou participaci žáků na přípravě a průběhu aktivit tak, aby byla aktivita bezpečná (i když zvolí maximální míru participace, zůstává odpovědnost za bezpečnost na něm).

(4) Problematika fyzické zdatnosti v TV

Toto téma není v dokumentu žádným způsobem zastoupeno (viz výše).

(5) Rozvoj celoživotní pohybové aktivity

Téma celoživotní pohybové aktivity je důležitou složkou první části dokumentu, která pojednává o pojetí TV. Autoři dokumentu zdůrazňují nutnost vedení žáků k pohybově aktivnímu životnímu stylu, což je klíčovým cílem celé TV.

(6) Problematika psychosociální výchovy v TV

Autoři dokumentu kladou důraz na to, aby se žáci vzájemně nesrovnávali. Výchova ve smyslu spolupráce, pochopení potřeb a možností druhých směřuje k naplnění cíle dosažení pohybově aktivního životního stylu s respektem k ostatním. Z hlediska sociální výchovy dokument poukazuje na význam pohybu v sociálním životě a TV chápe jako prostředek pro sebeurčení. Dokument přímo říká, že „cítit se doma v pohybových situacích je spouštějícím pro důležité sociální vztahy, v rámci kterých jsou děti vnímány svým okolím.“ (SLO, 2011, s. 12).

(7) Hodnocení kvalitativních změn v TV

Dokument disponuje velmi jasným, srozumitelným a podrobným manuálem pro zjišťování pokroku dětí. Systém hodnocení postavený na mezicílech dovoluje učitelům sledovat i velmi malé pokroky, které žák učinil, a to u všech aktivit zmíněných v části *Příklady*. To, jakým způsobem jsou v učebních liniích podle obtížnosti uspořádány jednotlivé mezicíle, proto slouží jako základ pro evaluaci. Míra zlepšení skupiny nebo žáků se tedy vyjadřuje podle úrovně, ve které se žáci mohou účastnit daného typu pohybové situace. Jak dokument dále zmiňuje, na základě učebních linií a mezicílů je vytvořen digitální systém pro sledování rozvoje žáků, který se nazývá Beleyes a díky kterému mohou být

¹⁵ V originále *tikspelen*. *Tik* znamená plácnutí, klepnutí nebo cvaknutí, *spelen* znamená hra. Upozorňujeme, že pod názvem *honičky* dokument zmiňuje poněkud širší škálu her, než jaká se v českém prostředí pod tímto termínem obvykle skrývá.

¹⁶ Zájemce o bližší popis těchto her odkazujeme na samotný dokument (SLO, 2011, s. 320–321, 362–364).

žáci během celé své školní docházky sledování (a tedy i hodnocení) ve svém pohybovém vývoji. Z dokumentu dále vyplývá, že učitel by neměl klást důraz na vzájemné hodnocení žáků.

(8) Problematika znalostí v TV

Žáci by podle dokumentu měli být vedeni k získávání znalostí v oblasti pravidel sportovních i pohybových her a dále v oblasti taktických individuálních i skupinových činností (např. princip obrany nebo útoku). Dokument též zdůrazňuje, že hodnota znalostí těchto principů by měla být vyvšována nad hodnotu praktických dovedností. Autoři dokumentu také hovoří o potřebě znalosti teorie pohybu, aby jej žáci uměli aplikovat při naplňování svých pohybových potřeb. Znalosti se po žácích (i když nepřímo) vyžadují rovněž při řízení činností. Dokument předpokládá, že žáci musí vědět a umět, jakým způsobem poskytnout svým spolužákům pomoc, jakým způsobem nachystat aktivitu nebo jakým způsobem modifikovat činnost tak, aby i nadále byla pro žáky srozumitelná, zábavná, a aby se jich mohlo na činnosti podílet co nejvíce. To úzce souvisí s participací na pohybově aktivním životním stylu, které by se podle dokumentu měli žáci naučit v různých rolích¹⁷ (SLO, 2011, s. 11).

(9) Problematika časové dotace v TV

Dokument se rozvržení času věnuje velmi podrobně v kapitole *Učební plán*. Časovému rozvržení aktivit (nejen kdy, ale také jak dlouho) přikládají autoři velkou roli, což se projevilo v tabulce shrnující hlavní aktivity a doporučení, co dělat v různých věkových skupinách. Tyto skupiny se označují 1/2, 3/4, 5/6 a 7/8, přičemž skupina 1/2 odpovídá věku 4-5 let, tedy vzdělávání na úrovni ISCED 0. Dokument vychází z předpokladu, že skupina 1/2 má ve svém rozvrhu 4 hodiny TV¹⁸ týdně, zatímco skupiny 3/4, 5/6 a 7/8 mají dvě hodiny týdně. Dokument každou hodinu rozděluje na čtyři více méně stejné díly. Těchto dílů je tedy pro první věkovou skupinu během roku k dispozici 640, pro ostatní věkové skupiny 320. Autoři s těmito díly dopodrobna pracují u každé klíčové aktivity, jak ukazuje tabulka 2, a dokument rovněž obsahuje přehlednou tabulku s doporučenou procentuální distribucí času jednotlivým učebním liniím (tabulka 3), kterou uvádíme níže.

Tabulka č. 3: Doporučená procentuální distribuce času jednotlivým učebním liniím.

Učební linie	Skupina 1/2	Skupina 3/4	Skupina 5/6	Skupina 7/8
Balancování	12%	11%	9%	8%
Šplhání	8%	5%	4%	4%
Houpání	5%	8%	7%	7%
Kotouly	3%	3%	3%	3%
Skákání	11%	11%	14%	13%
Běhání	0%	3%	3%	3%
Házení na cíl	7%	10%	12%	11%
Žonglování	9%	8%	6%	6%
Míčové hry	3%	6%	10%	14%
Honičky	9%	13%	12%	12%
Úpolové hry	2%	3%	3%	3%
Pohyb na hudbu	9%	9%	8%	8%
Ztráty při zaokrouhlení	22%	10%	9%	8%

Ztráty jsou dány zaokrouhlením procentuálních dotací jednotlivým liniím a uvádíme je přímo z dokumentu, ač si jsme vědomi jejich matematicky nelogických hodnot.

¹⁷ Tím je myšleno nejen to, zda žák hraje v obraně nebo v útoku, ale rovněž to, zda zrovna neplní funkci časomíry nebo počítadla apod.

¹⁸ V tomto věku se do TV zahrnuje i pobyt venku.

Komparace nizozemských dokumentů s RVP ZV

Srovnání formálních charakteristik nizozemských kurikulárních dokumentů TV s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání¹⁹ přehledně shrnuje tabulka 4.

Tabulka č. 4: Srovnání formálních charakteristik dokumentů.

Formální charakteristiky	RVP ZV (Z)	Standardy (N)	Klíčové cíle (Z)	Základní dokument (N)
Formát	Elektronický dokument	Elektronický dokument	Brožura	Kniha
Rozsah	4/142	16/36	6 (z toho 2 strany textu)/73	432/432
Grafika	Volný text, očekávané výstupy v tabulce, učivo v odrážkách	Text v tabulkách, 2 obrázky (jeden barevný, jeden šedý)	Volný text, klíčové cíle očíslovány v bodech a na fialovém pozadí	Volný text, tabulky s učebními liniemi a učebním plánem, černobílé obrázky u příkladů
Začlenění	TV jako vzdělávací obor vzdělávací oblasti Člověk a zdraví	Samostatný dokument pro TV, nezačleněn	TV jako jeden z předmětů kurikula	Samostatná kniha pro TV, nezačleněno
Struktura	– Volný text charakterizující vzdělávací oblast Člověk a zdraví (TV v samostatných odstavcích) – Cíle oblasti – Očekávané výstupy pro 1. a 2. období – Učivo – činnosti ovlivňující zdraví, úroveň pohybových dovedností a podporující pohybové učení	– Volný text sloužící jako klíč pro použití dokumentu – Tabulky obsahující indikátory (standardy) pro očekávané výstupy pro 2. období	– Volný text charakterizující TV jako vyučovací předmět – Očíslované klíčové cíle TV	– 55 stran rozdělených na kapitoly popisující pojetí TV, učební linie a mezicíle, řízení činností v TV, učební plán a úlohu učitele – 377 stran s příklady činností v TV – 1 strana s doporučeným seznamem pomůcek pro vybavení tělocvičny

U každého dokumentu pro přehlednost uvádíme, zda je závazný (Z) nebo nezávazný (N). Upozorňujeme, že názvy jednotlivých dokumentů byly v tabulce z úsporných důvodů zkráceny. U charakteristiky *rozsah* je uveden počet stran věnujících se oboru TV na úrovni ISCED 1 z celkového počtu stran dokumentu.

V porovnání s RVP ZV jsou v dokumentu *Klíčové cíle* uvedeny cíle, ale nenajdeme téměř žádné učivo, očekávané výstupy nebo standardy. Jak jsme zmínili v analýze obsahu dokumentů, dokument obsahuje výčet učebních linií, ale ty nejsou nijak dále rozvedeny.

Základní dokument zahrnuje cíle, které vycházejí z dokumentu *Klíčové cíle*, dále učivo, které je vyjádřeno formou několika tabulek a velmi rozsáhlou kapitolou *Příklady*. Kniha rovněž obsahuje

¹⁹ Dokumentem RVP ZV je míněna část o vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, obor Tělesná výchova.

standards, které jsou však nazvány *mezicíle*. Jak zmiňujeme výše, nizozemský systém kurikulárních dokumentů nepracuje s očekávanými výstupy, které jsou významově sloučeny se standardy, resp. mezcíli. Ty jsou tvořeny hlavními aktivitami, pro které jsou vypracovány vždy čtyři úrovně²⁰, na kterých mohou žáci aktivitu zvládnout. V porovnání s RVP ZV je tedy patrné, že nizozemské dokumenty disponují propracovanějším systémem standardů, který je zaměřen na všechny věkové skupiny a který je víceúrovňový z hlediska zvládnutí/nezvládnutí pohybové aktivity. Tento systém standardů je stejně jako v České republice nezávazný.

Z analýzy obsahové dimenze dokumentů vyplývá, že prostřednictvím popsaného vzdělávacího obsahu je možné naplnit cíle TV v Nizozemsku a to i přes jejich široké vymezení. Nahlížíme-li na oba nizozemské dokumenty jako na ucelený systém, najdeme jasnou obsahově sourodou linii mezi cíli, vzdělávacím obsahem a standardy, ačkoliv z hlediska struktury nizozemské dokumenty nepracují s pojmem očekávané výstupy, který je významově sloučen se standardy (resp. mezcíli). Vzdělávací obsah je v *Základním dokumentu* velmi podrobně popsán a definován, nechybí rozvržení časové dotace jednotlivým činnostem ani postupy, které mohou učitelé ve své výuce využívat pro její zefektivnění. *Základní dokument* proto tvoří ucelenou a logicky systematizovanou podrobnou příručku, pomocí které mohou učitelé snáze naplnit obsah hodin TV, řídit jejich průběh a evaluovat úroveň schopností a dovedností žáků.

Vzdělávací oblast RVP ZV Člověk a zdraví nabízí charakteristiku oblasti a dále cíle, které jsou zaměřeny především na zdraví²¹. Z dokumentu ovšem nevyplývá, zda mají být naplněny prostřednictvím vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví nebo Tělesná výchova. Vzdělávací obsah oboru Tělesná výchova je pak kompilátem očekávaných výstupů a učiva, které ovšem z větší části nemají přímou souvislost s cíli uvedenými v dokumentu. V porovnání se *Základním dokumentem* můžeme konstatovat, že český dokument se nijak nevěnuje dalším činnostem učitele, jako je plánování a příprava hodiny TV či způsoby řízení samotných aktivit během TV. Dokument nezmiňuje způsoby, jakými se mohou žáci zapojit do příprav či kontroly jednotlivých aktivit, evaluaci žáků, pravidla pro vymýšlení smysluplných a vhodných aktivit atp. RVP ZV působí spíše jako seznam okruhů činností a očekávaných výstupů, se kterými může učitel naložit různým způsobem, a v rámci kterých může hledat konkrétní činnosti.

Domníváme se, že z výše uvedených důvodů dosahují analyzované dokumenty v porovnání s českými dokumenty vyšší míry vnitřní kongruence a návodnosti. Vyšší míru kongruence v nizozemských dokumentech spatřujeme v obsahovém souladu na strukturální linii cíle => vzdělávací obsah => standardy. Vyšší míra vnitřní kongruence rovněž zvyšuje i přehlednost a srozumitelnost dokumentu. Vyšší návodnost je patrná z propracovanosti *Základního dokumentu*, jak dokládají výsledky analýzy formálních charakteristik a obsahové dimenze dokumentu.

Shrnutí a diskuse

Předkládaná stať si klade za cíl přispět do diskuse o kvalitě kurikula. Identifikuje kritéria návodnosti a vnitřní kongruence jako faktory kvality kurikula, v rámci kterých porovnává české a nizozemské projektované kurikulum TV.

Z analýzy vyplynulo, že české projektované kurikulum dosahuje v porovnání se sledovanými nizozemskými dokumenty nižší míry vnitřní kongruence a návodnosti. Z hlediska obsahové dimenze dokument RVP ZV předkládá různé skupiny pohybových činností²², které dále nespecifikuje a je proto na učitelích, jakým způsobem je do své výuky zařadí. Ještě úspornějším způsobem přistupuje

²⁰ Na úroveň *péče*, na které žák aktivitu de facto nezvládne, by mělo připadat 10 % dětí. Na zbylé tři (očíslované) úrovně by mělo dosáhnout postupně 90 %, 50 % a 20 % žáků (od nejnižší úrovně po nejvyšší).

²¹ Z devíti cílů jsou jen dva, kde zdraví není zmíněno. Tyto cíle hovoří o poznávání člověka jako jedince a dále o chápání zdatnosti, dobrého vzhledu a duševní pohody jako předpokladu pro výběr profesní dráhy, partnerů, společenských činností apod.

²² Např. cvičení s náčiním, využití hraček a netradičního náčiní při cvičení, ale i organizace a bezpečnost cvičebního prostoru, chůze v terénu, měření výkonů aj. (RVP ZV, 2013, s. 79).

k závaznému vzdělávacímu obsahu nizozemský dokument *Klíčové cíle*, který zmiňuje pouze dvanáct učebních linií a sám o sobě je nijak dále nerozvádí. Je proto opět na učitelích, jakým způsobem s nabízeným učivem naloží. Ze zmíněných faktů usuzujeme, že české i nizozemské projektované kurikulum TV nabízí pedagogům relativní volnost ve výběru konkrétního vzdělávacího obsahu, která je však u nás o něco menší. V obou případech ovšem platí, že realizace vzdělávacího obsahu by měla být podmíněna vzdělávacími cíli, které jsou v dokumentech definovány, a učitelé by se jimi ve své výuce TV měli řídit.

Zde narážíme na zásadní rozdíl mezi českým a nizozemským projektovaným kurikulem TV. Upozorňujeme na fakt, že výhradně zdravotně zaměřené cíle vzdělávací oblasti Člověk a zdraví není možné prostřednictvím některých nabízených činností naplnit. Z hlediska cílů se totiž pojetí TV v České republice jeví jako zdravotní (srov. Naul, 2003; RVP ZV, 2013, s. 75), avšak jak upozorňují někteří autoři (Vlček & Mužík, 2012, s. 40) a potvrzuje to i naše studie, vzdělávací obsah inklinuje spíše k pohybovému pojetí²³. Podle Cruma (1991, s. 92) v devadesátých letech minulého století diskusi odborné veřejnosti v Nizozemsku jasně dominovalo kriticko-konstruktivní pojetí (srov. Crum, 1991, 1993). V realizované formě kurikula však převládalo pojetí učení pohybem a sportovní pojetí. Zároveň Crum (1991, s. 92) zaznamenal vzrůstající vliv ostatních pojetí na realizované kurikulum. Můžeme tedy říci, že nálada byla v této době jasně nakloněna směřování kurikula ke kriticko-konstruktivnímu pojetí a dle naší analýzy usuzujeme, že si tento směr drží i nadále²⁴. Pokud bychom na pojetí TV nahlíželi Naulovou (2003) optikou, označili bychom pojetí TV v Nizozemsku jako pohybové, a to jak z hlediska cílů, tak z hlediska vzdělávacího obsahu, potažmo standardů (mezicílů).

Jak uvádíme výše, ačkoliv je volnost ve volbě konkrétního učiva v Nizozemsku vyšší než u nás, pro oba státy platí, že je relativně vysoká. V Nizozemsku je vyvážena *Základním dokumentem*, který je velmi podrobný a návodný. Jeho obsah i struktura umožňují velmi rychle naplánovat adekvátní hodinu TV, která bude odpovídat jak závaznému vzdělávacímu obsahu, tak celkovému pojetí TV v Nizozemsku²⁵. Podobný metodický materiál, který by poskytoval širší metodickou podporu a konkrétní návody pro uchopení nabízených činností, v České republice chybí. Poukazujeme proto na potřebu vzniku použitelného metodického materiálu, který by učitelé mohli využít ve své praxi. Protože ale cíle a vzdělávací obsah v českých dokumentech nejsou ve vzájemné kongruenci, měla by vzniku tohoto materiálu předcházet širší debata o obecných cílech TV v akademickém diskurzu a v případě revize pojetí a cílů TV by měly být rovněž reflektovány názory a preference veřejnosti.

Literatura

- Buhren, C. (2004). Schulqualitätsentwicklung – Referenzpunkte für den Schulsport? In *Qualitätsentwicklung im Schulsport, 3. Europäisches Schulsportforum*. Retrieved from <http://eads.de/cms/upload/downloads/schriften/akademie-schrift24s.1-192.pdf>
- Crum, B. (1991). Competing orientations for PE curriculum development: the trend towards a consensus in the Netherlands and an international comparison. In: T. Williams, L. Almond & A. Sparks (Eds.), *Sport and physical activity: Moving towards excellence* (s. 85–93). London: E & FN Spon.
- Crum, B. (1993). A critical review of competing physical education concepts. In J. Mester (Ed.), *Current and future perspectives* (s. 516–533). Aachen: Meyer & Meyer.

²³ Friedrich Nietzsche kdysi prohlásil, že *kdo ví proč, dokáže jakékoliv jak*. Český dokument sice nabízí proč (vzdělávací cíle) i jak (učivo), nicméně tyto dvě části dokumentu nejsou kongruentní, proto nemohou fungovat. Standardy jsou pak navíc vázány na očekávané výstupy, takže rovněž neodrážejí cíle. Je to, jako by cílem bylo „naučit žáky sestavit letadlo, učivem konstrukce automobilů a standardem dovednost žáků zkonstruovat vozidlo,“ což ale není cílem.

²⁴ *Základní dokument* se např. jasně vyhraňuje vůči biologickému pojetí TV tvrzením, že pokud by učivo (tedy 12 učebních linií) mělo splňovat cíle této koncepce, musely by být učební linie jinak strukturovány (SLO, 2011, s. 11).

²⁵ „Cílem je postavit letadlo, učivem velmi jednoduchý náčrt konstrukce letadel a standardem funkční letadlo. Kdo však chce (anebo potřebuje), pro toho nizozemské kurikulum nabízí podrobný návod včetně náčrtů a schémat.“

- Dvořák, D., Starý, K., & Urbánek, P. (2015). Malá škola po pěti letech: proměny školy v době reformy. *Pedagogická orientace*, 25(1), 9–31.
- Egger, K., Kühnis, J. B., Nussbaum, P., & von Däniken, P. (2002). *Qualität des Sportunterrichts: Projektbericht*. Bern: Schriftenreihe des Instituts für Sport und Sportwissenschaft der Universität Bern.
- Eurydice (2013). *Tělesná výchova a sport ve školách v Evropě*. Retrieved from https://8e6083c5e5b47fbfc90c1b6bab6fa03d-fd2cc1a.googleusercontent.com/host/0B3x8X77RaMBPdGxkNEc0SHZBc00/CS/EC3113672CSN_002.pdf
- Eurydice. (2014). *Special Eurobarometr 412: Sport and Physical Activity*. Retrieved from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf
- Eurydice (2015). *Overview Netherlands*. Eurydice. Retrieved from <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Netherlands:Redirect>
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Habrdlová, M. (2013). *Projektované kurikulum tělesné výchovy pro primární vzdělávání v Irsku: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Holmes, B. (1981). *Comparative education: Some consideration of method*. London: Unwin Hyman.
- Holmes, B. (1991). Comparative Education Methodology and Physical Education. In Standeven, J., Hardman, K. & Fisher, D. (Eds.), *Sport for all: Into the 90s* (s. 19–32). Aachen: Meyer & Meyer.
- Hrubý, D. (2011). Kurikulární reforma přišla pozdě. *Pedagogická orientace*, 21(4), 474–480.
- Janík, T., Knecht, P., Najvar, P., Doskočilová, M., Ducháčková, G., Janko, T., Zlatníček, P. (2010). *Nástroje pro monitoring a evaluaci kvality výuky a kurikula*. Brno: Paido.
- Janík, T., Knecht, P., & Kubiátko, M. (2011). *Kvalita školy a kurikula: od expertního šetření ke standardu kvality*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický.
- Janík, T., Maňák, J., Knecht, P. & Němec, J. (2010b). Proměny kurikula současné české školy: vize a realita. *Orbis scholae*, 4(3), 9–35.
- Janík, T., Slavík, J., Mužík, V., Trna, J., Janko, T., Lokajčíková, V., Zlatníček, P. (2013). *Kvalita (ve) vzdělávání: obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Kuhn, J. (2011). Kurikulární reforma v poločase. *Pedagogická orientace*, 21(4), 480–486.
- Liu, B. (2008). *Zeitgenössische deutsche und chinesische Sportpädagogik im Vergleich: Ausgewählte Beispiele*. (Dissertation Theses, Deutsche Sporthochschule Köln, Köln, Germany). Retrieved from http://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/13278/Liu_umd_0117E_13491.pdf;jsessionid=C4102558DB925E3CEDAC6FAE3DA11290?sequence=1
- Lupač, M. (2013). Východiska pro tvorbu výzkumného nástroje pro komparativní výzkum kurikulárních dokumentů tělesné výchovy. In T. Janík & K. Pešková, et al., *Školní vzdělávání: od podmínek k výsledkům* (s. 47–58). Brno: Masarykova univerzita.
- Lupač, M. (2014). Kategoriální systém jako nástroj pro komparaci kurikulárních dokumentů tělesné výchovy. In K. Pešková. *Kurikulum základní školy: metodologické přístupy a empirická zjištění* (s. 13–23). Brno: Masarykova univerzita.
- Missler, R., & Groenvelde, R. (2014). *Key Figures 2009-2013: Education, Culture and Science*. The Hague: Dutch Ministry of Education, Culture and Science.
- MŠMT. (2013). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Naul, R. (2003). Koncepce školní tělesné výchovy v Evropě. *Česká kinantropologie*, 7(1), 39–53.
- Pühse, U., & Gerber, M. (Eds.). (2005). *International Comparison of Physical Education*. New York: Mayer & Mayer.
- Richter, CH. (2006). *Konzepte für den Schulsport in Europa: Bewegung, Sport und Gesundheit*. Aachen: Meyer & Meyer.
- Schiro, M. (2008). *Curriculum Theory: Conflicting Visions and Enduring Concerns*. Los Angeles: Sage.
- SLO. (2006). *Kerndoelen Primair Onderwijs*. Den Haag: Delta Hage. Retrieved from <http://www.slo.nl/primair/kerndoelen/Kerndoelenboekje.pdf/download>
- SLO. (2011). *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor het Basisonderwijs*. Den Haag: Delta Hage.
- Stake, R. E. (1972). Verschiedene Aspekte pädagogischer Evaluation. In Wulf, Ch., *Evaluation. Beschreibung und Bewertung von Unterricht, Curricula und Schulversuchen* (pp. 92–112). München: R. Piper & Co. Verlag. Retrieved from http://www.pedocs.de/volltexte/2009/1513/pdf/evaluation_D_A.pdf
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert.
- Švaříček, R., & Šedová, K., et al. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Váňová, M. (1998). *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze.
- Vlček, P. (2009). Komparativní kinantropologie. *Česká kinantropologie*, 13(1), 82–95.
- Vlček, P., & Janík, T. (2010). *Školní reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických: Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Paido.
- Vlček, P., & Mužík, V. (2012). Soulad mezi projektovaným a realizovaným kurikulem jako faktor kvality vzdělávání v tělesné výchově. *Česká kinantropologie*, 16(1), 31–45.
- Vlček, P. (2015). Srovnávací výzkum v pedagogice: některé úvahy o metodologii problémového přístupu. *Pedagogická orientace*, 25(3), 394–412.

- Viček, P. (2016). *Comparative physical education – some methodological considerations from social sciences perspective*. Sborník z 10. mezinárodní kinantropologické konference (v tisku).
- Vollstädt, W., Tillmann, K. J., Rauin, U., Höhmann, K., & Tebrügge, A. (1999). *Lehrpläne im Schulalltag. Eine empirische Studie zur Akzeptanz und Wirkung von Lehrplänen in der Sekundarstufe I*. Opladen: Leske + Budrich.
- Woening, Ch. (2004). *The Education System in the Netherlands 2003*. Dutch Eurydice Unit, Netherlands Ministry of Education, Culture and Science. Retrieved from http://www.ibe.unesco.org/National_Reports/ICE_2004/netherlands.pdf

Hodnocení inkluzivních jednotek žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hodin běžné tělesné výchovy

Evaluation of Inclusion of Pupils with Special Education Needs to Common Physical Education Lessons

Jana Sklenaříková¹, Radka Bartoňová¹, Alena Skotáková², Lýdie Brázdová²

Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc¹

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita, Brno²

Abstrakt

Inkluzi popisujeme jako vyvrcholení integračního procesu, kdy jsou vytvořeny podmínky tak, aby bylo možné začlenit jedince se speciálními vzdělávacími potřebami do intaktní populace. Cílem výzkumu bylo specifikovat fungování inkluze u dětí se zdravotním postižením do hodin tělesné výchovy v České republice na vybraných základních školách. Na základě škály DIC-CIT (Válková, Bartoňová & Ahmetaševič, 2012) byl proveden výzkum, který nastínil činnosti žáků se zdravotním postižením v inkluzivní vyučovací jednotce. Výsledky škálování pomocí DIC-CIT odhalily časové charakteristiky skutečného začlenění žáků do hodin tělesné výchovy, do činností pedagogů a asistentů pedagoga. Z výsledků je zřejmé, že na vybraných základních školách se inkluze v tělesné výchově dostává na vysokou úroveň.

Abstract

Inclusion is described as the culmination of the integration process when conditions are created so that it can integrate individuals with special educational needs in intact population. The aim of the research was to determine how works inclusion of children with health disabilities in physical education classes in the Czech Republic at the various schools. It was performed research based on the range of DIC-CIT (Válková, Bartoňová & Ahmetaševič, 2012) which outlined the activities of students with disabilities in inclusive class. Results scaling by using CIT-DIC revealed time characteristics of the actual integration of students into physical education, into parallel activities and teacher's assistants activities. From the results of our research is clear that in selected schools with inclusion in physical education receives at a high level.

Klíčová slova:

inkluze, tělesná výchova, zdravotní postižení, pedagogicky využitý čas, škála CIT

Keywords:

integration, inclusion, physical education, disability, pedagogical use of time, scale of CIT

Tento příspěvek vznikl v rámci projektu: „Podpora vytváření excelentních týmů a intersektorální mobility na Univerzitě Palackého v Olomouci II.“, reg. č. CZ.1.07/2.3.00/30.0041

ÚVOD

Integrace osob se zdravotním postižením je v této době velkým fenoménem. V současné době se integrace rozběhla plným proudem a mnohde už není jako integrace vnímána. Panují různé názory na integraci dětí se zdravotním postižením. Dle Kudláčka (2008) se slovo integrace stalo módním trendem a je využíváno i zneužíváno učiteli, zástupci škol i rodiči žáků s postižením a jejich nepostižených spolužáků.

V České republice se problém integrace do běžných škol začal řešit v roce 1991 (Michalík, 2000, Müller, 2001). V současné době integrovaných dětí se zdravotním postižením v běžných školách pozvolna přibývá (Kudláček & Ješina, 2014). V České republice byla většina dětí se zdravotním postižením do roku 1991 segregována ve speciálních školách. Od roku 1991 do roku 2004 se integrace realizovala podle metodických předpisů ministerstva školství. V roce 2004 byla integrace podpořena novým školským zákonem, který byl v roce 2005 doplněn Vyhláškou o vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí a žáků mimořádně nadaných (Kudláček, 2008). Legislativní změny dopomohly k začlenění žáků do běžných škol. Integrace není jen o začlenění jedince do většinové společnosti. Je to také o vnímání jinakosti, postojích a lidské přirozenosti (Válková, 2012). Termín integrace v tělesné výchově (ITV) znamená zařazení různých typů jedinců do společných forem tělesné výchovy (TV). Tato forma integrace je založena na filozofii, že žáci by měli být vzdělávání a vychovávání společně v jedné třídě. Učitel tak obecně musí učinit nezbytná opatření v pedagogice, didaktice a osnovách, aby všichni žáci mohli dosáhnout cílů TV (Kudláček, 2008). V České republice, v souvislosti s ITV dochází k participaci jednoho či více žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) společně s intaktními spolužáky (Ješina, Bartoňová, Gebauer, Rybová, Kučera, & Vyhliďal, 2011). Zatímco literatura na téma speciální pedagogiky poskytuje bohatou řadu studií o začleňování žáků s speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) (Cushing & Kennedy, 1997; Cushing, Clark, Carter & Kennedy, 2005; Jackson, Ryndak & Wehmeyer, 2008/2009), povahy vzdělávání v tělocvičně nebo na sportovišti se podstatně liší od nastavení vzdělávání v učebně (Lieberman, Houston-Wilson, & Kozub, 2002). Tito studenti mají obvykle slabší kognitivní, sociální, pohybový vývoj, nebo adaptivní chování (Hunt, Alwell, Farron – Davis & Goetz, 1996).

Inkluze

Termín sociální inkluze je mladý a poprvé byl použit ve Francouzské vládě v roce 1974. Spolu se sociálním vyloučením, začal termín postupně převládat v politických agendách mnoho západních vlád, a speciálně těch v Evropě (Smith, 2009). Začleňování jedinců s postižením je prostředkem k dosažení cílů socializačních a cílů celospolečenské důležitosti a to proto má tento směr především celospolečenský a celoživotní kontext pro osoby z minoritní i majoritní společnosti (Válková, 2008).

Sherrill (1998, 241) o inkluzi píše: „*Inkluze má mnoho významů, ale typicky je spojená s kvalitou života v co nejméně omezujícím prostředí a je sociální odpovědností.*“ Dále uvedla, že profesionálové musí být připravováni na inkluzi. Musí znát druhy doplňkové pomoci a podpory přístupné za účelem maximalizovat možnosti, aby studenti se zdravotním postižením měli užitek z výuky běžné tělesné výchovy.

Co nejméně omezující prostředí pro studenty se zdravotním postižením je stejné, jako prostředí pro studenty bez postižení (Block, 2000). Jinými slovy inkluze naznačuje, že všechny děti mají stejnou příležitost zapojit se do vzdělávání a aktivit na odpovídajícím stupni a s odpovídající podporou (McMurray, 2003).

Dinold & Válková (2003, 52) definují inkluzi jako: „*proces utvářený způsobem každodenní životní integrace, vzděláváním a hodinami tělesné výchovy. Inkluze není cíl, ale způsob socializace, nezávislého života a je charakterizovaná řadou variant od té nejvíce omezující po co nejméně omezující prostředí.*“

Kasser & Lytle (2005, 6) popisují inkluzivní pohybové aktivity a jejich benefity: „*Inkluzivní pohybové aktivity zajišťují, že všichni jedinci, navzdory schopnostem nebo věku, mají stejné příležitosti v pohybových aktivitách. Tyto příležitosti by měly zahrnovat možnost a rozhodování, tvořit*

smysluplné zapojení a úspěch, který posiluje všechny účastníky. Jinými slovy, inkluzivní pohybová aktivita je definována jako přístupné pohybové aktivity poskytované všem jedincům napříč životem v různých prostředích“.

Cílem výzkumu bylo specifikovat fungování inkluze u dětí se zdravotním postižením do hodin tělesné výchovy v České republice na vybraných základních školách.

METODIKA

Výzkumný soubor

Předmětem výzkumu byli žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) (žáci s různými druhy tělesného postižení), na vybraných na základních školách v České republice, kteří se účastnili tělesné výchovy v hlavním proudu vzdělávání (Tab.1). Sběr dat probíhal ve čtyřech třídách prvního, respektive druhého stupně, v jednotkách tělesné výchovy na základních školách, které umožňují inkluzi žáků se SVP a spolupracují se speciálně pedagogickým centrem. Do výzkumu byli zařazeni tři žáci a jedna žákyně, věk $10,25 \pm 3,25$. Tři žáci využívali služeb asistenta pedagoga a jeden nevyužíval.

Tab.1 Přehled probandů a jejich diagnózy

Proband	P	Třída	Věk	Diagnóza	f Z/I	PU	Obsah TV	A
A	CH	7	13	Aspergerův syndrom	12/1	M	Skok do výšky, průpravná cvičení k volejbalu	NE
B	CH	8	14	DMO – diparéza, spastická forma	11/1	M	Nácvik házené a fotbalu	ANO
C	CH	1	7	Lehké mentální postižení	24/1	Ž	Sportovní a míčové hry	ANO
D	D	1	7	DMO – diparéza, spastická forma	25/1	Ž	Míčové hry – florbal	ANO

Poznámka: P – pohlaví; f Z/I – počet žáků ve třídě zdravých/integrovaných; PU – pohlaví učitele; A – asistent pedagoga, DMO – dětská mozková obrna

Použité metody

Při sběru dat byly použity instrumenty DIC-CIT podle Válkové a kol. (2012). Didactic Inclusive Categories – Critical Incident Techniques neboli Didaktické Inkluzivní Kategorie – Technika Kritických Případů (DIC-CIT) zahrnuje zjištění, do jaké míry je žák se speciálními vzdělávacími potřebami zapojen do hodin tělesné výchovy. Tato metoda je základní technikou pro hodnocení činnosti žáků v inkluzivní vyučovací jednotce školní tělesné výchovy. Tvůrcem CIT, je John C. Flanagan (1954), se nechal inspirovat od Francise Galtona, který se zabýval životem psychiatrických (problémových) pacientů. Proto se používá termín „kritický případ“. Flanaganův termín „kritický případ“ v tomto kontextu nahrazujeme termínem „didaktická inkluzivní kategorie“ (DIC). Zkratky pro zápis posuzovatele vycházejí z angličtiny, (resp. z latinského základu) a jsou shodné i pro užití v češtině (Válková a kol. 2012).

Behem pozorování v hodinách TV byly zaznamenávány kategorie související s časovými jednotkami (sekundy, minuty). Tyto zásady byly použity v pedagogice sportu (Flanders, 1967; Pieron & Cheffers, 1973). V českém prostředí byl pozorovací protokol využit v rámci analýzy pohybové aktivity v konstrukci ADI (Analýzy Didaktické Interakce) (Dobrý & Svatoň, 1978). Princip CIT byl použit pro posouzení procesu u sportovních her, zejména basketbalových zápasů (Válková, 1974) a hodnocení efektu hry u basketbalistů (Válková, 1990). Záměr ověřit nástroj týkající se inkluzivních vyučovacích jednotek byl stanoven na konci 90. let na olomoucké univerzitě (Kudláček, 1997; Obrusníková, 1998). Pozorovatelé museli projít minimálním školením, aby mohl být přístroj využit při hodnocení inkluzivního procesu a výsledky bylo možno považovat za platné. Kroky přípravy

zahrnovali výcvik: znalost přesného obsahu didaktických kategorií, paměťová školení kategorií, odborné přípravy v rámci poradenství, reálný trénink se suprevizorem a zpětnou vazbu (Ahmetašević, A., Bartonová, R., & Válková, H., 2012).

Adminitrace pozorování: pozorování a proces hodnocení byl realizován po dohodě s vyučujícím. Cíl a obsah TV byl oznámen všem studentům třídy i pozorovateli. Pozorovatel (zapisovatel), se nacházel přímo v tělocvičně na bezpečném místě pro něj a studenty třídy. Bylo nutné si stanovit začátek vyučovací jednotky a po celou dobu pozorování sledovat čas. Pozorovatel zaznamenal do zápisového archu skutečné didaktické kategorie vztahující k danému času. Další poznámky si pozorovatel také do protokolu sepsal.

Popis kódování podle manuálu Válková a kol. (2012):

I – Inkluzivní (integrativní, společná)

ICE: Inkluzivní (v kognitivně emotivní činnosti); I – M: Inkluzivní (pohybová) bez modifikací; I+M: Inkluzivní (pohybová) s modifikací; I – MA: Inkluzivní (pohybová) s asistentem, ale bez modifikací; I + MA: Inkluzivní (pohybová) s asistentem a s modifikací; ISU: Inkluzivní podpůrná (suportivní)

P – Paralelní (žáci jsou fyziky i topicky společně, cvičení pro žáka se SVP má jiný cíl a jiný úkol i obsah)

PCO: Doplnková cvičení (jako ostatní, v kooperaci); PEx: Doplnková cvičení (extra určená, zorganizovaná).

S – Separované (žák společně se třídou necvičí, není aktivní, ale fyzicky je přítomen)

SNO: Separovaná, není aktivní (nejde to, NO); STO: Separovaná, není aktivní (time-out, TO); Sex: Separovaná, není aktivní (exkluze – ex, žák apriori není začleněn)

Metody sběru a zpracování dat

Na 4 různých základních školách jsme získali data zápisem do archu při osobní návštěvě. Z důvodu složitého procesu násvětvy inkluzivních jednotek TV a získání konsensu byly odpozorované 4 vyučovací jednotky TV.

Během zpracování dat jsme porovnali časovou škálu začlenění žáků s různými typy zdravotního postižení podle kategorií CIT škály. Výsledky jsme zpracovali v programu MS Excel a posoudili, kolik pedagogického času žáci se zdravotním postižením stráví aktivně a kolik pasivně. Posuzovací škálu DIC-CIT lze považovat za ověřenou pro hodnocení míry (procent času) začlenění žáka se zdravotním postižením do vyučovací jednotky tělesné výchovy, a to za podmínek proškolení posuzovatelů a dodržení obsahu DIC-CIT.

Pro statistickou verifikaci je zapotřebí odpozorovat v praxi větší počet vyučovacích jednotek (cca 5 na jednotlivých stupních škol s diferencovanou diagnózou začleněného žáka se zdravotním postižením). Z toho důvodu jsme se přiklonili k metodě kazuistik.

VÝSLEDKY

V tab. 2 je sumář všech odpozorovaných vyučovacích jednotek běžné tělesné výchovy na základních školách.

Tab. 2: Sumář inkluzivních vyučovacích jednotek tělesné výchovy

		ICE	I-M	I+M	I-MA	I+MA		Sum.	ZH/KH
Proband A	Čas (sec.)	575	1292		135	345		2347	10:10/10:45
	Procenta (%)	24.5	55		5.8	14.7			
Proband B	Čas (sec.)	440	1665	40				2145	11:00/11:35
	Procenta (%)	20.5	77.8	1.9					
							STO		
Proband C	Čas (sec.)	260	500	45	150		275	1185	11:20/11:45
	Procenta (%)	21.9	42.2	3.7	12.7		23.2		
							PEX		
Proband D	Čas (sec.)	645	1000		70		300	2015	10:10/10:45
	Procenta (%)	32	49.6		3.5		14.9		

Poznámka: ICE: kognitivně-emotivní; I-M: pohybová bez modifikací; I+M: pohybová s modifikací; I-MA: pohybová s asistentem, bez modifikací; I+MA: pohybová s asistentem a s modifikací; STO: Time-out (potřebuje oddech); PEX: Doplnková cvičení – extra; Sum.: součet ZH/KH – Reálný čas: zahájení hodiny/ konec hodiny

Proband A

Jednotlivé části hodiny tělesné výchovy byly dobře rozvržené (Tab. 2). Nejdelší část hodiny tvořila I-M Inkluzivní (pohybová) bez modifikací, kdy žáci cvičí společně a mají stejný obsah i úkol hodiny. Tato část v měření tvořila 55 % z celkového času hodiny tělesné výchovy, což odpovídá asi 22 minutám. Další část hodiny tvořila jednotka ICE – Inkluzivní, která trvala 24,7%, což v měření odpovídá 10 minutám z celkové hodiny tělesné výchovy. Tato část zabrala opravdu málo času, přitom každému žákovi byla věnována dostatečná pozornost. 5,7 % tvořila jednotka I-MA Inkluzivní (pohybová) s asistentem, ale bez modifikací, což odpovídá pouze 2,5 minuty z celkového času hodiny TV. Tato část byla ze všech nejkratší, chlapec byl samostatný a výpomoc od asistenta v hodině TV příliš nepotřeboval. 14,7 % trvala část I + MA Inkluzivní (pohybová) s asistentem a s modifikací, která tvořila asi 6 minut z celkové hodiny TV. I tato část trvala velmi krátkou dobu vzhledem k podmínkám, že se žák se SEP společně s ostatními žáky učili nové technice skoku do výšky i volejbalového odrážení.

Proband B

V měření zabírala nejdelší část I-M Inkluzivní (pohybová) bez modifikací. Tato část tvořila 77,8 %, což odpovídá skoro 28 minutám z celkového trvání hodiny necelých 36 minut a trvala téměř celou hodinu, protože žáci a žákyně prováděli pohybové aktivity, které znali a vyučující nemusel ztrácet čas vysvětlováním nových cviků. I-CE Inkluzivní (v kognitivně emotivní činnosti) trvala přibližně 7 minut, což odpovídá 20,7 % z celkového času tělesné výchovy. Trvání této části bylo přiměřené a odpovídalo podmínkám. Jednotka I+M Inkluzivní (pohybová) s modifikací tvořila pouze 1,9 % z celkového času hodiny TV, což je nepatrná část a odpovídá pouze 40 sekundám. Takovým způsobem probíhají i hodiny tělesné výchovy, kde nejsou žádní žáci se specifickými potřebami. Žák se SEP byl do hodiny tělesné výchovy plně začleněn a s vykonáváním obsahu tělesné výchovy neměl problém.

Proband C

Hodina tělesné výchovy pro žáka s lehkým mentální postižením trvala pouze 20 minut. Nejdelší část hodiny TV tvořila jednotka I-M Inkluzivní (pohybová) bez modifikací (Tab. 2), která tvořila 42,2%, což odpovídá přibližně 8 minutám. Vzhledem k celkovému trvání hodiny pro žáka se SVP je 8 minut přiměřených, ale oproti ostatním měřením, chlapec cvičil asi o třetinu hodiny méně. Proband měl cvičit na doporučení lékaře pouze jednu vyučovací hodinu ze dvou. Další část hodiny tvořila jednotka

ICE inkluzivní (v kognitivně emotivní činnosti), která trvala 21,9 % z celkového času hodiny TV, což odpovídá přibližně 4 minutám. 3,7% tvořila část I+M Inkluzivní (pohybová) s modifikací, která trvala pouhých 45 sekund.

Cviky, které žáci prováděli, byly jednoduché, proto vyučující zvolila pouze jednu modifikaci cviku při startech. Další část hodiny tvořila jednotka I-MA Inkluzivní (pohybová) s asistentem, ale bez modifikací, která trvala 2,5 minuty, což je 12,7 % z celkového času TV. Vzhledem k věku a postižení žáka tato část netrvala dlouho. Poměrně déle trvala část STO Separovaná (time out, TO), kdy žák nebyl aktivní a necvičil z důvodu hluku v tělocvičně. Tato část tvořila 23,2 % z celkového času hodiny TV, což je asi 4,5 minuty. Když započítáme do celkového trvání hodiny i tuto část, pro žáka se SVP trvala hodina TV pouze 15 minut. V tomto měření bylo použito nejvíce inkluzivních jednotek, což je adekvátní k věku žáka se SEP, protože byl ze všech žáků z měření nejmladší i vzhledem k jeho postižení.

Proband D

Vyučovací hodina TV trvala přibližně 33,5 minuty. Nejdelší část tvořila jednotka I-M Inkluzivní (pohybová) bez modifikací (Tab. 2), která trvala skoro 17 minut, což odpovídá 49,6 % z celkové hodiny TV. Další nejdelší část hodiny tvořila jednotka ICE Inkluzivní (v kognitivně emotivní činnosti), která trvala asi 11 minut, což odpovídá 32 % z celkového času tělesné výchovy. Jednotka I-MA Inkluzivní (pohybová) s asistentem, bez modifikací trvala pouze 70 sekund, což odpovídá 3,5 % z celkového času tělesné výchovy. Vzhledem k pohybovému omezení žákyně, tato část trvala nepatrnou část hodiny. Pro žákyni se SEP byla vhodně zvolená pozice brankáře, kde se mohla pohybovat samostatně, nepotřebovala asistenci a nehrozilo jí nebezpečí úrazu. Poslední jednotkou, která tvořila část hodiny TV, je PEx Doplnková cvičení (extra určená, zorganizovaná). Tato část hodiny trvala 5 minut, což odpovídá 14,9 % z celkového času hodiny TV.

DISKUZE

Výzkum si kladl za cíl přiblížit problematiku využitelnosti pedagogického času v hodinách inkluzivní tělesné výchovy. Termín inkluze není v Českém prostředí legislativně ani odborně příliš ukotven, ale je často používán v zahraniční literatuře. Stejně jako Ješina, Kudláček a kol. (2011) můžeme vnímat inkluzi jako vyvrcholení integračního procesu, kdy jsou vytvořeny podmínky tak, aby bylo možné začlenění jedince se SVP a jeho účast na jednotlivých činnostech. Dle Kudláčka (2008, 16) je nutné si uvědomit, že tzv. úplná integrace není vždy optimálním řešením. Při začleňování žáků s e zdravotním postižením bychom měli vycházet z filosofie tzv. nejméně omezujícího prostředí, které žáka minimálně limituje v naplnění jeho životního potenciálu. Snaha podporovat úspěšnou integraci začíná cíleně s rozvojem pozitivních postojů okolí, které musí být prvotně odhaleny a postupně realizovány (McMurray, 2003).

Výzkum Spurné, Rybové a Kudláčka (2010) zabývající se analýzou podmínek integrované tělesné výchovy v České republice zjistil, že z počtu 111 žáků s tělesným postižením bylo uvolněno na základě doporučení lékaře 51 žáků. Ze získaných výsledků vyplývalo, že míra začlenění žáků se odvíjí od formy a stupně postižení.

Winnick (2000) tvrdí, že tělesná výchova by měla vyhovět potřebám všech studentů, připravit je na aktivní život, a umožnit jim zapojit se do pohybových aktivit během jejich života. Tělesná výchova může být velmi silným faktorem ovlivňujícím úspěch či selhání inkluze. Proč jsou tedy děti se zdravotním postižením často s tělesné výchovy osvobozovány? Jedna z verzí je, že učitelé nemají dostatek zkušeností s touto problematikou. Největší překážky v začlenění studentů se zdravotním postižením se vztahují k pedagogické připravenosti a postojům pedagogů stejně jako vnímané a aktuální bariéry ve výuce, které mohou zahrnovat vybavení, programování a čas (Sherrill, 1998, 241). Názory, chování, znalosti a zkušenosti s překonáváním překážek integrace jsou úzce propojeny. Podle některých specialistů je jedním z řešení kvalitní příprava budoucích učitelů na integraci dětí se zdravotním

postižením (Bartoňová & Vítková, 2007). Důkazy v mnoha případech podporují fakt, že tělesná výchova a pohybové aktivity jsou velice důležité zejména pro děti se zdravotním postižením (Block, 2000; Coppenolle, De Potter, Van Peteghem, Djobova & Wijns, 2003; Sherrill, 2004; Jowsey, 1992).

Mnoho základních škol v České republice umožňuje inkluzi žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a zároveň spolupracují se speciálně pedagogickým centrem. Na základních školách se nejčastěji vyskytovali žáci s poruchami učení jako dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie nebo s vadami řeči. Na tyto žáky jsme ve svém výzkumu nezaměřovali, jelikož nemají problémy s náplní tělesné výchovy. Další skupinou žáků se speciálními potřebami jsou děti s poruchou autistického spektra a děti s poruchou pozornosti. Ti s náplní tělesné výchovy neměli téměř žádný problém a jsou dostatečně zapojeni i s ostatními spolužáky do hodiny tělesné výchovy. Podobným případem byl i chlapec s Aspergerovým syndromem. U žáka nebyl v hodině tělesné výchovy přítomný asistent. Žák byl do hodiny tělesné výchovy zapojen nejlépe z celého zkoumaného souboru. Během hodiny byla zvolena pouze nepatrná modifikace cviku při skoku do výšky, kdy chlapec skákal při větší výšce přes gumu místo tyče. Takové modifikace bývají používány i u žáků, kteří nepotřebují speciální přístup, jen mají problém se zvládnutím cviku. Žák potřeboval více pozornosti a vysvětlení, než ostatní žáci, jinak byl velmi samostatný. Z měření můžeme usoudit, že žáci s tímto postižením nemají problém s náplní tělesné výchovy, nevyžadují téměř speciální přístup a hodina nemusí být upravována jejich možnostem.

Nejméně se podařilo z provedených měření začlenit do hodiny tělesné výchovy žáka s lehkým mentálním postižením, který chodil do 1. třídy. Žáka bylo těžké zapojit do hodiny tělesné výchovy kvůli jeho postižení i částečně kvůli věku, protože byl oproti probandům z ostatních měření nejmladší. Žák měl také i menší zájem se zapojit do pohybových aktivit s ostatními spolužáky.

Žákyně s dětskou mozkovou obrnou chodila do 1. třídy a její začlenění do hodin tělesné výchovy bylo nejnáročnější ze všech měření, protože byla pohybově limitována. Přesto se zapojení do TV podařilo, mohla vykonávat pouze malou řadu sportovních aktivit a ostatní žáci nebyli v hodině tělesné výchovy nijak omezováni.

Žáci byly dostatečně zapojováni do tělesné výchovy, protože dva z nich nepotřebovali během tělesné výchovy vůbec speciální přístup a náplň hodiny zvládali bez problémů. Žákyně s DMO sice vyžadovala specifitější přístup, ale v hodině TV byla také dostatečně zapojená. Bez metodické podpory a úpravy podmínek v TV by účast žáka se SVP byla složitá. Každý žák se SVP má určitá specifika. Integrace v TV je bez dostatečné podpory většinou pro učitele TV příliš náročná (Ješina, Kudláček et al., 2011). Kudláček (2008) tvrdí, že pokud se nepodaří uzpůsobit podmínky ve školní TV, mohou integraci trpět jak žáci se SVP, tak i jejich spolužáci a učitel TV. Lienert, Sherrill a Myers (2001) uvádějí, že ve většině případů rozhodnutí o začlenění žáka se SVP není v kompetenci učitele TV. Učitelé však rozhodují o tom, v jaké míře bude tento žák v jejich hodinách zapojen do pohybových aktivit. Morley, Bailey, Tan & Cooke (2005) se zaměřili na zjištění názorů učitelů TV týkajících se integrace. Jejich závěry ukazují na bariérovost prostředí a nedostatek podpory pro integraci. Fejgin, Talmor & Erlich (2005) zjistili u učitelů TV v Izraeli, že překážky v integraci jsou prostorové podmínky, problémy s evaluací žáků, bezpečnost, modifikace vlastní výuky a komunikace s rodiči žáků se SVP.

Někteří autoři (Ješina & Kudláček a kol., 2011; Bartoňová 2007) poukazují na bariéry při realizaci TV v České republice. Při integraci se žák se SVP musí přizpůsobit nejenom požadavkům vyučování, autoritě učitele, ale i skupině zdravých, lépe disponovaných vrstevníků. V této konfrontaci se dost často zdůrazňuje jeho role odlišného. Stává se to na úrovni vztahu ke skupině spolužáků, od nichž se vždycky více či méně liší. V běžné škole získává takové dítě mnohdy první větší zkušenosti s postojí široké veřejnosti k lidem se zdravotním postižením, především prostřednictvím spolužáků, jejich rodičů a učitelů (Vágnerová, 2003).

Vybrané základní školy v Brně umožňují vzdělávání žáků se speciálními potřebami. O faktu, že umožňují jejich vzdělávání a ve spolupráci se speciálním pedagogickým centrem sestavují svým žákům individuální vzdělávací plány, informují veřejnost na svých internetových stránkách.

ZÁVĚRY

Inkluze žáků se speciálními potřebami má smysl, protože je neúčelné, kdyby žáci museli chodit kvůli svému postižení do speciálních škol, jestliže zvládají i učivo na běžné základní škole. České školství je inkluzivnímu vzdělávání nakloněné a inkluze v naší republice se dostává na vysokou úroveň. Určitě se dá nalézt nové metody a postupy při výuce a řešení, jak nejlépe zapojit žáky se SVP do vyučovacích hodin, aby hodina měla co největší přínos pro všechny zúčastněné. Je však nezbytné respektovat určité věci, které sebou inkluze přináší. Za prvé není vhodná pro každého žáka, a za druhé pokud se nepodaří uzpůsobit podmínky ve školní TV, mohou inkluzi trpět jak žáci se zdravotním postižením, tak i jejich spolužáci a učitel TV.

Literatura

- Ahmetašević, A., Bartonová, R., & Válková, H. (2012). Physical Education Inclusion Assessment – Critical Incident Technique. *Sport Science*, 5(1), 49–52.
- Bartoňová, M. (2007). *Specifické poruchy učení: text k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 237.
- Bartoňová, M., & Vítková, M. (2007). Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido.
- Block, M. (2000). A teacher's guide to including students with disabilities in general physical education. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
- Coppenolle, H. V., De Potter J.-C., Van Peteghem A., Djobova S., & Wijns K. (2003). Inclusion and integration through adapted physical activity, pp. 47–73.
- Cushing, L. S., & Kennedy, C. H. (1997). Academic effects of providing peer support in general education classrooms on students without disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 30(1), 139–151.
- Cushing, L. S., Clark, N. M., Carter, E. W., & Kennedy, C. H. (2005). Access to the General Education Curriculum for Students With Significant Cognitive Disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 38(2), 6–13.
- Dinold, M. & Válková, H. (2003). Inclusion in physical education in schools. In Van Coppenolle, H., De Potter, J. C., Van Peteghem, A., Djobova S. & Wijns, K.(Eds.), *Inclusion and integration through Adapted Physical Activity*. Leuven: THENAPA
- Dobry, L., & Svatoň, V. (1978). Analysis of teachers instructional activities in physical education. In Svoboda and Dobry (Eds.). *Didactic studies in physical education*, (pp. 63–106). Praha: Univerzita Karlova.
- Fejgin, N., Talmor, R., & Erlich, I. (2005). Inclusion and burnout in physical education. *European Physical Education Review*, 11(1), 29–50.
- Flanagan, J.C. (1954). The critical incident technique. *Psychol. Bull.*, 51(4), 327–358.
- Flanders, N. (1967). *Interaction analyses, theory, research and application*. Massachusetts: Addison – Wesley.
- Hunt, E., Alwell, M., Farron –Davis, F., & Goetz, L. (1996). Creating socially supportive environments for fully included students who experience multiple disabilities. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 21(2), 53–71.
- Jackson, L. B., Ryndak, D. L., & Wehmeyer, M. L. (2008). The Dynamic Relationship Between Context, Curriculum, and Student Learning: A Case for Inclusive Education as a Research-based Practice. *Research & Practice For Persons With Severe Disabilities*, 33/34(4-1), 175–195.
- Ješina, O., Kudláček, M., et al. (2011). *Aplikovaná tělesná výchova*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Ješina, O., Bartoňová, R., Gebauer, S., Rybová, L., Kučera, M., & Vyhliďal, T. (2011). Konzultant aplikovaných pohybových aktivit jako poradenský pracovník pro školní tělesnou výchovu. *Česká kinantropologie*, 15 (4), 95–106.
- Jowsey, S. (1992). Can I play too? Physical education for physically disabled children in mainstreaming schools. London: David Fulton Publishers.
- Kasser, S. L., & Lytle, R. K. (2005). *Inclusive Physical Activity: A Lifetime of Opportunities*. Champaign, Ill.: Human Kinetics.
- Kudláček, M. (1997). *Integrace osob na vozíku prostřednictvím pohybových aktivit*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kudláček, M. (2008). Integrace žáků s tělesným postižením v kontextu školní tělesné výchovy. In M. Kudláček & I. Machová (Eds.), *Integrace – jiná cesta* (pp. 11–19). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Kozub, F. (2002) Perceived barriers to including students with visual impairments in general physical education. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19(3), 364–377.
- Lienert, C., Sherrill, C., & Myers, B. (2001). Physical educators' concerns about integrating children with disabilities: a cross-cultural comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 18(1), 1–17.
- McMurray, C., A. (2003). *The Use of Inclusive Opportunities to Promote Positive Attitudes towards Inclusion In Physical Activities*. Unpublished Master's dissertation. Stellenbosch: University of Stellenbosch.

- Morley, D., Bailey, R., Tan, J., & Cooke, B. (2005). *Inclusive physical education: Teachers' views of including pupils with special education needs and/or disabilities in physical education. European Physical Education Review*, 11(84), 84–107
- Obrusníková, I. (1998). *Varianty integrace v podmínkách školní tělesné výchovy. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého.*
- Piéron, M., & Cheffers, J. (1973). *Research in sport pedagogy: Empirical analytical perspective. Schorndor: Verlag & Hofman.*
- Sherrill, C. (1998). *Adapted physical activity: Crossdisciplinary and lifespan. 5th ed. Boston, MA: WCB/ Mc Graw-Hill.*
- Sherrill, C. (2004). *Adapted physical activity: Crossdisciplinary and lifespan. 6th ed. Dubuque, IA: Brown & Benchmark.*
- Smith, A. (2009). *Disability and inclusion policy towards physical education and youth sport. Disability and youth sport. Abingdon, Oxon.*
- Spurná, M., Rybová, L., & Kudláček, M. (2010). *Participace žáků s tělesným postižením do školní tělesné výchovy. Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 1 (1), 33–38.
- Vágnerová, M. (2003). *Psychický vývoj postiženého dítěte ve školním věku. In M. Vágnerová & Z. Hadj Moussová, Psychologie handicapu. 4. část. Školní věk a dospívání postiženého dítěte (pp. 4–22). Liberec: Vysokoškolský podnik s.r.o.*
- Válková, H. (1974). *Metoda hodnocení výkonu hráče košíkové v utkání. Praha: Český basketbalový svaz. basketbalový svaz.*
- Válková, H. (2008). *Integrace v evropském konceptu. In M. Kudláček & T. Vyskočil (Eds.), Integrace – jiná cesta 2 (pp. 73–76). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.*
- Válková, H; Bartoňová, R. & Ahmetašević A. 2012 *Manuál pro hodnocení inkluzivních vyučovacích jednotek tělesné výchovy: DIC-CIT pro ATV. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, , 39 s.*
- Winnick, J. P. (2000). *Adapted physical education and sport. State University of New York, College at Brockport.*

Legislativní normy

- Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. (1991). *Zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.*
- Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. (1991). *Vyhláška č. 291/1991 Sb., o základní škole.*
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2002). *Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení.*
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2005). *Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí a žáků mimořádně nadaných.*
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2005). *Vyhláška MŠMT č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízení.*

Nástin vývoje sportu v místním sdružení YMCA v Banské Bystrici v meziválečném období

The outline of sports evolution of local union YMCA Banská Bystrica during interwar period

Tomáš Tlustý

Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze

Abstrakt:

Předkládaná stat' pojednává o historii jednoho poměrně významného banskobystrického sdružení, mezi jehož členstvem dosahovaly v meziválečném období značné popularity tělesná výchova a sport. Místní sdružení YMCA v Banské Bystrici výrazným způsobem přispělo ke zpopularizování celé řady sportů, mezi kterými byly na prvních místech lehká atletika, volejbal a stolní tenis. Banskobystrická YMCA patřila již od svého založení mezi hlavní pilíře tohoto sdružení na Slovensku. Byla do ní investována velká suma peněz, která byla utracena nejen během výstavby její budovy, ale také při budování sportovního zázemí. Největší popularity mezi členstvem dosahovala zřejmě lehká atletika, kterou YMCA pěstovala na „svém“, na tuto dobu velice moderním hřišti. Značných úspěchů dosáhlo členstvo tohoto místního sdružení také ve volejbalu. V průběhu 30. let však bohužel začaly tělesná výchova a sport v banskobystrické YMCA upadat a pozvolna klesal i počet členů tohoto ve 20. letech velice populárního místního sdružení.

Abstract:

The presented article deals with history of relatively important society in Banská Bystrica. During the interwar period physical education and sport were really popular among its members. YMCA society in Banská Bystrica played an important role in popularization of many kinds of sport among which were first of all athletics, volleyball and table tennis. YMCA in Banská Bystrica since its foundation belonged among the main local unions in the Slovakia. A great sum of money was invested into it and it was spent during the construction of its building as well as during construction of sports areas. Among its members the most popular sport was athletics, which was practiced on its modern field. Great achievements were accomplished in volleyball as well. During 1930s the physical education and sport started to be less popular and the count of members of this very popular society started to fall.

Klíčová slova:

YMCA; Banská Bystrica; tělesná výchova a sport; meziválečné období; výsledky

Key words:

YMCA; Banská Bystrica; physical education and sport; interwar period; results

Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. 39 a za podpory SVV 2016-260346.

Úvod

YMCA (Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých mužů) je nábožensky orientovaná mezinárodní organizace mládeže s velice širokým spektrem činností, která byla založena Georgem Williamsem v Londýně v roce 1844. K jejímu velkému rozvoji došlo především

ve Spojených státech amerických, kde byla rovněž její tělovýchovná a sportovní činnost nejvíce preferovanou částí celého programu.

Po skončení první světové války došlo díky americkým sekretářům působícím na „starém kontinentu“ k další vlně šíření organizace YMCA, která si tak našla cestu do zemí střední Evropy, ve kterých dosud nepůsobila.

Počátky organizace YMCA v nově vzniklém Československu byly jakýmsi pokračováním činnosti tohoto mezinárodního sdružení v Itálii, Rusku a Francii.¹ Českoslovenští legionáři, kteří bojovali v řadách spojeneckých vojsk, se především v těchto zemích seznámili s činností této organizace, která pro ně byla něčím novým a v armádě dosud nevídaným.² Právě oni měli velikou zásluhu na tom, že YMCA rozšířila své pole působení také na Československo.

V nově vzniklém Československu YMCA nejprve spolupracovala s místní armádou. Na Slovensku se zpočátku starala o vojenské domovy, kterých zde bylo v letech 1919 až 1921 zhruba dvacet.³

V Banské Bystrici poznali místní obyvatelé organizaci YMCA a její činnost v roce 1919, kdy zde spravovala vojenský domov, o kterém se rozhodně nadalo říci, že by ležel v centru města. V letech 1922 a 1923 armáda postupně převzala objekty a zařízení organizace YMCA do vlastní správy.⁴ I přes výchozí nepříznivou polohu si ale nakonec YMCA našla cestu mezi civilní obyvatelstvo.

Již od počátku své existence patřila banskobystrická YMCA společně s bratislavskou a lučeneckou k hlavním pilířům tohoto sdružení na Slovensku. V souvislosti se vznikem místního sdružení YMCA v Banské Bystrici je pak nejčastěji uváděno datum 18. června 1921, kdy zde proběhla ustavující schůze. Předsedou výkonného výboru se stal starosta města – Július Česák.

Rozsah činnosti místního sdružení neustále rostl. Pro potřeby členů tak bylo nutné získat nové a vyhovující prostory. Dne 24. září 1923 se o šesté hodině večerní uskutečnila prostorech banskobystrické Tatrabanky schůze, na které přípravný výbor projednával výběr stavitele, finanční plán, ustanovil stavební výbor a vyřešil poslední detaily. Okresní úřad pak dne 4. prosince 1923 stavbu povolil a zaevidoval pod číslem 11.362/923. Roku 1924 se podařilo místnímu sdružení zabezpečit finance pro stavbu budovy, jejíž výstavba ještě před koncem roku započala.

Na žádost organizace YMCA udělilo Ministerstvo sociálních věcí po poradě s Ministerstvem veřejných prací a Ministerstvem financí dne 9. října 1924 sdružení YMCA finanční podporu, která byla ve formě převzetí záruk za hypoteční úvěr, který organizaci YMCA poskytla Zemská banka v Praze.

Stát tedy neposkytl skutečnou finanční podporu, ale spíše záruku. Pokud by tedy YMCA nebyla schopná splácet jistinu a úroky, převzal by od ní stát tuto povinnost. Záruka se týkala 70 % nákladů (651 000 Kčs). Úročení hypotečního úvěru činilo 6 % částky ročně.⁵

K dokončení budovy místního sdružení došlo v roce 1925.⁶ Mezi roky 1923 a 1929 byla do jejího vybudování a zařízení investována částka lehce přesahující 2,3 miliony korun. Finanční pomoc z Ameriky přitom mírně přesáhla částku 750 tisíc korun.⁷

Dva roky od schůze přípravného výboru pro výstavbu budovy, se stavba tohoto dvoupodlažního objektu blížila svému cíli. Dne 18. září 1925 vydal okresní úřad v Banské Bystrici kolaudační list, ve kterém stálo:

¹ Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1918–1923, Karton 28, č.j. 4584, Odpověď předsedy vlády, ministra financí a ministra národní obrany na interpelaci poslance Böhra a druhů o marnotratném přikazování peněz YMCE.

² Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1918–1923, Karton 28, č.j. 4605, Policejní ředitelství Zemské správě politické v Brně dne 17. března 1921.

³ Perútka, J. (1980). *Dějiny tělesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport, s. 74–75.

⁴ Vojenský historický archiv, Fond Ministerstvo národní obrany – presidium, roč. 1918–1923, Karton 28, č.j. 5507, Církulární výnos č. V. ze dne 11. února 1922.

⁵ Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919–1999)*. Banská Bystrica: YMCA, s. 4–5.

⁶ Národní archiv, Fond YMCA, Č. kartonu 7, Sign. 23, Repairs, equipment and temporary quarters.

⁷ Národní archiv, Fond YMCA, Č. kartonu 2, Sign. 6, Table of building expenses (local Y in ČSR – 1923–1929).

„Správa „YMCA“ v Banskej Bystrici na vystavenú budovu povolenie k obývaní s platnosťou od 18. sept. b.r. udeľujem. Nová budova obdrží poradové č. „Národná ulica“ č. 12.“

Budova (viz obrázek 1.), ve které bylo celkem 78 místností, začala od této doby sloužit jako základna pro nejrůznější aktivity místního sdružení YMCA v Banské Bystrici.⁸

Obrázek 1. Budova místního sdružení YMCA v Banské Bystrici.

Počátky tělesné výchovy a sportu v místním sdružení YMCA v Banské Bystrici

První písemná zmínka o tělovýchovných aktivitách YMCA v Banské Bystrici pochází z června 1920, kdy místní sdružení zaslalo banskobystrické městské radě list, ve kterém ji žádalo o zřízení hřiště ve středu města.

Město se tehdy snažilo vyjít organizaci YMCA vstříc. Tehdejší starosta nabídl sdružení YMCA válkou značně poničené hřiště v Městském parku.⁹

„Mešťanosta menovanej na Mestskom Parku sa nachodiace detské hravisko – ktoré následkom vojny bolo zničené – ukázal, s ktorým priestorom menovaná (Jessi Folson – zástupkyně ústředí YMCA) úplně spokojná bola a vyslovila sa, že na sriadiť sa majúce toto detské hravisko prihodnejšieho priestoru ani neočakávala a prisľúbila, že jestli mesto je náklonné menšie obety doniesť, na tom bude pracovať, aby detské hravisko toto v Baňskej Bystrici bolo sriadené.“

YMCA ale nakonec od budování hřiště v Banské Bystrici odstoupila a začala ho stavět v Bratislavě. Důvodem bylo, že Bratislava nabídla organizaci YMCA lepší možnosti spolupráce i vhodnější místo pro hřiště.¹⁰

„Po odchode z Vašeho mesta sme spravili prehliadku Bratislavy a predložili resultát našej práce pred výbor v Prahe. Výbor sa veľmi potešil so zprávou v Banskej Bystrici, ale rozhodli vybudovať

⁸ Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919-1999)*. Banská Bystrica: YMCA, s. 5.

⁹ Tamtéž, s. 2-4.

¹⁰ Tamtéž.

hřiště v Bratislave. Pravda je to nemeckomadžarské mesto, ale chudoba je slovenská a mnohé této děti bývají v malých izbách pod zemou kde nedojde slnce.“

V roce 1922 však došlo v Banské Bystrici k obnovení myšlenky vybudování dětského hřiště. Byl to pravděpodobně první ředitel místního sdružení A. N. Wycherley, který dne 8. března 1922 zaslal městské radě dopis s následující pasáží:

„YMCA, pokračujúc vo svojej práci pre blaho celej obce, zamýšľa začať s vybudovaním hraviska pre deti. Bolo by to mestské hravisko obce Banskej Bystrici. Výbor miestneho odboru YMCA a ja, ako riaditeľ práci tuná, žiadame týmto úctivo o úradné povolenie túto prácu na už vopred ustanovenom mieste v najbližšej vhodnej dobe započat'. Zdôrazňujem ešte raz, že hravisko bude mestským a k užívaniu celej obce a že YMCA vystupuje tu len ako činiteľ, ktorý túto akciu chce uskutočniť.“¹¹

Na jeho vybudování však bylo nutné sehnat dostatečné množství peněz. Ty YMCA shromáždila z různých zdrojů. Jedním z nich bylo vstupné na různé sportovní akce. Dalším byl například příspěvek Národní banky v Banské Bystrici:

„V odpovedi na Váš ct. List z 3. apríla b.r. upovedomujeme Vás úctive, že riaditeľstvo nášho ústavu odhlasovalo na postavenie detského ihrišťa v Banskej Bystrici 5.000 Kč, ktorý obnos si p. Wycherley osobne vyzdvihol.“

Obrázek 2. Pohled na hřiště YMCA v Banské Bystrici.

Hřiště v Banské Bystrici tak nakonec přece jen vybudováno bylo. Oficiálně bylo otevřeno dne 25. června 1922 a stálo na pozemku „U Ryby“. Celkový náklad na jeho výstavbu činil 50 000 korun československých a největší podíl na jeho financování měla místní veřejnost. Hřiště, které bylo na svou dobu velice moderní a dobře vybavené, se pak stalo základnou sportujících členů místního sdružení.¹² Návštěvníci zde mohli využívat velice kvalitní atletickou dráhu, volejbalové, basketbalové, házenkářské hřiště, bradla, hrazdu či kruhy. Nezůstal opomenut ani koutek pro malé děti.¹³

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), II., 1924, č. 5-6, s. 186-187.

YMCA si nové hřiště nenárokovala, ale chtěla, aby se stalo spíše „městským“, neboť bylo také za finanční pomoci „celého“ města vybudováno.¹⁴

Na počátku roku 1923 zde již YMCA přistupovala k práci s jednotlivými skupinami, jejichž výchova a vedení byly svěřeny do rukou staršího a spolehlivého člena. Jeho prostřednictvím bylo samozřejmě možné lépe na členy dohlížet, ale také se jim lépe věnovat a snáze je vést k tělesné výchově a sportu.¹⁵

Lehká atletika

S otevřením nového hřiště se začala mezi členy banskobystričské YMCA čím dál tím více prosazovat lehká atletika, ve které dominovaly především běhy. V roce 1923 byla též YMCA Banská Bystrica přijata za člena ČsAAU (Československá amatérská atletická unie).¹⁶ Členstvo se tak začalo účastnit různých běžeckých akcí, jakými byly např. „běh s poselstvím na Den Svobody“, lesní běh či výroční běh městem.¹⁷

Štafetový běh městem pořádala TO (Tělovýchovný odbor) YMCA Banská Bystrica pravidelně od roku 1923. Jeho druhého ročníku, který se konal 6. dubna 1924 na trase dlouhé 3 250 metrů, se zúčastnilo celkem šestnáct závodníků.¹⁸ Domácí Grafík (*viz obrázek 3.*), který vedl téměř po celou dobu závodu, nakonec prohrál po těžkém boji o cca dva metry s vítězem z roku 1923 Veljačikem z klubu Slavia Banská Bystrica. Hlavním závodům předcházela přespolní běh atletů mladších 15 let (800 metrů) a dorostenců (1 500 metrů). Závod nejmladší kategorie ovládl Daňčík z YMCA. Celé této akci přihlíželo zhruba 2 000 diváků.¹⁹

Obrázek 3. Přespolní běh v Banské Bystrici (1925). Vytrvalci YMCA Adamkovič a Grafík bojující až do cílové pásky o druhé místo.

¹⁴ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), IV., 1926, č. 1, s. 20-29.

¹⁵ Národní archiv, Fond YMCA, č. kartonu 4, Sign. 4, Banskobystrická YMCA v roce 1923.

¹⁶ Sport, III., 1923, č. 39.

¹⁷ Až do roku 1927 se stal každoroční vítěz výročního běhu městem držitelem putovní ceny prvního amerického sekretáře banskobystričské YMCA – A. N. Wycherleye. V roce 1927 se YMCA stala jejím definitivním držitelem, neboť tuto cenu získala třikrát po sobě. Od roku 1928 se pak soutěžilo o cenu bratrů Velkoborských, kteří působili na Slovensku na mnoha tělovýchovných pozicích, a to např. v banskobystričské YMCA či ve Středoslovenském okrsku ČsAAU.

Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918-1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 26–27.

¹⁸ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), II., 1924, č. 3, s. 110.

¹⁹ Sport, IV., 1924, č. 16.

Dne 1. června 1924 se v Trnavě uskutečnilo přebornictví Západoslovenského okrsku ČsAAU. Závodů se zúčastnili také atleti z YMCA Banská Bystrica, kteří však příliš úspěšní nebyli. Nejlepších výsledků z nich dosáhl Grafik, který obsadil dvě druhá místa, a to v hladkých bězích na 100 a 200 metrů.²⁰

Na přelomu června a července 1924 se v Banské Bystrici konaly atletické závody, na kterých si přeměřili své síly chlapci z místního TO YMCA a ŠK (Športový klub) Slavia. První jmenovaní byli také pořadateli celé akce. Kategorii chlapců (12–15 let) ovládli závodníci z YMCA, kteří porazili své soupeře v poměru 2 : 7. Stejného úspěchu chtěli jistě dosáhnout i dorostenci (15–18 let) tohoto sdružení. I těm výsledky stačily na celkové vítězství, když vyhráli poměrně výrazným bodovým rozdílem 39 : 15.

YMCA měla na těchto závodech velkou motivaci. Její výsledky se započítaly nejen jako součást závodů meziměstského pětiboje, kterého se účastnila všechna místní sdružení YMCA v Československu, ale také mezinárodního pětiboje, kterého se účastnila všechna místní sdružení YMCA v Evropě.²¹

V neděli 30. listopadu 1924 uspořádala YMCA Banská Bystrica k příležitosti ukončení sezony „Prvý lesní běh na Slovensku“. Této akce se zúčastnilo celkem třicet běžců, kteří soutěžili v kategoriích chlapců, dorostu a dospělých. V nejmladší kategorii se na trať dlouhou 1 500 metrů vydalo devět atletů, z nichž všichni patřili do organizace YMCA. S tratí si nejrychleji poradil Rudolf Žiljak. Těsně za ním doběhli Josef Janeček a Josef Žiljak. V patnáctičlenné konkurenci dorostenců byl na 4 kilometrové trati z běžců YMCA nejrychlejší Gregor, který obsadil celkové druhé místo. Na čtvrtém místě doběhl Haring a těsně za ním Štefko. V šestičlenném závodním poli mužů se podařilo domácím Adamkovičovi obsadit na trase dlouhé 7,5 kilometru třetí místo.²²

Dne 5. července 1925 se zde po odehraném volejbalovém turnaji konalo lehkootletické utkání chlapců a dorostu týmů SK (Sportovní klub) Slavia Praha a YMCA Banská Bystrica. Na úvod nastoupila obě družstva se svými vedoucími Havlem a Odvarkou před obecnost, pozdravila se a zástupce domácích atletů Seneš předal Pražanům čestnou vlajku. Poté již místní závodníci ukázali, že dovedou využít této ojedinělé příležitosti k přeměření svých sil s prvotřídním atletickým družstvem. Mohli pouze litovat, že podobné závody byly v Banské Bystrici výjimečné, neboť místní YMCA takřka neměla v okolí konkurenci. Kategorii chlapců ovládli domácí závodníci v poměru 32 : 22. Družstvo SK Slavia Praha tak jistě chtělo domácím oplatit tuto porážku v kategorii dorostenců. To se jim také podařilo. Pražané zvítězili 65 : 43.²³

Mohlo by se zdát, že lehká atletika byla v Banské Bystrici skutečně populární, ale opak byl pravdou. Kluby ji takřka nepřestovaly. Jedinou výjimkou byla právě místní YMCA. Tělovýchovný ředitel YMCA Lewis William Riess se však neustále snažil o její pozvednutí a doufal, že se brzy přidají i další kluby. Velmi důležitým faktorem ale bylo, že se zde lehká atletika těšila zájmu diváků.²⁴

O pozvednutí lehké atletiky v Banské Bystrici se místní YMCA snažila také tím, že se její funkcionáři několikrát pokusili domluvit účast špičkového zahraničního atleta na místních závodech. Po dvojnásobném olympijském vítězi Charlesu „Charleyemu“ Williamu Paddockovi, který přijal pozvání československé YMCA v roce 1923, zavítal v roce 1925 do Banské Bystrice Samuel Harrison Thomson. Diváci, kteří zde viděli jeho vystoupení, měli opravdu na co vzpomínat. Tolika disciplín se zde totiž ještě žádný atlet nezúčastnil. Jím dosažené výsledky se vůbec nedaly srovnat s výkony, které byly v té době mezi členy banskobystrické YMCA běžné.

V jednotlivých soutěžích byly dosažené následující výsledky: Překážkový běh na 110 metrů ovládl Thomson (16,2 sekundy) před Barboriakem (17,3 sekundy). Thomson zvítězil i v překážkovém běhu na 200 metrů (28 sekund), kde porazil Ružinského (29,2 sekundy) a Snačka. Suverénní vítězství předvedl Thomson ve skoku vysokém (174 centimetrů), kde porazil své dva konkurenty – Seneše

²⁰ Sport, IV., 1924, č. 24.

²¹ Sport, IV., 1924, č. 30.

²² Sport, IV., 1924, č. 63.

²³ Sport, V., 1925, č. 29.

²⁴ Sport, VI., 1926, č. 10, s. 11.

(159 centimetrů) a Barboriaka (154 centimetrů). Ve skoku dalekém zvítězil opět Thomson (6,1 metru) před Barboriakem (5,3 metru) a Ružinským (5,01 metru). Roli favorita potvrdil Thomson i ve skoku o tyči (3 metry). Zde porazil tyčkaře Danka (2,8 metru) a Sekurise (2,6 metru). Ve skvělých výkonech pokračoval Thomson i ve vrhu koulí. Zde rovněž obsadil první místo (12,23 metru), když vrhl dál než Tůma (10,26 metru) a Jakša. Thomson rovněž hodil nejdále diskem (36,15 metru), ve kterém výrazným rozdílem porazil svého konkurenta Tůmu (30,47 metru). Tůma však vzápětí Thomsonovi své porážky oplatil, když ho přehodil oštěpem (39,45 metru). To byla také jediná porážka tohoto atleta (38,5 metru) na lehkootletickém mítinku v Banské Bystrici. V ostatních závodech, kterých se již Thomson neúčastnil, bylo i tak k vidění několik pěkných výkonů. Celé závody s účastí S. H. Thomsona byly jistě pro místní atlety poučné, a to jak po technické, tak i po morální stránce.²⁵

Na rozdíl od závodů, kterých se účastnil S. H. Thomson, se dokázali atleti banskobystričké YMCA prosadit na okrskovém mistrovství ve všech disciplínách s výjimkou běhu na 5 kilometrů a skoku o tyči. Členstvo sdružení YMCA, ač závodilo převážně samo proti sobě, předvedlo řadu dobrých výsledků.²⁶

V neděli 19. dubna 1925 uspořádala YMCA Banská Bystrica štafetový běh na 5 × 200 metrů napříč městem. Celá akce proběhla za pěkného počasí a slušné divácké návštěvy. Závody se konaly ve třech kategoriích – dospělí, dorostenci a chlapci. V kategorii dospělých měla YMCA ve složení Kardoš – Jakša – Barboriak – Ružinský ml. – Grafík konkurenci v banskobystričském týmu Slavia. Ten hned na prvním úseku získal čtyřmetrový náskok, který však Jakša smazal a dokonce předal s půlmetrovým vedením. Barboriak pak prudce vyrazil, ale při předání kolíku z pravé ruky do levé mu kolík upadl, čímž bylo o vítězi závodu prakticky rozhodnuto. Ružinský na předposledním úseku předvedl snad nejlepší běh ze všech závodníků. Podařilo se mu výrazně stáhnout velkou ztrátu. Grafík se ale již nebyl schopen na první místo probojovat. YMCA tak prohrála o cca osm metrů. Druhé místo obsadila též v závodu dorostenců, ve kterém její štafeta ve složení Leneš – Gregor – Mojžíš – Matrtaj – Záhor prohrála rovněž s atlety místní Slavia. Na těchto závodech byly týmy velice vyrovnané, a tak rozhodovalo především předávání a přebírání kolíku.²⁷

Místní atletická skupina se v roce 1925 rovněž představila v Praze.²⁸ V červnu 1925 totiž uspořádala pražská Slavia druhý výroční pětiboj šestičlenných atletických týmů do 15 let. Družstvo YMCA Banská Bystrica vedl sekretář Velkoborský. V konkurenci 54 atletů se YMCA prezentovala velice dobře a byla možná nejlepším slovenským týmem. Z jejích řad vynikal především Kárpáty, který skončil na třetím místě v hladkém běhu na 100 metrů a na děleném prvním místě ve skoku dalekém. Kárpáty byl rovněž členem štafety na 6 × 100 metrů, která zde obsadila druhé místo. Společně s ním běželi Ivanič, Kožehuba, Machačka, Rázga a Jánoš. Dalšími úspěšnými atlety reprezentujícími banskobystričskou YMCA byli Machačka, který zaznamenal druhý nejlepší výsledek v hodu kriketovým míčkem, a Jánoš, který obsadil třetí místo ve skoku dalekém. Tyto výkony stačily atletům YMCA na získání celkového druhého místa v pořadí týmů. V konkurenci čtyř klubů a devíti týmů si nejlépe vedla Slavia I, která získala 28,5 bodu. YMCA na ni ztratila 13 bodů.²⁹

Dne 28. září 1925 uspořádala YMCA Olomouc na své nově vybudované závodní dráze lehkootletické přebornictví YMCA v Československu. Do Olomouce se sjelo více než 150 atletů z jedenácti měst. Ti byli rozděleni do třech kategorií (hoši 12–15 let, dorost 15–18 let a závodníci starší 18 let) a soutěžili celkem ve 24 disciplínách. K vidění byly poměrně pěkné výkony.

V nejmladší kategorii žáků o sobě dali z Banské Bystrice nejvíce vědět Papp, který obsadil třetí místo v běhu na 75 metrů a vyhrál soutěž ve skoku dalekém s rozběhem, a Gašpar, který vybojoval druhé místo v hodu baseballovým míčkem. Banskobystričtí atleti si taktéž doběhli pro druhé místo v rozestavném běhu na 4 × 100 metrů, když nestačili pouze na vítěznou Olomouc. Na třetím místě

²⁵ Sport, V., 1925, č. 24.

²⁶ Sport, V., 1925, č. 22.

²⁷ Sport, V., 1925, č. 16.

²⁸ Almanach sportu na rok 1926, roč. 1926, s. 24–26.

²⁹ Sport, V., 1925, č. 22.

se umístila kombinovaná štafeta Brna a Banské Bystrice. Větších úspěchů dosáhli atleti z Banské Bystrice v kategorii dorostenců. V hladkém běhu na 100 metrů si Seneš doběhl pro třetí místo. I. Vagač obsadil první místo v běhu na 110 metrů překážek. Vítězství pro svůj tým získal též Záhor, který vyhrál ve vrhu koulí. Jeho týmový kolega Bířek skončil na třetím místě. Dorostenci závodili též v rozestavném běhu na 4×200 metrů. Banskobystrická štafeta však nestačila na Hradec Králové a obsadila celkové druhé místo před třetím Libercem. Jediným větším úspěchem banskobystrické atletiky v kategorii dospělých bylo třetí místo Tůmy ve vrhu koulí.

Lehkoatletickým mistrem československé YMCA se pro rok 1925 stalo družstvo YMCA Hradec Králové, které získalo 60,5 bodu. Druhé místo vybojovali se získkem 40 bodů atleti Brna. Ti byli pronásledováni Libereckými, kteří si v soutěžích připsali 34,5 bodu. Na následujících místech se umístila Banská Bystrica (29 bodů), Znojmo (16 bodů), České Budějovice (13 bodů), Olomouc (12 bodů), Kladno a Bratislava (oba 6 bodů) a Kroměříž (1 bod).³⁰ Vítězství Hradce Králové bylo velkým překvapením. Všeobecně se totiž předpokládalo, že zvítězí někdo z dvojice Banská Bystrica – Liberec.³¹

Dne 30. listopadu 1925 se členové YMCA zúčastnili přespolního a lesního běhu v Banské Bystrici. Závodilo se ve třech kategoriích. Nejmladší běžci soutěžili na trase dlouhé 1 kilometr. Dorostenci běželi 4 kilometry a nejstarší a nejzkušenější běžce čekala trasa dlouhá 8 kilometrů. S osmikilometrovou trati si nejlépe poradil Odvárka, kterého stíhal Ružinský st.³²

Na lehkooatletickém přebornictví Československa roku 1926 v Přerově pak nemohli atleti z YMCA Banská Bystrica chybět. Na této velké akci se utkalo více jak 12 klubů z celé republiky. Nejvýraznějších výsledků z banskobystrické YMCA dosáhli následující atleti: Vagač obsadil v běhu na 400 metrů druhé místo, Krno vybojoval druhé místo na dvojnásobné trati a druhé místo rovněž obsadil Durný ve skoku o tyči. Po sečtení bodů, které získali jednotliví atleti ve svých disciplínách, bylo nepochybné, že nejlepší atleti na těchto závodech jsou členové SK Přerov (41,5 bodu). YMCA Banská Bystrica skončila s 12 body na čtvrtém místě.³³

O poměrně vysoké úrovni atletů YMCA v Banské Bystrici však svědčí fakt, že se v roce 1926 stali její atleti okrskovými mistry opět v mnoha disciplínách. Seneš se stal okrskovým mistrem v běhu na 100 a 200 metrů. První místo rovněž vybojoval ve skoku do dálky. Jeho týmový kolega Valint ovládl skok vysoký, vrh koulí a hod diskem. YMCA Banská Bystrica se tak poměrně přesvědčivě stala okrskovým atletickým přeborníkem v kategorii týmů.³⁴

TO YMCA v Banské Bystrici uspořádal 3. dubna 1927 za pěkného počasí V. výroční běh městem o putovní cenu prvního amerického sekretáře A. N. Wycherleye. Tyto závody, které se těšily uspokojivé účasti diváků, byly vypsány pro tři kategorie. O putovní cenu závodila na trase dlouhé 3,2 kilometru čtyřčlenná družstva dospělých běžců. Prvním závodníkem, který protnul cílovou čáru, byl Záhorák. S větším odstupem za ním doběhl do cíle Haring. Oba tito závodníci reprezentovali domácí YMCA. V kategorii dorostenců se soutěžilo na trase dlouhé 1 600 metrů. Zde se na prvních dvou místech umístili rovněž domácí běžci. Vítězství vybojoval Žiljak, který jen těsně porazil Kurtu. V kategorii chlapců se na prvních třech místech opět umístili domácí závodníci. Trať dlouhou 600 metrů zdolal nejrychleji Kučera. Za ním doběhli Selecký a Dobrota. Všichni tři závodníci, kterým se podařilo zvítězit ve svých kategoriích, si navíc zlepšili časy z minulého roku.³⁵

Týmy YMCA Banská Bystrica a ŠK Žilina se utkaly dne 16. června 1927 v rámci přebornictví Středoslovenského okrsku ČsAAU. Pouze pětičlenné, ale výkonnostně vyrovnané družstvo ŠK Žilina

³⁰ Pramen nejprve uvádí, že se do Olomouce sjeli atleti z jedenácti měst, ale ve výsledkové listině jich pak udává pouze deset.

³¹ Táborový zpravodaj YMCA, II., 1925, č. 2–3, s. 13.

³² Táborový zpravodaj YMCA, II., 1925, č. 2–3, s. 10–11.

³³ Sport, VI., 1926, č. 39.

³⁴ Almanach sportu na rok 1927, roč. 1927, s. 34–35.

³⁵ Sport, VII., 1927, č. 15.

dosáhlo na hřišti hostí zaslouženého vítězství v poměru 67 : 59. Ve prospěch početnějšího týmu YMCA navíc hrála značnou roli vysoké teplota.³⁶

Atleti z YMCA Banská Bystrica však i přes tuto porážku patřili ve Středoslovenském okrsku ČsAAU k nejlepším. Z jejich řad nejvíce vynikali sprinteři Matrtaj,³⁷ Jánoš³⁸ a Kárpáty. Na hladkých tratích 400 a 800 metrů pak vynikal Krno.³⁹ Nejlepší časy na 1 500 metrů předváděli Záhorák, Rudolf Žiljak a Kurta. V běhu na 5 kilometrů dominoval Gabriel Haring. Nejvýše naopak skákal Durný. Tento atlet byl nejlepší též ve skoku o tyči. Ve vrhu koulí dosáhl nejlepšího výsledku z YMCA Banská Bystrica Záhor, stejně jako v hodu diskem a oštěpem.⁴⁰

Neděle 1. dubna 1928 zde byla ve znamení VI. výročního běhu přes město o putovní cenu bratrů Velkoborských, čímž byla zahájena atletická sezona v Banské Bystrici. Na tyto závody, které pořádala místní YMCA, se přihlásilo 34 závodníků z Lučence, Žiliny a Banské Bystrice. Putovní cenu pro rok 1928 získalo domácí družstvo. Kromě toho obdržel Gabriel Haring cenu předsedy Středoslovenského atletického okrsku – lesmistra Zikmunda za dosažení nejlepšího času. Průběhu závodů přihlíželo poměrně dost diváků.⁴¹

Koncem října 1928 se v Košicích konal V. mezinárodní maraton o přebor Slovenska, který uspořádal Východoslovenský – Podkarpatoruský okrsek ČsAAU. Závod probíhal na trati Gajdové kúpele, košická hlavní třída, Barca, Haniska, Šeňa a zpět s cílem na hřišti Slavia. Na trati se představilo celkem 45 závodníků, kteří pocházeli např. z Prahy, Budapešti, Vídně, Berlína, Košic či Užhorodu.⁴² Do cíle jich však doběhlo pouze 24. Z YMCA Banská Bystrica se nejlépe umístil Gregora, který v těžké konkurenci obsadil šestnácté místo.⁴³

V roce 1929 se podařilo běžcům z YMCA Banská Bystrica obhájit své prvenství z výročního běhu přes město o putovní cenu bratrů Velkoborských. Závodů se zúčastnilo pět družstev – YMCA I, YMCA II, Slavia, 26. pěší pluk a jeho kulometná rota.⁴⁴

V polovině třicátých let však začala lehká atletika v Banské Bystrici upadat. A přitom se ještě v roce 1932 o tomto městě dalo říci, že je to centrum slovenské atletiky. Rovněž atletická dráha YMCA Banská Bystrica patřila v této době mezi nejživější na Slovensku. Místní akce většinou organizovali sekretáři YMCA Zelenka a Velkoborský. Po jejich odchodu z Banské Bystrice však pozvolna začaly stadiony zarůstat trávou. Pozastavení činnosti zde však vykazovaly i další kluby, jako například dříve poměrně aktivní Slavia Banská Bystrica. Tento se rok od roku 1933 do roku 1938 příliš neměnil.⁴⁵

Těžká atletika

Kromě lehké atletiky se v banskobystrické YMCA pěstovala také atletika těžká. V roce 1923 zde vznikl těžkoatletický klub TAC (Těžkoatletický club) Ursus (viz obrázek 4.). Ten byl sice zaměřený především na zápas, ale své místo si v něm našel také box.⁴⁶

³⁶ Sport, VII., 1927, č. 26.

³⁷ Matrtaj předvedl svou skvělou formu také na Světových hrách YMCA v Kodani v roce 1927. *The Y.M.C.A. Games (Official Report of the First International Y.M.C.A. Athletic Championships: Copenhagen, Denmark, July 10–17, 1927)*. (1927). Ženeva: World's Alliance of Young Men's Christian Associations, s. 30.

³⁸ Dorostenec Jánoš běhal v této době skvěle i překážkový běh na 200 metrů.

³⁹ Tento atlet rovněž neudělal ostudu na Světových hrách YMCA v Kodani.

⁴⁰ Sport, VIII., 1928, č. 1.

⁴¹ Sport, VIII., 1928, č. 16.

⁴² Sport, VIII., 1928, č. 44.

⁴³ STAR, roč. 1928, č. 44.

⁴⁴ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918-1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 26–27.

⁴⁵ STAR, roč. 1936, č. 13.

⁴⁶ Archiv YMCA v Bratislavě, YMCA na Slovensku, Povereníctvu pre veci vnútorné, odbor IV ze dne 16. května 1945.

Těžká atletika v místním sdružení však nikdy nedosáhla popularity atletiky lehké a také zmínky o činnosti klubu TAC Ursus se v novinových článcích příliš nevyskytovaly. Je tudíž pravděpodobné, že se těžcí atleti banskobystrické YMCA závodů příliš neúčastnili nebo že tento klub velice záhy zanikl.

Obrázek 4. Těžkoatletický klub banskobystrické YMCA – TAC Ursus.

Basketbal a volejbal

Stejně jako v mnoha dalších místních sdruženích v Československu, tak i v banskobystrické YMCA byly značně populární „americké hry“ – basketbal a volejbal. Největším problémem pro jejich pěstování ale bylo, že v Banské Bystrici nebyly na počátku 20. let vybudované tělocvičny. Byla zde pouze jedna, a to uprostřed města. Místní sdružení se tak o ni samozřejmě muselo dělit se školami, které zde obsadily většinu hodin. V banskobystrické YMCA tak mohli jen doufat, že pokud se jim podaří postavit vlastní tělocvičnu, stanou se tyto hry jejich „zlatým sportovním hřebem“ zimní sezony.⁴⁷

V roce 1923 začala YMCA v Československu organizovat závody v hodu do koše, na které v následujícím roce navázala. Také tyto akce pomáhaly vzbudit zájem o basketbal. Jednotlivé týmy vznikající v místních sdruženích YMCA spolu brzy začaly svádět zápasy o primát v této hře. Vyvrcholením pak bylo první „mistrovství her“ v Olomouci, z něhož si titul mistra československé YMCA v basketbalu pro rok 1924 odvezla právě YMCA Banská Bystrica.⁴⁸

V tomto roce se YMCA Banská Bystrica stala též poprvé basketbalovým mistrem Slovenska. Tento titul se jí podařilo vybojovat také v následujících dvou sezonách.⁴⁹

Banská Bystrica ale především patřila mezi města, kde se hrál výborný volejbal, který svou úrovní přerostl nejen krajský, ale též celoslovenský rámec. Mezi průkopníky volejbalu na Slovensku patřili

⁴⁷ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), II., 1924, č. 5-6, s. 186–187.

⁴⁸ Perútka, J. et al. (1967). *Športy na Slovensku v rokoch 1945–1965*. Bratislava: Šport, s. 43.

⁴⁹ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 26–27.

Durný, Caban, Žiljak, Konôpka či Selecký.⁵⁰ YMCA často pořádala v Banské Bystrici propagační volejbalové turnaje, jichž se účastnila místní družstva, spolky či školy.⁵¹ V této době již v českých zemích pěstovalo volejbal nemálo klubů. Oproti tomu na Slovensku byl alespoň zpočátku volejbal záležitostí především členstva organizace YMCA.

Již v roce 1924 se banskobystriická YMCA utkala v rámci volejbalového mistrovství Československa s pozdějším vítězem – mužstvem Strakovy akademie Praha, které ji porazilo 2 : 0 na sety.⁵²

V neděli 5. července 1925 se na kvalitně upraveném hřišti YMCA v Banské Bystrici uskutečnil volejbalový turnaj o mistra Slovenska,⁵³ který byl zároveň vylučovacím turnajem pro blížící se mistrovství YMCA v Československu. Turnaj však byl pouze doplňkovou složkou již dříve uvedených lehkootletických závodů.

Do volejbalových bojů nastoupila čtyři družstva YMCA – Akademická YMCA Bratislava, YMCA Bratislava a dva týmy postavila pořádající banskobystriická YMCA. Po dopoledních bojích se do odpoledního finálového zápasu kvalifikovala dvě nejsilnější družstva – YMCA Bratislava a YMCA Banská Bystrica I. Po tuhém boji vybojovala vítězství v poměru 2 : 1 na sety YMCA Banská Bystrica I, která se tak stala prvním mistrem Slovenska ve volejbalu. Vítězové turnaje po většinu svých zápasů jasně dominovali, což dokazuje i jejich celkový bodový poměr 128 : 51. Volejbalové zápasy zde se zájmem sledovalo poměrně dost diváků.⁵⁴

V pondělí 28. září 1925 bylo v Olomouci sehráno mistrovství YMCA ve volejbalu a basketbalu mezi mistry Čech, Moravy a Slovenska.⁵⁵ Volejbalovou část ovládlo družstvo z Prahy před Olomoucí a Banskou Bystricí. V basketbalu zvítězila Banská Bystrica před Olomoucí a Hradcem Králové. Vítězné týmy získaly od ústředí YMCA plakety.⁵⁶

Stejně jako v předchozí sezoně se i v roce 1926 konalo na hřišti místního sdružení YMCA v Banské Bystrici volejbalové mistrovství Slovenska. Mistrovský titul vybojovali opět volejbalisté YMCA Banská Bystrica. V této době již místní YMCA disponovala několika volejbalovými a basketbalovými týmy, jejichž názvy byly např. Mohykáni či Viktória. Své týmy měli též správci budovy a úředníci tohoto místního sdružení. V roce 1928 se místnímu týmu navíc podařilo stát se volejbalovým mistrem československé YMCA (viz obrázek 5.).

⁵⁰ Perútka, J. et al. (1967). *Športy na Slovensku v rokoch 1945-1965*. Bratislava: Šport, s. 354.

⁵¹ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918-1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 27–28.

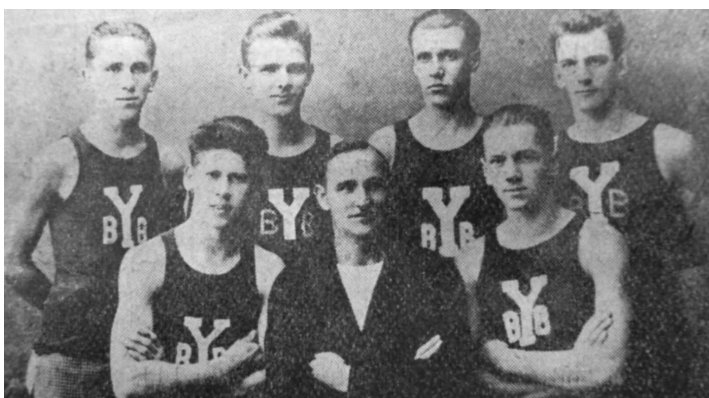
⁵² Šarochová, K. (2013) YMCA a *Vysokoškolský šport jako průkopníci volejbalu v Českých zemích*. (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 43.

⁵³ Zde se dostupné prameny liší. Dobový tisk uvádí, že se již tento rok konalo volejbalové mistrovství Slovenska. Naopak Perútka, J. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport, s. 602 uvádí, že první volejbalové mistrovství Slovenska se uskutečnilo až v roce 1928.

⁵⁴ Sport, V., 1925, č. 29.

⁵⁵ Táborový zpravodaj YMCA, II., 1925, č. 2–3, s. 13.

⁵⁶ Sport, V., 1925, č. 39.

Obrázek 5. Družstvo YMCA Banská Bystrica, které se stalo volejbalovým mistrem československé YMCA pro rok 1928. Stojící zleva: Jánoš, Bíreš (kapitán), Sobota, Kožehuba. Sedící zleva: Durný, Fikejž, Selecký.

Obrázek 6. Mistři Slovenska ve volejbalu pro rok 1932– YMCA Banská Bystrica.

V pořadí VII. mistrovství republiky ve volejbalu se v roce 1930 poprvé konalo na území dnešního Slovenska, a to v Tatranské Lomnici ve dnech 16. a 17. srpna. Na této sportovní akci se mělo utkat devět nejlepších československých týmů – tři z Čech, Moravy a Slovenska. Z Čech však přijel pouze mistr – Strakova akademie Praha. Ze Slovenska se na tuto akci probojovali mj. volejbalisté YMCA Banská Bystrica. Těm se však příliš nedařilo.

Nejprve podlehli pražské Strakově akademii 2 : 0. Následně porazili Sokol Přerov 2 : 1 a začali pomýšlet na dobré umístění. Plány banskobystrické YMCA však zhatil tým ČSS (Česká sportovní společnost) Olomouc, kterému podlehla opět 2 : 0. Po tomto výsledku již v žádném případě nemohla pomýšlet na celkový triumf. Neprobojovala se ani mezi nejlepší tři týmy. Vítězem se stali volejbalisté Strakovy akademie Praha.⁵⁷

Volejbalové mistrovství Československa pro rok 1931 se konalo o víkendu 19. a 20. září v Pardubicích. Volejbalisté a volejbalistky zde na šesti travnatých kurtech bojovali o ceny, které do turnaje věnovali František Smotlacha a firma Fotoservice.⁵⁸

Banskobystrické YMCA se opět nedařilo, neboť utrpěla na úvod porážku od Sokola Brno I, který ji přehrál rozdílem třídy v poměru 2 : 0. Ve druhém zápase se YMCA utkala s týmem STAR Praha, na který rovněž nestačila a prohrála 2 : 0. Ve třetím zápase se však hráčům YMCA podařilo zvítězit v poměru 2 : 1.

⁵⁷ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1930, roč. 1930, s. 136.

⁵⁸ STAR, roč. 1931, č. 39.

Do finálové skupiny se ale banskobystriická YMCA neprobojovala. Své prvenství z minulého roku potvrdili hráči Strakovy akademie Praha.⁵⁹

V roce 1932 opět organizovala YMCA Banská Bystrica mistrovství Slovenska ve volejbalu. Na domácím hřišti se jejím volejbalistům podařilo získat další mistrovský titul (*viz obrázek 6.*).⁶⁰ Vytouženého úspěchu na celostátní úrovni však opět nedosáhli.

V roce 1933 se pak YMCA Banská Bystrica umístila v rámci slovenského volejbalového mistrovství na druhém místě za týmem YMCA Bratislava a do pozice nejlepšího slovenského volejbalového týmu se jí již nikdy nepodařilo vrátit.⁶¹

Playgroundball

V banskobystriické YMCA se postupem času utvořil také silný playgroundbalový⁶² tým, který v konkurenci československých sdružení YMCA vybojoval celkem tři tituly.⁶³

Tato hra však nikdy v Československu přílišné popularity nedosáhla. Nevzniklo zde ani velké množství týmů. Členstvo YMCA ji tak hrálo především samo mezi sebou.

Házená

Kromě výše uvedených sportů byla v banskobystriické YMCA, i když ne příliš dlouho, populární házená. V roce 1924 bylo toto sdružení přijato za člena Svazu házené a ženských sportů.⁶⁴

Tento rok také rychle rostla úroveň házené v tělovýchovném odboru YMCA Banská Bystrica. Trenér zde totiž nasadil velice tvrdé tréninkové podmínky, ze kterých svým svěřenkyním nic neodpustil. Po tréninku musely navíc běhat kolem hřiště a hrát volejbal. Jeho svěřenkyně mu samozřejmě často uštědřily vyčítavé pohledy, které občas vystřídal nějaké to ostřejší slovo. Nicméně se brzy dostavily úspěchy.

Hned v prvním zápase, který byl až na dvě zkušené hráčky debutem celého týmu, dokázaly házenkářky YMCA i díky náročné přípravě porazit mnohem starší a zkušenější tým Rudou Hvězdu Vrútky, a to navíc výrazným rozdílem 14 : 1. Převaha YMCA trvala po většinu hry a Vrútky mohly jen děkovat brankářce, která podala skvělý výkon, kterým zachránila svůj tým od mnohem výraznější prohry.

Z YMCA exceloval útok Machová – Ela Zikmundová – Zdeňka Zikmundová, který byl velice dobře sehrán. Tým YMCA předvedl skvělý útok i obranu. Pouze brankářka nebyla až tak vyzkoušena. Přesto předvedla značný klid, jistotu a také výběhy zakončené dlouhými a přesnými přihrávkami vlastního útoku. Kromě již jmenovaných hráček byly součástí týmu házenkářky Štekláčková, Zelenková, Hamadová a Šteffelová.⁶⁵

V následujících letech se však bohužel zmínky o házené v banskobystriické YMCA přestaly objevovat. Je tudíž možné, že došlo k výraznému omezení házené v tomto místním sdružení.

Tenis

Ve dnech 28. a 29. července 1925 byl na nově zřízených kurtech místního sdružení YMCA v Banské

⁵⁹ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1931, roč. 1931, s. 161.

⁶⁰ Chorvát, T. (2005) *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 26–30.

⁶¹ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1934, roč. 1934, s. 143.

⁶² Někdy lze tento sport nalézt v literatuře pod názvem playground-ball. V obou případech se jedná o dnešní sportovní hru softbal.

⁶³ Pramen bohužel neuvádí, ve kterých letech se podařilo hráčům banskobystriické YMCA tyto tituly vybojovat.

⁶⁴ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 27–28.

⁶⁴ Sport, IV., 1924, č. 22.

⁶⁵ Sport, IV., 1924, č. 24.

Bystrici odehrán první místní tenisový turnaj, ve kterém proti sobě nastoupili členové YMCA a Svazu československých důstojníků. Turnaje se zúčastnilo celkem třicet tenistů.⁶⁶

YMCA měla v zápasech nevýhodu v tom, že její tým tvořili téměř výhradně tenisoví začátečníci, kteří stáli proti sehranému a vyspělému důstojnickému týmu. Přesto si počínali poměrně dobře.

Z YMCA vykali především E. Zikmundová a Z. Klímo. V mužském singlu porazil V. Klímo Stubnya a Z. Klímo si poradil s Nebeským. Své utkání naopak prohrál Seidner, který nestačil na skvěle hrajícího Hňoupka. Zikmund pak nestačil na Zechetnera, Peřina na Šeböka a Huoyec na Schöna.

Ve dvouhře žen porazila Zikmundová Wagnerovou ve dvou setech 6 : 0 a 6 : 0.

Ve čtyřhře mužů podlehli členové YMCA Seidner a Zikmund dvojici Hňoupek – Zechetner. Naopak dvojice V. Klímo – Peřina si poradila s dvojicí Stubnya – Šebök. Výhru pro YMCA vybojovala i dvojice Z. Klímo – Huoyec, která porazila dvojici Schön – Nebeský.

Poslední na programu byla utkání ve smíšených čtyřhrách. Dvojice Zikmund – Klímová nestačila na pár Zechetner – Vojtěchová. Z. Klímo a Rainhartová zvítězili nad dvojicí Stubnya – Šeböková. V posledním zápas se utkaly dvojice Peřina – Tománková a Šebök – Kňůrová. Utkání skončilo vítězstvím druhé jmenované dvojice. YMCA ovládla celé utkání v poměru 9 : 8.⁶⁷

Členstvo YMCA se však příliš tomuto sportu nevěnovalo. Tenis tak byl v banskobystrické YMCA pěstován především jako rekreační sport.

Stolní tenis

Mnohem populárnějším sportem byl mezi členy banskobystrické YMCA stolní tenis. K jeho výraznějšímu rozšíření však došlo až koncem 20. let.

Ping-pongový odbor místního sdružení YMCA v Banské Bystrici, který se v tomto období stal prakticky centrem místního stolního tenisu, uspořádal ve dnech 9. a 10. března 1929 městský turnaj, který uskutečnil v jeho ping-pongové místnosti. O jeho hladký průběh se postaral sekretář YMCA Fikejz. Po skončení celé akce zamýšlel ping-pongový odbor YMCA vyslat mistry Banské Bystrice – Pavla Dobrotu a dvojici Pavla Meislingera a Eugena Riečanského na mezinárodní turnaj, který se konal v Piešťanských Kúpeľoch.⁶⁸

Organizátoři z YMCA se rovněž snažili o to, aby místní obecnost mohla na turnajích pořádaných sdružením YMCA vidět co možná nejlepší světové hráče. Na jejich turnajích se tak postupem času představilo několik mistrů světa.⁶⁹

S blížícím se jarem 1933 bylo v Žilíně uspořádáno II. místní ping-pongové mistrovství. Pořadatelé od počátku doufali, že se jim podaří zajistit i účast slovenské špičky. To se nakonec také podařilo, a to i přesto, že o mistra Žiliny se mohli samozřejmě ucházet pouze místní hráčky a hráči. Na turnaji se tak sešla téměř celá slovenská špička. Mistrovství probíhalo ve znamení vyrovnaných týmů, a tudíž i napínavých zápasů.

V celkovém pořadí mužů se na druhém místě umístil člen YMCA Banská Bystrica Gescheidt. Čtvrté místo pak vybojoval jeho týmový kolega Engelmann. Taktéž stolní tenistky z YMCA o sobě daly vědět. Schlesingerová vybojovala druhé a Szántová třetí místo. Mužskou dvouhru pak ovládla banskobystrická dvojice Engelmann – Fillo.⁷⁰

V roce 1934 se stolní tenisté YMCA Banská Bystrica účastnili v Bratislavě mistrovství Slovenska,

⁶⁶ U některých hráčů nebylo z výsledkové listiny jasné, do kterého z těchto dvou týmů patřili, či zda to nebyli hráči bez členství v těchto sdruženích. Proto jsou zde uvedeni pouze hráči, jejichž členství je nepochybné.

⁶⁷ Tenisté reprezentující banskobystrickou YMCA jsou vždy uváděni jako první. Sport, V., 1925, č. 31.

⁶⁸ Zda se tito hráči uvedeného mezinárodního turnaje zúčastnili, se bohužel nepodařilo dohledat. STAR, roč. 1929, č. 14.

⁶⁹ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 29.

⁷⁰ STAR, roč. 1933, č. 12.

na kterém ve finále podlehl bratislavskému I. ČsŠK (Československý športový klub). O rok později byli ve finále poraženi týmem PTE (Polgár torna egyesület – Občanský tělocvičný spolek) Bratislava.⁷¹

V banskobystričské YMCA však začala ve druhé polovině 30. let upadat tělovýchovná a sportovní činnost obecně.⁷² Její sportovci nedosahovali takových výsledků, či se dokonce turnajů přestávali účastnit.

Zimní sezona

V zimní sezoně byla tělovýchovná činnost YMCA samozřejmě poměrně značně omezena. Sportovci se věnovali lyžování a sáňkování.⁷³

YMCA Banská Bystrica za vedení V. Velkoborského a pana Odvárky ustanovila v roce 1924 poměrně silný odbor lyžařů.⁷⁴ Ti se v meziválečném období účastnili řady lyžařských závodů. Sami jich také několik uspořádali.⁷⁵ Tento lyžařský odbor byl mj. v novinách zakotvený následujícím způsobem:

„Ač počtom malý, môže sa svojími výkonmi postaviť medzi prvé kluby združené v Slovenskej lyžiarskej župe, s najlepšimi pretekármi Daňom, Sobotom, Fillom a Gregorom.“⁷⁶

Rozsáhlejší a podrobnější zprávy však o sobě lyžaři banskobystričské YMCA bohužel nezanechali.

Závěr

Místní sdružení YMCA v Banské Bystrici patřilo od počátku své existence k jednomu z hlavních pilířů této mezinárodní organizace na Slovensku. Stejně jako v mnoha dalších československých městech i zde zpočátku YMCA spolupracovala s armádou a starala se o vojenský domov.

Po rozvázání spolupráce s armádou se začala YMCA v Banské Bystrici orientovat na práci pro civilní obyvatelstvo, která byla především tělovýchovného typu. Brzy zde došlo k vystavení sportovního hřiště, které se pak stalo základem pro rozvoj tělesné výchovy a sportu mezi členy banskobystričské YMCA.

Nejpopulárnějším sportem byla mezi členstvem lehká atletika, ve které v průběhu meziválečného období banskobystričská YMCA na středním Slovensku výkonnostně dominovala. Řadu lehkootletických soutěží také pořádala, čímž se zasloužila o zpopularizování tohoto sportovního odvětví na Slovensku.

Stejně jako v mnoha dalších místních sdruženích se i zde ujaly sportovní hry. Ve volejbalu dokonce patřilo místní sdružení dlouho mezi nejlepší slovenské týmy. Zanedbatelné však nejsou ani jeho výsledky v basketbalu, playgroundballu či stolním tenisu. Kromě výše uvedených sportů se členstvo banskobystričské YMCA věnovalo celé řadě dalších sportovních odvětví.

S blížící se druhou světovou válkou začala banskobystričská YMCA omezovat svou činnost. Zároveň docházelo i k významné redukci počtu členů, který roku 1939 klesl na necelých 120. Oproti roku 1934, kdy jich zde bylo více jak 520, se tak jednalo o pokles velice citelný.⁷⁷

Slovenská YMCA se v období od vyhlášení autonomie Slovenské republiky v říjnu 1938 do vy-

⁷¹ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1936, roč. 1936, s. 120.

⁷² Kromě výše uvedených sportů pěstovalo členstvo místního sdružení v Banské Bystrici v meziválečném období také cyklistiku a šerm. Kromě toho zde byly organizovány turistické výlety.

⁷³ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), II., 1924, č. 2, s. 71.

⁷⁴ YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), II., 1924, č. 5–6, s. 186–187.

⁷⁵ STAR, roč. 1929, č. 2.

⁷⁶ Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman, s. 29.

⁷⁷ V roce 1930 vykazovala Banská Bystrica zhruba 11 tisíc obyvatel. O deset let později to pak bylo o cca dva tisíce více.

hlášení samostatnosti Slovenska v březnu 1939 stala součástí konfederace autonomních částí – Česko-Slovenské YMCA.⁷⁸

V červnu 1940 již fungovala jako samostatná organizace v suverénní Slovenské republice, kde vydala své vlastní stanovy, ve kterých přijala název „ÚSAK (Ústredie pre sociálnu a kultúrnu starostlivosť) v Slovenskej republike“ se sídlem v Bratislavě.⁷⁹ Důvodem, který vedl ke změně názvu, bylo, že v roce 1939 byla organizace YMCA na Slovensku zakázána. Ke zrušení organizace YMCA v českých zemích došlo o čtyři roky později.

Po skončení druhé světové války byla činnost organizace YMCA v Československu obnovena. Dne 2. listopadu 1946 zaregistrovalo tehdejší Ministerstvo vnitra nové stanovy slovenské YMCA, jejíž původní majetek jí byl převeden z rukou ÚSAK zpět.⁸⁰ Obnovená československá YMCA tak nebyla totožná s předválečnou, neboť na Slovensku nesla nově název „YMCA na Slovensku“.

Prameny a literatura

Archivy

Archiv hlavního města Prahy. Odbor vnitřních věcí. Spolkový katastr, sign. II/511. Československá YMCA. Karton 68.
 Archiv YMCA v Bratislavě.
 Archiv YMCA v České republice.
 Národní archiv. Fond YMCA. Kartony 1–7.
 Slovenský národný archív. Fond Policajného riaditeľstva.
 Slovenský národný archív. Fond Ministerstva vnútra.
 Vojenský historický archiv. Fond Ministerstvo národní obrany – presidium. roč. 1918–1923. Karton 28. č.j. 3866.

Periodika

Almanach sportu a tělesné výchovy, roč. 1923 – 1940.
 Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. I. (1927/1928) – XI. (1938).
 Protein, roč. VIII. (2006) – XI. (2009).
 Sport, roč. VII. (1927) – IX. (1929).
 STAR, roč. 1926 – 1938.
 Táborový zpravodaj YMCA, roč. II. (1925) – IV. (1927).
 YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), roč. I. (1923) – IV. (1926).

Literatura

Bosák, E. et al (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1*. Praha: Olympia.
 Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
 Chorvát, T. (2005). *Banská Bystrica a šport v rokoch 1918–1938 (vplyv športu a športových spolkov na mesto a spoločnosť Banskej Bystrice v období I. Československej republiky)*. Banská Bystrica: Hanuman.
 Johnson, E. L. (1979). *The History of YMCA Physical Education*. Chicago: Association Press.
 Konečný, J. (1930). *YMCA: její vznik, dějiny a význam*. Praha: Československá akciová tiskárna.
 Machotka, J., & Heller, A. (1920). *Americké hry*. Praha: Svaz Dělnických tělocvičných jednot.
 Perútka, J. (1980). *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport.
 Perútka, J. et al. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport.
 Perútka J. et al. (1967). *Športy na Slovensku v rokoch 1945–1965*. Bratislava: Šport.
 Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919–1999)*. Banská Bystrica: YMCA.
 Šárochová, K. (2013) *YMCA a Vysokoškolský šport jako průkopníci volejbalu v Českých zemích*. (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919–1999)*. Banská Bystrica: YMCA, s. 6.

⁷⁸ Národní archiv, fond YMCA, č. kartonu 1, sign. 1. Návrhy na reorganizaci YMCA v Česko-Slovensku.

⁷⁹ Národní archiv, fond YMCA, č. kartonu 1, sign. 1. Stanovy slovenské organizace YMCA.

⁸⁰ Sedliačik, I. (2004). *Od začiatku po začiatok (Činnosť YMCA Banská Bystrica v rokoch 1919–1999)*. Banská Bystrica: YMCA, s. 6–8.

The Y.M.C.A. Games (Official Report of the First International Y.M.C.A. Athletic Championships: Copenhagen, Denmark, July 10–17, 1927). (1927). Ženeva: World's Alliance of Young Men's Christian Associations.

Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2012). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

YMCA v prvním desetiletí 1921–1931. (1931). Praha: Vydavatelské oddělení YMCA.

Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal.

„Ano, jsem rasista! A co?“ Neschopnost hegemonního diskurzu českých médií reflektovat rasismus ve sportu

“Yes, I am a racist! So what?” The incompetence of hegemonic discourse of the Czech media to reflect racism in sport

Marta Fialová, Veronika Macková, Alice N. Tejkalová

Institute of Communication Studies and Journalism, Charles University in Prague

Abstract:

The paper presents results of discourse analysis focusing on the representation of racism in the news and online discussions dedicated to the case of the football team SU Junior Roma. This team was boycotted by other teams in the league. They did not want to play with them, referring to the alleged aggressiveness of players with Roma ethnicity. After analysing related articles and reader's posts, the paper reveals a discrepancy between the representation of racism in sport by media and discussing readers. The findings support our hypothesis that discussions under articles allowed people to spread racist thoughts and build the resistance towards others. On the contrary, the journalists used hegemonic discourse, which the racism theme set aside or avoided it entirely.

Abstrakt:

Článek prezentuje výsledky diskurzivní analýzy, která se zaměřuje na reprezentaci rasismu ve zprávách a online diskuzích věnující se kauze fotbalového týmu TJ Junior Roma. Tento tým čelil bojkotu zápasů ze strany ostatních týmů v lize, kteří s ním nechťeli hrát s odkazem na údajnou agresivitu hráčů romského etnika. Analýza souvisejících článků a komentářů čtenářů odhalila rozpor v reprezentaci rasismu ve sportu mezi médii a diskutujícími čtenáři. Výsledky potvrdily, že diskuze pod články umožňují lidem šířit rasistické ideje a vytvářet nenávistné postoje k ostatním. Naopak novináři se drželi hegemonního diskurzu, který téma rasismu upozaduje nebo se mu zcela vyhýbá.

Key words:

Sports journalism, sports fans, discourse analysis, racism, football

Klíčová slova:

Sportovní žurnalistika, sportovní fanoušci, analýza diskurzu, rasismus, fotbal

Tento výzkum byl podpořen z projektu SVV IKSŽ FSV UK 260 231.

This research was supported by the project SVV IKSŽ FSV UK 260 231.

INTRODUCTION

Racism can be found in various forms in the human society and, unfortunately, is not avoiding a sport. In the Czech Republic, racism plays an irreplaceable role on the sports stadiums and also in the media. Due to this fact, repetitive incidents occur, and some matches turn into manifestations of intolerance. Images of these events in the media vary from hype through irreverent reconciliation to silent disregarding. While sports articles are often indifferent, discussions of fans and readers reveal pieces of evidence of undeniable racism. We often witnessed on the Internet heated debates full of racism, intolerance and hatred.

Growing interest of the academics emphasizing the importance of media as a vital platform for strengthening and shaping the discourse about racism in sport brought us to the idea to raise the main

research question whether there is a difference in representation of racism in sport between journalists and the football fans and readers respectively.

Racism is, unfortunately, an essential part of the football fans' identity. Hegemonic public discourse denies it in many ways, but Czech society is being more and more radicalized not only in the field of sport. We currently observe an increase in the number of racially motivated actions, such as anti-Roma marches or banners with hateful slogans against Islam on sports stadiums. For the purpose of this article, we focus on the case of the team SU Junior Roma (TJ Junior Roma), which will be described in a bigger detail below.

Racism and sports journalism

The concept of race is one of the most difficult terms to explain. Therefore, we use only key aspects of the complex issue as described by reputable researchers to show the basics of racism. Stuart Hall depicted race as the 'floating signifier' (Hall, 1996). An illusion of race is maintained according to Hall in the media and popular culture through images of 'them' and 'us' (Hall, 1996). Barker (1999) assumes that race does not exist outside representation but is formed in and by it in a process of social and political struggle. Farrington et al. (2012) highlight that concept of race distances itself from raw biological connotations, but they still seem to exist to some extent within popular discourse. (Farrington et al., 2012, p. 30). Authors use the concept of 'race' as an ideological construct in relation to power and subordination. They perceive it as a myth based on socially constructed ideas about human skills and abilities that are incorrectly assumed to be biological.

Generally speaking, racism is a hostile attitude towards people of different race or ethnic group, which is considered as a race. It can take on a fanatic form and overgrow into an ideology and also a systematic terror. (Linhart et al., 1996). According to Van Dijk, racist discourse is "*a form of discriminatory social practice that manifests itself in text, talk and communication, together with other (non-verbal) discriminatory practices, racist discourse contributes to the reproduction of racism as a form of ethnic or 'racial' domination.*" (Van Dijk, 2004). In the 21st century we are still facing and painfully fighting racism and its new forms, such as causal racism, accidental racism, symbolic racism, institutional racism, etc. (see Farrington et al., 2012, p. 17).

The presence of racism within the football culture has been the subject of scholarly research for many decades (Burdsey, 2007; Cleland & Cashmore, 2013; Garland & Rowe 2001, etc.). For example, the United Kingdom as a cradle of European football faced the growing hostility against black players by founding an antiracism organization „Let's Kick Racism Out of Football“ in 1993 (renamed in 1997 to just „Kick it Out“). The main goal was to stop racism and the use of racist language in football. (Cleland, 2014, p. 416). Research shows that a sport reporting has the power and ability to shape people's opinions on contentious topics such as 'race', racism, ethnicity, nationalism and belonging (Boyle & Haynes, 2009). The main problem is, that sport offers nations and 'races' a chance to combat stereotypes while also reifying them (Bernstein & Blain, 2003; Boyle & Haynes, 2009; Brookes, 2002; Ruddock, 2005).

Moreover, the introduction of online discussions and social media offered a new opportunity for spreading and communicating racist thoughts anonymously there. The readers in most of the cases do not have to register to view and read comments under articles, and they predominantly use pseudonyms to protect their anonymity. They feel safe to promote hate speech when nobody knows their identity. According to Cleland (2014, p. 417), racism is never static and online media allowed old racial schemes to be broadcasted in new social settings anonymously via smartphones and computers. We can also find several other analyses supporting our results, e.g. Faulkner and Bliuc (2016) who analysed online discussions considering three notable racial incidents that happened in Australia. Faulkner and Bliuc (2016, p. 15) concluded there are many people expressing that is OK to be a racist in online discussions.

Football on the field and screen

Football is one of the most popular sports in the Czech Republic. Football Association of the Czech Republic has circa 325,000 registered football players. Although the Czech football achieved the greatest success in 1996 and 2004 at the European Championship (in 1996 placed second and third eight years later), the interest in this sport is still very high.

Václav Střiteský (2015) in his article „Selected Perspectives on Attitudes of the Czech Population towards Sport“ measured the viewership of Czech sport on TV. The research showed that the ice hockey is the most watched sport and football ranks second (measured in the representative sample of more than 15,000 people aged 12–79). Football places first for the male population. In this case, football won, but ice hockey is still close behind (by only 0.4%). Football is also among men the most popular sport to watch in a live game.

The Czech Republic football league system distributes football teams in several divisions. The highest levels are national professional championship (1st Division and Czech National Football League), followed by provincial leagues (Bohemian, Moravian and Silesian), county leagues (4th Division: A, B, C, D and E) and below them are 14 regional divisions.

Sport on TV, radio or in the press is an important component of the mass media activities. It would be difficult to retain an economic success for the media without spectators, listeners and readers. The newspaper used the sports news about soccer, cricket, racing or rugby to advertise these events, and also to capture readers already since the 19th century (Blain & Boyle, 1998). Football is the world's number one sport, both regarding the number of football players and active or passive spectators. The global impact of football could be expressed in the following statistics. For example, the Football World Cup 1998 attended 173 nations, and FIFA registered 120 million players as amateurs or professionals. Moreover, 8 of the 10 most watched global sporting events were TV football matches (Armstrong & Giulianotti, 1999). Therefore, football is number one also for sports journalists which means that football coverage makes up an enormous part of sports news in the Czech media. Football reports are an important component of the discourse of printed and online media.

Media image of the Roma ethnic and SU Junior Roma

There are circa 300,000 (3 %) Roma in the Czech Republic. Analysis of Czech media coverage of the Roma ethnic group revealed that the Czech media report in most of the cases about the Roma in connection with negative events (see Goral, 1998; Nečas, 1999; Sedláková, 2007).

The research of Renáta Sedláková (2007) focused on the image of the Roma ethnic group in TV news. She confirmed that in the majority of cases the Roma are thematically associated with crime, emigration and social problems. Moreover, they receive less space in the news for expressing and presenting their attitudes and views in comparison with the representatives of the majority. In short, the stereotypical representation of the overall image of the Roma in the media looks like this: they do not work, have many children, live from the state money, are noisy, messy, thieves, criminals, idlers, and parasites (Sedláková, 2003).

The situation is very similar also abroad. For example Rougheri (1999) analyzes images of Roma in the Greek press. Results show that the Roma are depicted as social parasites, people who despise work and exploit their children. Frequently, in press reports, Roma are pictured as trouble-makers. Rougheri (1999) found out that in most cases newspapers refer to Roma as lawbreakers and criminal suspects without making any attempt to contextualise criminality within social marginalisation and poverty. In most articles concerning Roma, there is an absence of any analysis of the reasons that push Roma into crime.

Another research was conducted under the auspices of the Helsinki Committee in Slovakia. Benkovič and Vakulová (2000) determined that 85 % of Slovak journalists prefer simple description of Roma issues and events and pay no attention to the causes, consequences and alternative solutions to these problems. The overall image of Roma in the Slovak media tuned mainly negative and core information about Roma minority prevalent crime and social issues.

We focus in our paper on the case of the football team – SU Junior Roma. They come from Děčín, which is a city in the north of the Czech Republic where a sizable Roma minority lives in. This team played in 2014 the lowest football competition, and it consists of players from the Roma ethnicity. The problem was that nobody wanted to play against them because of the allegedly aggressive game style (but disrepute related to previous team from Děčín). Therefore, the Roma Club won without having kicked the ball and lead the table for a while.

METHODOLOGY

The discourse analysis (as e.g. Fairclough, 1995; 2013; and Fowler, 1998 conducted it) was the natural choice for our research. We were not interested only in media content but in the whole „milieu”, so called discourse, because it is not just about „what is written in the news and discussions”, but more about „how is the racist behaviour reflected within news and discussions”. We took a social constructivist approach (e. g. Hall, 2001). We believe the social reality is constructed by the media and language used in them can reinforce the stereotypes.

Since we chose the cases where ethnic minority was involved, it was also important to think about the power relations, an important part of the discourse analysis. When considering who is writing the articles, we can say those people are 100% white journalists. There was no Roma (or other nationality or ethnicity) journalist writing about these issues in Czech media. Even though we cannot say it with 100% certainty, but can guess from the ethnic homogeneity of the Czech population, the participants of these discussions, as well as social media users interested in these topics, were almost exclusively white Czechs (mainly male). As Fairclough (2013) and earlier Foucault (1993) reminded, positions within discourse are strongly connected with social power, so people with a better social position (usually those from a social majority) have a better access to the social life and, of course, media communication. They are more likely „to be heard“ than people from social minorities.

When analysing any content, not just the media one, it is crucial to analyse both the salient topics within the articles and discussions, and the topics not presented at all. As Fairclough (1995) distinguishes, there are several levels of presence of the topic or the actors within the text. Fairclough (1995, p. 106) distinguishes „a scale of presence, running from ‘absent’ to ‘foregrounded’: absent – presupposed – backgrounded – foregrounded”. According to Fairclough (1995), each text is a combination of something that was really said and something that is implicitly supposed by the author.

He also points out there is a difference between representing and represented discourse, in other words – e.g. if subjects of news are allowed to speak about themselves, or if someone else (usually a person from the social majority) is speaking about them. (Fairclough, 1995).

We were interested in all these aspects in our analysis, trying to deconstruct the approaches of both journalists and discussion participants through the language they used. The discourse analysis was used for both selected articles and discussions related to them (see also Faulkner & Bliuc, 2016; Billig, 2001; Weaver, 2012). The recommendations made by Hughey and Daniels (2013) for the researchers of racist comments at online news sites were considered.

Sample

We analysed ten articles and 2,108 comments about SU Junior Roma football team in the period between 1st September 2014 and 30th September 2014 in the online news (see Table 1). In this period, there was a total of 55 reports about this topic (newspaper, radio, TV, internet). We have used database Newton media for the search using the following keywords: SU Junior Roma, Děčín, football, Roma players, Roma football players.

This topic has appeared in 31 online articles, the rest (24 articles) were in different media types. We selected a sample of 10 online articles that best represent the full media coverage of the issue for deeper analysis. Other articles (from other news websites) simply repeat the content of the source articles (by Alice Klaubenschalková from www.iDnes.cz) and there were no new information.

Therefore our sample of 10 articles covered all important themes related to the researched topic and so it is representative with respect to given circumstances.

The one of the most visited news server iDnes.cz devoted the attention to this issue in the regional section, not in the sports part. It proves that this issue was not important primarily in terms of sports results. It was more a social problem than a sports story.

Table 1: Table of analysed articles

Date	News website	Title	Form of discussion	Number of comments
2. 9. 2014	Facebook iDNES	The Roma Club wins without having kicked the ball. Opponents refuse to play against them	With Facebook profiles	49
2. 9. 2014	iDNES.cz/Ústí	The Roma Club wins without having kicked the ball. Opponents refuse to play against them	Registration with „real“ name or FB	879
3. 9. 2014	Extra.cz	Racism in practice: Roma club leads the third class football league in the Děčín region with a zero score without even kicking the ball! No one wants to play against them!	Discussion connected to FB (comments of comments)	51
4. 9. 2014	iSport.blesk.cz	Racism? The Roma Club leads the table without even kicking the ball. No one wants to play against them!	Registration with „real“ name or FB	9
7. 9. 2014	Sport.lidovky.cz	The feared Roma team played for the first time. The match was without any incident	No discussion	0
9. 9. 2014	iDNES.cz/Ústí	As a protest, the staff of embassies will challenge the rejected Roma footballers	Registration with „real“ name or FB	608
21. 9. 2014	iDNES.cz/Ústí	The Diplomats defeated in a friendly match the Roma team that nobody wants to play against	Registration with „real“ name or FB	320
22. 9. 2014	Rozhlas.cz	The Diplomats won a friendly football match against SU Junior Roma Děčín	No discussion	0
25.9. 2014	iDNES.cz/Ústí	The Roma team did not persuade the opponents, just three clubs will compete with them on the football pitch.	Registration with „real“ name	192
25. 9. 2014	Decin.cz	Soccer officials want to convince the clubs in the Děčín region to play against SU Junior Roma	No discussion	0

RESULTS

Analysis of online news

The headlines of the analysed articles deal at the beginning of September mainly with the fact that the Roma football team won without playing. Authors identically describe the situation of the Roma club that leads the third class football league with a zero score because of the boycott by others clubs, which refuse to play against them. The reasons why opponents skipped the matches differ depending on who is talking.

“I think it is pure racism that nobody wants to play with us today. Nowhere in the world has happened that teams refused to face an opponent who has a different colour of skin. The general

mood in the Czech Republic is negative against the Roma, 'said the angry coach of SU Junior Roma Pavel Horváth."

iDnes.cz, 2. 9. 2014

On the other hand, there were voices by deputies of boycotting teams such as Františkov nad Ploučnicí or Rybníště. They strictly denied racism as the reason for rather paying the fine than playing against SU Junior Roma. They referred to the problematic audience as justification for skipping the match.

"The management of clubs had concerns about possible conflict among the spectators. Nobody is afraid of the players, 'said Šefčík."

iDnes.cz, 2. 9. 2014

After this quote, we can find the doubts about the credibility by author Klaubeschalková, who wrote about gaps in this way of reasoning. She argued that the organizers should foster for a calm situation in the stands and moreover, that clubs themselves made no secret of the fact, that the main reason is the Roma ethnicity of the players. For expressing this point of view, she used citation:

"Nobody can imagine, how aggressive and vulgar their playing style is. We would rather pay a fine than play against them, 'said Jaroslava Fišerová, a secretary of the football club in Rybníště."

iDnes.cz, 2. 9. 2014

The Roma are not mentioned in the citation but because of the common picture of Roma as aggressive criminals the complaint is for readers inevitably linked to Roma ethnicity of the players. There is no salient evidence of „aggressive Roma players”, but it is clear that this is something, which is not mentioned (in Fairclough words) but still present in hegemonic discourse. However, a deputy from Dolní Habartice football club said, that they never had a problem with the SU Junior Roma team despite numerous friendly matches between their clubs.

The tabloid press is more critical and straightforward and uses the word ‘racism’ in the headlines. It uses sensational style and often shocking headlines to attract the attention of readers. Czech tabloids fulfill the definition of the yellow press as unreliable, unchecked, cheap and vulgar (Osvaldová & Halada, 1999). Both tabloids presented in our sample illustrated it perfectly with their headlines:

"Racism in practice: Roma club leads the third class football championship in the Děčín region with a zero score without even kicking the ball! No one wants to play against them!"

Extra.cz, 3. 9. 2014

"Racism? The Roma Club leads the table without even kicking the ball. No one wants to play against them!"

iSport.blesk.cz, 4. 9. 2014

They were more expressive also in the body of their articles. They were not afraid to be more speculative in the text.

"There are no racial reasons behind the strange behaviour of the opponents... which is, at first glance, Mr. Secretary will forgive me, a blatant bullshit."

Extra.cz, 3. 9. 2014

The authors also play the racial card by showing almost ironic sympathy for the Roma, who do not have an opponent to play against. The following quote illustrates perfectly the position of the tabloid journalists who want to appeal to their readers and to meet the mainstream perception of the Roma

as people who just pretend to be poor fellows. This cheap picking on them, clumsily hidden behind the ironic statement corresponds to presupposed presence describe on Faircloughs' scale. The text implicitly supposed that readers will understand that Roma is not poor at all.

“Poor Roma from Děčín, who like football and they do not have an opponent to play against...”

Extra.cz, 3. 9. 2014

The whole story moved then in the media further to the friendly match, in which the Roma team played with the representatives of embassies. They reacted to the published articles and decided to show their sympathy with the team this way.

“‘Discrimination and prejudice are a problem of the whole Europe. Countries face them in all areas, and sport is no exception. We will issue the red card to racism by playing this friendly match,’ said Annika Jagander, the Swedish Ambassador.”

iDnes.cz, 9. 9. 2014

While the journalists of serious newspapers were very cautious about the topic of discrimination and racism in all previous articles related to the case of SU Junior Roma, suddenly there was a clear link to racism. Representatives of embassies were quite clear about this matter that illustrated banners with slogans „No to racism“ or „Give racism the red card“. So finally, journalist started to write about racism, but still carefully, most often with the use of actors' quotations.

“The Diplomats made it clear to the local teams that racism does not belong to football.”

“... ‘And I don't care if the opponent is black or white, it does not belong to the sport,’ said Lassen after the game.”

iDnes.cz, 9. 9. 2014

The interesting thing is that the article also mentions at the same time that the team does not consist entirely of Roma players, which sheds a different light on the whole problem. Particularly with regard to the fact that most of the discussions, as we show below, assumed that the entire team consists of players with Roma ethnicity, which aroused great emotion among them.

“‘We wanted to give a hand to the white people not only here in the Děčín Region. They rejected it, and that made me very sorry. And I'm even sorrier that this is happening in the sport,’ added coach Pavel Horváth, whose team also includes five white players.”

iDnes.cz, 9. 9. 2014

The journalists have been tirelessly asking about the reasons why clubs didn't want to play against SU Roma. At the beginning, it was particularly about possible violence on the pitch and in the stands. For example, the article on Decin.cz mentioned that clubs are referring to potential violence coming from Děčín players. The teams refusing to play against SU Junior Roma also refer to three years old incident of the former team SU Roma, which SU Junior Roma is the successor of. Nevertheless new team consisted with one exception from new players. Herák was the only player that played in the previous team and played for SU Junior Roma too. His participation served for some representatives of clubs as an excuse to boycott the game. However, Herák played in the competition also for Heřmanice football club, where nobody has a problem with him. The absurdity of the whole case is further deepened. One of the reactions suggests that there are more variables in this game.

“‘I accept that some teams don't want to play, but we are not scared, and everyone has to get a second chance. I have to be honest; we don't even have the money to pay the fine for the match we did not play,’ said Martin Pilecký from the Prysk team.”

iDnes.cz, 25. 9. 2014

The honest statement of Mr. Pilecký suggests that this is maybe more about the missing money than pure interest in playing with SU Junior Roma. It is an example of *backgrounded information* according to Fairclough scale.

As the case was more and more visible, it was finally addressed also by representatives of the football authorities.

“‘Clearly this is not about racism and discrimination. I hope that we will explain it at a meeting. The situation will clear up and all of the other teams will participate in the competition. I am convinced that it will be like this,’ believes the Head of the District Executive Committee Libor Šimečka.”

rozhlas.cz, 22. 9. 2014

The Football Association tried to sweep the whole case under the carpet at the moment when it attracted the attention of foreign media thanks to the friendly match with the representatives of embassies, according to the information of the Klaubenschalková from idnes.cz. This response indicates that too:

“Miroslav Pelta claimed that the exemplary punishment will be necessary if racism proves to be the reason for boycotting the team. He invited the participants to a meeting and the Association then issued a statement that the boycott does not have a racist subtext.”

iDnes.cz, 21. 9. 2014

One of the excuses that clubs started to use lately, as a reason for skipping the matches, was unfair financial support of team SU Junior Roma by the city.

“‘Representatives of the clubs initially claimed that it is because of the aggressiveness of the Roma. Now they changed their opinion, and now they mind mostly that the Roma Club is allegedly supported by the city that finances it,’ said the Head of the District Executive Committee, Libor Šimečka.”

iDnes.cz, 21. 9. 2014

Positive discrimination of the team TJ Junior Roma was also an interesting topic for the debaters. The discussions also started reflecting this:

“No wonder they refuse to play against the professionals. Regional Championship is an amateur competition, in which guys play in their free time after work. SU Roma is a professional club paid by the state so that they can have training even three times a day.”

Balajka Roman (iDnes.cz, 2. 9. 2014, 210 likes)

Analysis of discussions below articles

Most of the discussions were full of open racism, insults, and vulgarities. Some news sites introduced a rule that people in discussions must register with their own name and with a readership account. „Maybe we can find there hundreds and thousands of posts nicknames and names of discussing people, but it is only a little fraction of real users.“ (Čížek, 2012) Website www.iDnes.cz confirms that people who participate in the discussions are only a small part of the readers group. According to their internal research, only three percent of visitors with a readership account write comments under the articles (Čížek, 2012).

While authors of serious news try to stay decent, clear and honest, the discussion is open to all types of inappropriate, obscene, abusive and untrue information.

“Yes! I’m a racist!!!”

Tomáš Starosta (iDnes.cz, 9. 9. 2014)

The author with a name or nickname Tomáš Starosta was not afraid to express his attitude in the discussion under the article The Roma Club wins without having kicked the ball. Opponents refuse to play against them. This article appeared in the regional part of iDNES.cz and aroused a great interest of readers. The topic was brand new, and the response corresponded to it. A total of 879 comments were posted.

The post by an author who wonders about the very existence of a club based on belonging to an ethnic minority received most of the likes. Although the author is not attacking and he avoids offensive reactions, his remark about the „temporary majority“ clears his position. He strongly disagrees with the existence of the club and expresses his outrage toward so-called ‘upside down’ racism:

“I can't explain how it is possible that some Roma football team can even exist. How is it possible that there may be a team established based on the ethnic, national, racial or religious origin of players? No one would allow the existence of a club, which only members of the majority (SO FAR the majority) could join and which would exclude a priori the Roma. Who can explain to me that it is possible the other way round?”

Slavomír Beneš (iDnes.cz, 2. 9. 2014, 183 likes)

Other comments with most likes under various articles were also indicating a similar problem. The language and means of expression were often rawer and harsher. The following posts show few of them which represent the attitudes of commentators.

“Fucking racists. If I set up FC White Far Heights, I would have problems with all kinds of human right defenders. Or I'd end up in court... But FC Gypsy Děčín, this is ok.”

Josef Chlouba (iDnes.cz, 25. 9. 2014, 50 likes)

“It is already racism to create a team on the racial principle. And I can see how the Diplomats would want to play against a club named SU WHITE, which would declaratorily have only white players.”

Petr Souček (iDnes.cz, 22. 9. 2014, 96 likes)

“The Czechs are not racists; they are just slapped around by experiences. They don't care whether he is brown, black, or yellow if he leads a decent life so that he can be an example to his children. But parasites, whether white or others, bother probably everyone. And that is not 100% racism. The fact that many of these people are of the Gypsy ethnic group is another thing. So let them play football, but it will not solve the problems of the Gypsy at all because the reason nobody wants to play with them is not addressed here. Thank you Idnes for impartial news:-/ ”

Milan Kratochvíl (iDnes.cz, 9. 9. 2014, 106 likes)

“Abracadabra used to be the magical formula before, but today it is racism. Is a sunrise racist, when the Sun chases away the black darkness?”

Martin Kindl (FB iDnes.cz, 2. 9. 2014, 68 likes)

As we explained in the theoretical part, the Roma do not have a good position in the Czech society and the media image is even worse. The opinion prevails that Roma do not work, receive social benefits from the state and that the real situation is more discriminatory towards majority than Roma minority is a frequent emotion behind a lot of comments. This statement corresponds with above-mentioned sarcasm in tabloid press Extra.cz.

“Poor Roma from Děčín – are you kidding me???”

Marek Novák, Bratislava (Extra.cz, 3. 9. 2014, 163 likes)

We can find the justification of the feeling of fear from Roma ethnic in some of the comments.

"I can't tell my child since early childhood that the Roma are the good guys and that he is safe around them. I would exhibit him to a great danger. Not many parents would do that."

Jan Stehlík (iDnes.cz, 2. 9. 2014, 21 likes)

"I would never play football even with good Roma guys. When they lose, and that is in 99 cases, they are incredibly aggressive and vindictive. The Roma can't lose. I am writing this criticism, and I can go to jail for it. Today, I read in the news that the Court sentenced a former PM for racist statements in public! The condemnation of a white skin man, who only said publicly the truth, which most of the population secretly says at homes, returns us to the terrible times of totality!"

Jiri Wolf (isport.blesk.cz, 4. 9. 2014, 18 likes)

The degree of intolerance and inappropriate racist thoughts is shocking. However, reactions like this one below are not isolated in the discussions.

"The Roma do not belong on the football field, but somewhere in the pen! They are worse than animals. First, let them go to work, so they begin to behave like people, in the meantime, they should be locked up somewhere where they won't bother."

Josef Dorazín (iDnes.cz, 2. 9. 2014, 16 likes)

CONCLUSION

Our paper presented an analysis of online news articles and related discussions dealing with the case of SU Junior Roma. This team faced multiple cancellations of matches because of a boycott from the opponents. We identify that the reasoning of the representatives of clubs that refused to play with SU Junior Roma changed over time. Mainly it was allegedly aggressive behaviour of players, old violent incident and also financial support by the city. Everybody denies racist motivation. On the other hand, representatives of SU Junior Roma loudly speak about racism as the central argument.

After analysing related articles and readers' posts, we revealed a discrepancy of representation of racism between them. Journalists from serious newspapers informed very neutrally about the whole issue. Mostly, they only described the situation without any comments. They avoided deeper analyses of the problem. The breakpoint was the match between SU Junior Roma and the staff of embassies. After that, the racism started to be a part of the topic too. However, still if journalist used the word racism, they did so very cautiously and primarily in quotations. There is almost no space for their own descriptions and comments.

On the contrary, comments under the articles dealt mostly with the racist issue. Debaters had no limits, and their expressions were very often out of line. It is obvious that racism is a part of the fan culture in the sport as was described earlier by many other researchers (see Bernstein & Blain, 2003; Boyle & Haynes, 2009). Due to the expressed opinions of discussing readers, we could also confirm that the minority is rarely participating in these discussions. In general 'they speak less' or not at all. We prove that online environment provides space for racist thoughts to flourish, and it is, therefore, a great platform to spread racism.

According to Patrick Banga, the administrator of discussions at the server idnes.cz the frequency of racist expression is constantly increasing. The situation points to the latent racism; that penetrates to a great extent the whole Czech society. The issue is not being significantly addressed (Výborný, 2011: p. 21). The problem is that serious newspapers avoid evaluating commentaries in their articles, which could relate to racism (or have potentially racist subtext) and they entirely rely on a mere description instead. But at the same time, there is an open and anonymous discussion of readers under these articles, which creates a feeling of a supportive environment, in which the racist tendencies strengthen.

References

- Armstrong, G. & Giulianotti, R. (1999). Football in the Making. In Armstrong, G., Giulianotti, R. (eds.) *Football Cultures and Identities* (pp. 3–11). Basingstoke: Macmillan Press.
- Barker, C. (1999). *Television, Globalization and Cultural Identities*. UK: Open University Press, Milton Keynes.
- Benkovič, B. & Vakulová, L. (2000). *Image of the Roma in Selected Slovak media: June 1998 – May 1999, Conclusions of Slovak Helsinki Committee Media Monitoring Project*. Bratislava: Slovenský helsinský výbor.
- Bernstein, A. & Blain, N. (2003). Sport and the Media: The Emergence of a Major Research Field. In Bernstein, A., Blain, N. (Eds.) *Sport, Media, Culture: Global and Local Dimension*. London: Frank Cass.
- Billig, M. (2001). Humour and Hatred: The Racist Jokes of the Ku Klux Klan. *Discourse and Society*, 12 (3), 267–289.
- Blain, N. & Boyle, R. (1998). Sport: Sport as Real Life: Media Sport and Culture.” In Briggs, A. & Cobley, P. (Eds.) *The Media: an Introduction* (pp. 365–376). Harlow: Longman.
- Boyle, R. & Haynes, R. (2000, 2009). *Power Play: Sport, the Media and Popular culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Brookes, R. (2002). *Representing Sport*. London: Arnold.
- Burdsey, D. (2007). *British Asians and Football: Culture, identity, exclusion*. London: Routledge.
- Butler, J. (1997). *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. London: Routledge.
- Cangár, J. (2002). Mediální obraz Rómů. In Vašečka, M. (Ed.) *Čačipen pal o Roma: Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku* (pp. 353–380). Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Cleland, J. (2014). Racism, Football Fans, and Online Message Boards: How Social media Has Added a new dimension to Racist Discourse in English Football. *Journal of Sport & Social Issues*, 38(5), 415–431.
- Cleland, J. & Cashmore, E. (2013). Fans, Racism and British Football in the Twenty-first Century: The Existence of a „Colour-blind” Ideology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4), 638–654.
- Čížek, J. (2012). Jak se diskutuje na českých zpravodajských webech. In: www.zive.cz [online]. Available at: <http://www.zive.cz/clanky/jak-se-diskutuje-na-ceskych-zpravodajskych-webech/sc-3-a-166144/default.aspx>
- Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London, New York: Routledge.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Arnold.
- Farrington, N., Kilvington, D., Price, J. & Saeed, A. (2012). *Race, Racism and Sports Journalism*. London: Palgrave.
- Faulkner, N. & Bliuc, A. M. (2016). „It’s okay to be a racist”: Moral Disengagement in Online Discussions of Racist Incidents in Australia. *Ethnic and Racial Studies*, [online]. Available at: <http://dx.doi.org/10.1080/01419870.2016.1171370>
- Foucault, M. (1993). *Dějiny šílenství – hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Fowler, R. (1998). *Language in the news: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Garland, H. & Rowe, N. (2001). *Racism and anti-racism in football*. London, Basingstoke: Palgrave.
- Goral, L. (1998). Romové a Evropa. In Šišková, T. (Ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu* (pp. 75–77). Praha: Portál.
- Hall, S. (1996). *Questions of Cultural identity*. London: Routledge.
- Hall, S. (2001). Introduction. In Hall, S. (Ed.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (pp. 1–11). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Hughey, M. W. & Daniels, J. (2013). Racist Comments at Online News Sites: a Methodological Dilemma for Discourse Analysis. *Media, Culture & Society*, 35(3) 332–347.
- Linhart, J., Petrusek, M., Vodáková, A. & Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Nečas, C. (1999). *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.
- Osvaldová, B. & Halada, J. (1999). *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri.
- Robson, G. (2000). *No-one likes us, we don’t care: The myth and reality of Millwall fandom*. Oxford: Oxford University, Berg.
- Rougher, C. (1999). Aliens of Gypsy Descent: Romani Images in the Greek Press. In *Roma Rights Journal*, 1999(4) [online]. Available at: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1160>
- Rowe, D. (2004). *Sport, Culture and the Media*. Buckingham: Open University Press.
- Ruddock, A. (2005). Let’s Kick Racism out of Football – and Lefties Too! *Journal of Sport & Social Issues*, 29, 369–385.
- Sedláková, R. (2003). Sdělení o romském etniku v televizním zpravodajství, *Sociální studia*, 10, 93–113.
- Sedláková, R. (2007). *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.
- Střítešský, V. (2015). Selected Perspectives on Attitudes of the Czech Population Towards Sport, *Studia Sportiva*, 9(1), 73–82.
- Van Dijk, T. (2004). Racist Discourse. In Cashmore, E. (Ed.) *Encyclopaedia of Race and Ethnic Studies*, 351–355, London: Routledge.
- Výborný, Š. (2011). *Svoboda slova versus nenávistné projevy na internetu*. Brno: Masarykova univerzita.
- Weaver, S. (2012). A Rhetorical Discourse Analysis of Online Anti-Muslim and Anti-Semitic Jokes. *Ethnic and Racial Studies*, 36(3), 483–499.

The level of leisure time physical activity of students vs. the health locus of control

Míra fyzické aktivity studentů ve volném čase versus těžiště kontroly zdraví

Emilian Zadarko^{1,2}, Maria Zadarko-Domaradzka¹, Zbigniew Barabasz^{1,2}, Wojciech Czarny¹

University of Rzeszow, Poland¹, Krosno State College, Poland²
Řešovská univerzita, Rzeszów, Polsko¹; Wysoká škola Krosno, Polsko²

Abstrakt

Dle teorie Locus of Control existuje závislost mezi těžištěm kontroly a prováděním aktivit směřujícím ke zdraví. Cílem této práce je ukázat vztah mezi úrovní fyzické aktivity studentů ve volném čase a těžištěm kontroly zdraví. Studie zahrnuje studenty z Polska, Slovenska a Ukrajiny. Jedná se o 3851 prezenčních studentů ve věku do 25 let studujících různé obory (technické, humanitní, lékařské, matematické a přírodní vědy ale také tělesnou výchovu). V této studii byly využity dva výzkumné nástroje: škála MHLC formulář B (The Multidimensional Health Locus of Control Scale) a dotazník MLTPAQ (Minnesota Leisure Time Physical Activity Questionnaire). Poznatky byly zpracovány pomocí popisných metod a metody statistického vyvozování. Průměrná úroveň fyzické aktivity žen ve volném čase je přibližně o třetinu menší než u mužů. Studenti se střední úrovní fyzické aktivity (1000–1999 kcal/týden) tvořili největší procentuální podíl (32,5 %). Bez ohledu na pohlaví lidi s vyšší fyzickou aktivitou charakterizuje větší míra vnitřního těžiště kontroly zdraví. Spolu s nárůstem fyzické aktivity ve volném čase přibývá také vnitřního těžiště kontroly zdraví. V testované skupině představovaly největší procento osob s volnočasy fyzickými aktivitami pod doporučeným zdravotním standardem (pod 1000 kcal/týden) ženy.

Abstract

According to the theory of Health Locus of Control there is a correlation between the health locus of control and performing health-oriented activities. The aim of this work is to present the relationship between the level of students' leisure time physical activity and the health locus of control. The study covered students from Poland, Slovakia and Ukraine. It comprised 3851 full-time students, aged 25 or less, studying at different departments (polytechnics, humanities, medical studies, mathematics and natural science as well as physical education). Two research tools were used in the study: MHLC form B (The Multidimensional Health Locus of Control Scale) and Minnesota Leisure Time Physical Activity Questionnaire MLTPAQ. The findings were processed by means of descriptive methods and the method of statistical inference. The average level of leisure time physical activity of women is lower than men's by approximately one third. The students representing the medium level of physical activity (1000-1999 kcal/week) constituted the highest percentage (32.5 %). Regardless of gender, people with a higher level of physical activity are characterised by a higher level of internal locus of their health control. Together with the increase in the level of leisure time physical activity, the internal locus of health control increases as well. In the test group women constitute the highest percentage of people whose level of physical activity is below the recommended health standards (below 1000 kcal/week).

Klíčová slova:

fyzická aktivita, studenti, MLTPAQ, MHLC, životní úroveň

Keywords:

physical activity, students, MLTPAQ, MHLC, lifestyle, health locus of control

Introduction

The issue of physical activity, in the context of physical fitness, health, lifestyle and diseases of affluence prevention, constitutes currently the topic of interest for numerous scientific discussions as well as for research in this field (Drabik, 1996; Hasse, 2004; Drygas, 2005; Gorner, 2009). Regular physical activity is a key factor in healthy lifestyle, modifying and integrating in a direct or indirect way other factors of this lifestyle (Drabik, 2009). Lifestyle determines various types of activity and is a background, which is composed by an individual's experience, models of consumption and social connections. Apart from the environment, culture, family and the peer group, personal factors, understood as one's own convictions concerning health, its control, the need for preventive actions, one's own activity and the ability to deal with stress and difficult situations, constitute an important factor influencing one's lifestyle.

The Multidimensional Health Locus of Control Scale (MHLC) is a measure of an individual's belief in his/her responsibility for his/her own health. It measures the individual's convictions in three dimensions (types of health control), that is the internal one (the conviction that the control of my own health depends on me), the influence of powerful others (the conviction that one's health condition is the effect of the influence of others, mainly of the medical staff), and chance (the condition of health depends on chance or other external factors) (Wallston, 1978; Juczyński, 2001).

The sense of health locus of control is a factor that essentially influences the health-related behaviour of young people, for example the use of stimulants, while 'external-directedness' contributes to anti-health behaviours (Strzelecki, 2009; Gacek, 2007). It has been assumed that the internal health locus of control is connected with the attitude of a higher responsibility for one's health, which, in consequence, is favourable for health. The students characterised by the internal health locus of control are more autonomous in taking decisions, they more often get engaged in health-oriented activity and they have a higher level of responsibility for their own health (Łukasik, 2003; Sak, 2009).

The purpose of this work is, therefore, to present the connection between the level of leisure time physical activity of students and the health locus of control.

Methods

The material presented in this paper deals with students from Poland, Slovakia and Ukraine studying in the Carpathian Euroregion and is part of a far-flung research carried out within the project 'Activity for lifetime – Polish and Slovak platform for physical culture and student health promotion' – cofunded by the European Union through the European Regional Development Fund and by the national budget through the Carpathian Euroregion within the Cross-border Cooperation Operational Programme Poland-Slovakia 2007–2013 (Project number PL-SK/KAR/IPP/I/49).

Anonymous and voluntary surveys were carried out in 2010 with the consent of the Bioethics Committee of the University of Rzeszow (No. 1/02/2009). The tests covered 3851 full-time students, aged 25 or less and studying in various departments, including students from Poland (1198 men and 1700 women), Slovakia (221 men and 267 women) and Ukraine (208 men and 257 women). In the research two tools were used: MHLC form B (The Multidimensional Health Locus of Control Scale) and Minnesota Leisure – Time Physical Activity Questionnaire MLTPAQ. The MHLC scale contains 18 statements and comprises convictions regarding generalised expectation in three dimensions of health locus control, i.e. internal (I), powerful others (O) and chance (C). On the other hand, the MLTPAQ questionnaire enabled us to gather information about leisure time physical activity (apart from university classes), providing the value of energy expenditure in kcal/week. In the questionnaire the intensity of activity was divided according to a three-degree scale into activity of low intensity 'L' [≤ 4 MET], activity of medium intensity 'M' [$4.5\text{--}5.5$ MET] and activity of high intensity 'H' [≥ 6 MET]. Besides, the weekly calorie expenditure was categorised into the following levels: ≤ 999 (low), 1000–1999 (medium), 2000–2999 (high) and ≥ 3000 kcal/week (very high) (Taylor, 1978; Nowak, 2007). The findings were processed by means of descriptive methods and the method of statistical inference.

Results

Assuming that the level of leisure time physical activity may be conditioned by the field of studies (for example physical education), the analysis was performed considering the division of the test community into two groups: students of physical education and students of other departments such as polytechnics, medical studies, humanities, mathematics and natural science. The structure of the test group is presented in table 1.

Table 1. Structure of the tested community according to the subject studied in particular countries

Subject	Country			Total
	Poland	Slovakia	Ukraine	
Physical education	803 (27.7%)	25 (5.1%)	29 (6.2%)	857 (22.3%)
Others	2 095 (72.3%)	463 (94.9%)	436 (93.8%)	2 994 (77.7%)
Total	2 898	488	465	3 851

In table 2, the distribution of the MLTPAQ test results in the whole community was presented. The values of descriptive statistics were summarised both for the summary test results and for its elements. Then, the categorisation of MLTPAQ test results into the adjectival scale was performed and the numerical and percentage share of the people from particular categories in the whole test community was presented.

Table 2. Descriptive statistics values for the summary MLTPAQ test result

Test MLTPAQ	$\bar{x}$	Me	s	c25	c75	min	max
L (kcal/week)	758	585	662	304	1 014	0	8 861
M (kcal/week)	487	299	607	103	645	0	11 264
H (kcal/week)	889	473	1 140	160	1 162	0	9 558
Summary result (kcal/week)	2 133	1 690	1 647	979	2 807	0	13 004

The average level of physical activity in the whole tested community amounted to slightly above 2 100 kcal/week, and the median value (median) was nearly 1 690 kcal/week, which indicates quite a clear right-skew of the distribution of the results obtained. The median value is raised by the relatively few high values of the test, maybe of the MLTPAQ test, obtained by the physical education students or by other people practising sport actively. On the basis of the summary MLTPAQ test results, according to the criteria accepted, the tested people were classified into four groups of physical activity (table 3).

Table 3. Numeral and percentage presentation of the results according to the assumed categories of physical activity for the whole tested community

Level of physical activity (according to the MLTPAQ test)	Number	Percentage
low (0–999 kcal/week)	994	25.8%
medium (1 000–1 999 kcal/week)	1 252	32.5%
high (2 000–2 999 kcal/week)	759	19.7%
very high (3 000+ kcal/week)	846	22.0%

The students representing the medium level of physical activity constituted the highest percentage (32.5 %). The issues of diversity of the level of physical activity was analysed, taking into consideration the field of study, adopting the dichotomous division into the students of physical education and the students of all the other departments. Assuming that gender may also diversify that level, the analysis was carried out separately for women and men. The data summary comprises the descriptive statistics values and the result of the Mann-Whitney test by means of which the significance of the differences in the levels of students' physical activity was assessed, with regard to the field of studies (table 4).

Table 4. The level of physical activity according to the field of studies, with the field of physical education specified

MLTPAQ test (kcal/week)	Field of studies						p
	physical education			the others			
	$\bar{x}$	Me	s	$\bar{x}$	Me	s	
Women	2 215	1 777	1 732	1 676	1 340	1 232	0.0000***
Men	3 078	2 677	2 024	2 437	1 997	1 762	0.0000***

The analyses confirmed the previous assumptions and proved that the level of energy expenditure (and, consequently, the physical activity) of the physical education students is by several hundred calories higher than that of the students of other departments. That is why in the further analyses the group of physical education students was excluded, which resulted in the decrease in the size of the test group from 3 851 to 2 994. The correlation of the leisure time physical activity and the gender of the tested students was presented in table 5.

Table 5. The level of leisure time physical activity in kcal/week in the whole population according to gender

Gender	MLTPAQ test		
	$\bar{x}$	Me	s
woman	1 676	1 340	1 232
man	2 437	1 997	1 762
P_{M-W}	0,0000***		

The medium level of physical activity of women is by nearly 800 kcal/week (which is approximately by one third) lower than the level of men.

Table 6. The numeral distribution of the results according to the levels of leisure time physical activity for the whole community with regard to gender

Physical activity level (according to MLTPAQ test)	Gender (p = 0.0000***)		Total
	woman	man	
low	670 (33.9%)	188 (18.5%)	858
medium	721 (36.5%)	321 (31.6%)	1042
high	340 (17.2%)	219 (21.6%)	559
very high	247 (12.5%)	288 (28.3%)	535
Total	1 978	1 016	2 994

Among women, only every eighth person is classified into the highest level of activity, while there are nearly 30 % of such persons among men (table 6). Regardless of the gender, the people

with a higher level of physical activity are characterised by a higher level of internal health control (table 7, 8).

Table 7. Correlation of the health locus of control in the group of women according to the level of physical activity

MHLC scale	Physical activity level (according to MLTPAQ test)								p
	low		medium		high		very high		
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
Internal control	25.4	4.4	26.0	4.4	26.0	4.5	26.4	4.4	0.0055**
Powerful others	19.6	5.5	19.4	5.3	18.9	4.9	19.0	5.3	0.3058
Chance	18.9	5.2	18.6	4.9	18.8	4.9	18.5	5.1	0.5900

Table 8. Correlation of the health locus of control in the group of men according to the level of physical activity

MHLC scale	Physical activity level (according to MLTPAQ test)								p
	low		medium		high		very high		
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
Internal control	25.0	5.1	25.5	4.5	26.0	4.6	26.4	5.2	0.0042**
Powerful others	18.7	5.4	18.8	5.3	18.3	5.1	19.0	5.7	0.4364
Chance	18.3	4.5	19.0	4.7	18.5	5.0	18.2	5.0	0.3220

Discussion

The use of physical activity in order to maintain and improve health depends on its level. Sports Medicine Research Laboratory of the Medical University in Lodz considers 1000 kcal/week as the minimum energy expenditure on physical activity, even though the most beneficial effects were observed with the expenditure above 2000 kcal/week (Jegier, 2001).

In the presented study, the point of interest was to present the correlation between the level of leisure time physical activity of students and the health locus of control. The people characterised by the inner control are more responsible for their health, as well as for the recovery and rehabilitation process. They are more willing to undertake efforts in order to preserve their good state of being than the individuals with the external locus of health control (Sak, 2011).

In the population study of adult Welsh people a weak correlation was found between internal control and health-oriented activity, connected with undertaking physical activity in leisure time (Norman, 1997). Practising sports shapes the internal sense of control. According to research focusing on young people, even a 2-month-contact with sports activity influences the increase of the internal sense of control (Sankowski, 2001). However, in the study by Gruszkowska from 2012, carried out, among others, among the students of the University of Physical Education, it was found that the in the group of women practising sport the internal health control is statistically more significant than in the group of women practising physical activity in the recreational form. That is consistent with the reports from other authors. As results from the observations carried out among the team sport athletes and swimmers, women display the sense of external control to a higher degree than men (Sankowski 2001). With reference to scientific publications confirming the positive correlation between the field of study being physical education and the level of leisure time physical activity and the internal health locus of control, in order to obtain homogeneity of the group, students of physical education were excluded from further analysis. The correlation of the level of leisure time physical activity and the gender of the tested students was proved. This factor essentially differentiates this level. The average

level of physical activity among women amounted to 1 676 kcal/week and was by nearly 800 kcal/week lower than that of men (2 437 kcal/week). Among women, only one in eight persons is classified into the highest level of physical activity, among men there are 30 % of such people. Both among women and men, people with the medium level of physical activity, with the calorie expenditure of 1 000–1 999 kcal/week constitute the highest percentage. One in every three women was classified into the group with the lowest level of physical activity (under 1 000 kcal/week), which means that in the tested community 670 women did not obtain the physical activity results at the level compliant with the recommended health standards. The existence of a correlation between the leisure time activity level and the health locus of control was observed. Regardless of gender, people with the higher level of physical activity are characterised by the higher level of internal control of their health.

Conclusions

1. Together with the increase of the level of leisure time physical activity, the internal locus of health control increases as well.
2. In the test group women constitute the highest percentage of people whose level of physical activity is below the recommended health standards.

Reference

- Drabik, J. 1996. *Aktywność fizyczna w treningu zdrowotnym osób dorosłych*. Cz. II Gdańsk: AWFIS, 1996. 232 p.
- Drabik, J. & Łysak, A. 2009. Aktywność, sprawność i wydolność fizyczna jako mierniki i swoiste warunki zdrowia dzieci i młodzieży, In Drabik J., & Resiak M. (editor) *Nauczyciel jako pedagog i promotor zdrowia*, Wyd. AWF Gdańsk.
- Drygas, W. Kwaśniewska, M. Szczesniewska, D. et al. 2005. Ocena poziomu aktywności fizycznej dorosłej populacji Polski. Wyniki Programu WOBASZ, In *Kardiologia Polska*, 2005, 63, supl. 4, pp. 636–640.
- Gacek, M. 2007. Wybrane uwarunkowania postaw młodzieży akademickiej wobec żywienia, In *Probl Hig Epidemiol*. 2007. 88, 3. pp. 332–335.
- Gorner, K. Boraczyński, & T. Stihec, J. 2009. Physical activity, body mass, body composition and the level of aerobic capacity among young, adult women and men, In *Sport SPA*. Vol.6, no. 7, pp. 7–14.
- Guszkowska, & M. Kuk, A. 2012, Health Locus of Control of Polish Undergraduates, In *Baltic Journal Of Health and Physical Activity*, 2012, 4, 3, 189–196.
- Haase, A. Steptoe, A. Sallis, J.F. et al. 2004. Leisure-time physical activity in university students from 23 countries: associations with health beliefs, risk awareness, and national economic development, In *Preventive Medicine*, 2004, 39, pp. 182–90.
- Jegier, A. & Stasiółek, D. 2001. Skuteczna dawka aktywności fizycznej w prewencji pierwotnej chorób układu krążenia i promocji zdrowia, In *Med. Sportiva*, 5. supl 2, pp. 109–118.
- Juczyński, Z. 2001. *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego; pp. 79–86.
- Łukasik, I.M. 2003. Predykatory zachowań zdrowotnych. In *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Lublin, Polonia. Sectio D, VOL. LVIII, suppl. XIII, 154, pp. 273–278
- Norman, P. Bennett, P. Smith, C. et al. 1997. Health locus of control and leisure-time exercise, In *Person Indiv Diff* 1997; 23; 769–774.
- Nowak, Z. 2007. *Ocena przydatności prognostycznej kwestionariuszy aktywności ruchowej u chorych z wykonaną przezskórną angioplastyką wieńcową*. Katowice: Wyd. AWF Katowice 2007. p. 173.
- Sak, J. Jarosz, M. Mosiewicz, J. et al. 2011. Postrzeganie własnej choroby a poczucie odpowiedzialności za swoje zdrowie osób przewlekle chorych, In *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, 17, 4, 169–173.
- Sak, J. Jarosz, M.J. & Wiechetek, M. et al. 2009. Poczucie odpowiedzialności za swoje zdrowie a elementy samooceny w grupie młodzieży studenckiej, In *Zdrowie Publiczne*, 119, 1. pp. 46–50
- Sankowski, T. 2001. *Wybrane psychologiczne aspekty aktywności sportowej*. Wyd. AWF Poznań
- Strzelecki, W. Cybulski, M. & Strzelecka, M. 2009. Rola poczucia umiejscowienia kontroli w kształtowaniu wybranych zachowań zdrowotnych adolescentów, In *Nowiny Lekarskie*. 78, 1. pp.18–22
- Taylor, H.L. Jacobs, D.R. & Shucker, B. et al. 1978. Questionnaire for the assessment of leisure-time physical activities. In *J Chron Dis*, 1978, 31, pp. 741–755.
- Wallston, K.A. Wallston, B.S. & DeVellis, R.F. 1978. *Development of the Multidimensional Health LOC (MHLC) Scales*. Health Educ Monogr; 6:160.

Duální kariéra ve sportu a nutnost její institucionalizace v České republice

Dual career in sport and the need for its institutionalization in the Czech Republic

Jana Nová

Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií, Brno

Abstrakt

Příspěvek se na základě obsahové analýzy evropských dokumentů a manuálů o duální kariéře ve sportu zabývá hodnocením jejich implementace v České republice. Analýza je doplněna o vlastní šetření formou online dotazníku mezi elitními sportovci a jejich trenéry. Závěry analýzy pak slouží pro formulaci návrhů na podporu vzdělávání a následného uplatnění elitních sportovců na trhu práce při využití teorie institucionalizace.

Abstract

The paper on the base of a content analysis of European documents and manuals in the field of dual career in the sport deals with the evaluation of their implementation in the context of the Czech Republic. The analysis is complemented by own investigation among elite athletes and their coaches using the online questionnaire. Conclusions from the qualitative analysis are then used to formulate proposals to support training and subsequent transition of elite athletes to the labour market using the theory of institutionalization.

Klíčová slova:

Elitní sportovci, duální kariéra, institucionalizace

Key words:

Elite athletes, dual career, institutionalization

ÚVOD

Koncept duální kariéry ve sportu se začal rozvíjet před více než deseti lety a od té doby se v rámci podpory evropské unie realizovalo množství analýz, studií a projektů, jejichž výsledkem je mnoho doporučení a manuálů. Jejich implementací se má v členských státech Evropské unie (EU) podpořit sladění studia a výkonnostního sportu u elitních sportovců, a po ukončení aktivní sportovní kariéry tak zlepšit jejich uplatnění na trhu práce. Avšak skutečný rozsah uplatnění navrhovaných opatření v praxi členských států je stále limitovaný. Proto je cílem našeho příspěvku upozornit na relevantní dokumenty k tématice duální kariéry na evropské úrovni a zdůraznit příklady dobré praxe zejména pokud jde o institucionalizaci konceptu duální kariéry v různých zemích EU. Uplatnění teorie institucionalizace je totiž podle našeho názoru nezbytnou podmínkou pro zavedení udržitelných a zejména systémových nástrojů pro dosažení hlavního cíle politiky duální kariéry, kterým je vytvoření prostředí, v němž budou moci elitní sportovci bez problémů kombinovat výkonnostní sport, studium a přípravu na budoucí povolání nebo vlastní podnikání.

KOMPETENCE A KLASIFIKACE ČLENSKÝCH STÁTŮ V OBLASTI DUÁLNÍ KARIÉRY

Kompetence v oblasti sportu a vzdělávání a politiky zaměstnanosti jsou ve velké míře svěřeny členským státům, stejně tak i problematika duální kariéry jako průniku sektorů sportu, vzdělávání a trhu práce.

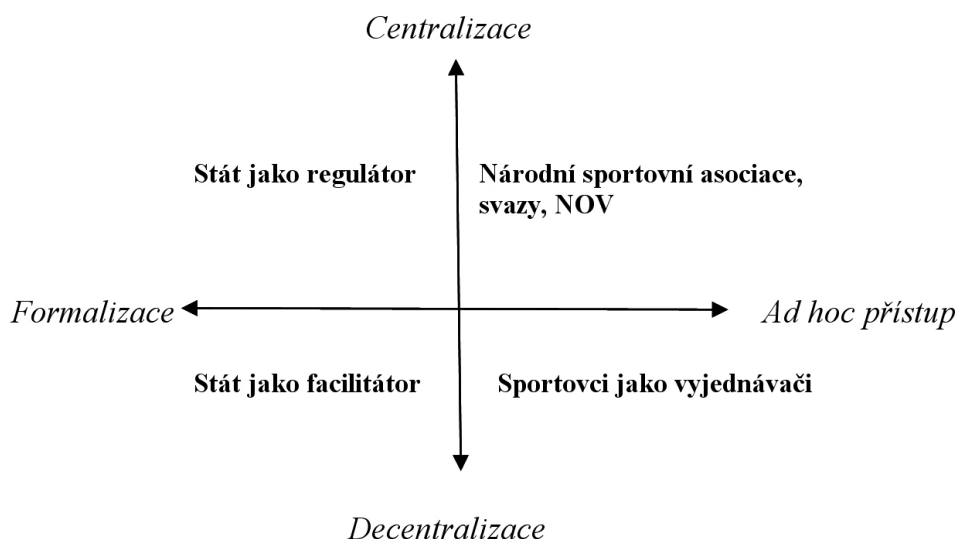
Uvedený přístup má svůj důvod, a to národní odlišnosti v oblasti vzdělávání a systému sportu, kde by harmonizace byla obtížná či nemožná. Také rozsah a struktura aktérů zájmových skupin (*stakeholders*), které by měly koncept duální kariéry realizovat v praxi, jsou v různých krajinách odlišné (Aquilina a Henry, 2010; Henry, 2013). Proto se při zkoumání legislativního rámce pro podporu duální kariéry nutno odkazovat na existující dokumenty EU, a to zejména na Manuál pro doporučená politická opatření v oblasti duální kariéry sportovců (Guidelines on dual career of athletes recommended policy actions in sport, European Commission, 2012) a na úspěšné příklady praxe ze zahraničí. Manuál pro duální kariéru obsahuje 5 oblastí, které by měly členské státy řešit přijetím vhodných strategií na národní úrovni: sport, vzdělávání, zaměstnanost, zdraví, finanční pobídky pro sportovce. V každé z těchto oblastí pak doporučuje konkrétní pokyny pro činnost, a to pro různé zainteresované zájmové strany (*stakeholders*), které mají vytvořit vzájemně propojenou síť programů a služeb pro elitní sportovce tak, aby mohli kombinovat studium a sport, práci a sport a byli schopni po ukončení aktivní sportovní kariéry nalézt odpovídající uplatnění na trhu práce. Manuál věnuje samostatnou pozornost evropské podobě duální kariéry a potřebě jejího šíření, komunikace a monitoringu.

Manuál vychází z myšlenky samostatnosti členských států při řešení politiky duální kariéry a pouze nabízí principy a opatření, které se členským státům doporučují k implementaci na národní úrovni. Obsahuje též příklady dobré praxe z jednotlivých krajin.

Aquilina a Henry (2010) zařazují členské státy podle přístupů k řešení duální kariéry a způsobu spolupráce mezi zájmovými skupinami do čtyř kategorií:

- 1) ***Stát centrálně reguluje oblast DC*** (vládní legislativa nebo zákonné předpisy ukládají vysokým školám odpovědnost za poskytování flexibilní akademické dráhy).
- 2) ***Stát je v roli sponzora-facilitátora*** (stát podporuje formální dohody za účelem naplnění potřeb na vzdělávací úrovni).
- 3) ***Národní sportovní federace, svazy a instituce působí jako zprostředkovatelé*** (dojednávají flexibilní akademickou dráhu, individuální studium s vysokými školami)
- 4) ***Laissez-faire: neexistují formální struktury*** (individuální negociace dohod, když je to možné, sportovci se spoléhají na svou osobní schopnost zorganizovat svůj akademický a sportovní život).

Zásadní odlišující dimenze této klasifikace znázorňuje obrázek č. 1:

Obr. č. 1 Principy a aktéři duální kariéry v rámci EU

Zdroj: Vlastní zpracování

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE – NÁSTROJE A OPATŘENÍ V OBLASTI DUÁLNÍ KARIÉRY V EVROPĚ

Na základě příkladů dobré praxe v oblasti duální kariéry v členských státech je možné klasifikovat přístupy a nástroje, které jsou implementované na národní úrovni:

Tabulka č. 1 Přístupy a nástroje identifikované v členských zemích EU v oblasti duální kariéry

Přístup a opatření	Příklad
Vytváření a zapojení do znalostních a vzdělávacích sítí	EAS network (European Athletes as Students), http://www.dualcareer.eu/pages/about.html , výměna zkušeností a lobbying
Vytvoření institucí pro podporu duální kariéry	Národní institut sportu a expertizy pro výkonnost (INSEP) Francie ; Sport England Talented Athlete Scholarship Scheme - TASS, www.tass.gov.uk). Tato organizace představuje partnerství mezi vládou, vzdělávacími a sportovními organizacemi pro podporu studentů-sportovců.
Vytvoření regionálních výukových a tréninkových center a národních sportovních akademií	17 regionálních výukových a tréninkových center a 3 národní sportovní akademie (Národní sportovní síť) s cílem přispívat k rozvoji elitních sportovců tím, že se ulehčuje ukončení jejich vzdělávání a jejich integrace na trhu práce, Francie .
Přijetí specifického zákona o elitním sportu	Ve Španělsku existuje specifický zákon o elitním sportu, který reguluje status elitního sportovce, definuje opatření v oblasti vzdělávání, zaměstnávání a daní.
Zavedení specializovaných programů (ze zákona nebo na základě rozhodnutí národní rady pro sport, na základě strategie pro duální kariéru)	Program pro asistenci v kariéře (Career Assistance Program (CAP) pro elitní sportovce, Programa de Ayuda al Deportista – PROAD, Španělsko ; Programy Team Danmark, Study4Player, Job4Player, FIFPRO online akademie, Dánsko
Existence strategie pro duální kariéru na národní, regionální a místní úrovni	Strategie pro duální kariéru na národní, regionální a místní úrovni, která je implementovaná prostřednictvím různých programů, Dánsko Německo – také existuje rozsáhlá strategie pro duální kariéru na národní, regionální a místní úrovni, která zahrnuje ministerstvo vnitra, sportovní orgány, univerzity a soukromé firmy Švédsko má rozsáhlou národní strategii pro duální kariéru. Velká Británie – existuje rozsáhlá strategie duální kariéry (specificky pro sport a vzdělávání). Rakousko má strategii pro duální kariéru na národní, regionální a místní úrovni, která zahrnuje specifické charakteristiky pro sport i pro vzdělávání. Itálie má sice národní strategii pro duální kariéru, ale absentují rozsáhlé intervence, které by byly koordinovány na národní úrovni.

Národní sportovní asociace iniciují programy duální kariéry	Dánsko (fotbalová, volejbalová asociace), iniciovaly programy duální kariéry pro sportovce studenty a sportovce na konci jejich sportovní kariéry
Ustanovení funkce koordinátora duální kariéry , který pomáhá sportovcům dojednat flexibilní studium při jejich přechodu na trh práce.	Dánsko (spolupráce na programech IOC a Adecco)
Vytvoření elitních sportovních škol	Elite Schulen des Sports, Německo ; příklad aktivní spolupráce mezi školami a organizovaným sportem (kluby, asociace) pro poskytování sportovní, vzdělávací a stravovací podpory pro mladé sportovce (Borggreve and Cachay, 2012), Švédská sportovní konfederace založila v 70. letech národní školy pro elitní sport , kde mladí talentovaní sportovci mohou kombinovat sport a vzdělávání (Stambulova a Johnson, 2013), přizpůsobuje školní program tréninkům a soutěžím. Itálie – v roce 2013 pod dohodě mezi italským ministerstvem školství a národním olympijským výborem byla vytvořena instituce Licei ad Indirizzo Sportivo (sportovní vysoké školy). Ty nezaručují žádné systémové nástroje a sportovci si vyjednávají podmínky studia individuálně podle svých sportovních požadavků a potřeb.
Podpora duální kariéry na úrovni univerzit	Všeobecný německý vysokoškolský svaz (Allgemeiner Deutscher Hochschulsportverband, ADH), který podporuje duální kariéru sportovců-studentů a od roku 1999 realizuje program, do kterého je zahrnuto kolem 100 partnerských univerzit. Nárok na flexibilní studijní program Velká Británie – 22 univerzit má status akreditovaného centra TASS (TAC) a poskytuje služby sportovcům-studentům na principu proximity. Rakousko – studijní program Studium Leistung Sport poskytuje studijní a kariérní koučování elitním sportovcům. University of Klagenfurt nabízí samostatný program duální kariéry. Itálie – jenom několik univerzit poskytuje studijní flexibilitu studentům-sportovcům. Na jejich podporu existuje několik dohod se sportovními asociacemi.
Kariérní poradenství při olympijských tréninkových centrech, spolupráce s obchodními komorami	Olympijské tréninkové centrum poskytuje služby pro vedení kariéry (kariérní poradenství, fyzioterapii, lékařské služby). Finanční podporu pro tyto služby zabezpečuje Deutsche Sporthilfe – DSH. Řada místních a regionálních institucí (např. nadace obchodních komor) usnadňuje přechod sportovců na trh práce, Německo .

Grantová schémata a iniciativy pro elitní sportovce	Pro podporu duální kariéry se elitní sportovci mohou ucházet o grant od národního olympijského výboru, Švédsko Rakousko – Iniciativa Kariéra po (Karriere Danach, KADA) vznikla v roce 2006 s účelem aktivní přípravy sportovců na post-elitní sportovní kariéru. Financuje ministerstvo sportu a ministerstvo práce a sociálních věcí, spolupracuje s Rakouským olympijským výborem, Austrian Sport Aid, federální sítí sportovních psychologů, národními sportovními organizacemi, armádním sportovním centrem a řadou sportovních federací.
Olympijský výbor poskytuje služby pro duální kariéru	Švédsko – Olympijský výbor poskytuje kariérní poradenství.
Agentury (komerční) – služby elitním sportovcům	Švédsko – agentury pomáhají sportovcům najít flexibilní zaměstnání. Itálie – Addeco poskytuje bývalým sportovcům zdroje a trénink pro začlenění na trh práce prostřednictvím Programu pro kariéru sportovců (www.addeco.it).
Sportovní kluby – služby bývalým sportovcům	Švédsko – sportovní kluby propagují své bývalé sportovce na trhu práce.

Zdroj: vlastní zpracování na základě Guidelines on dual career of athletes recommended policy actions in sport, 2012; Capranica, L. a Guidotti, F., 2016).

ANALÝZA UPLATŇOVÁNÍ NÁSTROJŮ DUÁLNÍ KARIÉRY V ČESKÉ REPUBLICĚ

Pro hodnocení existence systémových nástrojů pro podporu duální kariéry v České republice jsme využili tyto nástroje:

- A. Metodiku SPLISS (De Bosscher et al., 2008), a to konkrétně hodnocení ukazatelů 5. pilíře s názvem Sportovní kariéra a podpora po jejím skončení. Výzkumná zpráva hodnotila naplňování pilířů SPLISS v České republice prostřednictvím obsahové analýzy dostupných dat a dokumentů;
- B. Vyhodnocení odpovědí z online dotazníkového šetření mezi vrcholovými sportovci a trenéry, které se realizovalo v roce 2015
- C. Hodnocení stupně implementace doporučení z Manuálu duální kariéry EU z roku 2012.

A. Pilíř 5 metodiky SPLISS

Při využití hodnocení ukazatelů pilíře 5 z metodiky SPLISS je možné konstatovat, že v České republice:

- 1) Neexistuje celostátně koordinovaná a určená definice vrcholového sportovce pro všechny sporty.
 - Na všeobecné úrovni srovnatelných sportů neexistuje standardizovaná definice určující, kteří sportovci mají nárok na podporu a na financování.
 - Dotazníkové šetření prokázalo, že individuální životní poměry sportovců nejsou dobré, takže se sportovci nemohou plně soustředit na svůj sport.
 - Měsíční příjem sportovců (a celkový hrubý roční příjem) obecně a příjem z jejich sportovní činnosti není dostatečný.
 - Zaměstnavatelé kariéru sportovců podporují jenom částečně.

- Vrcholový sport není pro vrcholové sportovce vždy hlavní činností na plný úvazek.
 - Sportovci mohou získat jenom přiměřenou finanční podporu, která jim umožňuje, aby se svému sportu dostatečně věnovali.
- 2) Neexistuje program koordinované podpory vrcholových sportovců.
- Neexistuje program koordinované podpory vrcholových sportovců (kromě finanční podpory), zahrnující kariérní vedení, právní poradenství, mediální přípravu, trenérskou podporu (speciální tréninky), podporu při tréninku a soutěžích (tréninková zařízení, tréninkové kempy), podporu v oblasti sportovní vědy (síla a udržování kondice, výživa, mentální trénink), podporu v oblasti sportovní medicíny (zdravotnickí specialisté, fyzioterapeuti...).
 - Nejsou určeni zvláštní pracovníci, kteří sportovce v průběhu kariéry vedou a pomáhají jim.
- 3) Sportovci se adekvátně nepřipravují na život po skončení sportovní kariéry, po skončení kariéry nedostávají podporu.

Vláda ani národní řídicí orgány nenabízí program podpory po skončení kariéry, který sportovcům pomáhá a připravuje je na život poté, co se sportem skončí, např. finanční podporu (během prvních let) po skončení sportovní kariéry, studijní podporu (pro sportovce, kteří chtějí začít studovat nebo dokončit studia), pracovní nabídky, poradenství a soukromou pomoc (během prvních let) při hledání vhodného zaměstnání po skončení sportovní kariéry, vedení v oblasti životního stylu, psychologickou podporu.

V České republice zatím existuje jenom aktivita Českého olympijského výboru, a to projekt Duální kariéra (<http://www.olympic.cz/text/dual-career>).

B. Výsledky dotazníkového šetření

Jak vyplynulo z dotazníkového on-line šetření mezi vrcholovými sportovci ($n = 57$) a trenéry ($n = 15$), 58,6 % dotazovaných sportovců se domnívá, že nemůžou využívat nějaké podpůrné služby, které by jim mohly pomoci připravit se na život po skončení sportovní kariéry, 30,4 % uvedlo, že o tom neví, a jenom 6,9 % uvedlo, že mohou služby využívat (zvláštní programy, kariérní a finanční poradenství). Na otázku, zda jsou dobře informováni o podpůrných službách, které jsou k dispozici po skončení jejich sportovní kariéry a o svých budoucích kariérních vyhlídkách, jen 3,4 % s tímto tvrzením souhlasilo, 62 % nesouhlasilo nebo zásadně nesouhlasilo, a 22,4 % odpovědělo, že neví.

S tvrzením, že podpora po skončení sportovní kariéry je v ČR dobře rozvinutá, souhlasilo jenom 3,4 % respondentů, a 69 % uvedlo, že nesouhlasí nebo zásadně nesouhlasí, 25,9 % uvedlo, že neví. Obavy, co s nimi bude po skončení sportovní kariéry, má 32,7 % dotazovaných, 34,5 % uvedlo, že obavy nemá, 13,8 % uvedlo, že neví. Na otázku, zda obavy ohledně jejich budoucích vyhlídek mimo sport negativně ovlivnily jejich schopnost plně se soustředit na kariéru vrcholového sportovce, 24,1 % odpovědělo, že rozhodně souhlasí nebo souhlasí, 46,6 % uvedlo, že nesouhlasí nebo rozhodně nesouhlasí. S tím, že kariérní vyhlídky vrcholových sportovců po skončení kariéry představují v České republice vážný problém, souhlasilo nebo rozhodně souhlasilo 50 % dotazovaných, a jenom 8,6 % s tímto tvrzením nesouhlasí nebo rozhodně nesouhlasí, 20,7 % uvedlo, že neví. Co se týče očekávání, že po skončení své vrcholové sportovní kariéry si brzy najdou práci odpovídající jejich vzdělání a zájmům, 41,4 % uvedlo, že souhlasí nebo rozhodně souhlasí, a 12,1 % uvedlo, že nesouhlasí, a 20,7 % uvedlo, že neví.

Z dotazovaných trenérů jenom 13,3 % souhlasí s tvrzením, že sportovci jsou dobře informováni o podpůrných službách, které jsou k dispozici po skončení jejich sportovní kariéry, a o svých budoucích kariérních vyhlídkách. 61 % s tímto tvrzením nesouhlasí nebo rozhodně nesouhlasí. S tím, že podpora (bývalých) vrcholových sportovců po skončení sportovní kariéry je v České republice dobře rozvinutá, rozhodně nesouhlasí nebo nesouhlasí 66,7 % trenérů. Názory trenérů na obecnou podporu, již se v rámci jejich sportu dostalo sportovcům během kombinování vrcholového sportovního tréninku a studia jsou, pokud jde o studenty vysokých škol, 50 % tuto podporu považuje za dostatečnou, v případě středních škol je to jenom 40 %. Pokud jde o obecné hodnocení podpůrných služeb, které

jsou vrcholovým sportovcům poskytovány za účelem maximalizace jejich výkonnosti, téměř 60 % uvedlo, že jsou nedostatečné nebo velmi nedostatečné.

C. Zhodnocení stupně implementace nástrojů duální kariéry v ČR přineslo následující závěry:

- Česká republika nemá žádnou strategii na národní, regionální či místní úrovni pro duální kariéru.
- Chybí systematická spolupráce a rozvoj vztahů formou síťování a partnerství mezi různými cílovými a zájmovými skupinami v oblasti duální kariéry (sportovci, orgány veřejné správy, podnikatelský sektor, vzdělávací sektor, sportovní organizace a sportovní orgány).
- Není zavedena identifikace a klasifikace talentovaných a elitních sportovců majících nárok na služby duální kariéry.
- Chybí zavedené programy duální kariéry a služeb pro elitní sportovce na úrovni vzdělávání, práce a sportu.
- Neexistuje systém pro monitorování a hodnocení programů politiky duální kariéry a dosaženého pokroku u sportovců.
- Absentuje poskytování udržitelné finanční podpory pro vzdělávací programy pro specialisty v oblasti duální kariéry.

Českou republiku lze na základě uvedeného hlediska zařadit mezi státy, kde existuje **laisser-faire přístup** k duální kariéře a **neexistují formální struktury** pro podporu duální kariéry.

INSTITUCIONALIZACE KONCEPTU DUÁLNÍ KARIÉRY JAKO NÁSTROJ K JEHO REALIZACI

Když hodnotíme dosavadní vývoj a dosažený pokrok v oblasti implementace, doporučovaný výzkumem a ověřený zkušenostmi v oblasti duální kariéry v členských státech EU, je zřejmé, že se ve mnoha zemích včetně České republiky aktivity v této oblasti omezují na individuální (organizované jednotlivými institucemi) a nahodilé. Chybí politika a strategie, a také systémové zázemí, tvořené soustavou spolupracujících zájmových skupin (*stakeholderů*), nebo existencí samostatné organizační struktury pro oblast duální kariéry. Proto se naše strategické řešení uvedeného problému opírá o teorii institucionalizace jako procesu organizování určité komplexní lidské aktivity, vytváření institucí, organizací a jiných organizačních podmínek pro podporu konceptu duální kariéry.

Uvedená teorie se opírá o přesvědčení, že vytváření struktur, které jsou nositeli požadovaných hodnot, je důležité k prosazování politiky ve společnosti, při uskutečňování společenských změn. Pokud přijmeme myšlenku, že duální kariéra je jednou z důležitých politik sportu, pak potřebuje pro své prosazení ve společnosti dostatečné institucionální zázemí, které bude její rozvoj podporovat. Společnou myšlenkou, která unifikuje odlišné přístupy k institucionalizaci, je, že struktury přetrvávají, zatímco jednotlivci přicházejí a odcházejí. Struktury (instituce) vytvářejí větší pravidelnost v lidském chování než by obvykle nastala, zaleží na míře institucionalizace (Peters, 2000). Míra institucionalizace se pak především posuzuje prostřednictvím míry naplnění čtyř dimenzí (Huntington, 1965):

- 1) **Autonomie** – kapacita organizace přijímat vlastní rozhodnutí. Je závislá na tom, zda má vlastní rozpočet a jak je samostatná, pokud jde o zdroje příjmů.
- 2) **Adaptabilita** představuje míru, do které je organizace schopná přizpůsobit se změnám v prostředí. Ještě důležitější je schopnost formovat své prostředí. V oblasti finančních zdrojů to představuje schopnost organizace pokračovat ve své činnosti a umět kontinuálně získávat zdroje na svou činnost i navzdory změnám v prostředí.
- 3) **Komplexnost** představuje způsobilost organizace vytvořit svou interní strukturu tak, aby byla schopná naplnit své cíle a vyrovnat se s prostředím.
- 4) **Soudržnost (koherence)** představuje schopnost organizace spravovat svou vlastní pracovní náplň a vytvořit postupy pro zpracování úkolů včasným a přiměřeným způsobem.

- Goetz a Peters (1999) navrhuji posuzovat v oblasti veřejného sektoru další dva aspekty. Jsou to:
- 5) **Shoda** – představuje míru, do které vztahy s politickými institucemi odpovídají sociálním vztahům, které mají regulovat a udržovat.
 - 6) **Exkluzivita**, která je spojená s intenzitou funkční soutěže mezi institucemi. Když je soutěž malá nebo není žádná, organizace může očekávat dlouhodobou životnost. Naopak v případě existence obdobných organizací, které řeší tytéž úkoly, hrozí ukončení činnosti jedné nebo několika organizací.

Při uplatnění uvedeného konceptu institucionalizace pro vytvoření struktur na podporu politiky duální kariéry je proto nutné vytvářet v rámci kontextu dané země síť vzájemně komplementárních organizací naplňujících všechny dimenze institucionalizace. Bez vytvoření sítě zájmových skupin (*stakeholderů*) reprezentovaných adaptabilními organizacemi, které budou schopny

- přijímat a implementovat vlastní rozhodnutí v oblasti duální kariéry,
 - generovat na zvolené aktivity dostatečný rozpočet, i když se budou měnit podmínky v jejich prostředí, a
 - které si zároveň nebudou nezdavě konkurovat,
- nebude podle našeho názoru možné prosadit v České republice dlouhodobě udržitelnou strategii duální kariéry a zabezpečit její realizaci.

ZÁVĚRY

Z výsledků naší analýzy vyplývá, že problematika duální kariéry v České republice je ve srovnání s jinými členskými státy oblastí, které se nevěnuje patřičná pozornost, a to ani ze strany odpovědného ústředního orgánu státní správy, ani ze strany národních sportovních asociací, případně jiných možných partnerů jako jsou orgány regionální a místní správy, vzdělávací instituce a organizace působící na trhu práce. Proto s přihlédnutím k návrhům ze strany EU jsou naše zásadní doporučení pro zavedení udržitelných opatření pro podporu duální kariéry následující:

- Vytvořit a přijmout pro oblast duální kariéry národní strategii, která bude reflektovat evropská doporučení.
- Přijmout systémová opatření k řešení problematiky duální kariéry, založená na důkazech (*evidence-based*), fragmentované aktivity nahradit institucionalizací.
- Vytvořit samostatné a nezávislé národní instituce pro řešení otázek duální kariéry. Ty budou vytvářet národní síť pro kontinuitu a zlepšení komunikace a spolupráce mezi různými zájmovými skupinami v oblasti duální kariéry.
- Vytvářet funkční místa poradců pro duální kariéru v sportovních organizacích.
- Formulovat statut elitního sportovce a trenéra, přijmout jasnou a univerzální definici talentovaných a elitních sportovců s nárokem na použití duálních kariérních cest a programů.
- Zavést minimální požadavky na kvalitu programů a služeb duální kariéry, jakož i vzdělávacích programů pro specializovaný personál duální kariéry, zavedení certifikace.
- Provést sběr dat vážících se k duální kariéře a zavést monitorovací systém k hodnocení efektivnosti konceptů, programů a služeb duální kariéry.
- Podporovat výzkum a projekty v oblasti duální kariéry.
- Vytvořit systém vzdělávání založený na kvalifikovaném (*competence-based*) přístupu, uznávajícím i neformální vzdělávání.
- Podporovat výměnné dohody mezi národními a evropskými sportovními organizacemi, vzdělávacími institucemi a poskytovateli podmínek pro udržení dvojí profesní dráhy u migrujících sportovců EU.

Literatura

- Aquilina, D. & Henry, I. (2010). Elite athletes and university education in Europe: a review of policy and practice in higher education in the European Union Member States, *Int J Sport Policy*, 2: 25-47.
- De Bosscher, V., Bingham, J., Shibli, S., Van Bottenburg, M. & De Knop, P. (2008). *A global Sporting Arms Race. An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting success*. Aachen: Meyer & Meyer.
- Borggreve, C. & Cachay, K. (2012). "Dual Careers": The Structural Coupling of Elite Sport and School Exemplified by the German Verbundsysteme, *Eur J Sport Society*, 9: 57-80
- Capranica, L. & Guidotti, F. (2016). *Research for cult committee – Qualifications/ Dual careers in sports*. European Union. Retrieved in May 2016 from: <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>.
- European Commission (2012). *Guidelines on dual careers of athletes recommended policy actions in support of dual careers in high-performance sport*. Retrieved in May 2016 from: http://ec.europa.eu/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf.
- Goetz, K. H. & Peters, B. G. (1999). Institutional Theory and Political Executives: Creating Executive Organizations East and West. Paper presented at Conference on Institutional Theory, Ross Priory, Dunb., Scotland, October 18–19.
- Henry, I. (2013). Athlete development, athlete rights and athlete welfare: a European Union perspective, *Int J History Sport*, 30: 356-373.
- Huntington, S. P. (1965) Political Development and Political Decay, *World Politics* 17
- Nová, J. (2015) Výzkumná zpráva z projektu Srovnání systémů a politik pro podporu elitního sportu v ČR se zahraničím (MUNI/A/1468/2014). (Nepublikované.)
- Peters, B. G. (2000). *Institutional Theory: Problems and Prospects 2000 by the Department of Political Science*, Institute for Advanced Studies (IHS).
- Stambulova, N. B. & Johnson, U. (2013). Athletes' careers in Sweden: facilitating socialization into sports and re-socialization upon retirement, in Stambulova N.B., Ryba T.V. (eds.), *Athletes' careers across cultures*, London: Routledge, pp. 197–208.

KINEZIOLOGICKÁ SEKCE

KINESIOLOGY

EDITOR: DOC. MGR. MARTIN ZVONÁŘ, PH.D.

Kategorie prostoru (nejen) v kinantropologii

Category of Space (not only) in Kinanthropology

Miloš Bednář

Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze

Abstrakt

Stat' si klade za cíl reflektovat pojem prostoru, a to nejprve v obecné rovině a posléze se zaměřením na oblast, jejíž gesci přebírá vědní obor kiantropologie. Konkrétní příklady jsou vybírány zejména z oblasti sportu.

Obecná pasáž je stručným historickým přehledem per apices a větší pozornost je věnována učení Descarta a Kanta. V další části jde o prostor „antropologicky zabydlený“, kde je místo i pro sakrální dimenzi v relaci k základům olympismu. Jako vhodný výkladový princip se ukázal Uexküllův a Husserlův pojem Umwelt.

Článek kulminuje rozbořem „dialogu těl“ v prostoru přírodním i sociálním s využitím poznatků posturiky a proxemiky.

V závěru je otevřena problematika možného teritoriálního chování v oblasti sportu.

Abstract

The objective of this article is to reflect the concept of space – both from a general perspective and with focusing on the area which is covered with a scientific branch of kinanthropology. The concrete examples are taken especially from the field of sports.

The general part is a short historical overview per apices and bigger attention is paid to the doctrine of Descartes and Kant. Then „anthropologically settled“ space, encompassing sacral dimension in relation to the foundations of olympism as well, was analyzed. Uexküll's and Husserl's concept of Umwelt was used as the apt explanatory principle.

The article is culminated in the analyses of „bodies dialogue“ in both natural and social space using findings of posturics and proxemics.

In the conclusion, the question of possible territorial behaviour in the field of sports is put.

Klíčová slova

kinantropologie, prostor, proxemika, teritoriální chování, umwelt

Keywords

kinanthropology, proxemics, space, territorial behaviour, umwelt

Tato stat' vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. 39.

1. Úvod

Chápeme-li kinantropologii v prvním přiblížení jako „nauku o člověku v pohybu“ (podrobněji zejména in Blahuš et al., 1993; Jirásek, 2005; Bednář 2009), pak nás musí vedle centrálních pojmů „pohyb“ a „člověk“ zajímat také *prostorové* parametry lidského pohybu v čase. Zatímco pojmu času je věnována cca v posledních dvou dekadách vzrůstající pozornost, u pojmu prostoru tomu tak (překvapivě, neb se jeví jako „hmatatelnější“ entita) není.¹ Jestliže akceptujeme tezi, že „vzhledem

¹ Negativně skončila podrobná rešerše prestižního časopisu pro filosofii sportu „Journal of the Philosophy of Sport“, vycházejícího od roku 1974, kdy jediný článek se zabýval alespoň jedním subsystémem prostoru (totiž prázdnotou – srovnej Breivik, 2010) a problematika prostoru se objevovala jen jako sekundární

k podstatně širěji pojímanému oboru kinantropologie se antropomotorika zaměřuje na studium celostních (komplexních) motorických projevů člověka ve vztahu k jeho vnitřním funkčním a strukturálním předpokladům,“ (Kovář & Měkota, 1993, 35) pak by měla mít gesci za reflexe prostoru sama kinantropologie v rámci studia motorických projevů člověka ve vztahu k *vnějším* podmínkám, jakož i celostního pohledu na existenciální pohyb (úkol především filosofie). Snahou kinantropologických reflexí pohybu je získat co nejvíce prakticky využitelných poznatků – ať už v elitním sportu, dosahování zdravotních benefitů či zlepšování kvality života prostřednictvím celé škály vhodných pohybových aktivit.

Prostor bývá pocíťován jako „samozřejmé médium“, v němž se pohyb odehrává, či s nímž je třeba se utkat, je-li před nás postaven jako hmotou „vyplněná“ překážka. Naší snahou bude – z pozice filosofické kinantropologie a využitím některých poznatků psychologie sportu – poněkud zproblematizovat ono „samozřejmé“ a naznačit možnosti chápání prostoru nejen jako „okolí“ (*Umgebung*), v němž má každá jeho část svůj (změřitelný) *topos*, nýbrž také jako „osvětí“ (*Umwelt*)², horizont či pozadí pohybových aktivit, jehož ostřejší uvědomování by mělo otevřít cestu k zahlédání (zakládajících) celků a osmyslování lidských aktivit; v praktické rovině může zlepšit kvalitu – a zejména při specifické poptávce sportovní arény – i kvantitu pohybu.

Závěrem se zaměříme na formu vypořádávání se s prostorovými překážkami – ať již přírodními či těmi sociálními, a to zejména v rámci sportu a pohybových aktivit. K další diskusi vyzývá otázka: „Je sportovcům vlastní také teritoriální chování?“

2. Prostor

Zde se soustředíme jen na stručný přehled historických posunů v chápání prostoru se zaměřením na jeho antropologický význam – nikoli tedy na fyzikální dimenzi, třebaže filosofie si zde často podává ruku s teoretickou fyzikou.

Už Aristotelés, tvůrce pojmu *kategorie*, řadí mezi desítku vysledovaných (in *Kategorie*, IV 2a) hned dvě, které se vážou na prostor: místo (lat. *ubi*) a poloha (lat. *situs*). Zatímco v prvním případě jde o situovanost celistvého objektu v prostoru, kterou lze kvantifikovat v souřadnicovém systému, v případě druhém je zohledněna i odlišná orientovanost jednotlivých částí (Aristotelés uvádí jako příklad /evidentně/ člověka, který „leží či sedí“ /tamtéž/).

V křesťanství je prostor (stejně jako čas) považován za Boží dílo, tvořící rámec našich lidských dějin. Supremaci Stvořitele nad prostorem vyjadřuje asi nejsilněji označení prostoru jako *Sensorium Dei*, čili jako sféra (permanentně?) vnímaná Bohem, či přímo jeho „orgán“. Autorem tohoto pojmu není nikdo jiný než Isaac Newton (!)³. Ano, tento spoluzakladatel exaktní vědy, který byl ovšem také třeba alchymistou i horlivým křesťanem, takto metafyzicky podpírá moderní vědu (srovnej Burt, 1954).

Protože křesťanské antropologické paradigma („vzorec lidství“) chápe člověka jako *imago Dei*, je legitimní i obrácená perspektiva, totiž vnímat skrze prostor Boží přítomnost. Takovéto chápání dokládá hojná „výplň“ prostoru sakrálními stavbami v čele s katedrálami.

Novověké pojetí prostoru výrazně ovlivnil René Descartes, pro něhož je rozlehlost/prostorovost/rozprostraněnost/extenzita hlavní charakteristikou všech tělesných (hmotných) věcí, označovaných jako *res extensae*. Všechny – tedy i lidského (a zvířecího) těla. Tato tělesa jsou u Descarta fakticky ztotožněna s prostorem: „... rozlehlost /*extensio*/, která zakládá přirozenost tělesa /*corpus*/ a přirozenost prostoru /*spatium*/, je tatáž...“ (Descartes, 1998, 92–93). Stejně ztotožnění ovšem Descartes postuluje i pro „prázdno“ (*vacuum*): „... v ideji /tělesa/ nezůstává vůbec nic kromě toho, že je něčím

zejména v analýzách fenoménu hry. Tomuto tématu se nevěnuje ani „bible“ filosofie sportu z pera Roberta Scotta Kretchmara (Kretchmar, 1994 a 2005).

² Uexküllův a Husserlův pojem, označující tu část okolí subjektu, která má pro něj nějaký význam a která je jím uspořádána ve specifickou dynamickou jednotu. Blíže v dalším textu.

³ Tento obrat se objevil v jeho „Optice“ (1704¹) a zejména byl diskutován v korespondenci s Leibnizem. Srovnej (Ducheyne, 2001).

rozlehlým do délky, šířky a hloubky. A totéž je obsaženo v ideji prostoru – nejen vyplněného tělesa, ale i toho, který se nazývá prázdný.“ (Descartes, 1998, 95). „Nezůstává vůbec nic...“ a Patočka tak může konstatovat: „Svět věcí, chápaných číře rozumově a geometricky, (je) bez kvalit, bez vnitřních sil.“ (z Patočkova doslovu „Rozpravy o metodě“, Descartes, 1947, 107).

Člověk ve své celistvosti (Descartes by mluvil o složenině mysli a těla) byl – jako jediná entita – „občanem dvou světů“: onoho zmíněného rozprostraněného a toho, který tvořil jeho podstatu a jehož základním atributem bylo myšlení. Tento „druhý svět“, *res cogitans*, neměl ovšem s reálným prostorem nikterak co do činění. Mohl však „pracovat“ s ideou i představou prostoru, což umožňovalo poměrně zdařilé fungování ve světě *rerum extensarum*. Je zajímavé, jak myslitel 17. století oceňuje trénink („dlouhé cvičení svého nadání“) představování, aby bylo možno v představě rozlišit sedmiúhelník od osmiúhelníku (viz Descartes, 2010, 103–104), stejně jako sportovní psycholog 21. století trénink pohybových představ pro zlepšení či urychlení motorického učení (viz např. Slepíčka, Hošek & Hátlová, 2009, 52 an.). Oba odlišné příklady vyžadují podobné „zaostření ducha“ při představování si a setkávají se v oblasti prostorové představivosti, která hraje nemalou roli v praktickém životě, intelektuální i umělecké kreativitě, jakož i ve sféře sportu.

Pozoruhodnou koncepci prostoru představil Immanuel Kant. Obrátil perspektivu: prostor podle něj nepředstavuje vlastnost nějakých věcí o sobě, ani jejich vzájemný vztah; prostorové uspořádání předmětů je umožněno díky lidské poznávací „mohutnosti“, a to v několika krocích⁴:

1. receptivita, tj. schopnost „dát na sebe působit předměty“, registruje jejich jevovou stránku, tj. fenomény;
2. schopnost nazírání (jako „mohutnosti“ smyslové) bezprostředně „čte“ v takto přijaté materii (soubor počítků);
3. díky předem dané (tj. apriorní) formě tohoto nazírání, která má v gesci prostor, je určeno místo oné počítkové rozmanitosti v prostoru – fakticky ovšem jen v šesti základních směrových určeních.

Poznamenejme, že druhá analogická forma nazírání má v gesci čas, takže Kant uzavírá, že existují „dvě čisté formy smyslového názoru jakožto principy apriorního poznání, totiž prostor a čas“ (Kant, 2001, 55)⁵. Fakticky jsou tedy prostor a čas v tomto Kantově systému „jen“ pomyslnými jsoucnými (*entia imaginaria* – srovnej Kant, 2001, 227). Pro úplnost dodejme, že další zpracovávání již časoprostorově sjednoceného počítkového agregátu pak probíhá v režii oné vrstvy naší racionality, kterou Kant nazývá *Verstand* (nejčastěji překládáno jako „rozvažování“).

Descartes i Kant byli již za svého života kritizováni a přímo či nepřímo se s jejich koncepcí poměřují badatelé na tomto poli dodnes.

Vývoj zejména 20. století zpochybnil nezávislost prostoru na hmotném „obsahu“ a einsteinovský prostor už není jen sítí souřadnic, nýbrž sférou úzce propojenou s hmotnými tělesy, jejichž přítomností se různě (de)formuje. Další vývoj směrem ke kvantové fyzice již sledovat nemůžeme – více nás bude zajímat (kin)antropologické „zabydlení“ prostoru.

3. Prostor antropologicky zabydlen

V lidské přirozenosti je zakotveno dosahování cílů, což vyžaduje jejich systematické sledování v čase i prostoru. Už antika věděla, že pevnou startovní oporu poskytuje sebeporozumění („Poznej sám sebe!“). Středověk přidává porozumění Bohu a světu coby Božímu dílu – vůdčím „vzorcem lidství“ se tak stává *homo viator*, člověk poutník. A je to právě poutník, kdo chápe prostor jinak než jen jako „lešení“ všehomíra. Poutník – je-li pravým poutníkem, nikoli jen pedestriánem – chápe a cítí prostor jiným způsobem než „odborníci na prostor“. Vedle horizontál Cesty je obzvláště vnímavý pro vertikály. Ty vertikály, které transcendentují oblast každodenních obstarávek a bývají syceny ducho-

⁴ V analýze vycházíme zejména z 1. kap. části „Transcendentální estetika“ Kantovy „Kritik der reinen Vernunft“ (KRV), která vychází česky pod názvem „Kritika čistého rozumu“ (KČR).

⁵ „... zwei reinen Formen sinnlicher Anschauung, als Prinzipien der Erkenntnis a priori gebe, nämlich, Raum und Zeit...“ (KRV, A 22).

vností⁶. Není lepšího případu viatora než Komenského Poutník z „Labyrintu světa a ráje srdce“: nejprve prožitkový průzkum horizontál (sociálního) světa, poté existenciální prožitek *nadiru*⁷ (nejen dotek dna, ale nahlédnutí bezdna, když pochopí, jaký je „los mrtvých“), metanoia coby osobnostní proměna a spirituálně mystické vyústění v podobě cesty do krajiny srdce.

Podotkněme, že poutnické téma se objevuje v posledních letech i v kinantropologické literatuře – v Česku zejména z pera autorů Ivo Jirásky (srovnej např. Jirásek, 2011; Jirásek & Svoboda, 2015 aj.) a Emanuela Hurycha (srovnej např. Hurych, 2013).

Jiný přístup mluví o kvalitativně odlišných sférách sakrálního a profánního se vzájemnými průniky i diskontinuitami. To je mj. v protikladu s cartesíánskou „res extensa“, které s kategorií kvality nepočítá. Posvátno (*sacrum*) nelze lokalizovat – je nezmapovatelné, ale přece na mnoha místech přítomné a působící. Často pak mluvíme o *geniu loci*. Tento fenomén není neznámý ani ve sportu a mnozí sportovci by přísahali na zvláštní kouzlo wimbledonské trávy, stadiónu ve Wembley či třeba okolí patníku s číslem 13 v Běchovicích, kde už 105 let startují slavné „Běchovice“.

Do profánního světa bylo a je posvátno „vtahováno“ zejména prostřednictvím sakrálních staveb či rituálů. Tím postupně sílila i jiná perspektiva – vedle *sensoria dei* lze mluvit i o *sensoriu hominis* (srovnej Rechlik, 2013, 209 an.). Je to člověk, kdo rozvrhuje prostor a rozvrhuje jej *aistheticky*, tedy vnímavě⁸ a pro vnímání jiných; rozvrhuje jej ovšem také *esteticky*, tedy s novějším posunem a centrálním pojmem krásy. A krása byla vždy považována za odlesk pravdy či cestu k ní, dobru i jiným transcendentáliím (viz příklad nejzářivější: Platónova říše idejí a klíč ke vstupu v podobě krásy v dialogu Symposion).

K tomuto tématu má co říct i olympismus – *epifánií*, kdy dochází k přiblížení člověka a přesažené reality, či *kalokagathii*, kdy spřažení krásy a dobra cílí k harmonizaci, a to evidentně nejen „uvnitř“ psycho-somatické jednotky, zvané člověk. Pokud jde o sakrální stavby, může nabídnout posvátný okrsek Altis, který tvořil jádro Olympie a který byl pro Coubertina vzorem pro novodobé olympijské stadióny, jež měly představovat jakýsi „putovní“ Altis, v němž byla ovšem náboženská očista transformována do té etické (Coubertin užívá obrat „morální Altis“ – srv. Coubertin & Müller, 2000, 582-583). Poznamenejme, že stejné antické dědictví dovedlo (estetika) Tyrše k inkarnaci estetických hodnot do ideového jádra sokolství – ať už v podobě prostorového uspořádání tělocvičen či útvarů cvičenců.⁹

V případě rituálů se sice domníváme, že hrají větší roli v časové strukturaci lidské existence (v krajním případě dochází až ke „zrušení profánního času“ – viz Eliade, 2003, 30), ale jejich prostorové vyznění je snáze vnímatelné a fixuje se v paměti (i v té tělesné u aktérů). V případě rituálů je nepopíratelnou Coubertinovou zásluhou jejich transformace z antického prostředí do moderního světa a v rámci olympijské symboliky jsou pevnou součástí i dnešní Olympijské charty a programu olympijských her. Podle sociologa Aleše Sekoty je sport vztahován k náboženství mj. respektem k rituálům a „oba sociální fenomény... spojuje imperativ naprostého obětování se a asketismu při dosahování cílů,..., úcta k časoprostorové jedinečnosti soutěžní události...“ (Sekot, 2013, 59). A je to právě pravidelný rytmus (Coubertin kladl velký důraz na tuto *eurytmii* olympijských her) a prostorová monumentálnost olympijských sportovních „chrámů“, která dává těmto hrám punc jedinečnosti. Architektura moderních stadiónů ve spojení s hořícím ohněm během her měla evokovat úctu a být „poutním místem“ nové doby, „vyvolávajícím v návštěvnicích respekt k místům, zasvěceným vznešeným vzpomínkám i oprávněným nadějím“ (srovnej Diem, 1965, 27).

Jestliže antika mluví na začátku svých mudroslovných úvah o nutnosti sebeporozumění, pak

⁶ Taková vertikála může být nazývána spirituálou – na rozdíl od vertigonály, která je sycena dobrodružností, vedoucí až k závratí (ř. *ilinx*, lat. *vertigo* = vír, závrat').

⁷ Nadir = „podnožník“ protistojný zenitu; jako *nadir experience* spojováno s prožitkem (beze)dna, nicoty apod.

⁸ Starořecké *aisthesis* znamenalo vjem či pocit.

⁹ Srovnej např. jeho „Tělocvik v ohledu esthetickém“ z roku 1873 či heslo „Brus a vkus“.

moderní fenomenologie přidává *seberozvrhování*¹⁰ – to se děje jaksi samozřejmě v prostoru a čase, ale pohyb lidské existence má své specifické parametry, kdy prostor (a čas) tvoří jen jeden horizont mezi mnohými. Vhodnějším výkladovým principem se zde ukazuje pojem *světa*, jehož prizmatem je lépe uchopována košatost lidského „zde pobývání“. Díky tomu se může Patočkovi ukázat např. první existenciální pohyb jako zakotvující nejen v prostoru a čase, ale také v určité kultuře, v jazyce, v různých strukturách sociálního světa atd. – svět se zde ukazuje jako určité pole či jeviště pro ukazování/zjevování věcí, jako „osvětlená“ část skutečnosti. Patočka také v návaznosti na Husserla upozorňoval na nutnost více se zabývat světem našeho života (*Lebenswelt*) v jeho celistvosti i světem, který nás bezprostředně obklopuje (*Umwelt*¹¹) a který je uchopován více prožitkem než reflexí. Sledování dalších relevantních analýz této linie – zejména z pera Heideggera a Merleau-Pontyho – se již vzhledem k limitovanému rozsahu článku nemůžeme věnovat.

Z hlediska naší tematizace prostoru se zaměříme na *Umwelt*. Tvůrcem tohoto pojmu byl estonský filosofující biolog Jakob von Uexküll (1864–1944), působící ovšem dlouhodobě na německých univerzitách a publikující německy. Pojem *Umwelt* uvedl na scénu roku 1909 publikováním monografie „Umwelt und Innenwelt der Tiere“. Uexkülla ovšem více než prostorové souřadnice zajímá cosi jako „významové souřadnice“, a je to význam (*Bedeutung*), který určuje užitečnost té které věci z obklopujícího (prostorově zformovaného) okolí (*Umgebung*) pro vnímající subjekt. Jím může být zvíře i člověk, o jehož *Umwelt* obohatil své úvahy ve svém nejznámějším díle „Streifzüge durch die Umwelten von Tieren und Menschen“ (1934). Ony toulky po cizích umweltech může ovšem podnikat pouze člověk a tato jeho schopnost tvoří jednu ze specifických odlišností člověka a zvířete.

Umwelt si nelze staticky představovat jako nějakou „mýdlovou bublinu“ (často zmiňovaná metafora, kterou ostatně užíval i Uexküll), která celoživotně obklopuje subjekt, nýbrž spíše jako dynamickou „amébu“, formovanou množstvím interakcí a měnící svou podobu v závislosti na nutnosti řešit průběžně úkoly, které před něj život (většinou v podobě jiných umweltů) staví. Subjekt musí při těchto aktivitách selektivně vybírat z rozmanitosti, kterou nabízí okolní prostor, jen ty entity, které jsou pro něj v dané chvíli při řešení určité situace významuplné. „Každý umwelt je v zásadě vyplněn jen nositeli významu.“ (Kliková & Kleisner, 2006, 68). Netřeba zdůrazňovat, že stejní nositelé se mohou stát držiteli naprosto odlišných významů, či se stát zcela bezvýznamovými – v relaci k odlišným subjektům či odlišným situacím stejného subjektu. Husserl užívá umwelt v podobném smyslu jako Uexküll, ale více zdůrazňuje sociální rovinu na bázi interakcí mezi jednotlivými umwelty a dynamičnost jejich formování (srovnej např. Husserl, 1972, 125; Blecha, 2007, 279).

Domníváme se, že kinantropologické reflexe fenoménu *hry* – zejména v její *agonální* variantě – mohou přispět minimálně k prezentaci naznačené dynamičnosti, proměnlivosti i rozmanitosti umweltů a možná i k obohacení tohoto pozoruhodného výkladového principu. Vezměme si příklad tenisty přicházejícího na kurt před zahájením zápasu; je vybaven trénovaným tělem s „prodlouženými rukama“ v podobě rakety a „vnitřním světem“ (*Innenwelt*), v němž se kumuluje předchozí zkušenost. Hráč je připraven reagovat na podněty či výzvy „okolí“ (*Umgebung*), zahrnujícího věcné i lidské faktory: prostor kurtu se všemi pravidly vyžadovanými náležitostmi v čele se sítí, míček, protihráče, rozhodčí a – last but not least – diváky (abych jmenoval jen ty nejdůležitější – vývoj zápasu může ovlivnit i počasí, přítomnost médií, kvalita povrchu atp.). Zahájením zápasu se hráč ocitá ve specifickém světě hry¹²; všednodenní umwelt je potlačen¹³ a hráč buduje jiný, jehož obsahy

¹⁰ Srovnej jednu z Heideggerových charakteristik lidského Pobytu (Dasein) jako „vrženého rozvrhu“ (der geworfene Entwurf) – viz § 44 b); v českém překladu (Heidegger, 1996, 252).

¹¹ Často ve filosofujících úvahách překládán jako „osvětí“ či „okolosvět“ – v obecné němčině se jím ovšem chápe „životní prostředí“, dnes tak frekventované v ekologii. V dalším textu ponecháváme „umwelt“ nepřeložený – ostatně v souladu s editory sborníku „Umwelt: koncepce žitého světa Jakoba von Uexkülla“ (Kliková & Kleisner, 2006).

¹² Fakticky se v něm ocitá už v přípravě na zápas a s blížícím se zahájením je do něj stále více „vtahován“ – časově jde o ukázkou Husserlovy protence, této „již již nastávající budoucnosti“ (vlastní přetlumočení).

¹³ Samozřejmě nikoli odstraněn – stává se netematizovaný, inaktuální. Jiný výkladový princip zde může hovořit o „figuře“ a „pozadí“ – v našem kontextu v procesu tu zvýznamňování, jinde upozadňování.

jsou tvořeny nositeli významů napomáhajících dosažení cíle hry. Předpokládejme, že jím je základní cíl každého agonu – vítězství. To lze dosáhnout jen dosažením většího počtu vyhraných setů než soupeř. V centru pozornosti se tak ocitá především míč coby „nositel významu“ a druhé centrum hráčova *umweltu*; v kontaktu s míčem mu brání protihráč (vyplňuje další část pole *umweltu*), nikoli ovšem přímo (jako v kontaktních hrách), ale kvalitou vlastního úderu, jehož intencí je znemožnit úder odvetný či znesnadnit jeho úspěšné provedení. Souboj dvou fakticky shodných intencí vyhrává ten hráč, který lépe predikuje soupeřovy pohyby, vyhodnocuje dráhu letu míčku včetně vlivu rotace a odhaduje vzdálenosti relevantní k vlastnímu úspěšnému úderu. Variabilně a selektivně zvýznamňovanou součástí hráčova *umweltu* se tak stává *prostor*, a to nejen horizontální plocha kurtu, ale i jeho vertikální dimenze, počínajíc výškou sítě (další část pole *umweltu*) a končíc odhadem trajektorie lobu. Hráč tedy predikuje... vyhodnocuje... odhaduje... to vše zejména sensomotoricky a intuicí; ve hře není objektivní prostor descartovského typu (*res extensa*), ale specifický prostor – snad bychom ho mohli nazvat žitý herní prostor. Američan David Morris vidí situaci tenisu takto: „Tenis není pouze záležitostí pohybování raketou, ale spíše realizací ‚odvážné‘ geometrie kurtu se studiem úhlů a vektorů i nácvikem vidění, jež společně vedou k výhodě v této pohybové šachové hře.“¹⁴ (Morris, 2004, 97).

Mimo tenistovu pozornost (tudiž i mimo jeho aktuální *umwelt*) zůstává většinu zápasu např. rozhodčí, pokud počítá body a udílí pokyny dle pravidel; to se může změnit v okamžiku jeho kontroverzního výroku, jímž se cítí hráč poškozen. Tak bychom mohli pokračovat v modelování dalších situací – a to reflektujeme jen jeden *umwelt*. Ten je ovšem navíc v neustálých interakcích s *umweltem* protihráče, který v souvislosti s vývojem hry získává pro našeho modelového hráče různou míru významnosti, na kterou selektivně reaguje. Psychologové to charakterizují poněkud jiným jazykem: „Selektivností se myslí vnímavost sportovce pouze k určitým, ve sportovní situaci významným signálům.“ (Vaněk et al., 1984, 20–21).

Jednodušší situace nastává při soubojích „tělo na tělo“ (zápas, judo aj.), složitější u sofistikovaných her s větším počtem hráčů (fotbal, basketbal aj.). Již těch několik málo příkladů snad plasticky ukázalo variabilitu a mnohotvárnost *umweltů*, které se ukazují jako dynamická a otevřená struktura.

4. Dialog těl v prostoru

Ve výši zmíněném příkladu jsme pro zjednodušení uvažovali tenistu jako celistvou jednotu; jeho prostorové vztahy jsou ovšem strukturovanější a mnohé části těla mohou hrát svou vlastní melodii (v rámci celkové polyfonie). K řešení těchto vztahů bude vhodné využít poznatků *posturiky*, která se zabývá „komplexně držením těla, jeho napětím nebo uvolněním, náklony, polohou rukou, nohou, hlavy, směrem natočení těla a konfigurací všech částí těla.“ (Vymětal, 2008, 70). Jde tedy o situování těla v prostoru a posturologii zajímá nejen výsledný (byť jen dočasně fixovaný) – jde o statické zachycení dynamického pohybu) tvar, ale i cesta k jeho zformování. Určitým návěštím následné postury může být např. stoupající napětí – to svalové, psychické i sociální. Výsledná situace tak může mít jak vnitřní příčiny psychosomatické, tak i ty vnější, vycházející z okolního prostoru.

a) Dialog v přírodním prostoru

Dialog těla s přírodním prostředím je velkým tématem lidské historie, jehož se zde nemůžeme být jen dotknout; omezíme se na kontakt v rámci sportovně zaměřených *outdoorových* aktivit. V nich se „pud soutěživý“¹⁵ realizuje nepřímo srovnáním úspěšnosti aktérů v souboji s živly. Tato úspěšnost je často určována specifickým typem inteligence, kterou nazvěme *závodnická/závodní*¹⁶. Nejčastěji

¹⁴ „Tennis isn't just a matter of swinging a racket but of processing a 'gamey' geometry of the court, of learning the angles, vectors and ways of seeing that give advantage in tennis as a moving game of chess.“ Překlad vlastní.

¹⁵ Zde jsme inspirováni „pudem hravým“ (*Spieltrieb*), díky němuž se otevírá člověku podle Friedricha Schillera sféra svobody a krásy (srovnej Schiller, 1995, 96 an.).

¹⁶ Psychologové sportu pracují častěji s pojmem *hráčská* inteligence (srovnej např. Slepíčka, Hošek & Hátlová, 2009, 48 a 56). Tu považujeme za širší koncept s dominancí sociálních dovedností.

jsme užití tohoto pojmu vysledovali v motorismu, kdy se ke schopnosti efektivně reagovat na měnící se podmínky (prostředí i vlastního závodu) přidává „sladěnost“ s příslušným vehiklem, tedy umělým prostředkem. Možná paradoxně je zde nemalá analogie i s horolezectvím, kde jsou ve hře vedle přírodního prostředí i dnes již nezbytné technické pomůcky.

Schopnost volit optimální variantu postupu má své kořeny v původním významu „intelligence“ (z lat. *inter-legere*), tedy „sbírat mezi“, sbírat/vybírat to hledané/pravé mezi „hlušinou“ (v té chvíli nepotřebných ingrediencí), což vyžadovalo umění rozeznávat (a tím poznávat). V posunutém smyslu shledávat to významné pro řešení dané situace (srovnej analýzu umweltu výše). Jiné metaforické posuny pokrývají schopnost „čtení mezi“ („řádky“) či „sbírání vjemů“ (!). V posledně jmenovaném se dostává ke slovu vedle specifické racionality také senzomotorika. Václav Hošek mluví v této souvislosti o „zvláštním fenoménu specifických vjemů ve sportu, někdy též nazývanými specifické pocity, jako je třeba pocit sněhu, vody, míče, rychlosti, skluzu, odrazu atp. ...“ (Slepička, Hošek a Hátlová, 2009, 47). Norský filosof sportu Gunnar Breivik (2010) přidává pocit prázdnoty (*void*), respektive vzdušného média, v rámci fenomenologické analýzy parašutismu. Přidružíme-li k řečenému i umění „číst prostor“, tedy odhadovat vzdálenosti i v nepřehledném prostředí spolu s anticipací dalších vhodných trajektorií, dostáváme zhruba (neboť ve hře jsou nepochybně i další „faktory x“ spojené s intuicí, iracionalitou aj.) komplet toho, co lze shrnout pod pojem „závodnická intelligence“.

b) Dilaog v sociálním prostoru

Již postulovaný *herní* prostor nám ukázal chápání prostoru nejen ve smyslu fyzikálním; posturika si vedle definicí vymezené individuální prostorovosti všímá i té *sociální*. Polohy postur dvou a více účastníků sociální interakce umožňují interpretovat mnohdy zdařileji vzájemné vztahy než dešifrování verbální komunikace. Gestikulace a/či mimika ostatně doprovází *každý* verbální projev – naopak to neplatí. Lze to vyjádřit i tak, že lze nemluvit, ale nelze nezaujmout nějakou polohu těla či výraz tváře. Vypovídací hodnotu mají polohy částí těla i jeho celkový postoj (držení, náklon, natočení, napřímění aj.).

V sociální interakci je důležitá také *vzdálenost* aktérů. Tou se zabývá *proxemika* a klasifikuje a popisuje jednotlivé zóny, které určují charakter vzájemných kontaktů i tabu oblasti individuální nepříjemnosti či společenské nevhodnosti. Intimní zóna přechází v osobní, pokračuje společenskou a končí veřejnou. Vzhledem k značným individuálním, rasovým, statusovým či genderovým rozdílům *nepovažujeme* za vhodné uvádět konkrétní čísla vymezující jednotlivé zóny. Při markantnějším rozdílu ve vymezení zón dochází k tzv. „proxemickým tanečkům“ vzájemného přibližování či ustupování, dokud nedojde k nějakému kompromisu (při nezdaru ke konfliktu či ukončení komunikace). Dobře vystihuje tyto situace sportovní metafora „tanec v ringu“.

Bez významu není ani *vertikální* proxemika. Zde jde na jedné straně o boj o nadřazenost, kdy tu společenskou chce podtrhnout i vyvýšená poloha těla, na straně druhé může jít naopak o dosažení pozice vhodné pro konsensus, kdy je zvolen oční kontakt ve stejné horizontální výši. Známý český psycholog Jaro Křivohlavý uváděl zajímavý příklad užití vertikální proxemiky při udílení cen sportovcům, kdy vítěz vystoupá na nejvyšší stupeň, což podtrhuje význam jeho vítězství (Křivohlavý, 1988, 50).

Tím se dostáváme k domýšlení této tematiky ve světě sportu. Troufám si tvrdit, že sportovní souťaže představují dokonale jeviště výše řečeného. Napomáhá tomu dynamičnost sportu i jeho tělesné zakotvení, kdy převažuje nonverbální komunikace. Řeč těla není jen metafora – tělesné „prostoření“ mnohé odkrývá, a má tak nemalou vypovídací hodnotu. Dobrý „čtenář“ (a může jím být trenér, soupeř i divák) vyčte z mimiky i gest sportovců mnohé. „Číst“ kupříkladu ve tváři sportovce únavu může být signálem k vystupňování úsilí soupeře, pokynem pro trenéra změnit taktiku či prohloubeným prožitkem diváka (zejména dnes, kdy kamery dokáží přiblížit sebemenší detail tváře či jiné části těla).

Specifický význam má „četba“ soupeřových pohybů v agonálních soubojích. Ty se odehrávají prakticky ve všech proxemických zónách: od té intimní (zápas, judo, určité předepsané figury v ragby aj.) přes osobní (box, šerm – ovšem s intencí proniknout do zóny intimní) ke společenské (většina

míčových her – i zde dochází ovšem v určitých herních situacích k průnikům do osobní či intimní zóny) až veřejné (volejbal, tenis – zde brání tělesným kontaktům síť mezi soupeři). Vertikální proxemika nachází svůj význam ve většině výše uvedených sportech v podobě snahy o výškovou převahu jako cestu k úspěchu (hlavičkové souboje ve fotbale, smeče či bloky ve volejbalu, celková vertikálnost basketbalu aj.). Zvláštní příklad představuje vertikální superiorita, které dosahuje zápasník či judista tím, že dostane soupeře do parteru.

V uvedených příkladech ze světa sportu se evidentně uplatňuje již zmíněná *hráčská inteligence*. Vedle faktorů analyzovaných u závodnické inteligence je zde navíc aktivní herní *kreativita* a tzv. sociální dominance (*leadership*), tj. schopnost prosadit svou variantu řešení herních situací. Paralelně ke „čtení prostoru“ je ve hře též „umění vidět pole“ s větší náročností orientace vzhledem k činnosti spoluhráčů (většinou očekávatelné) i protihráčů (spíše neočekávatelné) a celkové dynamičnosti hry (srovnej Slepíčka, Hošek a Hátlová, 2009, 56). Podrobněji charakterizuje tuto schopnost senzorickou i anticipační starší učebnice psychologie sportu: „I když zrak hraje v této schopnosti důležitou roli, nejde pouze o vidění, ale podílejí se zde i procesy vytváření představ, myšlení a rozsah pozornosti. Jde o komplexní percepční schopnost...“ (Vaněk et al., 1984, 22). Navíc jde i o „zvláštní cit pro ‚silokřivky‘ hřiště jako pole herního napětí, které plyne z postavení hráče a jeho těla...“ (Rýdl, 1993, 81). Napětí, které vzniká „mezi“ („zabydleným“) místem a prostorem (řečeno v obecné rovině – srovnej Morrisse, 2004, 181: „tension between space and place“).

Příkladem specifčnosti hráčské inteligence (kdy racionalita není až na prvním místě...) budiž fenomén poslední dekády, Lionel Messi. Ve své hře prezentuje *coups de theatre*, „nadzvukovou estetičnost“ či „nepřemýšlení“: „Žádné pohyby se neučím. ... Nevymýšlím žádné finesy... Já jenom hraju, jak to přijde. Nepřemýšlím o tom.“ (srovnej Caioli, 2011, 99, 200, 213).

5. Teritoriální chování

Vynořuje se také otázka, zda mají sportovci rovněž *teritoriální chování*, známé zejména u zvířat? Protože jsme coby *homo sapiens sapiens* také – řečeno s Husserlem – *animalia*, lze předpokládat, že toto chování není neznámé ani lidskému rodu. To také potvrzuje jednak historická praxe, jednak poznatky etologie či sociobiologie v posledním půlstoletí. Chápeme-li tento fenomén jako ohraničování určitého teritoria vůči „jiným“ ve spojení s vlastnickými pocity, které vyústí dříve či později v nutnost takové území bránit, pak se dá očekávat – vzhledem k úzké vazbě většiny sportovních disciplín na vymezený prostor sportovišť a k analogiím obecně lidského a sportovního chování – výskyt teritoriálního chování i ve sportu.

Teritoriální chování předvedl už v řeckém dávnověku král Amykus v rohovnickém souboji s olympijským vítězem a jedním z Argonautů Poluxem, když zvolil za místo zápasu své obvyklé zápasíště a vybral si stranu tak, aby mu nesvítlo slunce do očí... (srovnej Graves, 1970, 175 an.). Dnes bychom řekli, že se snažil využít výhodu domácího prostředí. V současnosti se často v odborné i laické veřejnosti diskutuje o fenoménu „domácího hřiště“. U některých mužstev (zejména ve fotbale) se mluví přímo o „domácí tvrzi“, což mj. výrazně predikuje výsledek domácích zápasů. Hájení tohoto teritoria obstarávají spíše než hráči *diváci* (fotbal mluví o „12. hráči“), a to se všemi pozitivy i negativy v podobě hostilních projevů, kdy se analogie s teritoriálním chováním v animální říši vynořuje nejsilněji... Jako jednu z přijatelnějších forem je možno považovat instrumentální diváckou agresi, kdy jejím „primárním cílem není poškození objektu agrese, ale dosažení určitého cíle, například „zastření“ fanoušků soupeře pomocí pomoci intenzivních verbálních projevů velkých skupin domácích fanoušků v okamžiku, kdy příznivci soupeře se začnou výrazněji projevovat a povzbuzovat své mužstvo.“ (Slepíčka a kol., 2010, 77). Zde jde tedy o akustické ovládnutí prostoru s ultimátním cílem v podobě lepších podmínek pro úspěch domácího týmu.

Někdy si vymezují „své“ (dílčí) teritorium hráči důležití pro tým, a to bez ohledu na místě konání zápasu – prakticky ve všech míčových hrách je to brankář. Známy takovýmto chováním byl např. fotbalový obránce Tomáš Řepka, který často ostřeji fauloval na začátku zápasu, aby ukázal soupeři, „kdo je tady pánem“. Psychologický souboj, kdy jde o „prostorové střetnutí“ ještě před zápasem, je

vidět v poslední dekádě v ragby po revitalizaci novozélandské haky. Po prvním překvapení začali hledat soupeři jakousi „antihaku“, většinou v podobě přiblížení se k soupeři s následným „očním soubojem“.

Někteří psychologové mluví o „psychoteritoriálním citění a chování“ (např. už v r. 1976 slovenský psycholog Vojto Haring), kdy jde o hájení psychického „prostoru“ před zásahy do kompetencí apod. To je i ve sportu poměrně častý jev (nováček v týmu naruší stabilizovanou hierarchii; vynoří se nebezpečný soupeř, který ohrožuje dominanci dosavadního mistra apod.), nám však jde o reálný prostor. Tuto problematiku otevíráme i jako určitou výzvu zejména psychologii sportu k dalšímu rozpracování.

6. Závěr

Specifický svět sportu „žije“ ve specifickém (časoprostoru, a to zejména ve svých herních formách. Jako efektivní výkladový princip se nám ukázal pojem *umwelt* coby určitý osobní svět, který je ovšem v neustálých interakcích s *umwelt* ostatních aktérů i s předmětným světem. Využívání prostoru při sportovním zápoulení nelze dost dobře – vzhledem k aktuální proměnlivosti a dynamičnosti – znázornit prostorovými souřadnicemi; jako vhodnější se jeví pracovat s „významovými souřadnicemi“, které charakterizují právě *umwelt*. Domníváme se, že tento poznatek platí tím více pro vlastní tělo – analýzám těla a tělesnosti jsme se vzhledem k rozsáhlosti této problematiky nemohli věnovat podrobněji¹⁷; zde jsme se spíše než „tělování“ pokoušeli řešit „prostoření těl“.

Sázka na ty „správné“ (užitečné, efektivní, vedoucí k cíli) významy, relevantní pro řešení dané situace, patří ke sportovnímu umění/mistrovství – ať už jde o hokejistu, který musí bleskově volit mezi zaměřením na puk, či na pohyb soupeře, nebo o horolezce, který musí volit mezi cestami k cíli tu optimální.

Variabilita a dynamičnost sportovního agonu také dobře demonstruje Husserlův poznatek, že „svět je prostoročasový svět, k jehož vlastnímu smyslu bytí patří (‚životní‘, nikoli logicko-matematická) prostoročasovost“ (Husserl, 1972, 191). Ano, prostor *kvalitativně* rozrůžňovaný a zvýznamňovaný sportovními aktivitami, prostor „žitý“ sportem. Prostor, který není homogenní, nýbrž tvarovaný „sílokřivkami“ specifického sportovního výkonu a sportovcova těla. Prostor, v němž se zpřítomňuje cosi archetypálně lidského.

Literatura

- Aristotelés (1918). *Aristotelovy Kategorie*. Brno: Benediktýnská knihtiskárna.
- Bednář, M. (2009). *Pohyb člověka na biodromu: cesta životem z pohledu (nejen) kinantropologie*. Praha: Karolinum.
- Blahuš, P. et al. (1993). Kinanthropology – a new recognized scientific discipline. *AUC Gymnica, Kinanthropologica*, 29 (2), 61–78.
- Blecha, I. (2007). *Proměny fenomenologie: úvod do Husserlovy filosofie*. Praha: Triton.
- Breivik, G. (2010). Being-in-the-Void: A Heideggerian Analysis of Skydiving. *Journal of the Philosophy of Sport*, 37 (1), 29–46. DOI: 10.1080/00948705.2010.9714764.
- Burt, E. A. (1954). *The metaphysical foundations of modern science*. New York: Dover Publications.
- Caoli, L. (2011). *Lionel Andrés Messi*. Bratislava: Timy Partners.
- Coubertin, P. & Müller, N., ed. (2000). *Olympism: selected writings*. Lausanne: International Olympic Committee.
- Descartes, R. (1947). *Rozprava o metodě, jak správně vést svůj rozum a hledat pravdu ve vědách*. Praha: Jan Laichter.
- Descartes, R. (2010). *Meditationes de prima philosophia=Meditace o první filosofii*. Praha: OIKOYMENH.
- Descartes, R. & Marvan, T., ed. & Glombíček, P., ed. (1998). *Principy filosofie=Principia philosophiae: výbor doplněný dvěma Descartovými dopisy princezně Alžbětě Falcké: bilingva*. Praha: Filosofia.
- Diem, C. (1965). *Gedanken zur Sportgeschichte*. Schorndorf: K. Hofmann.
- Ducheyne, S. (2001). Isaac Newton on Space and Time: Metaphysician or Not? *Philosophica*, 67 (1), 77–114.
- Eliade, M. (2003). *Mýtus o věčném návratu: archetypy a opakování*. Praha: OIKOYMENH.

¹⁷ Zde odkazujeme zejména na nedávné vydání českého překladu stěžejního díla Maurice Merleau-Pontyho „Fenomenologie vnímání“ (2013), které čeká na své kinantropologické zhodnocení.

- Graves, R. (1970). *Zlaté rouno*. Praha: Práce.
- Haring, V. (1976). Psychoteritoriálne kompetenčné čítanie a správanie. *Československá psychologie*, 20 (5), 405–410.
- Heidegger, M. (1996). *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH.
- Hurych, E. (2013). Spiritualita poutníků, posílů a běžců. In E. Hurych et al., *Spiritualita pohybových aktivit* (pp. 70–94). Brno: Masarykova univerzita.
- Husserl, E. (1972). *Krise evropských věd a transcendentální fenomenologie: úvod do fenomenologické filosofie*. Praha: Academia.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jirásek, I. (2011). Sport and pilgrimage: cyborgization versus spirituality. *Sport Studies*, 17, 135–177.
- Jirásek, I. & Svoboda, J. (2015). *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kant, I. (2001). *Kritika čistého rozumu*. Praha: OIKOYMENH.
- Kant, I. & Timmermann, Jens, ed. (1998). *Kritik der reinen Vernunft*. Hamburg: Meiner.
- Kliková, A., ed. & Kleisner, K., ed. (2006). *Umwelt: koncepce žitého světa Jakoba von Uexküll*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Kovář, R., & Měkota, K. (1993). Antropomotorika jako součást a oborově vlastní specifická disciplína kinantropologie. In K. Jelen, ed., *Stav a perspektivy kinantropologie* (sborník) (pp. 35–38). Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu.
- Kretchmar, R. S. (1994). *Practical Philosophy of Sport*. Champaign: Human Kinetics.
- Kretchmar, R. S. (2005). *Practical Philosophy of Sport and Physical Activity*. Champaign: Human Kinetics.
- Křivohlavý, J. (1998). *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- Merleau-Ponty, M. (2013). *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH.
- Morris, D. (2004). *The Sense of Space*. Albany: State University of New York Press.
- Rechlik, K., ed. & Hanuš, J., ed. & Vybíral, J., ed. (2013). *Sensorium Dei: člověk – prostor – transcendence*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Rýdl, M. (1993). *Kapitoly z filozofie tělesné kultury*. Praha: Karolinum.
- Sekot, A. (2013). Rituály ve sportu. In E. Hurych et al., *Spiritualita pohybových aktivit* (pp. 58–69). Brno: Masarykova univerzita.
- Schiller, F. *Estetická výchova*. Olomouc: Votobia, 1995.
- Slepička, P. a kol. (2010). *Divácká reflexe sportu*. Praha: Karolinum.
- Slepička, P. & Hošek, V. & Hátlová, B. (2009). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum.
- Tyrš, M. (1926). *Tělocviki v ohledu estetickém*. Praha: Tyršův odkaz, Karel Novák.
- Uexküll, J. (1956). *Streifzüge durch die Umwelten von Tieren und Menschen: Bedeutungslehre*. Hamburg: Rowohlt.
- Vaněk, M. et al. (1984). *Psychologie sportu*. Praha: SPN.
- Vymětal, J. (2008). *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi*. Praha: Grada.

Analýza výskytu možných lehkých mozečkových dysfunkcí u hypermobilních závodnic v moderní gymnastice, projevujících se lehkou poruchou koordinace

The analysis of possible occurrence of light cerebellar dysfunctions in hyper-mobile rhythmic gymnastics competitors manifested in a slight coordination dysfunction

Kateřina Kapounková, Ivan Struhár, Jitka Kopřivová

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně

Abstrakt:

Cílem studie bylo získat informace o výskytu hypermobility a příznaků lehké mozečkové dysfunkce u závodnic moderní gymnastiky a prokázat jejich spojitost. Výzkumný soubor tvořilo 78 dívek z oddílů moderní gymnastiky České republiky průměrného věku $12,81 \pm 2,47$. Do studie byly záměrným výběrem zařazeny závodnice při splnění zvolených kritérií: ženy, věk 10–18 let, alespoň 5 let specializovaného tréninku moderní gymnastiky, týdenní zatížení minimálně 10 hod. K diagnostice hypermobility byla použita metoda měření kloubního rozsahu pomocí goniometru. Byl měřen rozsah pohybu v kyčelním kloubu a Jandovy zkoušky. K diagnostice lehké mozečkové dysfunkce byly použity orientační mozečkové zkoušky. A to zkouška taxy, zaměřená na správné cílení pohybů, zkouška diadochokinézy, odhalující schopnost provádět alternující (střídavé) pohyby a zkouška stability stoje pomocí Rombergova stoje při otevřených očích na balanční plošině. Výsledky goniometrického měření prokázaly výraznou flexibilitu probandů a to především flexe v oblasti kyčelních kloubů (u pravého kyčelního kloubu $161,09^\circ \pm 14,78$ a u levé dolní končetiny $158,54^\circ \pm 14,05$). Při zjišťování mozečkových příznaků během zkoušky taxy na horních i dolních končetinách nebyla zjištěna patologie, naopak ale dysdiadochokinéza se objevila u 7 probandů. Výsledky Rombergova stoje na balanční plošině byly mírně nad normu (srovnáváno s běžnou populací), nicméně u 7 osob s prokázanou dysdiadochokinézou se naměřené výsledky dostaly pod hodnoty běžné populace. U vyšetřovaných osob, u kterých byla zaznamenána jak dysdiadochokinéza, tak i horší výsledky v Rombergově stoji na balanční plošině, se objevily ve všech případech známky hypermobility ověřené goniometricky.

Abstract:

The aim of the study was to ascertain information upon the occurrence of hypermobility as well as the symptoms of light brain dysfunction in rhythmic gymnasts and to prove their relationship. The research sample consisted of 78 girls from rhythmic gymnastics teams from the Czech Republic with average age $12,81 \pm 2,47$. The study used deliberate selection on the basis of chosen criteria: women, age 10 – 18 years, at least 5 let of specialised training in rhythmic gymnastics, week load at least 10 hours. The diagnostics of hypermobility used the method of measuring joint range with the aid of goniometer. The range of the movement of hip joint was measured and Janda test. The diagnostics of mild brain dysfunction diagnostics used orientation brain tests. It is the test of tax, which is aimed upon the proper aiming of movement, test of diadochokinesis, which is aimed at the ability to perform alternating movements, and the test of stability using Romberg pose on a balance platform with open eyes. The results of the goniometric measurement showed a significant flexibility of the gymnasts, mainly in the area of their hip joint (flexe right hip joint $161,09^\circ \pm 14,78$ and flexe left hip joint $158,54^\circ \pm 14,05$). When diagnosing mild brain dysfunction using tax, in both the upper and the lower extremities, no pathology was ascertained, on the contrary, however dysdiadochokinesis was found in 7 gymnasts.

The results of the Romberg pose on the balance platform were mildly above the norm (compared with general population), nonetheless, the 7 people with dysdiadochokinesis showed results under the values of the general population. The people with dysdiadochokinesis, also showed worse results in the Romberg pose on the balance platform, as well as the symptoms of hypermobility, which were proved by goniometric examination.

Klíčová slova:

Hypermobilita, lehká mozečková dysfunkce, goniometrie, Rombergovy stoje, tax, diadochokinéza

Key words:

Hypermobility, light cerebellar dysfunctions, goniometric examination, Romberg pose, tax, diadochokinesis

ÚVOD

Pod pojmem hypermobilita se rozumí zvětšený rozsah kloubní pohyblivosti nad běžnou normu a současně i nižší klidové napětí kosterních svalů (Baeza-Velasco, Gély-Nargeot, Pailhez, & Vilarrasa, 2013). Jedinci s hypermobilitou vykazují mnohem větší rozsah pohybů v kloubech než normální dospělá populace (Kolář 2009; Hanewinkel-van Kleef, Helden, Takken, & Engelbert, 2009). Přesná norma však může kolísat mezi 10–20% od udané hodnoty v závislosti na individualitě vyšetřovaného (Berlit & Kolínská, 2007). Ženy mají obecně větší kloubní pohyblivost než muži a kloubní hypermobilita postihuje až 40 % ženské populace a může být výsledkem větší roztažnosti vazů, poruchy svalů, ve smyslu sníženého svalového napětí – hypotonie nebo naznačovat dědičnou formu nemoci pojivových tkání (Russek, 1999). Výskyt hypermobility s absencí systémových onemocnění v populaci dosahuje něco mezi 4 až 13%. Dle studie na universitě v Rochesteru nejvíce postiženým kloubem je kolenní, kde se hypermobilita vyskytuje v 46 % případů, následují se 40 % klouby ruky a v 20% klouby kyčelní (Frank Biro, Gewanter, & Baum, 1983) Příčina nadměrné kloubní volnosti, hypermobility nebyla doposud zcela objasněna.

Předpokládá se, že abnormální rozsah v kloubu může být způsoben nižším klidovým napětím kosterních svalů v důsledku poruch mozečku (Baeza-Velasco et al., 2013) i malými variacemi v geneticky podmíněné stavbě intercelulární matrix, obsažené v kloubním pouzdru a vazech. Sachse zdůraznil, že hypermobilita velice často souvisí s pohybovou inkoordinací a neschopností utvářet kvalitní pohybové stereotypy (Lewit, 1996). Při lehké dysfunkci mozečku, nezachytitelné žádnou zobrazovací metodou, může dojít k mikroporuše motoriky projevující se poruchou koordinace pohybů tzv. melodií pohybů. Je to neschopnost svázat pohybové prvky do harmonického celku. Také může být patrná adiadochokinéza nebo se dysfunkce projeví poruchou dynamické rovnováhy, či svalovou hypotonií, která má vliv na preciznost prováděných pohybů (Cantin, Polatajko, Thach, & Jaglal, 2007). Na hypermobilitě se mohou podílet vnitřní faktory, může být ale také částečně získána vnějšími podněty ve formě dlouhodobého cvičení a strečinku např. při baletu či gymnastice. Hypermobilita umožňuje vybraným jedincům provádět celou řadu pohybových aktivit s větší lehkostí (Hakim & Grahame, 2003). Navíc řada vrcholových sportů vyžaduje hypermobilitu ve vybraných kloubech k realizaci a osvojení sportovních dovedností a pro dosažení maximálního specifického sportovního výkonu. Jedince vykazující hypermobilitu najdeme mezi tanečníky, sportovními gymnasty a moderními gymnastkami (Scheper, de Vries, Juul-Kristensen, Nollet, & Engelbert, 2014). K intenzivnímu rozvoji pohyblivosti u dívek dochází mezi 9. až 13. rokem v tzv. senzitivním období (Jansa & Dovalil, 2007). Dle jiných autorů je senzitivní období pro rozvoj flexibility už od 7 do 11 let. Dřívější práce prokazují, že maxima rozsahu pohyblivosti se dosahuje kolem 23 let, potom následuje pozvolný úbytek a kolem 65 se objevuje náhlé zhoršení. U pravidelně cvičících je tento zlom posunut až o 10 let později (Měkota & Novosad, 2005). Maximálního kloubního rozsahu podle ruských expertů v moderní gymnastice dosahují gymnastky mezi 11. až 13. rokem (Jastrjemskaia & Titov, 1998).

CÍL

Analýza výskytu možných lehkých mozečkových dysfunkcí u hypermobilních závodnic moderní gymnastiky, projevující se v oblasti lehké poruchy rovnováhy nebo koordinace.

METODIKA

K diagnostice hypermobility byla použita jak metoda měření kloubního rozsahu pomocí goniometru, tak i některá vyšetření podle Jandy (zkouška extendovaných loktů a Thomayerova zkouška). Pomocí goniometru byl měřen rozsah pohybu v kyčelním kloubu. Měření se prováděla v přesně určených polohách (metoda SFTR – název je odvozen od tělních rovin, ve kterých se měření provádí) (Véle, 2012). Pro jednotlivé klouby jsou rozsahy pohybu normovány, příklady normálních hodnot jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1: Hodnoty normálního rozsahu pohybu v kloubech dle SFTR (Haladová, 2005).

Ramenní kloub	S 45-0-180	Kyčelní kloub	S 15-0-120
	F 180-0-45		F 45-0-25
	T 45-0-135		T 50-0-10
	R 90-0-90		R 45-0-45

Z vyšetření dle Jandy byla ve studii použita zkouška extendovaných loktů, kdy se při flexi v ramenním a maximální flexi v loketních kloubech přitiskne předloktí po celé ploše k sobě a pak se snaží vyšetřovaný lokty natahovat, aniž by oddálil předloktí. Při normálním rozsahu pohybu je možno provést extenzi v loketních kloubech až do úhlu 110° mezi předloktím a kosti pažní. Při výskytu hypermobility se tento úhel zvětšuje (Janda, 2004). Posledním z vyšetření byla zkouška předklonu (Thomayerova zkouška), prováděna ze stoje na okraji vyšetřovací lavice s pohybem vyšetřovaného do hlubokého předklonu. Za normu se považuje, pokud se vyšetřovaný dotkne špičkami prstů lavice. Při zvýšené pohyblivosti páteře (hypermobilitě) přesahují prsty rukou okraj vyšetřovací lavice (Dostálová, 2006).

K diagnostice mozečkové dysfunkce byly použity orientační mozečkové zkoušky. Zkouška taxe a diadochokinézy, které jsou obě regulovány právě mozečkem. Taxe je schopnost uskutečňovat správně cílené pohyby a diadochokinéza je schopnost provádět alternující (střídané) pohyby. Porucha taxe je nazývána ataxie. U probandů bylo použito provádění cílených pohybů formou zkoušky prst-nos a pata-holeň (Fuller, 2008). Porucha diadochokinézy se nazývá v těžších případech adiadochokinéza, u lehčích poruch dysdiadochokinéza. Na horních končetinách byla u probandů se zavřenými očima diadochokinéza zkoušena rychle za sebou prováděnou supinací a pronací v předpažení (Haladová, 2010). Dalším ze sledovaných příznaků byla přítomnost nystagmu. Nystagmus je výskyt pomalého pohybu v jednom směru s rychlou korekcí ve směru opačném při sledování pohybu prstu nahoru – dolů a do stran vyšetřujícího (Fuller, 2008). Pro test rovnováhy byla použita stabilometrická plošina, kde byly zaznamenávány titubace v Rombergově postoji I (stoj spatný s otevřenými očima) po dobu 30 s. Hlavním úkolem vyšetřovaných osob bylo během měření udržet rovnováhu v medio-laterálním směru s pomocí zpětné vazby z obrazovky. Metoda je založena na měření výkyvů souřadnic centra opěrných sil (centre of foot pressure, body's center of force, centre of gravity) během stoje vyšetřovaného a výsledné číslo je jakou dráhu (trajektorii) jedinec (resp. jeho centrum opěrných sil – COP) opsal při stoji na plošině, udávané v mm. Změny polohy těžiště v klidném stoji jsou považovány za odraz neustálé řídicí činnosti CNS (Chiari, Rocchi, & Cappello, 2002).

Výzkumný soubor tvořilo 78 (n = 78) dívek z oddílů moderní gymnastiky České republiky průměrného věku $12,81 \pm 2,47$, s počtem let specializované přípravy $6,82 \pm 2,48$. Výsledky byly sumarizovány procentuálně. Pro zpracování naměřených hodnot byl použit program Microsoft Office Excel 2010 a statistický program STATISTICA verze 12.

VÝSLEDKY A DISKUSE

U testovaných osob byla zjištěna hypermobilita v 98 % případů, pouze u 2 % dívek byla zaznamenána velikost kloubního rozsahu srovnatelná s běžnou populací. Dle Evana je prevalence hypermobility závislá na věku a u běžné populace se pohybuje mezi 8–21 % u dětí ve věku 5–17 let. Vrcholu dosahuje hypermobilita mezi 2. a 3. rokem života, kdy se nachází až v 50 % případů (Everman & Robin, 1998). U dospělých klesá prevalence asi na 5 %. U goniometrického vyšetření se za normu považuje u kyčelního kloubu v sagitální rovině 15° pro extenzi a 120° pro flexi. U abdukce se norma pohybuje na hranici 45° a u addukce je to 25°. Zaznamenané průměrné dosažené výsledky goniometrického vyšetření kyčelního kloubu probandů v této studii v sagitální rovině byly u extenze pravé dolní končetiny 24,21° a u levé 22,99°. U flexe kyčelního kloubu byly naměřeny ještě extrémnější hodnoty, u pravého kyčelního kloubu 161,09° a u levé dolní končetiny 158,54°. Což opět znamená výraznou flexibilitu v kyčelním kloubu probandů. V četných studiích nezávisle na pohlaví byl zjištěn nižší rozsah pohybu na pravé straně těla ve srovnání se stranou levou (Pavelka, 2003). U našich testovaných osob byl naopak vyšší rozsah pohybu zaznamenán na pravé dolní končetině, k čemuž nejspíše přispívá specializovaný trénink více zaměřený na pravou polovinu těla.

Následuje přehled výsledků vyšetření hypermobility v kyčelním kloubu v sagitální a frontální rovině pomocí goniometru (tabulky 2,3,4 a 5).

Tabulka 2: Hodnoty extenze v kyčelním kloubu

Charakteristika	Hodnota extenze PDK (°)	Hodnota extenze LDK (°)
Celkový soubor (n = 78)	24,20 ± 3,62	22,99 ± 4,15

Tabulka 3: Hodnoty flexe v kyčelním kloubu

Charakteristika	Hodnota flexe PDK (°)	Hodnota flexe LDK (°)
Celkový soubor (n = 78)	161,09 ± 14,78	158,54 ± 14,05

Tabulka 4: Hodnoty abdukce v kyčelním kloubu

Charakteristika	Hodnota abdukce PDK (°)	Hodnota abdukce LDK (°)
Celkový soubor (n = 78)	77,28 ± 14,17	78,89 ± 12,78

Tabulka 5: Hodnoty addukce v kyčelním kloubu

Charakteristika	Hodnota addukce PDK (°)	Hodnota addukce LDK (°)
Celkový soubor (n = 78)	31,95 ± 1,89	31,58 ± 1,37

Průměrná hodnota ve stupních u Jandovy zkoušky extendovaných loktů dosáhla hodnoty 173,68°, přičemž za normu se považuje 110°, vše nad tuto hodnotu je posuzováno jako hypermobilita. Tomayerova zkouška byla prováděna ze zvýšené podložky, jelikož všechny vyšetřované osoby se dostaly dosahem prstů pod úroveň podložky. A naměřené hodnoty jsou dány v cm pod úroveň vyšetřovací podložky. Při normálním rozsahu pohybu je vyšetřovaný schopen dotknout se podlahy jen špičkami prstů. Průměrná naměřená hodnota u dívek pod úroveň podložky byla 22,62, což tedy opět potvrzuje výrazný výskyt hypermobility u vyšetřovaných dívek. Výsledky Jandových zkoušek jsou v tabulce 6 a 7.

Tabulka 6: Hodnoty extenze v loketním kloubu

Charakteristika	Hodnota extenze (°)
Celkový soubor (n = 78)	173,68 ± 4,35

Tabulka 7: Hodnoty Thomayerovy zkoušky

Charakteristika	Hodnota vzdálenosti (cm)
Celkový soubor (n = 78)	22,62 ± 5,75

Výskyt lehkých mozečkových příznaků se objevil u 7 osob, což je 9 % z celkového počtu probandů. Při zjišťování mozečkových příznaků během zkoušky taxy na horních i dolních končetinách nebyla zjištěna patologie, naopak ale dysdiadochokinéza se objevila u 7 probandů. Rombergův postoj při otevřených očích byl prováděn na balanční plošině. Byly sledovány pohyby těžiště pomocí posturografie a zaznamenány výchylky těžiště v mediolaterálním směru. Bohužel srovnání s jinými studiemi je velmi problematické, protože stabilometrické parametry mají malou opakovatelnost a jsou silně ovlivněny řadou vedlejších faktorů. Průměrná hodnota u probandů dosáhla 33,85, nicméně u 7 osob s prokázanou dysdiadochokinézou se naměřené výsledky dostaly pod průměrně naměřené hodnoty ve studii. U vyšetřovaných osob, u kterých byla zaznamenána jak dysdiadochokinéza, tak i horší výsledky v Rombergově postoji na balanční plošině, se objevily ve všech případech známky hypermobility ověřené goniometricky i Jandovými zkouškami. V tabulce 8, 9 a 10 jsou uvedeny výsledky všech sedmi dívek.

Tabulka 8: Výsledky mozečkových zkoušek

Číslo probanda	Věk (v letech)	Počet let specializovaného tréninku	Diadochokinéza	Prst – nos	Romberg I
14	12	6	pozit.	negat.	40,2
15	12	6	pozit.	negat.	39,8
22	10	4	pozit.	negat.	39,9
29	9	3	pozit.	negat.	40,1
40	13	7	pozit.	negat.	39,8
65	15	9	pozit.	negat.	38,9
77	11	5	pozit.	negat.	39,8

Tabulka 9: Výsledky goniometrie – kyčelní kloub (sagitální rovina)

Číslo probanda	PDK			LDK		
14	28	0	180	26	0	160
15	26	0	176	24	0	164
22	30	0	180	26	0	170
29	30	0	180	30	0	180
40	30	0	180	26	0	174
65	30	0	180	26	0	164
77	30	0	178	30	0	180

Tabulka 10: Výsledky Jandových zkoušek

Číslo probanda	Extenze loktů (°)	Thomayerova zkouška (cm)
14	178	32
15	170	26
22	176	35
29	180	33
40	180	28
65	178	26
77	180	32

Vliv závislosti hypermobility na výskytu lehkých mozečkových dysfunkcí nebyl doposud v žádné studii popsán. Přesto je jasné, že význam hypermobility, obzvláště ve sportech, kde sportovní výkon je determinován především flexibilitou (moderní, sportovní gymnastika, krasobruslení) roste. Navíc u některých sportů, především gymnastických a u krasobruslení je již od samého začátku v tréninku výrazně hypermobilita podporovaná. Při výběru talentů dochází primárně k upřednostňování hypermobilních dětí s předpoklady pro danou specializaci. Právě požadavky na flexibilitu jsou pravděpodobně nejdůležitějším aspektem, kterým se gymnastika odlišuje od ostatních sportů (Sands, 2012). Požadavek vysoké míry flexibility se promítá do všech technických prvků obtížnosti (skoky, rotace a rovnovážné tvary), které musí být v závodní sestavě dle mezinárodních pravidel gymnastické federace zastoupeny (Miletić, Katić, & Maleš, 2004). Nicméně hypermobilita velice často souvisí s pohybovou inkoordinací a neschopností utvářet kvalitní pohybové stereotypy, což se může právě u gymnastiky a dalších koordinačně estetických sportů nakonec projevit a být limitujícím faktorem výkonu (Lewit, 1996). Při lehkém nestrukturálním poškození může dojít k narušení koordinace při rychlém provádění střídavých pohybů, k poruše rytmu pohybů nebo se projeví poruchou rovnováhy, či svalovou hypotonií (Cantin et al., 2007).

ZÁVĚRY

Z výsledků je patrné, že vlivem cíleného výběru a specializovaného tréninku se výskyt hypermobilních jedinců v moderní gymnastice pohybuje těsně pod hranici 100%. Předložená studie se snaží ozřejmit vztah mezi schopností vykonávat pohyby ve velkém kloubním rozsahu a změnami, které vznikají v organismu v důsledku lehkého poškození mozečku, což se projevuje nejen hypermobilitou způsobenou svalovou hypotonií při provádění pasivních pohybů v kloubech, ale i lehkou poruchou koordinace pohybů, zejména v poruchou rytmu prováděných pohybů, sníženou prostorovou orientací, poruchou plánování jednotlivých pohybů, poruchou prostorové a motorické paměti. Tato zřejmá spojitost, pak může výrazně ovlivňovat sportovní přípravu závodnic právě v moderní gymnastice. Předložená studie se snaží upozornit na potřebnost rozšíření testových baterií v koordinačně estetických sportech o hodnocení nejen kloubní flexibility, ale i o jednoduché zkoušky na hodnocení funkce mozečku. Tyto testy by měly obsahovat především cviky zaměřené na hodnocení jakýchkoliv cílených a přesných pohybů (taxe a metrie) a rychlé střídání alternujících pohybů (diadochokinéza). Tyto testy by se měly stát samozřejmou součástí hodnocení při výběru do oddílů moderní gymnastiky a především pak reprezentačních družstev.

Literatura

- Baeza-Velasco, C., Gély-Nargeot, M.-C., Pailhez, G., & Vilarrasa, A. B. (2013). Joint hypermobility and sport: a review of advantages and disadvantages. *Current Sports Medicine Reports*, 12(5), 291–295. <http://doi.org/10.1249/JSR.0b013e3182a4b933>
- Berlit, P., & Kolínská, D. (2007). *Memorix neurologie* (1. vyd). Praha: Grada.
- Biro, F., Gewanter, H. L., & Baum, J. (1983). The Hypermobility Syndrome. *Pediatrics*, 72(5), 701–706.

- Cantin, N., Polatajko, H. J., Thach, W. T., & Jaglal, S. (2007). Developmental coordination disorder: exploration of a cerebellar hypothesis. *Human Movement Science*, 26(3), 491–509. <http://doi.org/10.1016/j.humov.2007.03.004>
- Dostálová, I. (2006). *Vyšetřování svalového aparátu: svalové zkrácení a oslabení, pohybové stereotypy a hypermobilita* (Vyd. 1). Olomouc: Hanex.
- Everman, D. B., & Robin, N. H. (1998). Hypermobility Syndrome. *Pediatrics in Review*, 19(4), 111–117. <http://doi.org/10.1542/pir.19-4-111>
- Fuller, G. (2008). *Neurologické vyšetření snadno a rychle* (1. české vyd). Praha: Grada.
- Hakim, A., & Grahame, R. (2003). Joint hypermobility. *Best Practice & Research. Clinical Rheumatology*, 17(6), 989–1004. <http://doi.org/10.1016/j.berh.2003.08.001>
- Haladová, E. (2005). *Vyšetřovací metody hybného systému* (Vyd. 2. nezm). Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů.
- Haladová, E. (2010). *Vyšetřovací metody hybného systému* (3., nezměněné vyd). Brno: NCONZO.
- Hanewinkel-van Kleef, Y. B., Helders, P. J. M., Takken, T., & Engelbert, R. H. (2009). Motor performance in children with generalized hypermobility: the influence of muscle strength and exercise capacity. *Pediatric Physical Therapy: The Official Publication of the Section on Pediatrics of the American Physical Therapy Association*, 21(2), 194–200. <http://doi.org/10.1097/PEP.0b013e3181a3ac5f>
- Chiari, L., Rocchi, L., & Cappello, A. (2002). Stabilometric parameters are affected by anthropometry and foot placement. *Clinical Biomechanics (Bristol, Avon)*, 17(9-10), 666–677.
- Janda, V. (2004). *Svalové funkční testy* (Vyd. 1). Praha: Grada.
- Jansa, P., & Dovalil, J. (2007). *Sportovní příprava: vybrané teoretické obory: stručné dějiny tělesné výchovy a sportu, základy pedagogiky a psychologie sportu, fyziologie sportu, sportovní trénink, sport zdravotně postižených, sport a doping, úrazy ve sportu a první pomoc, základy sportovní regenerace a rehabilitace, sportovní management* (Vyd. 1). Praha: Q-art.
- Jastrjemskaia, N., & Titov, Y. (1998). *Rhythmic Gymnastics*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kolář, P. (2009). *Rehabilitace v klinické praxi* (1. vyd). Praha: Galén.
- Lewit, K. (1996). *Manipulační léčba v myoskeletální medicíně* (4. přepr. a rozš. vyd). Leipzig: J.A. Barth Verlag.
- Měkota, K., & Novosad, J. (2005). *Motorické schopnosti* (1. vyd). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Miletić, Đ., Katić, R., & Maleš, B. (2004). Some Anthropologic Factors of Performance in Rhythmic Gymnastics Novices. *Collegium Antropologicum*, 28(2), 727–737.
- Pavelka, K. (2003). *Klinická revmatologie* (1. vyd). Praha: Galén.
- Russek, L. N. (1999). Hypermobility syndrome. *Physical Therapy*, 79(6), 591–599.
- Sands, D. W. A. (2012). Injury Prevention in Women's Gymnastics. *Sports Medicine*, 30(5), 359–373. <http://doi.org/10.2165/00007256-200030050-00004>
- Scheper, M. C., de Vries, J. E., Juul-Kristensen, B., Nollet, F., & Engelbert, R. H. (2014). The functional consequences of Generalized Joint Hypermobility: a cross-sectional study. *BMC Musculoskeletal Disorders*, 15, 243. <http://doi.org/10.1186/1471-2474-15-243>
- Véle, F. (2012). *Vyšetření hybných funkcí z pohledu neurofyziologie: příručka pro terapeutu pracující v neurorehabilitaci* (Vyd. 1). Praha: Triton.

Stabilita stoja po únave brušných svalov

Stability of standing after abdominal muscles fatigue

Daniel Gurín, Jan Novotný

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita Brno

Abstrakt:

V rámci pilotnej experimentálnej štúdie bolo testovaných 8 mužov s priemerným vekom $33,5 \pm 3,64$ roka. Probandi boli testovaní na Biodex balance system pred a po cvičení zameranom na brušné svaly. Cvičenie bolo vykonávané do subjektívne vnímaného maxima. Súbor bol zámerne zostavený z jedincov psychicky aj fyzicky trénovaných. Hodnotený bol index stability, čím je nominálna hodnota menšia tým je stabilita lepšia. Po cvičení boli parametre stability signifikantne horšie ako pred cvičením ($p = 0,025$). Únava brušných svalov teda negatívne ovplyvňuje stabilitu stoja.

Abstract:

In the pilot experimental study eight men with an average age of 33.5 ± 3.64 years were tested. The probands were tested on the Biodex Balance System before and after the exercise of the abdominal muscles. Exercise was carried out to the subjectively perceived maximum. The file was deliberately composed of mentally and physically trained individuals. Evaluated was the stability index, the smaller the nominal value, the better the stability. After the workout stability parameters were significantly worse than before the exercise ($p = 0.025$). The fatigue of the abdominal muscles thus negatively affects the stability of the stand.

Kľúčové slová:

stabilita stoja, svalová únava, brušné svaly, postúra, Biodex balance.

Key words:

Stability of standing. Muscular fatigue. Abdominal muscles. Posture. Biodex balance.

ÚVOD

Brušné svaly, ako súčasť hĺbkového stabilizačného systému, ale aj ako svaly priamo ovplyvňujúce postavenie hrudníka a panvy sú svojou funkciou nezastupiteľné pre prevedenie kvalitných pohybov, či lokomócie. Ich význam dokazuje veľké množstvo štúdií. Napríklad pri rýchlom pohybe ramena bola dokázaná koaktivácia m.transversus abdominis a m. obliquus internus abdominis (Masse-Alaire, Flamand, Moffet & Schneider 2012). McGill, Karpowicz, & Fenwick (2009) hovoria o zapojení brušných svalov pred akýmkoľvek pohybom. Pre fyziologickú vyváženosť držania tela má zásadný význam postavenie panvy. Prostredníctvom svalových reťazcov je obojstranne funkčné spojenie s panvou a udržiavaním opory nohy pri kontakte s podložkou. Do postavenia panvy sa premietajú odchýlky z končatín aj trupu (Kolář, 2009, p.45).

Funkciu brušných svalov ovplyvňuje veľa faktorov. Štúdia je zameraná na jeden z limitujúcich faktorov a to subjektívne vnímanú únavu. Rôzne štúdie hovoria o vzťahoch únavy stabilizačných svalov a postúry. Súvislosť únavy krčných svalov so zabezpečením stoja dokladujú vo svojej štúdii Vuillerme, Pinsault & Vaillant (2005), vplyv únavy stabilizátorov trupu na priemet ťažiska popisujú autori v ďalších dvoch výskumných prácach (Bašič, Strojnik & Rugelj 2013, Parreira, Amorim, ... & da Silva, 2013).

Cieľom našej štúdie bolo zistiť vplyv únavy brušných svalov na stabilitu stoja. Ďalej sme chceli zistiť vzťahy medzi indexom stability, somatometrickými a funkčnými parametrami

METODIKA

Súbor tvorilo 8 jedincov zo špecializovaného útvaru s priemerným vekom 33,5 so smerodajnou odchýlkou (SD) 3,64 (min = 28, max = 38 rokov). Priemerná výška v súbore bola 175,88 (SD = 7,1, min = 167, max = 189), hmotnosť 84,25 (SD = 11,55, min = 63, max = 104) a BMI 27,11 (SD = 2,17, min = 22,59, max = 30,08).

Pred testovaním probandi absolvovali komplexné vyšetrenie pozostávajúce zo záťažového testu (spiroergometria) z pokojovej spirometrie, antropometrického merania, merania hemodynamických parametrov a percenta tuku v tele.

Pre objektivizáciu nášho zámeru sme zvolili prístroj Biodex balance system SD model 945-300 (obrázok 1).

Obrázok 1. Biodex balance system SD

Základným výstupným parametrom je index stability. Čím je nominálna hodnota výstupu nižšia tým je stabilita lepšia. Ak sa index stability rovná 0 ide o ideálnu stabilitu, plošina sa počas testu nepohne, je to však len hypotetická prakticky nereálna hodnota. Stúpajúca hodnota indexu stability hovorí o stále horšej stabilite, plošina sa viac vychýľuje.

Na základe štúdie (Wendy, 2009) kde výsledky uvádzajú že pre testovanie vyšiel najreliabilnejšie postup s dvomi predtestami a dvomi vlastnými testami, zvolili sme postup jedného merania spolu s predtestom a následne dvomi meraniami, z ktorých priemerná hodnota bola smerodajná pre porovnanie s výstupným testom.. Po verbálnej edukácii probanda nasledovala názorná edukácia s absolvovaním prvého testu, ktorý nebol započítaný do štatistických výsledkov, ale výslednú hodnotu sme využili pre potvrdenie vylúčenia tréningového efektu. Ďalej nasledovali dve testovania z časovým odstupom. Nasledovala pohybová aktivita v ľahu. Bezprostredne po dosiahnutí požadovanej úrovne nasledoval výstupný test na prístroji Biodex balance system. Výstupné meranie bolo zahájené maximálne do 30 sekúnd od ukončenia cvičenia. Výstupný test sme vykonávali len jeden z dôvodu rýchleho doplnenia zásob ATP a jeho obnovy z kreatinfosfátu, čo by mohlo ovplyvniť následné testovanie.

Testované osoby boli vyšetrované na boso. Na základe predtestu bola určená a zaznamenaná poloha dolných končatín, ktorá bola použitá pre všetky nasledujúce testy vrátane výstupného testu. Predtest slúžil na zvolenie si optimálnej polohy nôh pre čo najlepšiu stabilitu na labilnej plošine. Ostatné merania u jednotlivých probandov boli vykonávané bez predtestu. Poloha chodidiel bola zaznamenaná s pomocou súradníc a uhla odklonu chodidla od strednej čiary. Testy boli vykonávané na úrovni lability 5 čo je stredne labilná plošina. Tento stupeň sme zvolili z toho dôvodu, že výsledky odborných štúdií pracujúcich s Biodex balance systémom hovoria o tom, že na najstabilnejšom stupni je možné dosiahnuť zlepšenie aj len na základe opakovania testovania pričom u labilnejších stupňov je nutný prídavný tréning na dosiahnutie signifikantného zlepšenia. Stupeň 5 sme vybrali aj preto, že sa používa pri testovaniach. Patrí do stredne labilnej až labilnej zátáže. Na najstabilnejšom stupni bol zaznamenaný tréningový efekt (Lephart, Pincivero & Henry, 1995), a najlabilnejší stupeň sa na testovanie neodporúča (Cug & Wikstrom, 2014), preto sme volili labilitu v strede spektra. Použili sme štandardný 20 sekúnd trvajúci test. Testy boli vykonávané pri zrakovej kontrole. Proband videl pred sebou displej s kruhovým terčom a pokúšal sa udržať čo najstabilnejší postoj tak, aby sa zobrazený krížik nachádzal čo najviac v strede terčika na displeji počas celého testu. Test bol platný, ak proband vydržal na testovacej plošine v bipedálnom stoji celých 20 sekúnd, bez dotyku oporného zariadenia, alebo akejkolvek inej pomoci.

Pohybová aktivita vykonávaná pred výstupným testovaním bola opakovaná flexia trupu za presne stanovených podmienok. Proband ležal na tvrdej žinke v polohe na chrbte. Dolné končatiny mal uvoľnené a položené na stoličke. Poloha dolných končatín bola približne v 90° flexii v bedrových a kolenných kĺboch, tak aby panva zaujímala neutrálne postavenie. Členkové kĺby boli uvoľnené, zaujímali pasívnu polohu v danej situácii. Takáto poloha dolných končatín bola zvolená na základe snahy o čo najväčšie vyradenie flexorov bedrového kĺbu zo synergie na flexii trupu. Napriek polohe sa zapája m. quadratus lumborum a m. iliopsoas, ktorých úplné vyradenie nie je možné, nakoľko pracujú ako stabilizátory. Flexia trupu bola vykonávaná v rozsahu skracovania sa m. rectus abdominis, teda po odlepenie dolného uhla lopatiek. Probandi boli pri vykonávaní cvičenia kontrolovaní a usmerňovaní. Cvičenie bolo prevádzané pomaly, bez švihovej komponenty s rukami za hlavou. Cvičenie bolo kontinuálne v jednej sérii po dosiahnutí subjektívne vnímaného maxima, čo znamenalo neschopnosť probanda vykonať ďalšie opakovanie flexie trupu v požadovanom rozsahu. Proband teda nebol schopný ohnúť trup tak aby dokázal odlepiť spodný uhol lopatky.

Pri dosiahnutí spomínaného stavu sa proband postavil a nasledoval výstupný test na Biodex balance system. Postavenie bolo tiež koordinované cez polohu na boku a potom pozíciu cez kolená. Testovaní boli upozornení na to, aby nevstávali veľmi rýchlo. Tesne pred začatím testu sme žiadali od testovaných uistenie o tom, že sú pripravení na test, že sa im nekrúti hlava v dôsledku možnej zmeny tlaku krvi po náhlej zmene polohy, čím sme sa snažili predísť možnému ortostatickému kolapsu.

Výstupné testovanie bolo prevedené podľa spomínaných kritérií s postojom probanda upravenom na základe súradníc a uhla postavenia chodidiel získaných z predtestu. Po ukončení výstupného testu nasledoval krátky rozhovor zameraný hlavne na subjektívne pocity testovaného a jeho hodnotenie situácie po intervencii pohybovou aktivitou.

Pre vyhodnotenie sme porovnávali hodnoty indexu stability pred a po cvičení. Ďalej sme hľadali súvislosti medzi somatometrickými parametrami, funkčnými parametrami a parametrami stability.

Pre všetky štatistické testovania sme zvolili hladinu významnosti $\alpha = 0,05$. Normalitu dát sme testovali Shapiro-Wilkovým a Kolmogorov-Smirnovým testom. Pri normálnom rozdelení dát sme použili t-test. Z dôvodu malého počtu probandov sme testovali aj neparametrickou variantov a teda Wilcoxonovým testom. Tesnosť vzťahu medzi sledovanými premennými bola zisťovaná testom korelácie s výpočtom korelačného koeficientu. Pre štatistické výpočty sme použili program Statistica 12.

VÝSLEDKY

V rámci vstupných testov sme vyhodnotili aj sledované funkčné parametre. Metabolický ekvivalent pri vstupnej spiroergometrii bol $12,81 \pm 1,76$. Výsledky spirometrie hovoria o dobrej funkcii pulmonálneho systému. $FVC-5,32 \pm 0,59$, $FEV-4,55 \pm 0,83$, $VC-5,54 \pm 0,84$, $MVV-132,93 \pm 26,44$.

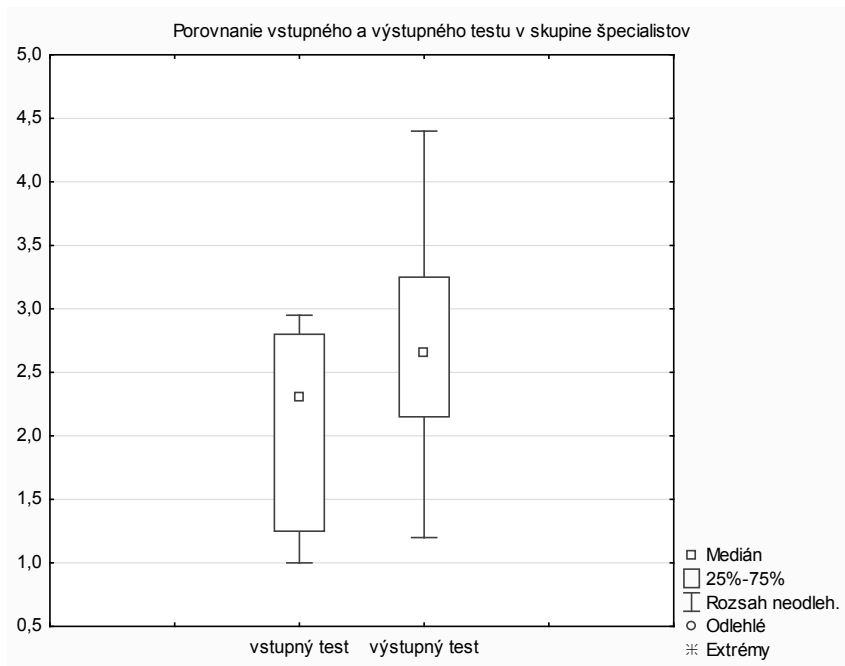
Výsledky experimentálnej časti boli prekvapujúce hlavne v dĺžke času vykonávania cvičenia. Priemerná dĺžka cvičenia bola 38 minút a ak vylúčime extrémnu hodnotu 4:22 tak 43 minút. Traja probandi sa dostali nad hranicu 60 minút, maximum bolo 61 minút 18 sekúnd. Pri testovaní boli probandi nabádaní prekonať výkon svojho veliteľa (33 minút). Ukázalo sa, že to bol silne motivačný prvok. Všetci, čo dosiahli 30 minút a viac opisovali 12 až 15 minútu ako prvú bariéru, kedy si mysleli že už ďalej nemôžu, keď však prekonal tento moment boli schopný pokračovať ešte niekoľkonásobne dlhšie. Je potrebné pripomenúť, že probandi boli členmi špecializovanej jednotky a sú teda fyzicky aj psychicky trénovaní prekonávať bariéry.

Výsledky vlastných testovaní súboru s hodnotami indexu stability zobrazuje tabuľka 1. Probandi dosiahli pri vstupnom teste priemernú hodnotu indexu stability 2,08 (SD = 0,80) a pri výstupnom teste 2,71 (SD = 0,98). Okrem iného to naznačuje dobrú úroveň stability v súbore.

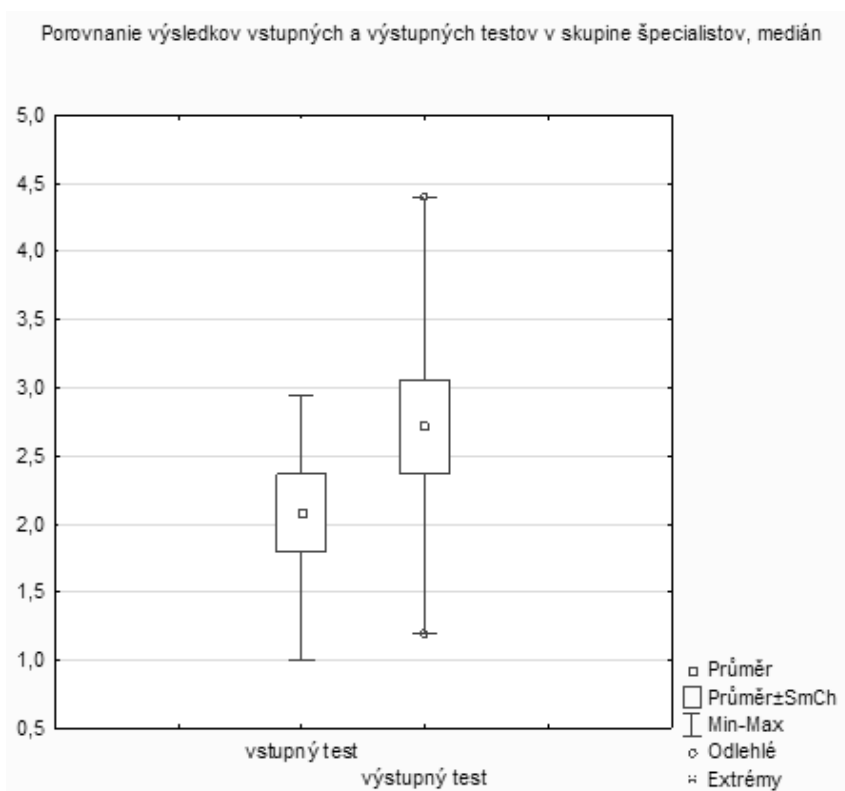
Tabuľka 1 Popisné výsledky testovania skupiny špecialistov.

Index stability	Test 0	Test 1	Test 2	Vstupný test	Výstupný test
aritmetický priemer	2,06	2,05	2,11	2,08	2,71
Medián	2,3	1,95	2,4	2,3	2,65
smerodajná odchylka	0,61	0,86	0,86	0,80	0,98
N	8	8	8	8	8
Súčet	16,5	16,4	16,9	16,65	21,7
minimum	1,2	0,9	1,1	1	1,2
Maximum	2,8	3,2	3,2	2,95	4,4
dolný kvartil	1,45	1,35	1,15	1,25	2,15
horný kvartil	2,5	2,85	2,75	2,8	3,25

Priemer indexov stability vo výstupnom teste bol už výrazne vyšší a dokladoval zhoršenie priemeru v skupine, čo bolo očakávaným výsledkom. Brušné svaly tvoria veľmi významnú súčasť posturálnej stability ako stabilizátory driekovej chrbtice z ventrálnej a laterálnej strany.

Obrázok 2 Index stability pred a po záťaži, medián

Obrázok 3 Index stability pred a po záťaži, aritmetický priemer

Grafické znázornenie hodnôt indexu stability a to mediánu (obrázok 2) a aritmetického priemeru (obrázok 3) zobrazujú príslušné grafy. Na základe normálneho rozdelenia dát testovaných Shapiro-Wilkovým testom $W >$ kritická hodnota (kritická hodnota 0,818 pre $\alpha = 0,05$, vstupný test $w = 0,867$, výstupný test $w = 0,96$), aj Kolmogoro-Smirnovým testom ($d = 0,18934, 0,21455$) testujeme t-testom. Výsledok je štatisticky významný na zvolenej hladine významnosti ($p = 0,020634$).

Na základe malého počtu probandov sme ešte testovali aj neparametrickým testom (Wilcoxonov párový test). Výsledky testu ukazujú signifikantný rozdiel v prospech vstupného testu $p = 0,025$. Štatisticky významné boli aj rozdiely výstupného testu voči nultému ($p = 0,043$) a prvému testu ($p = 0,028$). Medzi výsledkami druhého a výstupného testu nebol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel na sledovanej hladine významnosti ($p = 0,069$).

Vysoká korelačná závislosť medzi percentom tuku a BMI ($r = 0,93$) naznačuje, že probandi majú reálne nadváhu. Ďalšie korelačné súvislosti sú zobrazené v tabuľke 2. Závislosť výšky a indexu stability bola však signifikantná len pri vstupnom teste, pri výstupnom teste sme zaznamenali len strednú závislosť. Pri porovnaní metabolického ekvivalentu sa ukázala štatisticky významná nepriamoúmerná závislosť s indexom stability pri vstupnom teste, teda čím bola dosiahnutá nižšia výkonnosť pri spiroergometrickom vyšetrení, tým bol vyšší index stability, teda horšia schopnosť udržiavania stabilného stoja. Statické dychové parametre získané spirometrickým vyšetrením a index stability pred aj po cvičením vykazovali len strednú mieru závislosti. Korelácia indexu stability BMI a percenta tuku bolo pri vstupnom teste na úrovni strednej závislosti, ale po cvičení medzi spomínanými parametrami vzťah vymizol.

Tabuľka 2 Korelačné koeficienty indexu stability vstupných a výstupných testov s jednotlivými parametrami

	Vek	výška	hmotnosť	BMI	Tuk	MET	FVC	FEV	VC	MMV
vstupný test	-0,40	0,77*	0,73*	0,49	0,44	-0,71*	0,41	0,26	0,54	-0,49
výstupný test	-0,41	0,73*	0,45	0,02	0,09	-0,39	0,42	0,01	0,31	-0,51

MET – metabolický ekvivalent

FVC – force vital capacity, úsilná vitálna kapacita

FEV – forcing expiratory volume, objem usilovného výdychu za jednu sekundu

VC – vital capacity, vitálna kapacita

MMV – maximal minute volume, maximálna minútová ventilácia

* štatisticky významné hodnoty na zvolenej hladine významnosti

DISKUSIA

Negatívny dopad únavy svalov ovplyvňujúcich postúru dokazuje viacero štúdií. Parreira et al vo svojej štúdií s 36 testovanými osobami dokázal súvislosť zmeny postavenia a priemetu ťažiska v závislosti od únavy stabilizátorov trupu, v tomto prípade extenzorov trupu (Parreira, Amorim, Gil, Teixeira, Bilodeau, & da Silva, 2013). Ďalšia štúdia sa snaží o determináciu efektu únavy extenzorov chrbtice na pohyb ťažiska v závislosti od veku. Súbor tvorilo 14 starších a 16 mladších probandov. Výsledky popisujú rozdiel len medzi testovaním s kontrolou a bez kontroly zraku nakoľko rozdiel v pohybe ťažiska v závislosti od veku preukázaný nebol (Bašič, Strojnik, & Rugelj, 2013). My sme dokázali podobný efekt pri vyvolaní únavy brušných svalov a teda zhoršenie stoja na labilnej plošine. Probandi pri cvičení prekročili subjektívnu bariéru únavy, čo im umožnilo dosiahnuť reálnu únavu svalov. Je dôležité si tento fakt uvedomiť, pretože pri testovaní probandov po dosiahnutí subjektívneho maxima je možné dosiahnuť naopak zlepšenie stability stoja (Gurín, 2014).

Zaujímavé sú však súvislosti, ktoré naznačujú korelačné vzťahy medzi premennými. Hlavne sa jedná o parametre ľudského tela ako hmotnosť, či pomer hmotnosti a výšky, teda Body mass index.

Klinické štúdie potvrdzujú vplyv BMI na posturálnu stabilitu (Hamilton, 2015, Kováčiková, Svoboda & Janura, 2014). V našom súbore sme zaznamenali strednú závislosť BMI a indexu stability počas vstupného testu. Pri porovnaní výstupných testov sme ale žiadnu závislosť nepreukázali ($r = 0,02$). Dôvodom môže byť, že jedinci s vyšším BMI mali aj nižšiu hodnotu MET pri vstupnom spiroergometrickom vyšetrení a teda pri cvičení do subjektívne vnímaného maxima dosiahli nižší stupeň únavy brušných svalov, čo tak výrazne nezasiahlo do posturálnych mechanizmov. Vzťah percenta tuku a indexu stability bol takmer zhodný s výsledkami pomeru BMI a indexu stability, čo potvrdzuje, že probandi s vyšším BMI mali skutočne nadváhu. Rovnako to bolo s hmotnosťou, kedy porovnanie hmotnosti a vstupných testov bolo signifikantné, výstupné testy sa nachádzali v oblasti strednej závislosti, rovnako ako porovnanie metabolického ekvivalentu s indexom stability. Signifikantný vzťah indexu stability a výšky môže byť zapríčinený vyššou polohou ťažiska i keď pri väčšom súbore sme takúto závislosť nepreukázali (Gurín, Novotný, Gurín Gablasová, 2015). Limitujúcim faktorom štúdie bol aj nízky počet probandov.

ZÁVERY

Fyziologická únava slúži na vyvolanie adaptačných mechanizmov. Zmena v riadení postúry sa však môže prejaviť okamžite. Pri vysokej záťaži vyvolávajúcej únavu brušných svalov môže mať cvičenie brušných svalov negatívny vplyv na udržanie stabilného stoja. Zaujímavým zistením je vzťah nadváhy reprezentovaný v našom súbore BMI nad 25 kg/m^2 a percentom tuku vyšším ako 15 na index stability. Zatiaľ čo v pokojovom stave tieto parametre negatívne ovplyvňujú index stability, po únave brušných svalov sa takáto súvislosť stráca.

Literatúra

- Bašič, D., Strojnik, V & Rugelj, D. (2013) The effect of back muscle fatigue on postural sway. *Kinesiologia Slovenica*. 19, 2, 5–16, ISSN 1318-2269.
- Cug, M & Wikstrom, E. A. (2014) Learning Effects Associated With the Least Stable Level of the Biodex Stability System During Dual and Single Limb Stance. *Journal of Sports Science & Medicine*. Vol. 13. Issue 2, p 387
- Gurín, D., Novotný, J. & Gurín Gablasová, M. (2015) Limitujúce faktory stability stoja. *Zdravotnícke listy*. roč. 3, č. 3, s. 7–10. ISSN 1339-3022
- Gurín, D. (2014) Význam brušných svalov v posturálnom zabezpečení stoja *Fyzioterapia, rehabilitácia a regenerácia – Pohyb, hudba a zdravie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie – Trenčín: Fakulta zdravotníctva, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2014. s. 19–23. ISBN 978-80-8075-644-4
- Hamilton, M., Strawderman, L., Hale, B & Babski-Reeves K. (2015) Effects of BMI and task parameters on postural sway during simulated small parts assembly. *Ergonomics*, 58(3):504-12. doi: 10.1080/00140139.2014.972468
- Lephart, S.M., Pincivero, D. Henry, T.J. (1995) Learning effects and reliability of the Biodex Stability System. *Journal of Athletic Training*; 30:535
- Parreira, R. B., Amorim, F., Gil, A. W., Teixeira, D.C., Bilodeau, M & da Silva, R. A. (2013). Effect of trunk extensor fatigue on the postural balance of elderly and young adults during unipodal task. *European Journal of Applied Physiology*, 113. ISSN 1439-6327
- Kolář, P. (2009). *Rehabilitace v klinické praxi*. Praha: Galen. ISBN 978-80-7262-657-1
- Kováčiková, Z; Svoboda, Z; Neumannová, K; Bizovská, L; Cuberek, R & Janura, M, (2014) Assessment of postural stability in overweight and obese middle-aged women. *Acta Gymnica*, Vol. 44 Issue 3, p149
- Massé – Alaire, H., Flament, V. H., Moffet, H. & Schneider, C. (2012). Corticomotor control of deep abdominal muscles in chronic low back pain and anticipatory postural adjustments. *Experimental Brain Research*, s. 99–109, Springer. ISSN: 1432-1106
- McGill, S.M., Karpowicz, A., & Fenwick, C. (2009) Muscle activation patterns during three activities along the stability/mobility continuum. *Journal strength and conditioning research*, 23,3 898-905. ISSN: 1533-4287
- Wendy, J. C., Shifflett, B., Kahanov, L. & Wughalter, E. H. (2001). Reliability of Biodex Balance System measures. *Measurement in physical education and exercise science*, vol 5, iss 2
- Vuillerme, N., Pinsault, N., & Vaillant, J. (2005) Postural control during quiet standing following cervical muscular fatigue: effects of changes in sensory inputs. *Neuroscience Letters* 378, 3 135–9, ISSN: 0304-3940

Porovnání závodní rychlosti plaveckého způsobu kraul a rychlosti dosažené během intervalů bez vlivu startu a obrátek

Comparison of the racing speed of front crawl swimming technique and the speed achieved during intervals without being affected the start and the turns

Jan Šťastný

*Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita v Brně
Centrum sportovních aktivit, Vysoké učení technické v Brně*

Abstrakt:

Plavecký závod na 50 metrů ve volném způsobu má 4 hlavní fáze. Jedná se o start, plavání u hladiny, obrátku a dohmat. Měřícím systémem Tachograf zjišťujeme především rychlost plavání u hladiny. Princip měření neumožňuje přesné měření po startech či obrátkách, z toho důvodu hodnotíme především úseky bez vlivu startu, obrátky a dohmatu. Zaměřili jsme se na vyhodnocení poměru střední rychlosti plavání změřené systémem tachograf s výsledky aktuálního nejlepšího závodního výkonu z celé 50 metrové trati. Pro porovnání jsme zpracovali výsledky plavců, kteří se účastnili semifinále Mistrovství Evropy. Naším cílem bylo stanovit, které výsledky plavců jsou při našich měřeních systémem Tachograf na dostatečné úrovni. Cíl práce se nám podařilo naplnit za pomoci statistických metod. Dále jsme zjistili, že námi naměřené výsledky se liší od výsledků elitních plavců, jejichž výsledky jsme získali vyhodnocením úseků plavání na ME. Předpokládáme, že závodní výsledky budou rozdílné i u námi měřených plavců. Chyba může být způsobena nedostatečným nasazením plavců, ale také omezeními, které naše měření způsobuje.

Abstract:

The race at 50 meters in freestyle swimming technique can be divided into four main phases -start, swimming at the surface, turn, and finish. With the usage of our measuring system called Tachograph, we mainly analyse the speed of swimming at the surface. Measuring principle does not allow accurate measurement of the speed after starts and turns, for that reason we evaluate the particular sections without the influence of the start and finish. We focused on the evaluation of the ratio of the measured mean swimming speed measured by the system Tachograph with the results of the current best racing performance from the 50 metre distance. For comparison we have processed the results of swimmers who participated in the semi-finals of 2010 European Championship. Our goal was to establish which results of the swimmers measured by Tachograph are at a sufficient level. The objective of the work has been accomplished with the help of statistical methods. Furthermore, we have ascertained that our recorded results differ from the results of elite swimmers whose results have been gained from the evaluation of the sections of swimming at the European Championship. We assume that the race results of our measured swimmers will differ as well. The error may be caused not only by the lack of motivation of the swimmers but also due to the constraints that our measurement system causes.

Klíčová slova:

rychlost, plavání, volný způsob, poměr, Tachograf

Key words:

speed, swimming, freestyle, ratio, Tachograph

ÚVOD

Plavecký způsob kraul se ze všech plaveckých způsobů vyznačuje nejvyšší střední rychlostí plavce. Po plaveckém způsobu znak má druhou nejvyšší úroveň účinnosti plavecké techniky. («Inovace SEBS a ASEBS», 2011)

V průběhu závodního úseku trati musí plavec zvládnout celou řadu dílčích fází:

1. start
 - reakce
 - odraz
 - letová fáze
 - dopad a klouzání
 - kopy pod vodou
 - přechod – vymoření
 - první záběry u hladiny
 2. plavání u hladiny
 3. dohmat / obrátka
 - přípravy v průběhu plavání
 - rotace,
 - odrazy, kopy pod vodou
 - přechod – vymoření
 - první záběry u hladiny
- ("Swim.ee / models", 2014)

V předkládané studii jsme se u plaveckého způsobu kraul zaměřili na trať délky 50 metrů v krátkém bazénu ($2 \times 25\text{m}$). Porovnáváme v ní aktuální výsledky dosažené plavci v závodě na uvedené trati s výsledky dvou intervalů plavání u hladiny na trati stejné délky změřených s využitím plaveckého měřicího systému Tachograf. Tento systém umožňuje hodnotit kvantitativní a kvalitativní parametry plavání (Motyčka, Vlk, Krejsa, Ondroušek & Životský, 2009). Výsledky měření tímto systémem nám umožňují zobrazit okamžitou rychlost plavce ve vodě, a to se synchronními snímky plavce. Dále můžeme hodnotit střední rychlost, účinnost plavecké techniky a další proměnné. Ve stávající práci se však soustředíme pouze na data střední rychlosti plavců v plaveckém způsobu kraul a zaznamenané nejlepší výsledky plavců z celé trati.

Součástí našich měření je záznam informací od plavců o jejich aktuálním nejlepším dosaženém výsledku na plavané trati. Výsledek rekordní závodní rychlosti vypočítáme z udaného času plavce. Ten porovnáváme s naměřenou střední rychlostí na intervalu trati bez vlivu startu a obrátek. Z výsledku je stanoven procentuální poměr těchto rychlostí. Poměr výsledků nám napomáhá rozpoznat, ve kterých případech plavec nedosáhl v měření očekávané rychlosti. Z této hodnoty je možno odvodit nejenom úroveň zvládnutí plavání „čisté“ kraulové techniky, ale také váhu výsledku měření konkrétního plavce. Dosáhne-li nízké hodnoty (poměru), může být celý výsledek měření zkreslen. Hlubší znalost poměru těchto rychlostí pomůže k přesnějšímu vyhodnocení plavců při následujících měřeních systémem Tachograf.

Z naší zkušenosti víme, že v plaveckém způsobu kraul se výsledek v prvním úseku plavání při měřeních systémem tachograf obvykle pohybuje mírně nad 83–85 % rychlosti nejlepšího výkonu. Přesný rozsah a rozložení četností hodnot však přesně neznáme. Rozdíl v rychlostech je způsoben především tím, že při našich měřeních vyhodnocujeme obvykle úsek plavání bez vlivu startu, odrazu, obrátky a dohmatu, na nichž rychlost plavání výrazně kolísá. Těsně po odrazu jsme limitováni možnostmi záznamu měřicího systému. Ten bývá těsně po startu nepřesný, jelikož dochází k «trhnutí», které není přístroj schopen korektně zaznamenat. Při obrátkách pak princip měření neumožňuje sle-

dovat dosahované rychlosti, jelikož u okrajů bazénu a při změnách směru nedochází k okamžitému odvíjení lanka od cívky snimače.

Rychlost plavce je nejvyšší po startech a po obrátkách, průměrná rychlost se snižuje před dohmatem, klesá až k nule při obrátce (Šťastný & Motyčka, 2013).

Cílem práce je:

- 1) stanovit rozsah obvyklých středních hodnot na stanovené délce plavaného úseku plaveckého způsobu kraul a rozložení četností těchto výsledků. Výsledky pomohou přesněji určovat váhu jednotlivých měření plavců, těsně po měření zjistit, zda plavec úsek plaval s maximálním nasazením a v průběhu následného hodnocení výsledků filtrovat data od plavců, kteří požadovaných hodnot nedosáhli.
- 2) porovnat výsledky měření plavců ČR realizovaných naším týmem s výsledky elitních plavců na evropské úrovni.

METODIKA

Měření probíhala za pomoci měřicího systému Tachograf na bazéně Brno – Ponávka mezi lety 2010 až 2015. Délka bazénu je 25 metrů, pro měření jsou zde vhodné podmínky (organizační, materiální, světelné).

Ve studii byla použita data 96 plavců na závodní úrovni, měřených systémem Tachograf, na trati délky 50m (2×25 m) plaveckým způsobem kraul. Složení dle věku a kategorie bylo následující:

Muži – junioři $n = 28$, ve věku 13–17 let (průměr 15,57; směrodatná odchylka 1,48)

Ženy – juniorky $n = 34$, ve věku 13–17 let (průměr 15,26; směrodatná odchylka 1,33)

Muži – senioři $n = 24$, ve věku 18–33 let (průměr 21; směrodatná odchylka 2,9)

Ženy – seniorky $n = 10$, ve věku 18–23 let (průměr 19,92; směrodatná odchylka 3,18)

Zpracování dat v softwaru SwimData:

Informace o aktuálním nejlepší výkonu podává plavec před začátkem měření. Vždy udává aktuální výkon (osobní rekord) na trati stejné délky i na které probíhalo měření v „krátkém“ bazénu. Tyto údaje se zapisují do databáze. Časový údaj software přepočítává na průměrnou rychlost na dané trati. Z toho získáme střední rychlost nejlepšího výkonu.

Střední rychlost měřeného intervalu vypočítá SW. Nastavíme v něm interval, ze kterého se hodnota vypočítá. Tento interval v plaveckém způsobu kraul určujeme díky synchronnímu záznamu z kamer. Začátek intervalu nastavujeme od druhého záběru plavce u hladiny, interval končí 2 m od konce bazénu. Touto úpravou intervalu minimalizujeme vliv odrazu a dohmatu plavce.

Zpracování dat z ME 2010:

Pro srovnání byla využita data elitních plavců ze semifinálových rozplaveb po 16 startujících v seniorských kategoriích mužů a žen. Jejich výsledky byly zaznamenány a vyhodnoceny na základě dat z mistrovství Evropy v Eindhovenu 2010 v krátkém bazénu. Na zvolené trati 50m bohužel žádný z plavců ČR nedosáhl srovnatelné výkonnosti.

Jako zdroj dat pro zpracování výsledků z mistrovství Evropy jsme použili data shromážděná Haljandem (2014). Vybrali jsme z nich údaje o časech plavců ve vzdálenosti 15m, 20m, 35m, 40m 45m a 50m. Z nich jsme vypočítali celkovou střední rychlost plavců v celém závodě, v prvním a druhém úseku jsme vyhodnotili rychlost plavání u hladiny, bez vlivu startu a obrátky a dohmatu. Pro juniorskou kategorii nejsou data z krátkého bazénu dostupná.

Dle dat Haljanda (2014) mají plavci v průběhu závodů v prvním úseku po startovním skoku většinou první kontakt s hladinou při vynoření se ve vzdálenosti 9–11 m. Dle pravidel je povolené maximum 15m. Po obrátce ve druhém úseku je tato vzdálenost ve většině případů mezi 5 a 7 m. V prvním úseku tedy u hladiny plavou „čistou kroulovou technikou“ obvykle 10–12m, ve druhém úseku přes 15 m. To jsou intervaly, které nás zajímají pro vyhodnocení „čisté“ kroulové techniky.

Poměr závodní rychlosti plaveckého způsobu kraul a rychlosti dosažené během intervalů bez vlivu startu a obrátek určujeme následovně:

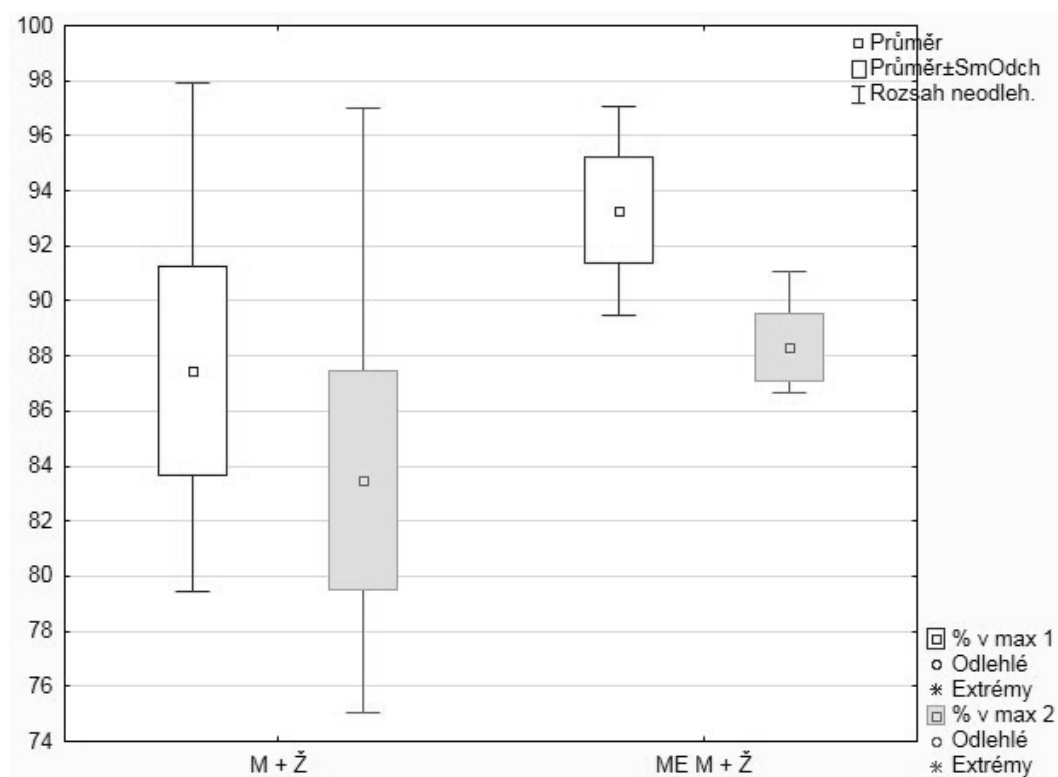
$$\% \text{ v max} = \frac{\text{rychlost intervalu plavání u hladiny}}{\text{rychlost nejlepšího výkonu}} \times 100 [\%]$$

Výsledky a grafy jsme zpracovali v SW Statistica 12, úpravy tabulek jsme prováděli v softwaru MS Excel. Stanovení intervalů plavání a vypočítané rychlosti získáváme za pomoci programu SwimDataViewer.

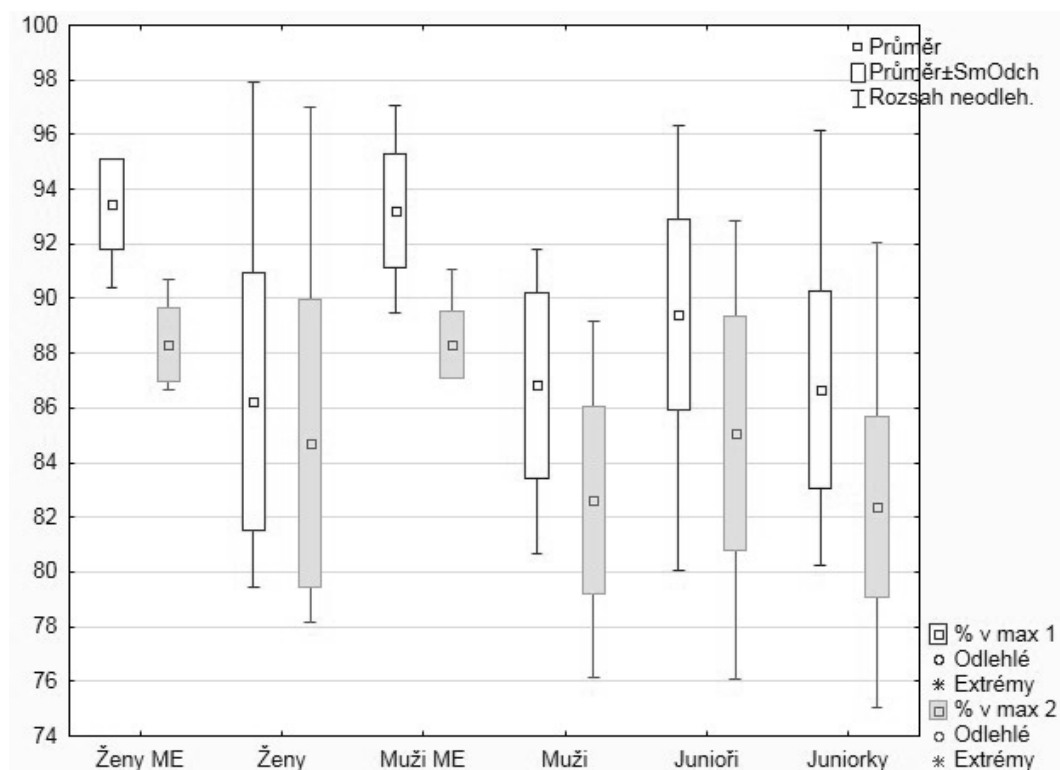
VÝSLEDKY

Pro plavecký způsob kraul na trati 50m jsme vyhodnotili korelaci výsledků „rychlosti závodního výkonu“ s výsledky „rychlosti měřeného intervalu“ pro oba plavané úseky. Korelační koeficient mezi závodní rychlostí a rychlostí plavání u hladiny je pro první úsek 0,86 a pro druhý úsek činí 0,83 ($p < 0,05$). Na základě vysoké úrovně korelace jsme přistoupili k vyhodnocení poměrů závodních a námi naměřených výsledků. Ty jsme pro přehlednost zanesli do krabicových grafů. Označení % v max 1 a 2 označují poměr nejlepších a námi naměřených rychlostí pro první a druhý úsek trati.

Z grafu 1 zjišťujeme, že druhé úseky plavání jsou ve všech případech pomalejší, tj. poměr k nejlepšímu výkonu je nízký. Průměrné hodnoty plavců měřených systémem Tachograf dosahují pro první a druhý úsek 87,46% respektive 83,47%, což činí pokles mezi úseky o 4 procentní body. Nejvyšších hodnot poměrů rychlostí dosáhli plavci, jejichž hodnoty jsme vypočítali z výsledků semi-finále Mistrovství Evropy. Výsledky žen měly hodnotu 93,5%; 88,3%, mužů 93,2%; 88,3%. Pokles v druhém úseku trati jsou 4 procentní body.

Graf 1 – všechny případy, rozdělení dle kategorií

Graf 2 – všechny případy, rozdělení dle kategorií

V grafu 2 jsou zobrazeny výsledky rozdělené do skupin dle pohlaví a kategorií. Nejvyšších a prakticky shodných hodnot dosáhli plavci změřeni na Mistrovství Evropy 2010. Zbývající výsledky jsou všechny vypočítány v programu SwimDataViewer. Nejvyššího poměru rychlostí dosáhli junioři, dále pak juniorky, senioři a seniorky. Seniorky mají oproti ostatním kategoriím výrazně menší rozdíl mezi prvním a druhým úsekem. Výsledky jsou seřazeny v tabulce 1.

Tabulka 1 – průměrné hodnoty a směrodatná odchylka

	Junioři 1	Junioři 2	Juniorky 1	Juniorky 2	Senioři 1	Senioři 2	Seniorky 1	Seniorky 2
Průměr	89,39	85,07	86,68	82,37	86,84	82,65	86,24	84,70
Rozdíl průměrů 1 a 2		4,32		4,30		4,19		1,54
Sm. Odch	3,49	4,29	3,60	3,28	3,40	3,43	4,69	5,25

Výsledky měření rychlosti systémem Tachograf jsme ověřili na základě videozáznamů ukládaných současně se záznamem o rychlosti u pěti vybraných plavců, každého na dvou úsecích tratě. Za pomoci časového klíče snímků jsme u vybraných plavců porovnali rychlost plavání zvoleného 10 metrů dlouhého úseku. Výsledek jsme porovnali s výsledkem výpočtu stejného intervalu vypočítaného softwarem SwimDataViewer. Vzájemná odchylka obou typů měření činila u každého z případů méně než 1,5%.

Kontrolu jsme provedli i u výsledků získaných z Mistrovství Evropy na krátkém bazéně. Porovnali jsme je s výsledky evropského šampionátu ze stejného roku v dlouhém bazéně. Rozdíl byl v průměru 1 procentní bod (v dlouhém bazéně byla hodnota poměru vyšší).

DISKUSE

Překvapil nás značný rozdíl ve výsledcích plavců měřených systémem tachograf a výsledků dosažených elitními plavci na Mistrovství Evropy. Důvodů může být více. Za primární považují pro plavce nestandardní podmínky při měření systémem Tachograf. Ten sice klade plavcům jen zanedbatelný odpor (plavci si v případě přetržení lanka vedoucího k cívce většinou ani nepovšimnou, že bylo přetrženo), ale pravděpodobně mnoho z nich nedokáže při měření dosáhnout „závodního“ výkonu. Nemáme podklady pro výpočet střední rychlosti kroulové techniky námi měřených plavců v závodech. To by nám umožnilo přesněji zhodnotit poměr jejich závodní a naměřené rychlosti přesněji. Při měřeních Tachografem plavci zřejmě dosahují výkonu srovnatelného spíše s vysokým tréninkovým tempem, a to i přesto, že dostávají pokyn k plavání v maximálním tempu. S hodnotami naměřenými na ME je srovnatelné pouze malé procento případů. Tento rozpor budeme muset ověřit při příštích měřeních.

Ve výsledcích nalezneme případy, které dosahují poměru měřených úseků a osobního rekordu nad 90 %. Plavci dosahující tohoto poměru byli tedy schopni zaplavat měřený úsek na podobné úrovni jako v očekávané závodní rychlosti. Doporučujeme však pro příští vyhodnocení i kontrolu nejlepšího uvedeného závodního výkonu pro případ, že by došlo k nahlášení výkonu neaktuálního.

Jako vhodnou spodní hranici výkonu, který se hodí k dalšímu vyhodnocování, považujeme spodní hranici vyhodnocené směrodatné odchylky. Na základě vyhodnocení grafickou cestou považujeme pro první úsek 50 metrové trati za minimální hodnotu 84% závodního výkonu v mužských kategoriích a 82 % v ženských kategoriích. Ve druhém úseku by minimální hodnota měla dosahovat 80 % pro všechny kategorie.

Výkonům pod touto hranicí je zapotřebí věnovat zvýšenou pozornost při vyhodnocení, eventuálně je z dalších vyhodnocení vyřadit.

Nižší průměrná rychlost by neměla být způsobena startovním skokem a obrátkami, jelikož jsou plavci měřeni až po vzdálenosti 15, respektive 10 metrů po startu / obrátce. V tomto okamžiku je již startovní rychlost snížena odporem prostředí.

Faktory, které pozitivně a negativně ovlivňují poměr rychlosti měřené systémem Tachograf a závodní rychlosti (+ značí vyšší hodnotu poměru, – nižší):

- + technika plavání bez vlivu odrazu a dohmatu.
- + nízká rychlost plavce po startu či po obrátkách
- + nízká rychlost plavání pod vodou
- + neaktuální či chybné udání nejlepšího výkonu plavce (za předpokladu, že se plavci v období mezi posledním závodem a měřením zvyšuje výkonnost)
- nízká úroveň motivace / stres z měření
- zdravotní stav
- + / – aktuální trénovanost / únava
- + / – taktika plavání
- + / – dynamické schopnosti
- + / – startovní reakce a technika startu

Kategorie juniorů, junierek i mužů mají téměř shodné rozdíly poměrů prvního a druhého úseku. Jedná se o rozdíl těsně nad 4 procentní body. Tento rozdíl se shoduje s poklesem u výsledků naměřených u plavců na Mistrovství Evropy, v kategorii mužů i žen. Kategorie žen měla ze všech kategorií nejnižší vzorek testovaných osob. I to může být důvod pro odlišné výsledky, než je tomu u ostatních kategorií.

Limitace studie:

- Omezení měřicím zařízením

- Rozdílná délka úseku plavání u hladiny v závodě a v průběhu měření
- Spolehlivost udaných nejlepších výsledků dosažených v závodech a jejich aktuálnost

ZÁVĚRY

Pro plavecký způsob kraul na trati délky 50 metrů jsme vyhodnotili výsledky poměrů středních rychlostí naměřenými systémem Tachograf s výsledky dosaženými v závodech.

Naměřené výsledky (muži 86,84 % a 82,65 %, ženy 86,24 % a 84,70 %) se liší od výkonů dosažených elitními plavci (muži 93,2 % a 88,3 %, ženy 93,5 % a 88,3 %), jejichž výsledky jsme získali vyhodnocením úseků plavání na Mistrovství Evropy 2010. Jelikož nemáme odpovídající data plavců ČR, nemůžeme s jistotou vyhodnotit příčiny. Rozdíl může být způsoben umělými podmínkami v rámci testování, ale také rozdílnou kvalitou srovnávaných plavců.

Na základě výsledků jsme nyní schopni rozlišit výkony plavců, které jsou vhodné pro další zpracování, a výkony, které nedosahují dostatečné úrovně. Pro první úsek 50ti metrové trati považujeme za minimální hodnotu 84 % závodního výkonu v mužských kategoriích a 82 % v ženských kategoriích. Ve druhém úseku 80 % pro všechny kategorie.

V průběhu následujících měření snadněji rozpoznáme výkony, které neodpovídají předpokládané výkonnosti plavce. To umožní měření opakovat a získat odpovídající výsledky.

Při dalším vyhodnocení výsledků procentuálních úrovní máme v plánu hodnotit je v souvislosti s frekvencí plaveckého cyklu a účinností plavecké techniky. Tyto hodnoty mohou napomoci vysvětlit odchylky od průměrných hodnot.

Lepší shody se závodním výkonem bychom měli dosáhnout za pomoci nového typu měřicího zařízení, který vyvíjíme. Měl by nám umožnit analýzu plavání na celé trati včetně startu a obrátek.

Literatura

- Inovace SEBS a ASEBS: Teorie a didaktika plavání (2011). [Online]. Retrieved 2016-01-15 from <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/didaktika-plavani/plavani/kraul>
- Haljand, R. (2014). swim.ee [Online]. Retrieved 2016-01-15 from <http://www.swim.ee/>
- Motyčka, J., Vlk, M., Krejsa, J., Ondroušek, V. & Životský, Z.. (2009). Analýza výsledků měření rychlosti plavání se synchronizováním videozáznamu pod vodou. In *Sport and Quality of life 2009* (p. 85). Brno: TISKCENTRUM s.r.o.
- Swim.ee / models (2014). [Online]. Retrieved 2016-01-15 from <http://www.swim.ee/models/models.html>
- Štátný, J. & Motyčka, J. (2013). Srovnání rychlosti a účinnosti plavání kraulové techniky vybraných plavců různých úrovní. In: *Kondičný trénink v roku 2013* (pp. 253–259). Banská Bystrica: Slovenská asociácia kondičných trenérov, Univerzita Mateje Bela KTVŠ FHV.

Efektívnosť športovej prípravy mladších žiakov vo futbale

The effectiveness of sports training younger pupils in football

Ľuboš Benkovský, Martin Mikulič, Pavol Gregora, Pavol Peráček

Fakulta telesnej výchovy a športu v Bratislave

Abstrakt:

Cieľom projektu bolo prehĺbiť a rozšíriť poznatky o športovom tréningu v základnej etape športovej prípravy mladších žiakov vo futbale. Projekt prebiehal paralelne na dvoch mládežníckych výbežkoch hráčov tímu FC Spartak Trnava U12, (n:19, vek: $12,46 \pm 0,23$, výška: $150,9 \pm 6,92$ cm, hmotnosť: $38,5 \pm 4,8$ kg, KPF: $63,85 \pm 7,79$) a ŠK Senec U12, (n:17, vek: $12,34 \pm 0,41$, výška: $146,3 \pm 7,71$ cm, hmotnosť: $37,5 \pm 9,4$ kg, KPF: $70,95 \pm 5,37$). Uplatňovali sme rozdielne prístupy z hľadiska zložitosti obsahu tréningového procesu (metodické formy) medzi jednotlivými skupinami, ktorých pôsobenie sme pozorovali na zmene stavov vybraných ukazovateľov (Testy motorickej výkonnosti: rýchlosť 10 m, 30 m, 50 m, 5x10m, ľah-sed, skok do diaľky z miesta, Légerov test, vertikálny výskok bez protipohybu) v časových fázach Dt0, Dt1, Dt2. Pri intraskupinovej komparácii testov podľa časových fáz sme zistili pri FC Spartak Trnava U12 štatisticky významné rozdiely vo výsledkoch v takmer všetkých testoch v čase Dt0 a Dt2 na 1% hladine štatistickej významnosti. V tíme ŠK Senec U12 boli zistené štatistické významné rozdiely na 1% hladine štatistickej významnosti v čase Dt0 a Dt2 vo výsledkoch v testoch rýchlosti 10 m, 30 m, 50 m, skok do diaľky z miesta a v Légerovom teste. Pri analýze herné výkonu družstva boli zistené väčšie rozdiely v koeficientoch aktivity (Ka) a úspešnosti (Kú) obrannej a útočnej fázy hry v FC Spartak Trnava U12. Experimentálny obsah tréningového procesu efektívnejšie vplýval na skupinu, kde boli zvolené tréningové prístupy založené na vyššej zložitosti.

Abstract:

The project aimed to deepen and broaden knowledge about sport training in basic phases of sports training younger pupils in football. The project runs parallel to the two youth player selection team FC Spartak Trnava U12, Slovakia (n: 19, age: 12.46 ± 0.23 , height: 150.9 ± 6.92 cm, weight: 38.5 ± 4.8 kg; RHR 63.85 ± 7.79) and ŠK Senec U12, Slovakia (n: 17, age: 12.34 ± 0.41 , height: 146.3 ± 7.71 cm, weight: 37.5 ± 9.4 kg, RHR: 70.95 ± 5.37). Applied have different approaches in terms of the complexity of the content of the training process (methodological forms) between groups, the activity we observed a change in the selected indicators (indicative of motor performance: speed of 10 m, 30 m, 50 m, 5 x 10 m, lie-seat, long jump, Leger test, vertical jump without countermovement) in phases over time DT0, DT1, DT2. When intragroup comparison of test phases by the time we found out at FC Spartak Trnava U12 statistically significant differences in almost all the tests at the time DT0 to DT2 and 1% level of significance. The team ŠK Senec U12 were found statistically significant differences at the 1% level of significance at the time DT0 and DT2 speed test in 10 m, 30 m, 50 m, long jump and Leger test). When analyzing game performance were found major differences in the activity coefficient (Ka) and success (KU) offensive and defensive phases of play in FC Spartak Trnava U12. Experimental content of the training process more effectively influenced the group, which were selected training approaches based on greater complexity.

Klíčová slova:

Športová príprava, mladší žiaci, futbal, prípravné hry, zložitosť

Key words:

Sport training, younger pupils, football, small-sided games, complexity

Vedecký článok je súčasťou grantovej úlohy UK/349/2015

ÚVOD

Športová príprava mladých hráčov vo futbale ako jeden z druhov telovýchovného procesu, je progresívna forma prípravy mládeže, ktorou sa zvyšujú funkčné vlastnosti, rozvíjajú pohybové schopnosti a stimuluje zvyšovanie tréňovanosti. Orientuje sa na nepretržité zvyšovanie výkonnosti, zabezpečuje zdravý životný štýl a optimálny harmonický vývin osobnosti futbalistov vplyvom pôsobenia prostriedkov telesnej výchovy a športu, ale i ďalších faktorov a podmienok (Kačáni, 1980; Israel, Eissmann, 2007).

Športovú prípravu mladých hráčov vnímame ako samostatný proces s vlastnými cieľmi, ktoré nie sú podriadené hlavnému cieľu. Odráža sa to v programoch tréningového procesu, kde sa vyskytuje znateľný podiel špeciálne zameraného tréningu (Peráček, 2003).

Pod strategickým cieľom športovej prípravy mladých futbalistov nemôžeme chápať okamžitú maximalizáciu výsledkov už v najmladších vekových kategóriách, ale vytvorenie funkčného základu pre ich dosiahnutie v kategórii dospelých (Peráček, 1993). Výsledky rôznych analýz poukazujú, že tréneri mnohokrát nedodržujú vzor perspektívneho tréningu a počítajú s maximalizáciou výsledkov už v najmladších kategóriách. A to je jedna z príčin predčasného ustálenia výkonu viacerých hráčov, ktorí v danej vekovej kategórii spĺňajú najvyššie prognostické kritéria. Príliš zriedka sa pozastavujeme nad účinkami tréningu v jednotlivých etapách športovej prípravy (Peráček, 2003, 2004).

„Deti nie sú malí dospelí!“

Tréning mladých hráčov vo futbale nemôže byť redukovaný, kopírovaný prípadne miniaturizovaný tréning v objeme a intenzite dospelých. Musí byť úmerný ich momentálnemu stupňu vývoja, inak môže viesť k negatívnym reakciám mladého organizmu v oblasti psychickej, ale hlavne anatomickeo-fyziologickej (Bisanz, 1983, 1986; Vengloš, 1988; Votík 2005).

Deti a mládež majú iné fyzické a psychické predpoklady pre tréningovú a zápasovú činnosť a zároveň s narastajúcim vekom dochádza k podstatným zmenám. Často sa na rešpektovanie vekových zvláštností mládeže zabúda, či už ide o určovanie tréningového obsahu, veľkosť dávkovania, tréningové metódy a formy, ako aj na určovanie požiadaviek na herný výkon v zápasoch, preto musíme dôrazne prihliadať na prispôbenie metód a prostriedkov vekovým zvláštnostiam (Bisanz, 1989; Fini, 1989; Buzek, Procházka, 1999).

Jedine dlhodobou, cieľavedomou, racionálnou a systematickou športovou prípravou mladých futbalistov s jednotným, účelným a vedecky zdôvodneným systémom cieľov, postupov a podmienok dosiahneme vysokú úroveň športovej výkonnosti v seniorskom veku (Peráček, 1992; Weineck, 2000; Kačáni, 2000; Perič, 2004).

Kačáni s Horským (1988) tvrdia, že bez modernizácie nie je možné zvyšovať efektívnosť tréningového procesu. Ide hlavne o modernizáciu jeho obsahu, metód, cieľov, súčastí, foriem atď. s akcentom na možnosti využívania, v súčasnosti realizovanej, spolupráce členov realizačných tímov na rozličných úsekoch trénerskej práce. Tréningový proces a jeho požiadavky na modernizáciu sú zhodné s požiadavkami nahradiť zastarané niečím progresívnym, novým. To zodpovedá momentálnej situácii rozvoja športovej vedy, techniky, mysleniu vzdelaných trénerov a taktiek vedeckej teórií športového tréningu vo futbale (Lochmann, 2001; Carling, 2001; Ward, et al., 2002; Peráček, 2002; Žamba, Holienka, 2012).

Medzi najznámejšie vývojové tendencie vo futbale patrí intenzifikácia hry. Intenzifikáciou nerozumíme pripravenosť hráča len z nešpecifickej stránky, ale pod intenzifikáciou chápeme aj zvýšenie počtu hernej situatčnosti v zápasoch, z čoho vyplýva neustály rozvoj zručnostného potenciálu – ume-
nia hrať a ovládať loptu, čo je v príprave mládeže veľmi podstatné. Učíme hráčov hrať futbal „cez futbal“, čiže v tréningovom procese využívame zložitejšie metodické formy najviac podobajúce sa podmienkam zápasu. Hráči musia byť schopní riešiť herné situácie počas celého zápasu aj v stave únavy a pod časovo-priestorovým tlakom. Preto je tendencia využívať v tréningovom procese podnety, ktoré sú svojim charakterom podobné hrám, tzv. všetko s loptou.

Fyziologické, sociálne, psychologické, technické a taktické faktory ovplyvňujú výkon futbalistov (Bangsbo, 1994). Pri plánovaní tréningového procesu berieme do úvahy všetky faktory a na futba-

listov pôsobíme komplexne (Jones, 2007), tréningové podnety sú podobné zápasovým podmienkam (Mallo, 2008). Aby bolo možné integrovať realitu hry s tréningom, tréneri sa snažia napodobniť fyzické, technické a taktické požiadavky, prispôbiť úlohu špecifickosti hry, zmenšujú jej formy a asimilujú s cieľom tréningu (MacLaren, 1988; Hoff, et al., 2002; Reilly, 2004; Mallo, 2008). Touto cestou sa taktické a technické faktory efektívne prenášajú do podmienok futbalového zápasu (Williams, 2003). Rôzne úpravy, ktorými zmenšujeme hru na malé časti, sú označené, ako malé formy prípravných hier alebo prípravné hry s malým počtom hráčov. Malé formy prípravných hier (MFPH) tréneri zvyčajne využívajú s cieľom rozvíjať technické zručnosti alebo kondičnú zdatnosť futbalistov, ktorá v etape základnej športovej prípravy nehrá významnú rolu (Rampinini, 2007; Hill-Haas, 2008; Hill-Haas et al., 2009).

V etape základnej športovej prípravy sa nezameriava na rozvoj bioenergetických systémov, ale hlavnou úlohou v našom experimente pri presadzovaní zložitejších foriem herného tréningu a prípravných hier bude komplexnejšie rozvíjať hernú spôsobilosť hráčov.

METODIKA

Výskum prebiehal paralelne na dvoch mládežníckych výberoch hráčov tímu FC Spartak Trnava U12, (n:19, vek: $12,46 \pm 0,23$, výška: $150,9 \pm 6,92$ cm, hmotnosť: $38,5 \pm 4,8$ kg, KPF: $63,85 \pm 7,79$) a ŠK Senec U12, (n:17, vek: $12,34 \pm 0,41$, výška: $146,3 \pm 7,71$ cm, hmotnosť: $37,5 \pm 9,4$ kg, KPF: $70,95 \pm 5,37$), ktorý sú účastníkmi 1. futbalovej ligy mladších žiakov na Slovensku.

Realizácia výskumu prebiehala v podmienkach dvoj skupinového jednofaktorového paralelného experimentu v prirodzených podmienkach tréningového procesu. Jeho pomocou sme overovali vplyv navrhnutého modelu prípravy mladých futbalistov v etape základnej športovej prípravy.

Priebeh experimentu predstavoval pôsobenie na experimentálnu skupinu (FC Spartak Trnava U12) experimentálnym podnetom (EP) a na kontrolnú skupinu (ŠK Senec U12) kontrolným podnetom (KP), ktorých vplyv sme sledovali na zmenách stavov analyzovaných ukazovateľov motorických testov a herného výkonu družstva v útočnej a obrannej fáze hry (St1, ...St8) v časových intervaloch Dt0, Dt1, Dt2.

Experimentálny činiteľ experimentálnej skupiny bude predstavovať:

1. Proporcionalita súčastí tréningového procesu s dominanciou herného tréningu.
2. Väčšie zastúpenie špecifických herných činností oproti nešpecifickým kondičným činnostiam.
3. Zameranie tréningového procesu na dominantné postavenie malých foriem prípravných hier v hernom tréningu

Tabuľka 1: Proporcionalita súčastí tréningového procesu v experimentálnom a kontrolnom súbore

Skúmané súbory	Kondičný tréning	Herný tréning	Herný nácvik
Experimentálna skupina (ES)	20 %	60 %	20 %
Kontrolná skupina (KS)	20 %	20 %	60 %

Stanovili sme si dva základné rozdiely medzi experimentálnou skupinou a kontrolnou skupinou v hernom tréningu a hernom nácviku. V experimentálnej skupine bude najväčší podiel v hernom tréningu (60%), zatiaľ čo v kontrolnej skupine tvorí herný tréning iba 20%. Najväčšie zastúpenie v kontrolnej skupine má herný nácvik (60%).

Tabuľka 2: Proporcionalita metodických foriem v experimentálnej a kontrolnej skupine v rámci herného tréningu

Experimentálne skupiny	Prípravné cvičenia	Herné cvičenia	Prípravná a vlastná hra
Experimentálna skupina (ES)	30 %	10 %	60 %
Kontrolná skupina (KS)	30 %	30 %	40 %

V Experimentálnej skupine sme sa z pohľadu metodických foriem v hernom tréningu rozhodli prevažnej miere využívať prípravne hry (60 %) a v kontrolnej skupine bola proporionalita pomerne rovnako zastúpená. V prípravných hrách predstavovali tieto rozdiely 20% a v herných cvičeniach 20% medzi jednotlivými skúšanými skupinami. V experimentálnej skupine budeme preferovať malé formy prípravných hier (60 %).

Hráčov sme podrobili trom meraniam (St1 – St8) s časovým odstupom (Dt0, Dt1, Dt2) na nižšie uvedeních motorických testoch, ktoré boli vykonané na futbalových ihriskách s umelým povrchom.

Motorické testy:

St1. – Beh na 10 metrov

Účel: Test meria rýchlosť reakcie, maximálnej schopnosti akcelerácie na krátkej bežeckej trati.

St2,3. – 30, 50 metrov

Účel: Zisťujeme rýchlosť akcelerácie a maximálnej bežeckej rýchlosti na danom úseku.

St4. – Beh 5x10metrov

Účel: Motorický test 5 × 10 metrov skúma úroveň rýchlostných schopností – akceleračnú rýchlosť. Ak chápeme agilitu ako zloženú pohybovú schopnosť (beh so zmenami smeru), tak pomocou tohto testu zisťujeme aj úroveň agility.

St5. – Výskok z drepu bez protípohybu

Účel: Zisťujeme úroveň výbušnej sily dolných končatín.

St6. – Skok do diaľky z miesta

Účel: Test meria úroveň výbušnej sily svalov dolných končatín

St7.- Légerov test / Yo-Yo test

Účel: Týmto testom zisťujeme úroveň vytrvalostných aeróbných schopností.

St8.- Lah-sed

Účel: Dynamická a vytrvalostná sila brušného a bedrovo-stehenného svalstva.

Herný výkon družstva podľa Peráčka (2012) bol analyzovaný v prvých a posledných troch majstrovských stretnutiach v kategórii U12 mladších žiakov. Herný výkon družstva v obrannej a útočnej fáze hry bude konečný ukazovateľ pôsobenia nastaveného tréningového programu pri porovnaní oboch tímov:

Útočná fáza hry:

– Výpočet koeficientov ÚF hry:

Koeficient aktivity = Σ Útočných fáz (ÚF) / Σ Streľby

$$K_a = \frac{\sum U_F}{\sum S}$$

Koeficient aktivity útočnej fázy vyjadruje pomer všetkých útočných fáz hry k počtu útočných fáz hry zakončených streľbou.

Koeficient úspešnosti = Σ Útočných fáz (ÚF) / Σ Strel do priestoru brány

$$K_u = \frac{\sum U_F}{\sum Spb}$$

Koeficient úspešnosti útočnej fázy vyjadruje pomer všetkých útočných fáz hry k počtu útočných fáz hry zakončených streľbou do priestoru brány.

Koeficient efektivity = Σ Strel do priestoru brány / Σ Gólov

$$K_e = \frac{\sum Spb}{\sum G}$$

Koeficient efektivity útočnej fázy udáva pomer počtu striel smerovaných do priestoru brány k počtu striel potrebných na dosiahnutie gólu.

Kvalitu jednotlivých ÚHS charakterizujú koeficienty. Čím je číslo daného koeficientu bližšie k číslu 1, tým je sledovaný parameter ÚHS kvalitnejší. Ak v parametroch, ktoré tvoria jednotlivé vzorce koeficientov, sa objaví číslica 0 (t.j. útočné fázy, počet striel, počet striel do priestoru brány, góly), tak to znamená, že daný ÚHS nebol vôbec realizovaný, úspešný, resp. efektívny.

Obranná fáza hry:

– Výpočet koeficientov OF hry:

Koeficient aktivity = Σ Obranných fáz (OF) / Σ Strel'by (S)

$$K_a = \frac{\sum OF}{\sum S}$$

Koeficient aktivity hráčov v obrannej fáze hry vyjadruje pomer všetkých obranných fáz hry k počtu obranných fáz hry, v ktorých umožníme súperovi zakončiť útočnú fázu strel'bou.

Koeficient úspešnosti = Σ Obranných fáz (ÚF) / Σ Striel do priestoru brány (Spb)

$$K_u = \frac{\sum OF}{\sum Spb}$$

Koeficient úspešnosti obrannej fázy hry vyjadruje číselnú hodnotu vyjadrenú pomerom všetkých obranných fáz hry k počtu obranných fáz hry, v ktorých hodnotené družstvo umožní súperovi zakončiť jeho útočnú fázu hry strel'bou do priestoru brány.

Koeficient efektivity = Σ Striel do priestoru brány (Spb) / Σ Gólov (G)

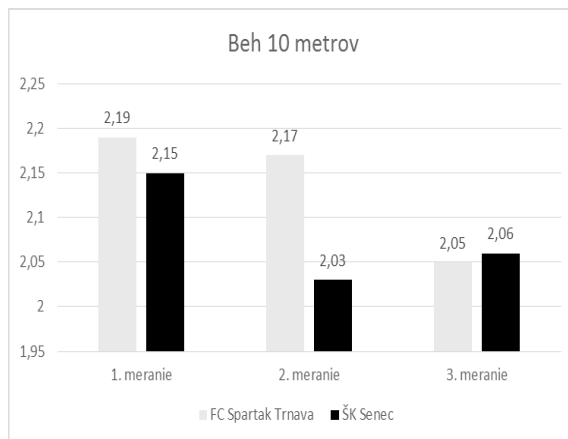
$$K_e = \frac{\sum Spb}{\sum G}$$

Koeficient efektivity obrannej fázy hry predstavuje číselnú hodnotu vyjadrenú počtom obranných fáz hry sledovaného družstva k počtu striel, ktoré potrebovalo útočiacie družstvo na dosiahnutie gólu. Čím je hodnota jednotlivých koeficientov vyššia tým viac je kvalitnejšia obranná fáza sledovaného súboru.

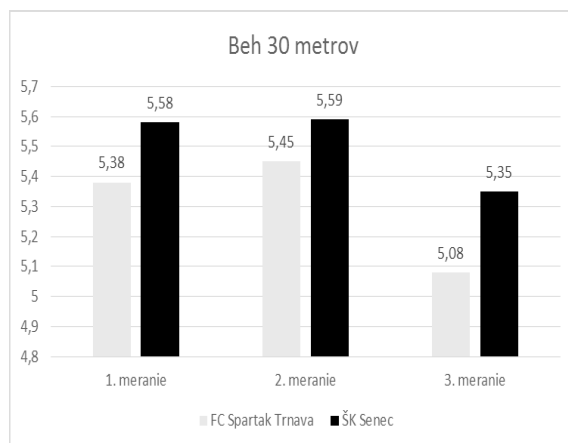
VÝSLEDKY

Počas sledovaného obdobia sme zaznamenávali všetky tréningové ukazovatele, kde pre nás hlavný obsah tréningového procesu predstavovali špeciálne tréningové ukazovatele (ŠTU). Celkový objem špeciálnych tréningových ukazovateľov v tíme FC Spartak Trnava je 6911 minút a v tíme ŠK Senec 4980 minút za obdobie experimentu. Na základe proporcionality sú špeciálne tréningové ukazovatele rozložené v kondičnom tréningu (KT), hernom tréningu (HT) a hernom nácviku (HN). V FC Spartak Trnava U12 bolo dominantné postavenie herného tréningu s 5 042 minútami, čo tvorilo 73 % celkového objemu zaťaženia, nasleduje 1 520 min (22 %) kondičného tréningu a 346 min (5 %) herného nácviku. V ŠK Senec sme sa zameriávali na herný nácvik s 2 689 minútami (54 %), hlavne veľké množstvo opakovaní herných činností jednotlivca, 1 245 minút (25 %) herného tréningu a najmenší objem 1 046 minút (21 %) kondičnému tréningu. Pri podrobnejšej proporcionality herného tréningu sme zaevidovali v tíme FC Spartak Trnava nasledovné objemové rozloženie metodických foriem, prípravné hry 3 532 minút (70 %), prípravné cvičenia 1 261 (25 %) a herné cvičenia 252

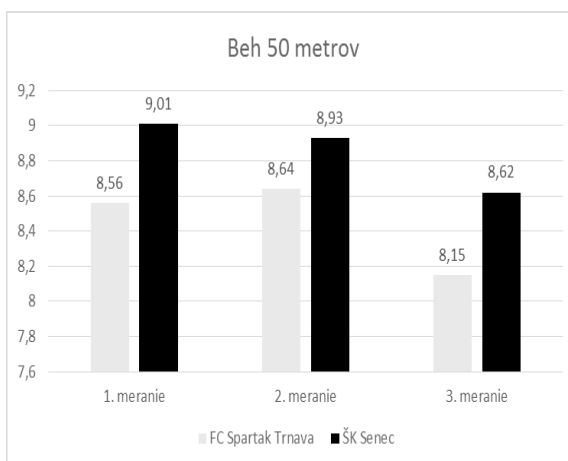
(5 %). ŠK Senec 573 minút (46 %) prípravných hier, 336 minút (27 %) herných cvičení a 336 minút (27 %) prípravných cvičení.

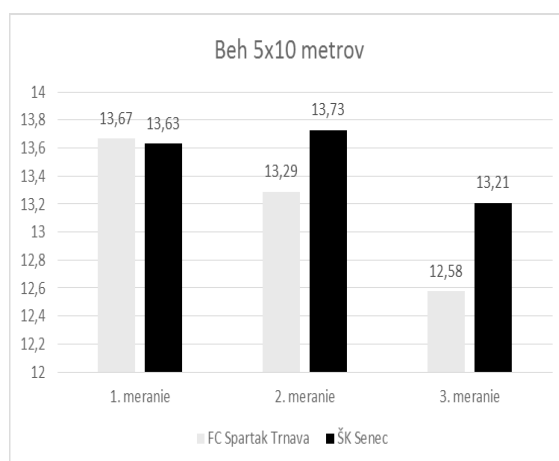
Obrázok 1: priemerný čas (s) v behu na 10 m

Obrázok 2: priemerný čas (s) v behu na 30 m

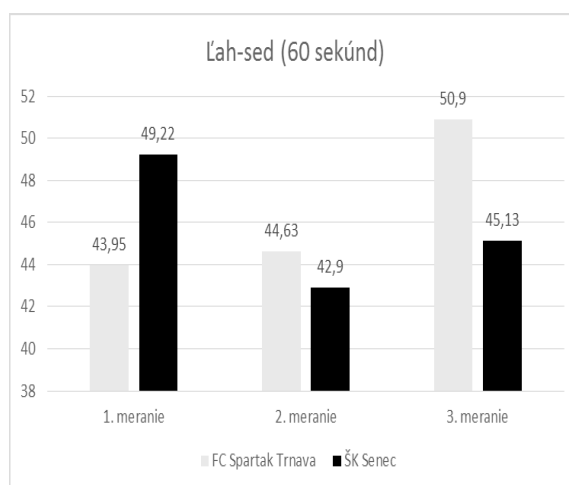

Obrázok 3: priemerný čas (s) v behu na 50 m

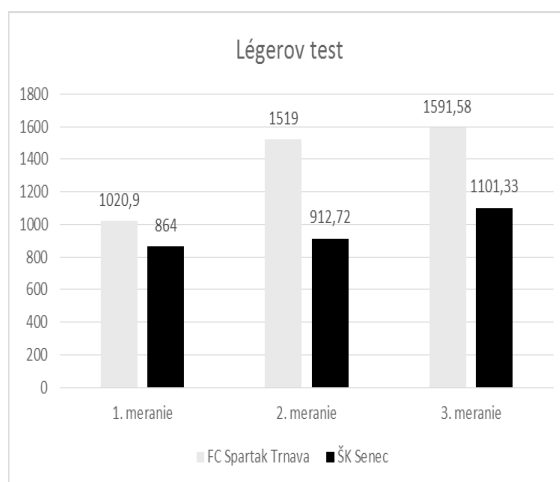

Obrázok 4: priemerný čas (s) v behu 5 x 10 m

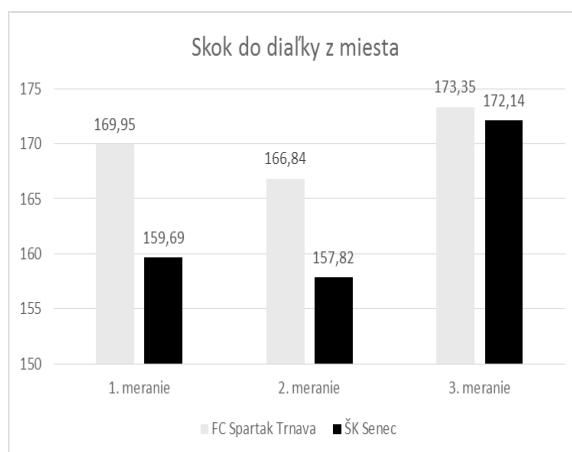
V rýchlostných testoch sme zistili signifikantne významné zlepšenia medzi prvým a tretím meraním takmer vo všetkých testoch v oboch skupinách ($p \leq 0,01$). Jedine v teste beh 5×10 metrov sa nenašla štatistická významnosť pri porovnaní prvého a tretieho merania hráčov ŠK Senec.

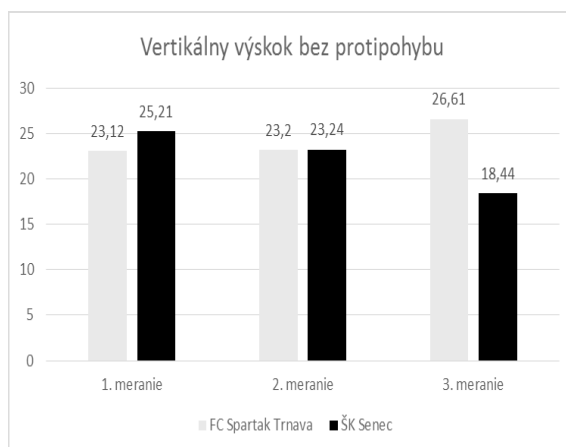
Obrázok 5: priemerný počet opakovaní v teste Ľah-sed za 60 sekúnd

Obrázok 6: priemerný počet odbehnutých (m) v Légerovom teste

Obrázok 7: priemerná vzdialenosť (cm) v teste skok do diaľky z miesta

Obrázok 8: priemerný výskok (cm) v teste vertikálny výskok bez protipohybu

V teste vertikálny výskok bez protipohybu ($p \leq 0,01$) sme našli signifikantné rozdiely, kde u hráčov ŠK Senec je badateľný regres výkonnosti v motorickom teste medzi prvým a tretím meraním. Štatistické významne zlepšenie ($p \leq 0,01$) sme následne zistili v testoch vertikálny výskok bez protipohybu, ľah-sed a asi najväčší rast výkonnosti sme zaznamenali v Légerovom teste pri tíme FC Spartak Trnava medzi prvým a tretím meraním, čo pripisujeme hlavne aplikovaniu malých foriem prípravných hier, ktoré tvorili dominantné postavenie v tréningovom procese. Signifikantné rozdiely boli zistené aj v ŠK Senec, kde v teste skok do diaľky z miesta a Légerovom teste bola zistená štatistická významnosť na 1% hladine.

Tabuľka 3: Kvalita obrannej fázy hry experimentálnych skupín

Skupina	Kvalita obrannej fázy hry							
	Počet OF		Ka		Kú		Ke	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
FC Spartak Trnava	208	190	2,77	4,87	4,95	10,0	2,33	2,52
ŠK Senec	193	218	2,57	2,36	4,02	2,31	2,00	2,47

Kvalita obrannej fázy (OF) hry je tým lepšia, čím vyššie sú výsledné koeficienty aktivity (Ka), úspešnosti (Kú) a efektivity (Ke). Jednotlivé koeficienty sme získali pri konečnej kalkulácii výsledných hodnôt počtu obranných fáz, strelby, strelby do priestoru brány a strelby, ktorá skončila gólom. Na základe podrobnej analýzy sme zistili tendencie poklesu obranných fáz FC Spartak Trnava a zároveň sa zvýšili koeficienty aktivity a úspešnosti. Rozdiel v koeficiente aktivity medzi analýzami je približne o 2 obranné fázy, kde družstvá súperov potrebovali o 2 útočné fázy. Počet sa zvýšil z približne 3 (Ka 2,77) na 5 (Ka 4,87) útočných fáz, ktoré súper potreboval na zakončenie útoku strelbou. Tak isto sme zistili nárast koeficientu úspešnosti, kde stúpol z približne 5 (Kú 4,95) na 10 (Kú), čo znamená, že súper potreboval o 5 útočných fáz viac na zakončenie útoku strelbou do priestoru brány. Pri družstve ŠK Senec sme spozorovali negatívny ukazovateľ pri koeficiente úspešnosti, kde súper potreboval o 2 útočné fázy menej na zakončenie útoku strelbou do priestoru brány, ako to bolo na začiatku experimentu.

Tabuľka 4: Kvalita útočnej fázy hry experimentálnych skupín

Skupina	Kvalita útočnej fázy hry							
	Počet ÚF		Ka		Kú		Ke	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
FC Spartak Trnava	242	280	3,70	1,80	5,56	2,45	2,36	3,67
ŠK Senec	178	199	2,74	2,36	4,56	4,73	1,85	2,47

Pri kvalite útočnej fázy (ÚF) hry je dôležitý koeficient, čo najviac približujúci sa číslu 1. Koeficienty sme získali kalkuláciou výsledných hodnôt počtu fáz, strelby, strelby do priestoru brány a strelba, ktorá skončila gólom. V oboch tímoch je zistený nárast počtu útočných fáz. Tak ako v obrannej fáze hry je zreteľný rozdiel v koeficiente aktivity a úspešnosti skupiny FC Spartak Trnava. Rozdiel prvého spomínaného koeficientu je z približne 4 (Ka 3,70) na 2 (Ka 1,80), kde sa družstvo dokázalo z každej druhej útočnej fázy dostať do zakončenia. V druhom koeficiente je badateľné zlepšenie z počtu približne 6 (Kú 5,56) na približne 2 (Kú 2,45), kde družstvo potrebovalo o približne 4 útočné fázy menej na zakončenie útoku strelbou do priestoru brány. V druhej skupine sme nespozorovali výrazný rozdiel medzi koeficientami kvality na začiatku a konci experimentu.

DISKUSIA

Je pravdepodobné, že dôvodom zlepšenia v sledovaných ukazovateľoch herného výkonu je vplyv prípravných hier. Tieto metodické formy sme preferovali v experimentálnej skupine. Prípravné hry svojou organizáciou rozvíjajú súčasne nielen kondičné, technické, taktické, teoretické determinanty herného výkonu, ale aj kognitívne schopnosti. Neustála zmena herných situácií, ich alternatívnosť, variabilnosť a časová tieseň nútia hráčov udržiavať psychické procesy a kognitívne schopnosti na vysokej úrovni.

Významné postavenie herne orientovaného tréningu u mládeže zdôrazňuje Bruggemann, Albrecht (1982), ktorí chápu konanie hráča v jeho situačne podmienených spôsoboch prejavu, ako ucelený prvok učenia, v ktorom sa vyskytujú jednotlivé technické, taktické, psychické a fyzické faktory na rozličnom stupni ich rozvoja, ale vždy spoločne. V nej sa realizuje tréningový cieľ, podľa ktorého úspešný priebeh hry nemá primárny význam to, ako treba určitú činnosť vykonať, ale to, aby bola činnosť vykonaná adekvátne podľa podmienok hernej situácie a zaručovala úspech a aby bola pre súpera nepredvídateľná. Taktiež Hedergerott (1973) uprednostňuje ako hlavný cieľ v tréningu všetkých vekových kategóriách zlepšenie správania v súťažnom boji.

McMorris a kol. (1999) zistili, že intenzifikáciou ponímanou ako zvýšenie hernej situačnosti, t. j. malé formy prípravných hier v tréningovom procese, sa signifikatne zrýchľuje rozhodovanie sa, preto vylučovaním adrenalínu a noradrenalínu sa zvyšuje úroveň podráždenia CNS. Práve tieto zistenia sú argumentom, že práve prípravné hry, ako tréningové prostriedky so zvýšenou hernou situačnosťou boli determinantom znižovania času rozhodovania sa hráčov v herných situáciách. Veľký význam pri vykonávaní a regulácii pohybov v herných situáciách (Štulrajter, Peráček, 2004) zohráva extra-pyramídový motorický systém (EPMS) a pyramídový systém mozgovej kôry (PS).

Pri motorickom učení každý pohybový prejav prebieha najprv cez neustálu vedomú kontrolu. Ustavičným opakovaním konkrétneho pohybu vzniká prepojenie aktivovaných neurónov do reťazca, ktorý zosobňuje daný pohyb. Vzniká určitá šablóna pohybu na neurónovej úrovni – motorický inervačný vzor, pri ktorom spolupracuje kôrové centrum pyramídového systému s EPMS. Po zvládnutí konkrétneho pohybu sa do EPMS (do podkôrových oblastí) uložia tieto motorické inervačné vzory. Znamená to, že hráč vykonáva pohyb bez toho, aby nad ním musel premýšľať. Neustálym stimulovaním sa tieto inervačné vzory upevňujú a už nevyžadujú zapojenie mozgovej kôry. Vo futbale tieto motorické inervačné vzory predstavujú napr. vedenie lopty, technika kopu pri štandardných situáciách, obchádzanie súpera, prihrávanie na rozdielnu vzdialenosť a pod. Ak sú v priebehu tohto učenia prítomné aj emócie, čiže limbický systém, tak to vytvára priaznivé prostredie pre lepšie upevnenie si konkrétneho pohybu. Ak celý problém chápeme komplexnejšie, tak nie len na upevnenie konkrétneho pohybu, ale aj na upevnenie konkrétnej hernej situácie, resp. riešenia hernej situácie. V tréningovom procese by sme preto mali v čo najväčšom množstve vyberať také tréningové prostriedky, ktoré by najčastejšie stimulovali herné situácie, ktoré sa vyskytujú v zápase, aby sme dosiahli u hráčov toho efektu, že budú senzitívnejšie reagovať na zmenené podmienky v hre, či už zmenou postavenia lopty, súpera alebo vlastných spoluhráčov.

Podstatu jednotlivých zmien experimentálneho súboru môžeme tiež vidieť v jednom z ukazovateľov a to v počte opakovaní. V tomto prípade platí, že ak sa zvýši objem tréningových hodín zložitejších metodických foriem, teda v našom prípade prípravných hier, zvýši sa aj počet opakovaní (herná situačnosť).

ZÁVERY

Vzhľadom k dosiahnutým výsledkom môžeme povedať, že nami vytvorený program experimentálnej skupiny pozitívne vplýva na nárast výkonnosti v motorických testoch, ale hlavne na herný výkon družstva. Zložitejšie prístupy v tréningovom procese, teda dominantné postavenie malých foriem prípravných hier. Jedná sa o prípravné hry s malým počtom hráčov, ktoré dosahujú maximálny počet 5 na 5 a nižšie (1 : 1, 2 : 2, 3 : 3, 4 : 4), kde využívame rôzne variácie početnosti hráčov, či už

v prečíslení, alebo v podčíslení (2 : 1, 3 : 2, 4 : 2, 5 : 3, atď.). Domnievame sa, že negatívny výsledok koeficientu efektivity je zapríčinený hlavne nedostatkom malých foriem prípravných hier zameraných na častú strelbu, respektíve zakončenie na bránku zodpovedajúcich rozmerov danej kategórie. Preto odporúčame využívať v tréningovom procese malé formy prípravných hier s brankárom a na bránku, ktorá zodpovedá rozmerom brán vypovedajúcich z pravidiel danej kategórie. Na hráčov odporúčame pôsobiť multifaktoriálne, teda všetkými faktormi, ktoré determinujú herný výkon. Využitím teórie adekvátneho krytia, zápasových podmienok v tréningovom procese, neustále opakovanie a herná situácia zabezpečí trvalé automatizmy rýchleho riešenia herných situácií typických pre obrannú a útočnú fázu hry.

Literatúra

- Bangsbo, J. (1994). The physiology of soccer with special reference to intense intermittent exercise. *Acta Physiologica Scandinavica*. [online] Február, 1994 [Citované 27.03.2014]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/15138858_The_physiology_of_soccer--with_special_reference_to_intense_intermittent_exercise.
- Bisanz, G. (1983). Fussbaltraining im Kindes – und Jugendalter. In *Fussbaltraining*, č. 3. 33–36.
- Bisanz, G. (1986). Das Training das 10- bis 14 jährigen Jungen und Mädchen. In *Fussbaltraining*, 5. 14–21.
- Bisanz, G. (1989). Das Training das 14- bis 16 jährigen Jungen und Mädchen. In *Fussbaltraining*, 5. 25–32.
- Brüggemann, D. (1982). *Kinder- und Jugendtraining. Fussball Handbuch Band 2*. Schondorf: Hoffmann Verlag.
- Buzek, M., & Procházka, K. (1999). *Česká fotbalová škola*. Praha: Olympia.
- Carling, CH. (2001). Sports science support at the French Football Federation. In: *Insight. The F.A. Coaches Association Journal*. 4(4) London: The Football Association.
- Fini, F. (1989). Beeinträchtigt der Hochleistungsfussball die Entwicklung der jungen Fussballspieler? In: *3. Kurs der UEFA für Junioren – National Trainer*. Clairfontaine-en-Yvelines, 39–41.
- Hedergott, K. H. (1973). *Neue Fussball Lehre*. Frankfurt am Main: Wilhelm – Limpert Verlag.
- Hill-Haas, S., Coutts, A., Rowsell, G., & Dawson, B. (2008). Variability of acute physiological responses and performance profiles of youth soccer players in small-sided games. *Journal of Science and Medicine in Sport*. [online] Júl 2007, 11(5) [Citované 27.03.2014] Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1440244007001508#>.
- Hill-Haas, S. V., Dawson, B. T., Coutts, A. J., & Rowsell, G. J. (2009). Physiological responses and time-motion characteristics of various small-sided soccer games in youth players. *Journal of Sports Sciences*. [online] August 2010, 27(1) [Citované 27.03.2014] Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19834345>.
- Hoff, J., Wisloff, U., Engen, L. C., Kemi, O. J., & Helgerud, J. (2002). Soccer specific aerobic endurance training. *British Journal of Sports Medicine*. [online] Jún 2002, 36(3) [Citované 27.03.2014] dostupné <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12055120>.
- Jones, S., & Drust, B. (2007). Physiological and technical demands of 4 v 4 and 8 v 8 games in elite youth soccer players. *Kinesiology*, [online] Január, 2007. 39(2) [Citované 27.03.2014]. Dostupné z http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&e-source=s&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhrca.srce.hr%2Ffile%2F34544&ei=WM8zU9D-8G8HxhQfo-IH4Dw&usq=AfQjCNEdPuxYEpc2foiuqELF4591vb_rg&bvm=bv.63808443,d.bGE.
- Israel, S., & Eissmann, H. J. (2007). Children and young people in football. In: *Medicine matters*, č. 15. Nyon: UEFA's Football development divisions, s. 8–11.
- Kačáni, L. (2000). *Futbal. Teória a prax hernej prípravy*. Bratislava: SPN.
- Kačáni, L. (1980). *Model technicko-taktickej prípravy futbalistov*. Metodický list č. 46. Bratislava: Šport.
- Kačáni, L., & Horský, L. (1988). *Tréning vo futbale*. Bratislava: Šport.
- Lochmann, M. (2001). Leistungsrelevante Merkmale im Fussball und ihre Bedeutung für die Trainingssteuerung. In *Leistungsdiagnostik und Coaching im Fussball*. Betreibe und Analysen zum Fussballsport XIII. Hamburg: Czwalina.
- Maclaren, D., Davis, K., Isokova, M., Mellor, S., & Reilly, T. (1988). Physiological strain in-a-side soccer. In T. Reilly, A. Lees, K. Davis, W.J. Murphy (Eds.), *Science and Football*.
- Mallo, J., & Navarro, E. (2008). Physical load imposed on soccer players during small-sided training games. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*. [online] October 2008, Volume 48(2) [Citované 27.03.2014]. Dostupné z <http://europepmc.org/abstract/MED/18427410>.
- McMorris, T. (1999). Exercise, plasma, catecholamine concentrations and decision-making performance of soccer players on a sport-specific test. In *Journal sport science*. New York: Routledge. 17(8). 667–676.
- Peráček, P. (2014). *Talent vo futbale I*. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu UK.
- Peráček, P. (2012). Kvalita útočnej fázy hry. In *Telesná výchova a šport*, 4. 2–7.
- Peráček, P. (2004). *Príprava reprezentačných družstiev mládeže vo futbale*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský futbalový zväz.
- Peráček, P. (2003). *Športové hry*. Bratislava: Peter Mačúra PEEM.

- Peráček, P. (2001). *Futbal. Riadenie – plánovanie – tréning*. 3. vyd. Bratislava: Peter Mačura – PEEM.
- Peráček, P. (1993). *Teória a didaktika zvoleného športu futbal*. Vysokoškolské skriptá. Bratislava: FTVŠ UK.
- Peráček, P. (1992). *Efektívnosť športovej prípravy mladých futbalistov*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava: FTVŠ UK.
- Perič, T. (2004). *Sportovní příprava dětí*. Praha: Grada Publishing.
- Rampini, E., Impellizzeri, F. M., Castagna, C. G., Chamari, K., Sassi, A., & Marcora, S. M. (2007). Factors influencing physiological responses to small-sided soccer games. *Journal of Sports Sciences*. [online] Apríl 2007, 25(6) [Citované 27.03.2014] Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17454533>.
- Reilly, T., & White, C. (2004). Small-sided games as an alternative to interval-training for soccer players. In T. Reilly, J. Cabri, & D. Araújo, *Science and Football V*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Štulajter, V., & Peráček, P. (2004). Fyziologické aspekty motorického učenia a regulácie pohybov a vybrané aspekty humánnej etológie športu vo futbale. In *Zborník vedeckých prác Katedry hier FTVŠ UK*, 2.
- Vengloš, J. (1988). Poznatky z mládežníckeho futbalu vo svete. In *Skvalitnenie športovej prípravy mladých futbalistov*. Metodické listy č. 6. Bratislava: VFZ SÚV ČSZTV.
- Ward, P. (2002). What Are the Ingredients For Success? Practice, Play, Match Play, Specialisation and Sporting Diversity. In: *Insight. The F.A. Coaches Association Journal*. 3(5). 28–30.
- Weineck, J. (2000). *Optimales Training. Leistungsphysiologische Trainingslehre unter besonderer Berücksichtigung des Kindern und Jugendtrainings*. Balingen: Spitta – Verl.
- Williams, A. M. (2003). Training perceptual skill in field hockey: is there transfer from laboratory to the field?. In *Research quarterly for exercise and sport* Liverpool. AAHPERD, 74(1). 98–103.
- Žamba, M., & Holienka, M. (2012). Praktické ukážky tréningových jednotiek futbalistov zameraných na rozvoj vybraných koordinačných schopností špecifickými prostriedkami. In *Telesná výchova a šport*. 3. 30–33.

Analýza úrovně antropometrických a silových charakteristik tenistů a tenistek ve věku 11–12 let

Analysis of the level of anthropometric and strength characteristics of male and female players aged 11–12

Jiří Pačes¹, Jiří Zháněl¹, Tomáš Vodička¹, Pavel Mudra¹, Martin Vilím¹, Ondřej Hubáček²

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita, Brno¹

Fakulta tělesné kultury, Palackého univerzita, Olomouc²

Abstrakt:

Problematickou významu silových schopností ve sportu a v tenisu se zabývá mnoho autorů, v tenisu se síla projevuje především v razanci úderů, rychlosti podání a lokomoci pohybu. Cílem příspěvku je analýza úrovně základních antropometrických a silových charakteristik tenistů a tenistek, posouzení intersexuálních rozdílů a zjištění míry závislosti mezi antropometrickými a silovými charakteristikami. Výzkumný soubor je tvořen českými tenisty ($n = 221$) a tenistkami ($n = 193$) ve věku 11,0-12,9 let. Výzkumná data byla získána v letech 200-2010 pomocí testové baterie TENDIAG 1. Analýza výzkumných dat prokázala, že pocházejí z normálního rozložení. Úroveň základních antropometrických a silových proměnných je vyjádřena pomocí základních statistických charakteristik pro jednotlivé proměnné: soubor tenistů ($n = 221$, tělesná výška: $V = 155,10 \pm 7,62$, hmotnost: $H = 43,50 \pm 6,68$, maximální síla herní ruky: $MS = 25,14 \pm 4,59$, relativní síla herní ruky: $RS = 0,58 \pm 0,09$), soubor tenistek ($n = 193$, tělesná výška: $V = 154,60 \pm 6,94$, hmotnost: $H = 43,49 \pm 7,17$, maximální síla herní ruky: $MS = 23,08 \pm 4,61$, relativní síla herní ruky: $RS = 0,53 \pm 0,09$). Věcná významnost intersexuálních rozdílů byla posouzena pomocí Cohena d , věcně významné rozdíly byly prokázány pouze v případě RS ($d = 0,56$, střední efekt) a MS ($d = 0,45$, nízký efekt). Věcně významná závislost byla u souboru tenistů prokázána mezi V a H ($r = 0,71$, $r^2 = 0,50$; střední efekt), dále mezi V a MS ($r = 0,59$, $r^2 = 0,35$; střední efekt) a mezi H a MS ($r = 0,59$, $r^2 = 0,35$, střední efekt). U souboru tenistek byla prokázána věcně významná závislost mezi V a H ($r = 0,75$, $r^2 = 0,56$; střední efekt), dále mezi H a MS ($r = 0,64$, $r^2 = 0,41$, střední efekt) a rovněž mezi maximální a relativní silou ($r = 0,58$, $r^2 = 0,34$; střední efekt).

Abstract:

The issues of the significance of strength capabilities in sport and tennis are dealt with by many authors, in tennis, the strength of the playing arm primarily manifests in the speed of strokes, serve and locomotion movement. The goal of this paper is analysis of basic anthropometric and strength levels of male and female players; comparisons and evaluation of inter-gender differences of anthropometric and strength characteristic. The research sample consists of Czech junior male tennis players ($n = 221$) and female players ($n = 193$) in the ages between 11.0 and 12.9 years. The data for this research were gathered during 2000-2010 period by regular testing using a test battery TENDIAG 1. Analysis of acquired data shows normal distribution characteristics. Values of measured anthropometric and strength levels statistic characteristic variables in the set of male tennis players ($n = 221$, body height: $H = 155.10 \pm 7.62$, body weight: $W = 43.50 \pm 6.68$, strength of playing hand: $SH = 25.14 \pm 4.59$, relative strength of playing hand: $RS = 0.58 \pm 0.09$) and female tennis players ($n = 193$, body height: $H = 154.60 \pm 6.94$, body weight: $W = 43.49 \pm 7.71$, maximum strength of playing hand: $SH = 23.08 \pm 4.61$, relative strength of playing hand $RS = 0.53 \pm 0.09$).

Inter-gender differences between male and female tennis players were assessed using Cohen's d values, substantively significant differences in mean values between male and female players files were detected only in the relative strength of gaming hand ($d = 0.56$, mean effect) and maximum strength level of game hand ($d = 0.45$, low effect). Size of effect was significant in the sample tennis

players demonstrated between H and W ($r = 0.71$, $r^2 = 0.50$; mean effect), among H and MS ($r = 0.59$, $r^2 = 0.35$; mean effect) and between MS and W ($r = 0.59$, $r^2 = 0.35$, mean effect). In a group of female tennis players has been demonstrated size of effect relation between H and W ($r = 0.75$, $r^2 = 0.56$; mean effect), among W and MS ($r = 0.64$, $r^2 = 0.41$, mean effect) and also between the maximum and the relative strength ($r = 0.58$, $r^2 = 0.34$; mean effect).

Klíčová slova:

intersexuální diference, ruční dynamometr, síla, tenis, test

Keywords:

inter-gender difference, hand dynamometer, strength, tennis, test

Článek vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Analýza vybraných faktorů ovlivňujících herní výkon v tenisu“ číslo 2015/51/MUNI/A/1286/2014 podpořeného z prostředků účelové podpory pro specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2015.

Úvod

Současný závodní tenis klade vysoké požadavky na kondiční připravenost, mezi nejdůležitější motorické schopnosti ovlivňující významně sportovní výkon v tenisu patří síla, rychlost a koordinace. Silová schopnost se projevuje zejména v razanci jednotlivých tenisových úderů. Potřebná úroveň obecné síly vytváří podmínky nezbytné pro harmonický tělesný rozvoj a je základem pro sílu speciální. Ta je důležitá pro tenisové údery, k rychlému pohybu hráče po dvorci i ke skokům různými směry při zákrocích na síti (Schönborn, 2012; Hohmann et al., 2010).

V tenise je důležitá především rychlá a výbušná (explozivní) síla, která je určována nejen velikostí síly, ale i časovým úsekem, za kterou sportovec dosáhne určité procento své maximální síly. Rychlá síla se v tenise projevuje při pohybu po dvorci a při většině tenisových úderů. Explozivní síla se projevuje zejména při razantních úderech se snahou o dosažení přímého bodu a při lokomoci na kurtu (Dovalil et al., 2012).

Charakter tenisu je v posledním desetiletí výrazně dynamičtější, silovější a rychlejší. Je to ovlivněno jak novými technologiemi použitými při výrobě tenisových raket a strun, ale také důrazem na kondiční přípravu hráčů. Podle autorů Roetert a Kovacs (2011) je dnešním tenise používáno mnohem více vítězných úderů z otevřeného postavení, které klade na hráče větší silové nároky spojené s vysokým zatížením kloubního a svalového systému. Svaly mají v tenise za úkol kromě vyvinutí síly i jejich následné excentrické zpomalení při dotahování jednotlivých úderů. Moderní rakety dovolují mnohem větší ulnární a radiální odchylky a z tohoto důvodu častěji dochází k poranění zápěstí. Proto je zcela nezbytné rovnoměrné posilování extenzorů a flexorů. Podle autorů Reid et al. (2003) generují silové schopnosti rychlost a sílu jednotlivých tenisových úderů; dosažení vysoké úrovně jejich rychlosti, razance a variability není možné bez dobře rozvinuté úrovně silových schopností. S ohledem na skutečnost, že se tenis hraje na třech různých površích (tvrdý povrch na betonových podkladech, antuka, tráva) umožňuje vysoká úroveň silových schopností optimální přizpůsobení rozličným požadavkům. Tvrdý povrch vyžaduje vysokou úroveň elastické a reaktivní síly, schopnost rychlé akcelerace a de-akcelerace těla. Hra na antukovém povrchu (podobně jako na trávnatém) je charakterizována vysokými požadavky na stabilitu, isometrickou a excentrickou svalovou kontrakci a vyžaduje větší dynamiku (Reid & Schneiker, 2008). Optimální rozvoj silových schopností hraje zásadní roli při vývoji závodního hráče ze dvou hledisek – jednak snižuje možnost poranění a tím prodlužuje herní kariéru, dále ovlivňuje zlepšení výkonnosti a tím zvyšuje karierní produktivitu (Reid et al., 2003). Dobrá úroveň síly nejenže má vliv na celkovou výkonnost, ale umožňuje i větší kontrolu tenisové rakety a tedy přesnější odehraní míče, což je rychlým a útočným způsobu hry velmi důležité. Reid et al. (2003) uvádějí, že úroveň silových schopností by měla být v harmonii s technickými, taktickými a psychologickými dispozicemi hráče.

Výzkumem síly v různých sportech a u různých skupin populace se zabývala řada autorů (Carrasco et al., 2010; Guliás-González et al., 2014; Hanten, 1999; Innes et al., 1999; Reid, et al., 2003; Reid, & Schneiker, 2008), často používanou výzkumnou metodou zjišťování úrovně maximální síly rukou je testování pomocí ručních dynamometrů. Jak uvádí Innes (1999), používané ruční dynamometry mohou být hydraulické (např. Jamar, USA), pneumatické (např. Baseline Tekdyne, USA) nebo mechanické (např. Takei, Japan). Maximální síla je důležitým předpokladem nejen úspěšnosti ve sportu, ale je také indikátorem tělesné zdatnosti obyvatelstva a je často využívána při posouzení účinnosti rehabilitačních procedur v lékařství (Massey-Westrop, et al., 2004).

Metodika

Výzkumným záměrem bylo zjištění úrovně maximální síly rukou juniorských tenistů a tenistek při pravidelném testování výkonnostních předpokladů v rámci dlouhodobého projektu Českého tenisového svazu. Testování maximální síly rukou je jedním z testů testové baterie TENDIAG 1 (Zháněl et al., 2000). Při výzkumu realizovaném v letech 2000–2010 byla zjišťována úroveň maximální síly herní ruky českých juniorských tenistů ($n = 221$) a tenistek ($n = 193$) ve věku 11,0–12,9 let pomocí mechanického ručního dynamometru (Grip D, Takei, Japan, výsledky jsou uváděny kilopondech). Relativní síla byla vypočítána jako poměr maximální síly na kilogram tělesné hmotnosti. Probandi prováděli 2 pokusy ve stoji (paže natažená podél těla, bez jeho doteku), za výsledek byl považován lepší z nich. Dále byla zjišťována úroveň dvou základních antropometrických znaků (tělesná výška a hmotnost).

Výzkumné otázky:

1. Jaká je úroveň síly a základních antropometrických znaků tenistů a tenistek ve věku 11–12 let?
2. Existují významné intersexuální rozdíly v úrovni síly a základních antropometrických znaků?
3. Lze prokázat významnou závislost mezi úrovní síly a základních antropometrických znaků?

Cíle výzkumu:

1. Pomocí statistické analýzy výzkumných dat zjistit úroveň maximální síly tenistů a tenistek a porovnat je s publikovanými údaji.
2. Zjistit intersexuální rozdíly mezi souborem tenistů a tenistek stejného věku.
3. Posoudit významnost vztahu mezi silou a základními antropometrickými znaky.

Výsledky

Normalita rozložení výzkumných dat byla ověřena pomocí Kolmogorov-Smirnova testu, bylo prokázáno, že naměřená data u hráčů i hráček pocházejí z normálního rozložení. **Základní statistické charakteristiky souborů tenistů** ($n = 221$) a **tenistek** ($n = 193$) jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1. Základní statistické charakteristiky sledovaných proměnných

Soubor	Tenisté ($n = 221$)				Tenistky ($n = 193$)			
	M	SD	min	max	M	SD	min	max
Proměnné/SCH								
Věk	12,03	0,54	11,00	12,90	11,98	0,54	11,00	12,90
Výška (cm)	155,10	7,62	140,00	178,00	154,60	6,94	135,00	172,00
Hmotnost (kg)	43,50	6,68	30,00	72,60	43,49	7,17	28,20	66,80
MS (kp)	25,14	4,59	12,80	40,70	23,08	4,61	12,40	43,30
RS	0,58	0,09	0,33	0,80	0,53	0,09	0,34	0,98

Vysvětlivky:

M ... aritmetický průměr

SD ... směrodatná odchylka

MS ... maximální síla herní ruky

RS ... relativní síla herní ruky

SCH ... statistické charakteristiky

Výsledky výpočtů základních statistických charakteristik sledovaných proměnných charakterizují výzkumné soubory juniorských tenistů a tenistek ve věku 11–12 let z hlediska úrovně základních antropometrických znaků (tenisté: tělesná výška, $V = 155,10 \pm 7,62$ cm, hmotnost, $H = 43,50 \pm 6,68$ kg; tenistky: tělesná výška, $V = 154,60 \pm 6,94$ cm, hmotnost, $H = 43,49 \pm 7,17$ kg) a silových parametrů (tenisté: maximální síla herní ruky, $MS = 25,14 \pm 4,59$ kp, relativní síla herní ruky, $RS = 0,58 \pm 0,09$, tenistky: maximální síla herní ruky, $MS = 23,08 \pm 4,61$ kp, relativní síla herní ruky, $RS = 0,53 \pm 0,09$).

Z výsledků uvedených v tabulce 1 je zřejmé, že rozdíly středních hodnot souborů tenistů a tenistek ve věku 11–12 let jsou poměrně malé, obdobně je tomu i z hlediska variability výsledků. Posouzení věcné významnosti rozdílů středních hodnot pomocí Cohen's d je uvedeno v tabulce 2.

Tabulka 2. Posouzení věcné významnosti intersexuálních rozdílů

Soubor/SCH	Tenisté		Tenistky		Cohen's d , hodnocení efektu
	M	SD	M	SD	
Výška (cm)	155,10	7,62	154,60	6,94	0,07 (žádný)
Hmotnost (kg)	43,50	6,68	43,49	7,17	0,00 (žádný)
MS (kp)	25,14	4,60	23,08	4,61	0,45 (malý)
RS	0,58	0,09	0,53	0,09	0,56 (střední)

Vysvětlivky: viz tabulka 1

Posouzení věcné významnosti rozdílů středních hodnot souboru tenistek a tenistů pro jednotlivé proměnné pomocí hodnot Cohenova d neprokázalo žádný rozdíl v intersexuálních diferencích v případě tělesné výšky ($d = 0,07$) a hmotnosti ($d = 0,00$), malý rozdíl v úrovni maximální síly herní ruky tenistů a tenistek ($d = 0,45$) a střední rozdíl v relativní síle herní ruky ($d = 0,56$).

Míra závislosti mezi sledovanými proměnnými (výška, hmotnost, maximální a relativní síla herní ruky) byla (vzhledem k prokázané normalitě výzkumných dat) zjišťována pomocí Pearsonova korelačního koeficientu, jehož hodnoty jsou uvedeny v tabulce 3. Věcná významnost závislosti byla posouzena pomocí hodnoty koeficientu determinace r^2 (Blahuš, 2000).

Tabulka 3. Hodnoty korelačního koeficientu (posouzení věcné významnosti)

Hoši	H	MS	RS	Dívky	H	MS	RS
V	0,71**	0,59**	0,00	V	0,75**	0,55**	-0,12
H		0,59**	-0,41*	H		0,64**	-0,25
MS			0,36*	SM			0,58**

Vysvětlivky:

V ... tělesná výška

H ... tělesná hmotnost

MS ... maximální síla herní ruky

RS ... relativní síla herní ruky

r^2 ... koeficient determinace

**** ... vysoký efekt*

*** ... střední efekt*

** ... nízký efekt*

Posouzení věcné významnosti závislosti mezi sledovanými proměnnými prokázalo závislost u souboru tenistů mezi tělesnou výškou a hmotností ($r = 0,71$, $r^2 = 0,50$; střední efekt), dále mezi výškou a maximální silou herní ruky ($r = 0,59$, $r^2 = 0,35$; střední efekt) a mezi hmotností a maximální silou ($r = 0,59$, $r^2 = 0,35$, střední efekt). Nízká úroveň závislosti byla zjištěna mezi maximální a relativní silou ($r = 0,36$, $r^2 = 0,13$; nízký efekt) a také – ale negativní – mezi hmotností a relativní silou ($r = -0,41$, $r^2 = 0,17$, nízký efekt). Závislost mezi výškou a relativní silou nebyla prokázána ($r = 0,0$).

U souboru tenisek byla prokázána věcně významná závislost mezi tělesnou výškou a hmotností ($r = 0,75$, $r^2 = 0,56$; střední efekt), dále mezi hmotností a maximální silou herní ruky ($r = 0,64$, $r^2 = 0,41$, střední efekt) a rovněž mezi maximální a relativní silou ($r = 0,58$, $r^2 = 0,34$; střední efekt). Nízká závislost byla zjištěna mezi výškou a maximální silou ($r = 0,55$, $r^2 = 0,30$; nízký efekt). Závislost mezi hmotností a relativní silou ($r = -0,25$, $r^2 = 0,06$) a tělesnou výškou a relativní silou nebyla prokázána ($r = -0,12$, $r^2 = 0,01$).

Diskuze

Pro posouzení výsledků úrovně maximální síly sledovaných tenistů a tenisek ve věku 11–12 let uvádíme hodnoty některých publikovaných studií. Posouzení významnosti diferencí mezi publikovanými hodnotami maximální síly a výsledky námi sledovaných tenistů a tenisek bylo provedeno pomocí tzv. kritického rozdílu, jehož hodnota byla pro soubor tenistů a tenisek vypočítána $d_{\text{krit}} = 1,8$ kp (Měkota & Blahuš, 1983; Zháněl et al., 2015). Reid et al. (2003) uvádějí pro věk 12 let střední úroveň síly herní ruky tenistů hodnotu $M = 24,0$ kp, u tenisek pak $M = 25,0$ kp. Sportovní server Topend Sport (www.topendsports.com/) uvádí pro hochy ve věku 11–13 let střední hodnotu $M = 21,6$ kg a pro dívky $M = 18,1$ kg. Výrobce ručního dynamometru Grip D (Takei) uvádí pro hochy ve věku 11–12 let střední hodnotu $M = 23,0$ kp, pro dívky $M = 21,2$ kp, významný německý zdroj norem motorické výkonnosti (Beck a Bös, 1995) uvádí pro chlapce střední hodnotu $M = 23,2$ kp a pro dívky $M = 21,1$ kp (obojí ve věku 11–12 let). Gulías-González et al. (2014) uvádějí střední hodnoty ruční dynamometrie pro věk 12 let $M = 22,8$ kp (hoši a dívky dohromady). Výsledky námi sledovaných tenistů ($M = 25,1$ kp) byly významně vyšší ve srovnání se všemi publikovanými údaji s výjimkou hodnot uváděných autory Reid, et al. (2003). Výsledky souboru sledovaných tenisek ($M = 23,1$ kp) byly opět významně vyšší s výjimkou hodnot uváděných autory Reid, et al. (2003) a Gulías-González et al. (2014).

Intersexuální rozdíly mezi hráči a hráčkami jsou ovlivněny jak odlišnou tělesnou konstitucí, tak i rozdílným ontogenetickým vývojem, u dívek růstové pubertální zrychlení intenzivnější a kratší, končí kolem 13 let, zatímco u chlapců je v tomto věku teprve před vrcholem (Riegerová et al., 2006). Zjištěné výsledky potvrzují, že v námi sledovaném věkovém období 11–12 let ještě nedochází k diferenciaci vlivem pubertálního zrychlení, intersexuální difference základních antropometrických znaků mezi tenistkami a tenisty jsou nevýznamné. Diference mezi hodnotami jsou poměrně malé jak v případě maximální síly (nízký efekt), tak i v případě relativní síly (střední efekt). Předchozí výzkumu (Pačes et al., 2015) ve věkové kategorii 13–14 let prokázal naopak významné difference (s výjimkou tělesné hmotnosti) mezi tenisty a tenistkami jak v tělesné výšce, tak i v maximální a relativní síle).

Prokázaná středně významná závislost úrovně maximální síly na hmotnosti jak u tenistů (0,59), tak i u tenisek (0,64) podporuje názor některých autorů (Zatsiorsky, & Kraemer, 2014), že vhodnější charakteristikou pro hodnocení silové úrovně je relativní síla. Potvrdilo se rovněž tvrzení obou autorů (Zatsiorsky & Kraemer, 2014, že závislost maximální síly a hmotnosti člověka je u aktivně sportujících jedinců vždy těsná. Z toho lze odvodit, že zejména v juniorském věku umožňuje vyšší tělesná výška a hmotnost dosažení větší maximální síly, což může pozitivně ovlivňovat i sportovní výkonnost. Carrasco et al. (2010) uvádějí, že úroveň maximální síly měřena ručním dynamometrem je vyšší u dominantní ruky, a to jak u praváků, tak i u leváků. Podle autorů Hanten et al. (1999) dosahují muži vyšší úrovně síly než ženy, což bylo prokázáno i v našem předchozím výzkumu (Pačes et al., 2015) u tenistů ve věku 13–14 let, ve věkové kategorii 11–12 let byly zjištěny jen malé rozdíly.

Závěry

Posouzení věcné významnosti intersexuálních diferencí mezi tenisty a tenistkami prokázalo nevýzn-

amný rozdíl v případě základních antropometrických znaků (tělesná výška a hmotnost), malý rozdíl v úrovni maximální síly herní ruky a střední rozdíl v úrovni relativní síle herní ruky (ve prospěch tenistů). Výsledky sledovaných tenistů byly (až na jednu výjimku) významně vyšší ve srovnání než hodnoty publikované (5 zdrojů), u souboru sledovaných tenistek byly výsledky opět významně vyšší s výjimkou hodnot dvěma autory (z pěti). U souboru tenistů byla prokázána střední úroveň závislosti mezi tělesnou výškou a hmotností, mezi výškou a maximální silou herní ruky a mezi hmotností a maximální silou. Nízká úroveň závislosti byla zjištěna mezi maximální a relativní silou a také – ale negativní – závislost mezi hmotností a relativní silou. Závislost mezi výškou a relativní silou nebyla prokázána. Obdobné výsledky byly prokázány i u souboru tenistek – byla prokázána střední úroveň závislosti mezi tělesnou výškou a hmotností, mezi hmotností a maximální silou herní ruky a rovněž mezi maximální a relativní silou. Nízká závislost byla zjištěna mezi výškou a maximální silou. Závislost mezi hmotností a relativní silou a tělesnou výškou a relativní silou nebyla prokázána.

Literatura

- Beck, J., & Börs, K. (1995). *Normwerte motorischer Leistungsfähigkeit*. Köln: Sport und Buch Strauss.
- Blahuš, P. (2000) Statistická významnost proti vědecké průkaznosti výsledků výzkumu. *Česká kinantropologie*, 4(2), 53–71.
- Carrasco, L., Francisco, P., Floria, P., & Jurado, G. (2010). Grip Strength in Young Top-level Table Tennis Players. *International Journal of Table Tennis Sciences*, 6, 64–66.
- Gulías-González, R., Sánchez-López, M., Olivas-Bravo, Á., Solera-Martínez, M., & Martínez-Vizcaino, V. (2014). Physical Fitness in Spanish Schoolchildren Aged 6-12 Years: Reference Values of the Battery EUROFIT and Associated Cardiovascular Risk. *J School Health*, 84(10), 625–635.
- Dovail, J., Choutka, M., Svoboda, B., Hošek, V., Perič, T., Potměšil, J., Vránová, J., & Bunc, V. (2012). *Výkon a trénink ve sportu*. Praha: Olympia.
- Girard, O., Lattier, G., Micallef, J. P., & Millet, G. P. (2005) Changes in exercise characteristic, maximal voluntary contraction, and explosive strength during prolonged tennis playing. *Br J Sports Med*, 40, 521–526.
- Handgrip Strength Norms (2015). Topend Sports [online]. Přístup dne 26.10.2015, z <http://www.topendsports.com/testing/norms/handgrip.htm>.
- Hanten, W. P. (1999). Maximum Grip Strength in Normal Subjects from 20 to 64 Years of Age. *Journal of Hand Therapy* 12, 193–200.
- Hohmann, A., Lames, M., & Letzelter, M. (2010). Úvod do sportovního tréninku. (T. Studený, Trans.). Prostějov: Sport a věda. (Originál vydán 2007).
- Innes, E., (1999). Handgrip strength testing: A review of the literature. *Australian Occupational Therapy Journal*, 46, 120–140.
- Kanehisa, H., Kuno, S., & Fukunaga, T. (2006). A 2-year study on muscle size and dynamic strength in teenage tennis players. *Scand J Med Sci Sports*, 16, 93–101.
- Massey-Westrop, N., Rankin, W., Ahern, M., Krishnan, J., & Hearn, T. C. (2004). Measuring grip strength in normal adults: reference ranges and a comparison of electronic and hydraulic instruments. *Journal of Hand Surgery*, 29/3, 514–519.
- Měkoto, K., & Blahuš, P. (1983). *Motorické testy v tělesné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Pačes, J., Zháněl, J., Černošek, M., & Vodička, T. (2015) Analysis of maximum and relative strength levels of junior male and female tennis players. In *10th International conference on kinanthrology 10th „Sport and Quality of Life* (in press). Brno: Masarykova univerzita.
- Reid, M., Quinn, A., & Crespo, M. (2003). *Strength and Conditioning for Tennis*. London: International Tennis Federation.
- Reid, M., & Schneiker, K. (2008). Strength and Conditioning in tennis – current research and practice. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 11, 248–256.
- Riegerová, J., Přidalová, M., & Ulbrichová, M. (2006). *Aplikace fyzické antropologie v tělesné výchově a sportu (příručka funkční antropologie)*. Olomouc: HANEX.
- Roetert, P., & Kovacs, M. (2011). *Tennis anatomy*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Schönborn, R. (2012). *Strategie a taktika v tenisu. Teorie, analýzy a problematika – zdůvodněné ze zcela nového úhlu pohledu*. (T. Studený, Trans.). Prostějov: Sport a věda. (Originál vydán 2012).
- Zatsiorsky, V. M., & Kraemer, W. J. (2014). *Silový trénink: Praxe a věda*. (T. Studený, Trans.). Praha: Mladá fronta. (Originál vydán 2006).
- Zháněl, J., Balaš, J., Trčka, D., & Shejbal, J. (2000). Diagnostika výkonnostních předpokladů v tenise. *Tenis*, 11(3), 18–19.
- Zhanel, J., Černošek, M., Zvonar, M., Pačes, J., & Vodička, T. (2015). Kraftdiagnostik bei tschechischen Elite-Tennisspielerinnen. In U. Granacher, *Konferenz Krafttraining* (p. 79). [Abstractband]. Potsdam: Universität Potsdam.

STUDENTSKÁ SEKCE

STUDENT SECTION

EDITOR: DOC. PAEDDR. JITKA KOPŘIVOVÁ, CSc.

Tvorba a struktura elektronického nástroje Videoweb tělesné výchovy

Creation and Structure of an Electronic Tool Videoweb Physical Education

Eva Valkounová

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity, Brno

Abstrakt:

Náš příspěvek popisuje tvorbu a strukturu elektronického učebního a výzkumného nástroje s názvem Videoweb tělesné výchovy (Videoweb TV), který je založen na analýze videozáznamů. Videoweb TV slouží k zjišťování a rozvíjení diagnostické kompetence u budoucích učitelů tělesné výchovy sekundárního vzdělávání. Příspěvek se také zabývá evaluačním výzkumným šetřením zaměřeným na zpětnou vazbu od studentů Fakulty sportovních studií Masarykovy univerzity (FSpS MU), kteří měli možnost s Videowebem TV pracovat. Provedením evaluačního výzkumného šetření jsme zjistili, že studenti Videoweb TV hodnotili jako velmi přínosný učební materiál. Na základě zjištěných údajů z výsledků evaluačního šetření byla nastíněna doporučení, na jejichž základě je možné provést optimalizaci Videowebu TV pro jeho budoucí využití.

Abstract:

Our paper describes creation and structure of electronic and research tool called Videoweb Physical Education (Videoweb PE – in Czech Videoweb TV), which is based on the videorecordings analysis. Videoweb PE is used to identify and to develop diagnostic competence of future physical education teachers in secondary education. This paper is also concerned with the evaluation research survey focused on feedback from students of the Faculty of Sports Studies (FSpS MU), who had the opportunity to work with Videoweb PE. During the evaluation research, we found out that students rated Videoweb PE as a very useful teaching study material. Based on the data obtained from the results of the evaluation survey there were outlined recommendations on the basis of which it is possible to optimize the Videoweb PE for its future use.

Klíčová slova:

e-learning, analýza videozáznamů, Videoweb TV, videosekvence, videopřípady, diagnostická kompetence, učitel tělesné výchovy, zpětná vazba.

Key words:

e-learning, videorecordings analysis, Videoweb PE, videosequences, videocases, diagnostic competence, physical education teacher, feedback.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Příprava budoucích učitelů na povolání je v zahraničí i u nás předmětem rozsáhlých diskuzí. V současné době je kladen důraz na hlubší profesionalizaci (budoucích) učitelů a na inovace v jejich vzdělávání za využití moderních elektronických prostředků. Vzděláváním budoucích učitelů tělesné výchovy se zabývá řada českých autorů (např. Fialová, 2010; Horkel & Horkelová, 2006; Karásková, 1994; Rychtecký a Fialová, 2004; Sýkora & Kostková, 1985). Pro vzdělávání učitelů je stále častěji využíváno moderní elektronické učební prostředí, tzv. e-learning. E-learning je vzdělávací proces, v němž jsou používány informační a komunikační technologie pracující s daty v elektronické podobě (Švec at al., 2013).

Jedním z moderních prostředků pedagogického výzkumu je analýza videozáznamu. Jde o zachycení reálné situace ze školního prostředí, která nám umožňuje provést následnou analýzu a diskuzi nad videozáznamem. Mezi výhody této metody patří možnost opakování videozáznamu, zastavení videozáznamu kdykoliv během pozorování, zhlédnutí více pozorovateli (Janík & Miková, 2006). V zahraničí již existuje celá řada elektronických učebních prostředků založených na analýze videozáznamu, např. SteLLA, LUV, Visibility TM technology Platform, VAST, MILE, EVA, DIVER aj. (podrobněji viz Janík et al., 2009; Janík, Minaříková a kol., 2011; Janíková, 2008; Švec et al., 2013). V českém prostředí na Institutu výzkumu školního vzdělávání Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (IVŠV PdF MU) bylo jako prostředek pro rozvíjení a zvyšování úrovně učitelovy diagnostické kompetence vytvořeno elektronické učební prostředí pro (budoucí) učitele s názvem CPV videoweb (Janík et al., 2011). Tento nástroj má sloužit k diagnostikování kompetencí budoucích učitelů sekundárního vzdělávání za využití analýzy videozáznamů pro obory fyzika, chemie, přírodopis, tělesná výchova a ve výuce pedagogické komunikace a interakce. CPV videoweb plní dvě hlavní funkce. Slouží jako *diagnostický nástroj* k zjištění úrovně diagnostické kompetence u budoucích učitelů. Budoucí učitelé řeší různé otázky a úlohy formou otevřených odpovědí ve videowebu a tím současně generují výzkumná data. Dále slouží jako *prostředek k rozvíjení* diagnostické kompetence u budoucích učitelů, kdy na základě řízeného objevování budoucí učitelé rozvíjejí své dovednosti popsat, interpretovat, hodnotit, predikovat a alterovat pozorované jevy ve výuce (Janíková a kol., 2008).

Pro potřeby našeho výzkumného šetření byl vytvořen Videoweb tělesné výchovy (Videoweb TV), který spočívá nejen v zjišťování úrovně diagnostické kompetence u budoucích učitelů TV sekundárního vzdělávání, ale také v podpoře vzdělávání budoucích učitelů TV skrze rozvoj jejich kompetencí v rámci výuky na Fakultě sportovních studií Masarykovy univerzity (FSpS MU). Budoucí učitelé mohou tyto získané kompetence dále využívat v praxi ve svém povolání. Podstatou vzniku Videowebu TV není nahrazení pedagogické praxe, ale snaha připravit budoucí učitele na vstup do ní (Janík et al., 2011, p. 105).

METODIKA VÝZKUMU

Předložený příspěvek vychází ze širšího výzkumu, který se zabývá zjišťováním úrovně diagnostické kompetence u budoucích učitelů za využití elektronického učebního a výzkumného prostředí Videowebu (podrobněji viz Janík, Janíková, Knecht & Valkounová, 2010; Janík et al., 2011; Janíková a kol., 2008; Minaříková, 2011; Valkounová, 2015). Naš výzkum probíhá ve dvou fázích. První fází je část teoretická, která obsahuje počáteční ideu tvorby Videowebu TV, studium odborné literatury k dané problematice a s tím související tvorbu konceptu diagnostické kompetence, ze kterého vychází tvorba kategoriálního systému¹. Druhá část výzkumu má realizační charakter. Zahrnuje samotnou tvorbu elektronického učebního a výzkumného prostředí Videoweb TV ve webovém rozhraní, pořízení potřebných dat k rozkódování a vyhodnocení výsledků pro potřeby výzkumu². V našem příspěvku se budeme zabývat částí realizační, tedy tvorbou, strukturou a evaluací elektronického učebního a výzkumného prostředí Videoweb TV.

TVORBA ELEKTRONICKÉHO UČEBNÍHO A VÝZKUMNÉHO NÁSTROJE VIDEOWEBU TV

Paralelně s tvorbou CPV videowebů pro ostatní předměty byl vytvořen pro potřeby tělesné výchovy elektronický učební a výzkumný nástroj s názvem Videoweb TV, který je založen na analýze videozáznamu výuky, tzn. nahraných vyučovacích jednotek hodin TV v délce 45 min./90 min. Je tvořen krátkými videosekvencemi z výuky (tzn. vybranými částmi z videozáznamů trvajících cca 1–2 min.), které jsou doplněny o různé otázky či úlohy. Ty jsou předkládány budoucím učitelům k zamyšlení,

¹ Tato fáze probíhala za spolupráce s IVŠV PdF MU.

² Část realizační probíhá v rámci interního projektu FSpS MU s názvem Diagnostická kompetence učitele TV s registračním číslem projektu ROZV/20/FSpS/07/2015, řešitelka projektu Mgr. Eva Valkounová.

resp. k řešení. Videosekvence byly vybrány z 58 natočených videozáznamů vyučovacích jednotek tělesné výchovy od 20 učitelů, pořízených v rámci dříve probíhajícího projektu CPV videostudie tělesné výchovy, na kterém jsme participovali.³ Jedna videosekvence byla vybrána z videozáznamu virtuální hospitace hodiny tělesné výchovy zveřejněné na webových stránkách Metodického portálu RVP.CZ (*Virtuální hospitace – Tělesná výchova: Cvičení na stanovištích*, 2010). U všech pěti vybraných videozáznamů byl získán písemný souhlas s využitím materiálu pro naše potřeby.

Při tvorbě Videowebu TV jsme se drželi doporučeného postupu obecných kroků tvorby Videowebu (Janíková a kol. 2008; Valkounová, 2015). V prvním kroku tvorby Videowebu TV byla metodou expertní analýzy dat oborových didaktiků vytvořena „mapa“ tematických oblastí, které jsou obsaženy ve vybraných videosekvencích. Při tvorbě Videowebu TV jsme se zaměřili na pět hlavních tematických oblastí. Jedná se o motorické učení, motivování žáků, diagnostikování, organizační formy výuky a didaktické řídicí styly. V následujícím kroku jsme vybrali konkrétní videosekvence k tematickým oblastem vytvořené mapy, které vystihují danou tematickou oblast a nabízejí studentům učitelství tělesné výchovy možnost zaměřit se také na určité aspekty vztahující se k dané tematické oblasti obsažené ve videosekvenci. Následně jsme provedli jejich analýzu. Po výběru a analýze videosekvencí byly k jednotlivým videosekvencím za pomoci oborových didaktiků vytvořeny otázky a úlohy. Takto vznikly tzv. videopřípady (Janík, Minaříková a kol. 2011). Následně bylo potřeba vytvořit výzkumný nástroj, do kterého by mohly být vytvořené videopřípady implementovány (viz příloha 1 – Úvodní stránka Videowebu TV). Videopřípady byly zapracovány do Videowebu TV vytvořeného na webových stránkách elektronické učební platformy PdF MU „Moodlinka“ (podrobněji viz <http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=1936>). Poslední z obecných kroků tvorby Videowebu TV byl naplněn v rámci vytvoření zpětné vazby pro studenty, kteří se zúčastnili práce na Videowebu TV. Výsledky ze zpětné vazby od studentů jsou vyhodnoceny a popsány níže. V současné době je Videoweb TV využíván k podpoře vzdělávání budoucích učitelů TV na seminářích předmětu Školní pedagogika na FSpS MU.

STRUKTURA ELEKTRONICKÉHO UČEBNÍHO A VÝZKUMNÉHO NÁSTROJE VIDEOWEBU TV

Pro vytvoření elektronického učebního a výzkumného nástroje byla vybrána elektronická učební platforma PdF MU „Moodlinka“. Na tyto strany se může přihlásit každý student Masarykovy univerzity, který má přiděleny přihlašovací údaje (univerzitní číslo osoby, tzv. UČO, a sekundární přihlašovací heslo). Učební a výzkumný elektronický nástroj Videoweb TV, se skládá z pěti oblastí:

První oblast Videowebu TV zahrnuje *obecné informace a pokyny* k Videowebu TV. Seznamuje respondenty se strukturou Videowebu TV pro získání orientace a usnadnění práce s Videowebem TV studentovi. Dále obsahuje informace, jak s Videowebem TV pracovat, termín zpřístupnění celého webu, termíny pro zahájení a ukončení prací v jednotlivých oblastech Videowebu TV, pokyny k vyplnění odpovědí na jednotlivé otázky/úlohy. Na závěr je uvedeno poděkování za spolupráci a kontaktní údaje.

Druhou oblast Videowebu TV tvoří krátký *dotazník*, který zjišťuje základní údaje o respondentech. Skládá se ze sedmi otevřených otázek. Otázky jsou zaměřeny na věk respondentů, jejich studijní obor, ročník studia, počet semestrů absolvované výuky didaktiky tělesné výchovy. Dále otázky zjišťují, zda mají respondenti zkušenosti s výukou TV a s analýzou videozáznamů. Studenti mají za úkol vyplnit nejdříve obecný dotazník a poté mohou pokračovat v části 1 (Třetí oblast Videowebu TV). Přístup k části 1 mají všichni studenti termínově omezen. Pro samotné vyplnění odpovědí studentem není žádný časový limit určen.

Třetí oblast Videowebu TV je nazvaná *Videoweb tělesné výchovy – část 1*. V této oblasti je na úvod popsáno, k čemu vytvořený Videoweb TV slouží. Skládá se z pěti videopřípadů. Každý z videopřípadů je na úvod stručně okomentován. Tento komentář slouží k uvedení daného videopří-

³ Podrobněji viz projekt Centrum základního výzkumu školního vzdělávání s registračním číslem LC06046 (Janíková, Janík & Kamírová, 2009).

padu. Jedná se o informace: o jaký ročník jde, kolikátou vyučovací hodinu daná vyučovací jednotka probíhala, kolik bylo cvičících a necvičících a zda se jedná o ročník se sportovním zaměřením. Každý z pěti videopřípadů v třetí oblasti Videowebu TV obsahuje jednotnou instrukci „Co nejpodrobněji okomentujte, co jste viděli na videu (min. 100 slov). Co Vás zaujalo?“

První videosekvence byla vybrána z videozáznamu vyučovací jednotky TVA1u.⁴ Je dlouhá 1 min. a 17 sek. Jedná se o 7. ročník, třetí vyučovací jednotka tělesné výchovy, 10 dívek z toho 9 cvičících, ročník se sportovním zaměřením.

Druhá videosekvence byla vyjmuta z vyučovací jednotky TVA4u, která je dlouhá 1 min. a 10 sek. Jedná se o 8. ročník, pátá vyučovací jednotka tělesné výchovy, dvanáct cvičících dívek.

Třetí videosekvence byla pořízena z vyučovací jednotky TVS1u o délce 58 sekund. Jedná se o 8 ročník – chlapci, první vyučovací jednotka tělesné výchovy, dvanáct žáků, z toho tři necvičící, skupina lepších žáků.

Čtvrtou videosekvenci tvoří videosekvence z vyučovací jednotky TVS2u o délce 1 min. a 22 sek. Obsahuje ukázk z hodiny tělesné výchovy v 7. ročníku – chlapci, pátá vyučovací jednotka, 15 cvičících žáků, skupina lepších žáků.

Poslední, *pátou videosekvenci* jsme vytvořili z videozáznamu virtuální hospitace zveřejněné na webových stránkách Metodického portálu RVP.CZ (viz výše). Videosekvence trvá 2 min. a 4 sek. Jedná se o kvintu, tělesná výchova chlapci, 18 cvičících, cvičení na stanovištích.

Čtvrtá oblast Videowebu TV je nazvaná *Videoweb tělesné výchovy – část 2*. Skládá se z pěti sekcí nazvaných *sekce A1, sekce A4, sekce S1, sekce S2 a sekce X*. V každé sekci je použita jedna videosekvence z třetí oblasti Videowebu TV. Ke každé videosekvenci je vytvořeno pět různých otevřených otázek/úloh. Tyto otázky/úlohy jsou oproti instrukci z třetí oblasti Videowebu TV zaměřeny konkrétně na jednotlivé komponenty konceptu diagnostické kompetence učitele TV. První otázka/úloha je vždy zaměřena na zjišťování kategorie „popis + identifikace“, druhá na kategorii „interpretace + vysvětlení“, třetí otázka na kategorii „hodnocení“, čtvrtá na „predikci“ a pátá na „alteraci“. U každé z otázek/úloh je vždy vložena konkrétní videosekvence, respondent má možnost přehrát si tuto videosekvenci opakovaně. Respondenti mají možnost při práci ve čtvrté oblasti Videowebu TV odpovědi průběžně ukládat, popř. vracet se k již zodpovězeným otázkám/úlohám a měnit je. Jelikož jsou otázky/úlohy ve čtvrté oblasti zaměřeny konkrétně na jednotlivé komponenty diagnostické kompetence učitele TV a mohly by respondentům napovědět, jak odpovídat ve třetí oblasti Videowebu TV s obecnou instrukcí, jsou obě tyto části termínově ohraničeny. Prvně všichni respondenti pracují s třetí oblastí Videowebu TV. Po uplynutí stanoveného termínu (např. týdne) dojde k uzamčení této oblasti, respondenti již nemají do této oblasti možný přístup. Až po uzamčení třetí oblasti je zpřístupněna oblast čtvrtá, která má konkrétní charakter otázek. Není již tedy možné jakkoliv se vracet a zasahovat do odpovědí z třetí oblasti Videowebu TV a měnit je. Časový limit pro vyplnění odpovědí ve čtvrté oblasti Videowebu TV není dán. Je možné určit konkrétní termín pro dokončení prací s Videowebem TV.

Pátou oblast Videowebu TV tvoří *zpětná vazba*, kde mají všichni respondenti možnost vyjádřit svůj názor, připomínky, podněty apod. k vytvořenému elektronickému učebnímu a výzkumnému nástroji.

VÝSLEDKY VÝZKUMU

V rámci dosavadní práce na výzkumném šetření jsme na základě rešerše literatury a s využitím analyticko-syntetické metody vytvořili oborově-obecný koncept diagnostické kompetence⁵, který byl následně upraven pro tělesnou výchovu. Z vytvořeného konceptu diagnostické kompetence, založeného na fázích procesu diagnostikování, vychází kategoriální systém diagnostické kompetence.

⁴ Zkratky TVA1u, TVA4u, TVS1u, TVS2u jsou identifikační zkratky videozáznamů z výuky vyučovacích jednotek TV pořízených v rámci projektu CPV videostudie TV (Janíková, Janík & Kamírová, 2009).

⁵ Tento oborově-obecný koncept byl navržen ve spolupráci s Evou Minaříkovou (IVŠV PdF MU), podrobněji viz Minaříková (2011).

Kategoriální systém je tvořen vzestupně – na nejnižší úroveň řadíme kategorii „popis + identifikace“ a na nejvyšší pak kategorii „alterace“. Stejně tak, jako jsou řazeny kategorie v kategoriálním systému, jsou řazeny i subkategorie jednotlivých kategorií.

Následně došlo k vytvoření elektronického učebního a současně výzkumného nástroje Videoweb TV. Byla provedena analýza videozáznamů a na jejím základě byly vybrány jednotlivé videosekvence. K těmto videosekvencím byly vytvořeny jednotlivé otázky/úlohy k řešení. Takto vzniklé videopřípady byly implementovány do elektronického učebního a výzkumného prostředí Videoweb TV. Dříve, než byl Videoweb TV zpřístupněn studentům tělesné výchovy, proběhla jeho **pilotáž**. Pilotáže se zúčastnily čtyři kolegyně z FSpS MU, tři z nich byly studentkami doktorského studia, obor Kinantropologie. Jedna kolegyně byla akademickým pracovníkem na Katedře pedagogiky sportu specializující se na didaktiku tělesné výchovy. Všechny kolegyně měly za úkol vyjádřit se k vytvořenému elektronickému nástroji Videoweb TV jak z hlediska obsahového, tak z hlediska formálního. Měly zjistit, zda vytvořený Videoweb TV funguje jak má, zda jsou otázky srozumitelné, pochopitelné a správně formulované. Zda se ptají na to, co chceme zjistit, a zda má respondent možnost vytvořit odpověď na otázku ze zhlédnuté videosekvence. Vyskytly se připomínky z hlediska formulace otázek. Znění připomínkovaných otázek bylo po konzultaci s kolegyní specializující se na didaktiku tělesné výchovy upřesněno.

Studie zpětné vazby od studentů k vytvořenému Videowebu TV

V rámci naplnění pátého obecného kroku tvorby Videowebu TV jsme provedli evaluační šetření za využití zpětné vazby od studentů navazujícího magisterského studia FSpS MU na vytvořený elektronický učební a výzkumný nástroj Videoweb TV. Všichni studenti, kteří se zúčastnili odpovědí na zpětnou vazbu, s Videowebem TV aktivně pracovali. Evaluační šetření zpětné vazby bylo provedeno od studentů ze dvou skupin.

První skupinu tvořili studenti prezenční i kombinované formy studia, kteří se zúčastnili práce s Videowebem TV v podzimním semestru (PS) 2011 v rámci výuky předmětu Školní pedagogika. Tito studenti měli za úkol pracovat s Videowebem TV v rámci samostatné domácí práce přes webové prostředí. Vyučující tedy do odpovědí studentů nikterak nezasahoval, studenti s Videowebem TV pracovali na základě předem daných instrukcí a generovali data přes webové prostředí. Celkem se v rámci zpětné vazby k vytvořenému Videowebu TV vyjádřilo 51 studentů za obě formy studia. Studenti měli možnost vyjádřit svůj názor formou otevřené odpovědi, kde mohli psát své podněty jak z hlediska organizačního, tak z hlediska přínosu elektronického nástroje, jeho fungování, přehlednosti, apod. Nebyl vytvořen dotazník s konkrétně položenými otázkami.

Druhou skupinu tvořili studenti prezenční formy studia na FSpS MU za PS 2015, kteří měli v daném období zapsán předmět Školní pedagogika. Práce s Videowebem TV probíhala hromadně na seminářích. Vyučující byl při práci s Videowebem TV na seminářích přítomen, se studenty nad konkrétními videi diskutoval. Studenti měli možnost vyjádřit své názory, postoje k dané situaci, v případě negativně hodnocené zhlédnuté situace mohlo být studentům sděleno, jak by se daná situace dala řešit efektivněji. Tito studenti neměli možnost generovat data přes webové prostředí. Své odpovědi na otázky a úkoly psali na papír. Studenti kombinované formy studia nebyli do práci s Videowebem TV z organizačních důvodů zapojeni.

Vyhodnocení odpovědí studentů PS 2011:

Ze všech 51 studentů, kteří se zpětné vazby zúčastnili, se žádný student k vytvořenému elektronickému učebnímu a výzkumnému prostředí nevyjádřil záporně. Naopak všichni studenti vytvoření elektronického učebního a výzkumného nástroje, ve kterém mohou analyzovat videa z reálných vyučovacích hodin TV, hodnotili jako velký přínos, jako dobrý učební materiál. Studenti hodnotili kladně, že díky videím mohou vidět různé přístupy učitelů k výuce, pozorovat chyby při výuce, kterých se v budoucnu při svém povolání mohou vyvarovat. Někteří studenti navrhovali, že by nebylo špatné zařadit také videa, která by studentům sloužila jako „návod“ na řešení problémových situací

ve výuce. Struktura Videowebu TV jim přišla přehledná, instrukce k pracím s Videowebem TV jasné, srozumitelné. Vše fungovalo, jak mělo. Nikdo neměl žádné technické problémy, např. s přihlášením do systému. Z hlediska obsahové stránky by někteří studenti uvítali větší množství videí s delším časovým úsekem k zhlédnutí. Přibližně dvouminutová videa přišla některým studentům krátká a vytržená z kontextu. Rozdělení Videowebu TV na dvě části studenti shledávali zbytečným, tedy vynechali by buď první část s obecnou instrukcí k videu, kde měli popsat, co se odehrává na videu v rozsahu 100 slov, nebo druhou část s konkrétně vytvořenými otázkami a úlohami k řešení. Většina studentů postrádala následnou diskuzi nad jejich odpověďmi a tím jim práce přišla nedokončená. Také většina kombinovaných studentů vytýkala časovou náročnost prací s Videowebem TV z důvodu jejich pracovního vytížení, protože jim na samostatné práce doma nezbývá moc času. Celkově byl Videoweb TV studenty hodnocen kladně. Studenti by ho do budoucna uvítali jako učební nástroj. Pouze by upravili strukturu a zařadili by také videa obsahující „návod“, jak některé situace řešit.

Vyhodnocení odpovědí od studentů PS 2015:

Ze všech 44 zúčastněných studentů se žádný student k vytvořenému elektronickému učebnímu a výzkumnému nástroji Videoweb TV nevyjádřil záporně. Studenti Videoweb TV hodnotili kladně jako velmi přínosný učební materiál. Nejčastěji vyskytujícím se komentářem byl přínos prací s Videowebem TV z hlediska následné diskuze nad videi, poukázání na chyby na příkladech učitelů z videí a návrh na jiné řešení situace. Studenti také pozitivně vnímali možnost vyslechnout si názor k videu od kolegů, kdy si v některých případech mohou uvědomit různorodost ve vnímání stejné situace s jinými osobami. Rozdělení Videowebu TV do dvou částí hodnotili studenti kladně, protože se v první části měli možnost zamyslet nad celkovou situací odehrávající se na videu a nebyli ovlivněni konkrétními otázkami. V druhé části Videowebu TV naopak pro některé studenty zazněly otázky, které je navedly k zamyšlení nad konkrétní tematickou oblastí, nad kterou se v první části ani nezamysleli. Studenti, kteří do zpětné vazby zahrnují vyjádření k pracím s Videowebem TV z hlediska samostatné domácí práce nebo naopak hromadné práce na seminářích, častěji podporovali hromadné práce na seminářích. Vyskytly se i názory upřednostňující samostatnou práci doma z důvodu, že jedinec není omezen časem při zamyšlení se nad videem. Z hlediska délky videí by někteří uvítali delší ukázky, popřípadě stejně dlouhé, ale s podrobnějším komentářem k videu. Někteří studenti navrhovali zařadit více videoukázek. Vyskytla se připomínka ohledně psaní odpovědí na papír.

DISKUZE

Co se týče odpovědí studentů z PS 2011, je nutno konstatovat, že časová náročnost na vypracování otázek/úloh nebyla otázkou pár minut. Se studenty v PS 2015 práce na jedné videosekvenci zabrala přibližně šedesát minut. Do tohoto časového úseku byla zahrnuta práce s videem, kdy studenti museli psát odpovědi na papír, a následná diskuze nad odpověďmi studentů. Rozdělení Videowebu TV na obecnou a konkrétní část je záměrné z důvodu probíhajícího výzkumného šetření, kde zjišťujeme úroveň diagnostické kompetence u budoucích učitelů TV sekundárního vzdělávání. Dílčím výsledkem výzkumu je zjistit, zda je rozdíl v úrovni diagnostické kompetence u budoucích učitelů v rámci obecné a konkrétní části Videowebu TV. V první části studenti pracují s obecnou instrukcí, kde mohou napsat, co je k dané videosekvenci napadne. Nejsou tedy ovlivňováni zněním a zaměřením otázky, jak je tomu v druhé části Videowebu TV. V první části se dá analýzou získaných dat zjistit, jaké jednotlivé složky diagnostické kompetence u studentů převládají. Naproti tomu konkrétní otázky z druhé části Videowebu TV studenta navádí k tomu, aby se zamyslel nad konkrétní tematickou oblastí, která studenta v první části Videowebu TV nemusela vůbec napadnout, že je z videosekvence pozorovatelná. S tímto záměrem nebyli studenti seznámeni. Kdyby jim bylo dopředu řečeno, že bude prvně obecná část a poté konkrétní část ke stejné videosekvenci, byly by ostatní práce na následných videosekvencích ovlivněny. Studenti by již předpokládali, co mohou očekávat za otázky/úkoly a na které tematické oblasti se mohou zaměřit. Pro potřeby výzkumného šetření je tedy přínosnější rozdělení Videowebu TV na obecnou a konkrétní část. Z hlediska hromadných prací se studenty

na seminářích je přínosnější vytvořit komplexnější strukturu Videowebu TV, která nebude rozdělena na obecnou a konkrétní část.

Je třeba podotknout, že bez následné diskuze nad situacemi je práce neúplná. Ve Videowebu TV neposuzujeme, zda je odpověď dobrá nebo špatná. Jedná se o vytvoření názoru studenta na zhlédnutou situaci. V rámci diskuze s kolektivem má poté student možnost vyslechnout jiné názory od spolužáků, kteří se vyjadřují ke stejné situaci a tím buď utužit svůj pohled na věc, nebo naopak získat jiný úhel pohledu. Z hlediska délky videosekvencí je pro studenty větším přínosem, když dostanou podrobnější informace o tom, co se dělo ve vyučovací hodině před zhlédnutím videoukázky. Obecné informace o počtech cvičících, ročníku a úrovni ročníku v tělesné výchově, byly v některých případech nedostačující. Na seminářích v PS 2015 byly podrobnější informace studentům sděleny vyučujícím před prvním zhlédnutím videoukázky.

Získané výsledky z evaluačního šetření zpětné vazby od studentů FSps MU, kteří s Videowebem TV pracovali, nám slouží pouze pro interní potřeby k zjištění případných předností či nedostatků ve Videowebu TV. Nejedná se o obecná doporučení pro práci s elektronickým učebním prostředím. Na základě zpětné vazby od studentů může být Videoweb TV aktualizován, upravován a můžeme odstranit případně se vyskytující nedostatky.

ZÁVĚRY

V našem příspěvku jsme popsali tvorbu a strukturu elektronického učebního a výzkumného nástroje Videowebu TV. Tvorba Videowebu TV probíhala v několika fázích. V první fázi došlo k tvorbě tematické mapy a k analýze vybraných videozáznamů. Následně došlo k vytvoření otázek/ úloh k jednotlivým analyzovaným videosekvencím. Tím vznikly tzv. videopřípady, které mohly být implementovány do elektronického učebního a výzkumného prostředí s názvem Videoweb TV, vytvořeného na webových stránkách elektronické učební platformy Pdf MU „Moodlinka“. Videoweb TV se skládá z pěti oblastí. První oblast zahrnuje obecné informace k Videowebu TV a pokyny pro studenty, jak s Videowebem TV pracovat. Druhá oblast zjišťuje obecné informace o respondentovi formou krátkého dotazníku. Třetí a čtvrtá oblast obsahují již konkrétní videopřípady s úkoly/ otázkami k řešení. Třetí oblast má obecný charakter zaměření úloh k řešení. Čtvrtá oblast je zaměřena konkrétně na jednotlivé kategorie diagnostické kompetence učitele TV. Poslední oblast zjišťuje zpětnou vazbu od respondentů.

V rámci výzkumného šetření jsme uvedli výsledky zpětné vazby od studentů FSps MU na vytvořený elektronický učební a výzkumný nástroj Videoweb TV z pohledu skupiny studentů pracujících s Videowebem TV samostatně v rámci domácí práce a hromadně ve výuce na seminářích. Provedli jsme komparaci výsledků zpětné vazby a na jejich základě jsme nastínili některá doporučení do budoucna.

Jak již bylo zmíněno, podstatou vzniku Videowebu TV není nahrazení pedagogické praxe, ale snaha připravit budoucí učitele na vstup do ní. Předpokládá se, že Videoweb TV bude v budoucnu využíván nejen pro výzkumné účely zjišťování úrovně diagnostické kompetence budoucích učitelů sekundárního vzdělávání, ale že bude také využíván ve výuce oborové didaktiky vyučované v rámci studia budoucích učitelů tělesné výchovy na FSps MU.

Literatura

- Fialová, L. (2010). *Aktuální témata didaktiky školní tělesná výchova*. Praha, Czechia: Karolinum.
- Horkel, V., & Horklová, H. (2006). Rozvoj výzkumných dovedností studentů tělesné výchovy na pedagogické praxi. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu: sborník 14. Konference ČAPV*. [CD-ROM]. Plzeň, Czechia: ZČU.
- Janík, T., Janíková, M., Knecht, P., Kubiato, M., Najvar, P., Najvarová, V., & Šebestová, S. (2009). Exploring different ways of using video in teacher education: Examples from CPV Video Web. In T. Janík & T. Seidel (Eds.), *The power of video studies in investigating teaching and learning in classroom* (pp. 207–224). Münster, Germany: Waxmann Verlag.
- Janík, T., Janíková, M., Knecht, P., & Valkounová, E. (2010). Diagnostische Kompetenz von Lehrer/-inne/-n: Erfassung

und Entwicklung im Rahmen einer videobasierten Lernumgebung. In T. Janík, & P. Knecht (Eds.), *Neue Wege in der Professionalisierung von Lehrer/-inne-n* (pp. 87–93). Münster, Germany: LIT Verlag.

Janík, T., & Míková, M. (2006). *Videostudie*. Brno, Czechia: Paido.

Janík, T., Minaříková, E., Haláková, Z., Kostková, K., Kubiátko, M., Pišová, M., Slavík, J., Stehliková, N., Šmerdová N., Švecová, Z., Vaculová, I., & Valkounová, E. (2011). *Video v učitelském vzdělávání: teoretická východiska – aplikace – výzkum*. Brno, Czechia: Paido.

Janíková, M., Janík, T., Knecht, P., Kubiátko, M., & Sebera, M. (2008). CPV videoweb: tvorba elektronického učebního prostředí pro didaktickou přípravu budoucích učitelů. In J. Havel, O. Šimoník, & J. Šťáva (Eds.), *Pedagogická praxe a oborové didaktiky* (pp. 151–156). Brno, Czechia: MSD.

Karásková, V. (1994). *Profesní kompetence učitele tělesné výchovy na zvláštní škole*. Olomouc, Czechia: Univerzita Palackého.

Minaříková, E. (2011). Nástroj pro zkoumání diagnostické kompetence (budoucích) učitelů. In T. Janík, P. Najvar, & M. Kubiátko (Eds.), *Kvalita kurikula a výuky: výzkumné přístupy a nástroje* (pp. 147–159). Brno, Czechia: Paido.

Rychtecký, A., & Fialová, L. (2004). *Didaktika školní tělesné výchovy*. Praha, Czechia: Karolinum.

Sýkora, F., & Kostková, J. (1985). *Didaktika tělesné výchovy*. Praha, Czechia: Státní pedagogické nakladatelství.

Švec, V., Bradová, J., Horká, H., Jašková, J., Vystrčil Marková, P., Medvedová, H., Minaříková, E., Moravec, J., & Pravdová, B. (2013). *Učitel v teorii a praxi*. Brno, Czechia: MU.

Valkounová, E. (2015). Zjišťování úrovně diagnostické kompetence u budoucích učitelů tělesné výchovy – obecné kroky tvorby webového nástroje pro empirické uchopení diagnostické kompetence. In *Aktualizované poznatky ke vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, Tělesná výchova a Výchova ke zdraví v současné škole: sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané dne 14. září 2015 v Praze* (pp. 169–174). [CD-ROM]. Praha, Czechia: UK Praha.

Videoweb TV (2010). Retrieved from <http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=1936> (accessed August 5, 2010).

Virtuální hospitace – Tělesná výchova: Cvičení na stanovištích (2010). Retrieved from <http://http://audiovideo.rvp.cz/video/2689/VIRTUALNI-HOSPITACE---TELESNA-VYCHOVA-CVICENI-NA-STANOVISTICH.html> (accessed June 10, 2010).

Příloha 1

Úvodní stránka Videowebu TV

The screenshot displays the 'Videoweb TV' interface. At the top, it shows the user's name 'Jste přihlášen jako civa.valkounova (Ujisti se)' and a navigation bar with 'mood-link-a' and 'VW_TV'. The main content area is divided into three columns. The left column contains a sidebar with links to 'Osoby', 'Činnosti', 'Prohledat fóra', and 'Správa'. The middle column, titled 'Osnova témat', lists the course structure: '1. Pokyny k vyplnění', '2. Dotazník', '3. Videoweb tělesné výchovy - část 1', '4. Videoweb tělesné výchovy - část 2', and '5. Zpětná vazba'. The right column contains 'Poslední novinky', 'Nadcházející události', and 'Nedávná činnost'. The 'Videoweb tělesné výchovy - část 1' section is expanded, showing a description of the tool's purpose and a list of sections: 'Sekce A1', 'Sekce A4', 'Sekce S1', 'Sekce S2', and 'Sekce X'.

Nácvik a zdokonaľovanie tečovania a dorážania puku v kategórii dorast

Practice and improvement of touching and tipping a puck in youth ice-hockey players

Lukáš Opáth, Rastislav Paľov, Tomáš Kolofík

Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovenská republika

ÚVOD

Tečovanie puku patrí medzi herné činnosti jednotlivca, ktorej sa podľa nás nevenuje dostatok pozornosti. Ľadový hokej sa časom neustále zrýchľuje, hra sa stále rozvíja, hráči sú silnejší, rýchlejší, strely sú tvrdšie. **Tým, že hra je stále rýchlejšia, majú hráči omnoho menej času a priestoru na strelenie gólu.** V súčasnom hokeji sa najviac gólov dosahuje tzv. dorážkami a tečovaním puku (Andrejkovič, 2010). Brankári prvú strelu väčšinou chytia alebo vyrazia pred seba, čo umožňuje útočiacemu hráčovi vyrazený puk dopraviť dorážaním puku do bránky. Podľa nás je veľmi dôležité, aby sme túto hernú činnosť vštepovali hráčom už od detstva. Hráči si musia uvedomiť, že akcia nekončí hneď po prvej strele. Treba ich naučiť, aby po každej strele korčuľovali k bránke, pretože len vtedy majú možnosť po prípadnom vyrazení dorážať puk do bránky. Veľa hráčov má od detstva zlozvyk, že po strele jeho akcia skončí. Akcia je **však ukončená až pri dosiahnutí gólu a nie, keď brankár puk vyrazí. Ak sa pozrieme na** reprezentačné hokejové družstvá ako Kanada, Rusko, Spojené štáty americké, tak u nich dominujú práve tieto činnosti. Príkladom je finálový zápas na **olympijských hrách** vo Vancouveri 2010, kde tri z piatich gólov padli po dorážaní. Kanada strelila dva góly práve vďaka tejto hernej činnosti a stala sa víťazom celého turnaja. Väčšina družstiev, ktoré majú túto hernú činnosť dobre nacvičenú, patria medzi najúspešnejšie. Samozrejme, že vzhľadom na úspešnosť v hre je nevyhnutné zvládnuť aj ostatné činnosti, ale ak hovoríme o vrcholovom hokeji, tak zápas rozhodujú väčšinou góly po dorážaní. Preto ak chceme, aby boli **mladí** hráči v budúcnosti úspešní, treba ich naučiť dorážať puk po streľbe na bránku čo najskôr.

Charakteristika vekovej skupiny dorast

Do vekovej kategórie dorastu patria hráči vo veku od 16 do 18 rokov, čo znamená že patria do obdobia adolescencie.

Podľa Tótha a kol. (2010) hráči v **tejto vekovej kategórii by na jej konci mali mať** takticky správne zvládnuté všetky herné činnosti jednotlivca, mali by ich dokázať využívať vo všetkých herných kombináciách a základných herných systémoch hry družstva v útoku a v obrane.

Termín adolescencia je odvodený z latinského slova *adolescere*, čo v preklade znamená dorastať, dospievať, mohutnieť. Ako termín označujúce určité obdobie života jedinca bol prvýkrát použitý v 15. storočí (Macek, 2003).

Obdobie adolescencie môžeme charakterizovať ako druhú fázu dlhého procesu dospievania. Nasleduje po dramatickom období pubescencie. Presné vekové rozmedzie adolescencie sa u rôznych autorov líši. Vágnerová (2000) charakterizuje obdobie ako časový úsek dlhý od 15 do 20 rokov života jedinca, pričom tu existuje určitá variabilita ako v oblasti psychickej, sociálnej tak aj v somatickej. Macek (2003) charakterizuje časové vymedzenie adolescencie v trvaní od 15 do 22 rokov.

Charakteristika herných činností jednotlivca

Podľa Turaza a Tótha (2003) sú charakterizované individuálnou technickou a taktickou realizáciou jednotlivých útočných a obranných činností v jednotlivých fázach hry vyplývajúce z riešenia herných situácií.

Podľa Tótha a kol. (2010) hrou jednotlivca rozumieme konanie hráča od začiatku do konca zápasu. Herná činnosť jednotlivca je charakterizovaná množstvom a kvalitou vykonaných činností v stretnutí, v obrannej a v útočnej fáze hry. Každú hernú činnosť je potrebné vedieť vedome nacvičovať a zdokonaľovať v tréningovom procese. S nácvikom herných činností jednotlivca začíname až po dokonalom zvládnutí korčuľovania, nielen technicky, ale aj takticky.

Charakteristika tečovania a dorážania puku

Podľa Turaz & Tóth (2003) a Staršieho a kol. (2001) je cieľom tečovania puku zmeniť smer, výšku alebo intenzitu strely spoluhráča a namieriť puk do odkrytých priestorov súperovej brány. Veľmi dôležité je postavenie tečujúceho hráča a to najčastejšie čelom, alebo bokom medzi strelcom a súperovým brankárom. Postavenie a aktivita brániacich hráčov vedie k neustálemu uvoľňovaniu sa bez puku v priestoroch brány a k snahe o optimálne postavenie hokejky a korčúľ pre tečovanie puku.

Dorážanie a tečovanie puku je útočná činnosť, kedy sa útočiaci hráč snaží aktívnym pohybom hokejky dopraviť puk do brány po strele spoluhráča alebo vystrelený puk tečovať tak, aby brankár nemohol aktívne zasiahnuť. Základným predpokladom úspešného dorážania a tečovania puku je pohyb útočníka v bezprostrednej blízkosti brány súpera. V tomto priestore má hráč ideálnu možnosť k dorážaniu alebo tečovaniu puku a takisto k cloneniu brankárovi vo výhlade (Kostka, Bukač & Šafařík, 1986).

Podľa Pavliša, Periča, Nováka & Mazanca (2000) táto činnosť vyžaduje od hráča odvahu byť v neustálom osobnom kontakte so súperom, silovú a technickú pripravenosť a predvídavosť. Je vhodné zaradiť takéto činnosti po streľbe do každej tréningovej jednotky.

Základné spôsoby tečovania puku podľa Staršieho a kol. (2001):

- tečovanie puku po ľade,
- tečovanie puku nad ľadom,
- tečovanie puku hokejkou – po ruke, cez ruku,
- tečovanie puku korčúľami, telom, rukami, hlavou,
- tečovanie puku zmenou smeru,
- tečovanie puku zmenou intenzity,
- tečovanie puku zmenou výšky.

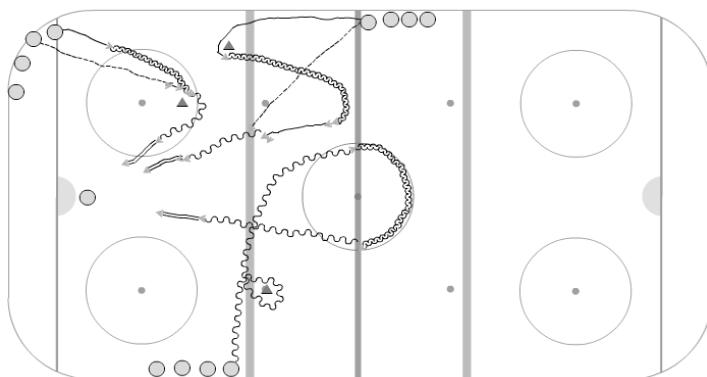
Presadenie sa hráča pred bránou súpera tečovaním puku si vyžaduje tieto predpoklady:

1. fyzická zdatnosť a psychická odolnosť,
 2. rýchlosť pohybu a rýchle zhodnotenie situácie,
 3. technická vybavenosť a výber správneho postavenia,
 4. vedieť, kde tečovať puk.
1. Fyzické predpoklady sú dôležité pri uvoľnení od brániaceho protihráča a budovaní si streleckej pozície. Ďalej útočiaci hráč musí byť nebojácny, psychicky odolný voči tvrdomu protihráčovi i odolný voči pokrikom divákov. Musí byť ochotný podstúpiť ťažký súboj v priestore pred bránou súpera.
 2. Útočiaci hráč musí byť neustále v pohybe aby brankárovi znemožnil koncentráciu a odhad, pri streľbe resp. tečovaní puku. Po taktickom zhodnotení útočnej situácie a náhlom uvoľnení sa útočníka na tečovanie sa zvyšuje možnosť úspešného zakončenia akcie.
 3. Účinnosť techniky sa prejavuje v závislosti na hernej situácii, t.j. na vzťahu hráča k spoluhráčovi a protihráčovi a na výhodnosti postavenia na ľadovej ploche, voči bráne a okamžitej polohe puku.
 4. Z bezprostrednej blízkosti je najlepšie tečovať puk do horných rohov brány. Pri tečovaní puku zo strednej vzdialenosti je účinné tečovať puk po ľade alebo nízko nad ľadom.

Podľa Výboha a kol. (2005) je tečovanie puku činnosť hráča v bezprostrednej blízkosti brány za účelom horizontálnej alebo vertikálnej zmeny smeru, rýchlosti a výšky strely, ktorá má smerovať do priestoru brány.

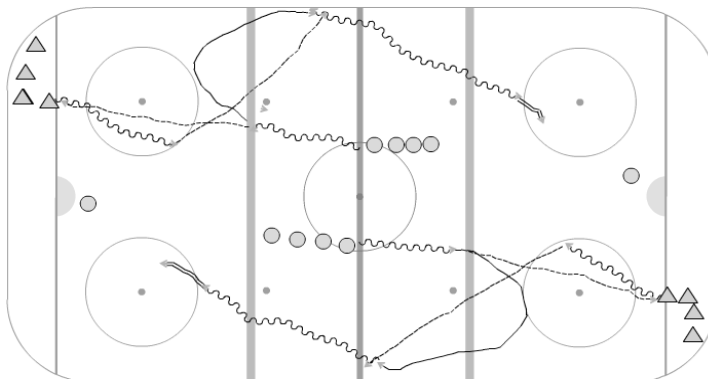
Súbor cvičení na nácvik a zdokonaľovanie vybranej hernej činnosti

1. prípravné cvičenie

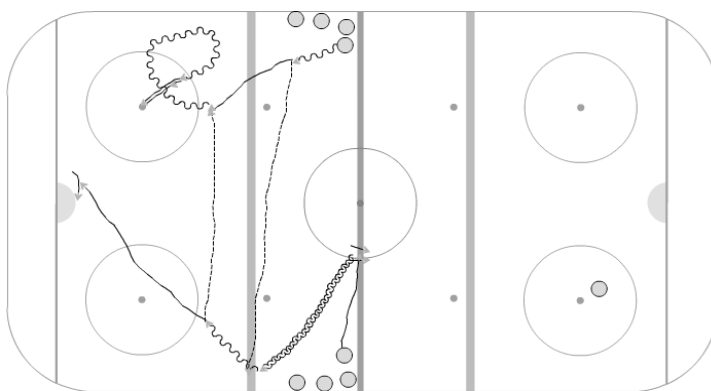
Cieľ: Nácvik tečovania puku. **Organizácia:** Cvičenie na stanovišti. Hráči štartujú na signál trénera súčasne pričom po strele tretieho hráča smerom na tečujúceho hráča si pozície menia smerom doprava. **Popis:** Hráč štartujúci z bránkovej čiary dostáva puk do jazdy vzad, urobí obrat do jazdy vpred a po obídení stojana strieľa po ľade. Druhý hráč začína cvičenie z červenej čiary v jazde vpred pričom medzi stojanmi korčuľuje vzad, dostáva prihrávku do jazdy vpred, zrýchli a strieľa po ľade. Tretí hráč štartuje z modrej čiary a po obídení bodu na vhadzovanie a stredového kruhu zrýchli a strieľa po ľade. Hráč pred bránou tečuje forhendom aj bekhendom do hornej polovice brány. **Alternatíva:** Tečujúci hráč mení po každej strele polohu hokejky pre tečovanie a strieľajúci hráč to musí sledovať. **Chyby:** Nesprávne držanie hokejky pri tečovaní puku.

2. prípravné cvičenie

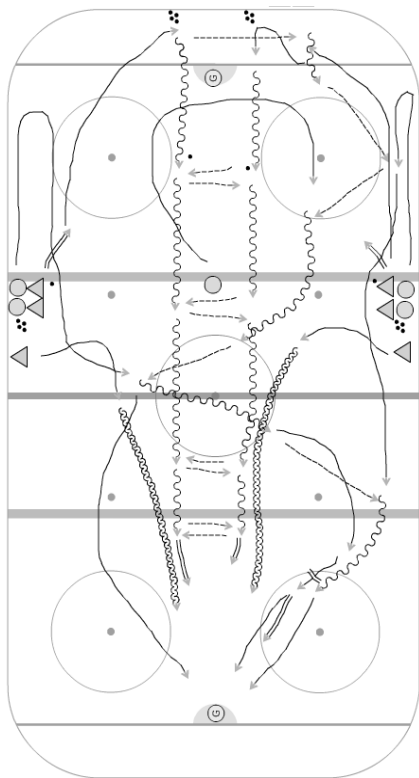
Cieľ: Nácvik tečovania puku do dolnej polovice brány s hokejkou na ľade, rozvoj orientácie pred bránou súpera a reakčných schopností. **Organizácia:** Kyvadlová forma cvičenia, hráči štartujú na signál trénera. Hráč ktorý rozohrával akciu z obrannej tretiny sa zaraďuje na pozíciu strieľajúceho hráča a strieľajúci hráč na pozíciu tečujúceho hráča. **Popis:** Hráč zo stredového kruhu prihráva do obrannej tretiny na obrancu, ktorý po vykorčuľovaní rozohráva puk na útočníka ktorý si nakorčuľoval k mantinelu. Útočník zrýchli a strieľa po ľade na čepeľ tečujúceho hráča. Hráč pred bránou tečuje forhendom alebo bekhendom. **Alternatíva:** Hráč ktorý rozohrával puk pri založení útoku, dostáva prihrávku, zrýchli a strieľa na teč. **Chyby:** Tečujúci hráč je zle postavený voči dráhe strely a nedrží hokejku na ľade.

3. prípravné cvičenie

Cieľ: Nácvik tečovania puku medzi nohami hráča do dolnej polovice brány s hokejkou na ľade. Rozvoj orientácie pred bránou súpera a reakčných schopností. **Organizácia:** Cvičenie na stanovišti. Hráči štartujú na signál trénera, pričom po akcii vykorčuľujú hráči po modrú čiaru a zaradia sa na opačnú stranu. **Popis:** Hráč bez puku vykorčuľuje na začiatok stredového kruhu. Po brzde dostáva prihrávku do jazdy vzad. Na modrej čiare urobí obrat do jazdy vpred a po vniknutí do útočného pásma prihráva puk na druhú stranu klziska a korčuľuje pred bránou súpera na tečovanie. Hráč s pukom po prijatí prihrávky urobí prudký oblúk k mantinelu a po vykorčuľovaní z neho strieľa po ľade medzi nohy tečujúceho hráča, ktorý vyrazenú strelu doráža. **Alternatíva:** Pri vyrazenom puku brankárom dohrávajú hráči akciu 2–0. **Chyby:** Nesprávne postavenie hráča pred brankárom a držanie hokejky voči strele.

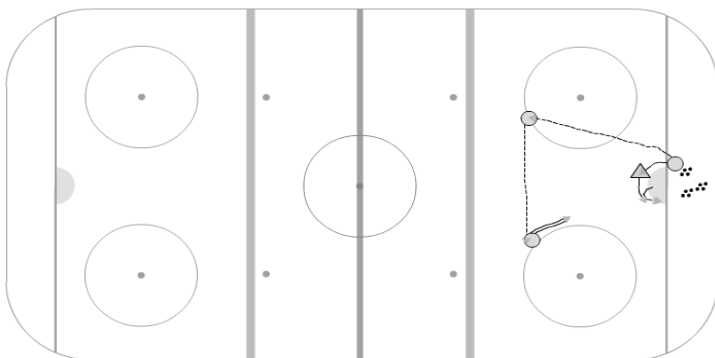
4. herné cvičenie

Cieľ: Zdokonaľovanie prihrávok, načasovania sa na prihrávku, nabehnutia do priestoru, strelby, tečovania.

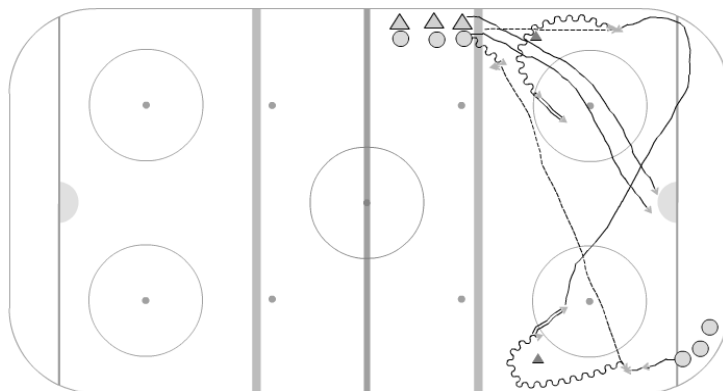
Popis: Hráči strieľajú na bránku, najskôr z ľavej strany potom z pravej, po strelbe korčuľujú za bránku kde si puk vymenia, v tom si útočiaci hráči nabiehajú do svojich priestorov, hráč pri mantineli dostáva puk prihráva ho hráčovi na stred, v tom sa pripoja do cvičenia ďalší dvaja hráči, ktorí začínajú pasívne brániť v strednom pásme, aktívne brániť v obrannom pásme a vzniká situácia 3–2, 5–2, pokračujú akciu cez celé ihrisko, v útočnom pásme cez prenechanie puku zakončujú, hrajú do vtedy, kým nedajú gól alebo pokiaľ brankár puk nechytí. Hráči, ktorí celú akciu zakladali spoza bránky, po odovzdaní puku si obidvaja berú jeden puk a cez celé ihrisko korčuľujú za hráčmi a prihrávajú si puky medzi sebou a časujú strelu keď sú hráči pripravení na tečovanie a dorážanie puku. Každý strieľa jeden puk. **Alternatívy:** Cvičenie môže byť 3–1. Hráči spoza bránky si môžu zobrať len jeden puk, nie dva. Okrem odporu môžeme pridať aj ďalšieho tečujúceho / dorážajúceho hráča. **Chyby:** Nepresné prihrávky hlavne v strednom pásme, nesprávne prenechanie puku, po prihrávke nekorčuľujú pred bránku, netečujú a nedorážajú.

5. herné cvičenie

Popis: Hráči hrajú hru 3–3 s jedným pukom na dve bránky v jednej tretine, ale jeden hráč z ich družstva len stojí a má pripravené puky na strelu, takže dá sa povedať že hrajú 2–2, s týmto hráčom si nemôžu ani prihrávať. Hráč môže strieľať len ak jeho spoluhráči dajú gól. Strieľa jeden puk na bránku a s tým pukom pokračuje ďalej hra, ak zase s ním dajú gól zase hráč strieľa. Hráč strieľa na tečovanie, dorážanie. Jedno striedanie má cca 30 sekúnd. **Alternatívy:** Hra sa môže hrať v oboch tretinách. Hráči si môžu pomáhať prihrávkou s hráčom, ktorý len stojí. Hra sa môže hrať 2–2 (1–1). **Chyby:** Hráči zabúdajú, že hneď po góle ich spoluhráč strieľa ďalší puk na bránku – sú nepripravení na dorážanie puku.

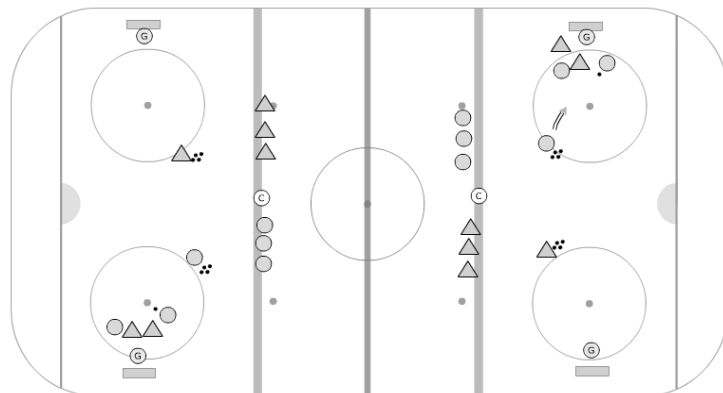
6. herné cvičenie

Cieľ: Cvičenie je zamerané v prvej časti na tečovanie útočiaceho hráča v pohybe s hokejkou na ľade a v druhej časti cvičenia na tečovanie útočiaceho hráča na mieste pred bránou súperu s hokejkou vo vzduchu. Dôraz na hernú agresivitu, načasovanie pohybu, obratnosť. **Organizácia:** Cvičenie na stanovišti. Hráči štartujú na signál trénera. Po druhom zakončení vyštartujú z pásma von a vymenia si herné posty. **Popis:** Útočiaci hráč prihráva krížom na spoluhráča v útočnej tretine a načasuje si pohyb pred bránu súperu tak, aby zakončoval akciu tečovaním v pohybe s hokejkou na ľade a ostáva pred bránou na opakované tečovanie puku. Útočiaci hráč, ktorý strelal si nakorčuľuje do protiľahlého rohu, kde dostáva ďalšiu prihrávku a znovu po obkorčuľovaní stojana strelá, ale tento krát do hornej polovice brány. Brániaci hráč bráni útočiacemu v zakončení. **Alternatíva:** Tečujúci hráč vykorčuľuje po prvej strele smerom k modrej čiare a znovu si načasovaným pohybom nakorčuľuje na teč pred bránu súperu. Okrem odporu môžeme pridať aj ďalšieho tečujúceho / dorážajúceho hráča. **Chyby:** Chýba zdravá agresivita pred bránou súperu a neskorá reakcia pri dorážaní puku.

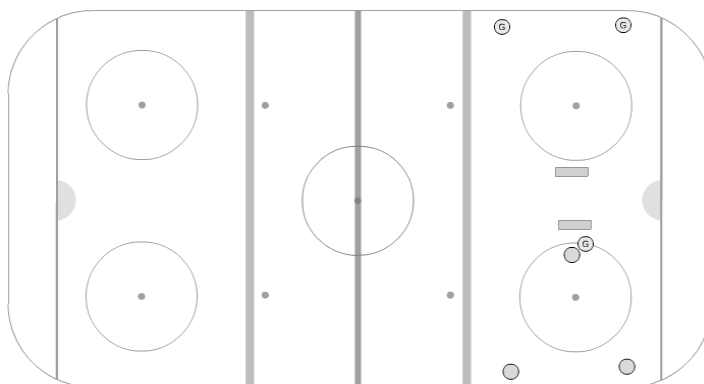
Prípravné hry zamerané na zdokonaľovanie dorážania puku

1. prípravná hra

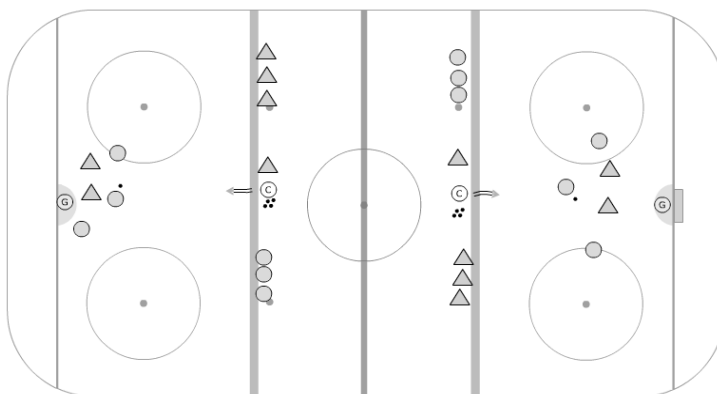
Popis: Hráči hrajú hru 3–3 s jedným pukom na dve bránky v jednej tretine, ale jeden hráč z ich družstva len stojí a má pripravené puky na strelu, takže dá sa povedať že hrajú 2–2, s týmto hráčom si nemôžu ani prihrávať. Hráč môže strieľať len ak jeho spoluhráči dajú gól. Strieľa jeden puk na bránku a s tým pukom pokračuje ďalej hra, ak zase s ním dajú gól zase hráč strieľa. Hráč strieľa na tečovanie, dorážanie. Jedno striedanie má cca 30 sekúnd. **Alternatívy:** Hra sa môže hrať v oboch tretinách. Hráči si môžu pomáhať prihrávkou s hráčom, ktorý len stojí. Hra sa môže hrať 2–2 (1–1). **Chyby:** Hráči zabúdajú, že hneď po góle ich spoluhráč strieľa ďalší puk na bránku – sú nepripravení na dorážanie puku.

2. prípravná hra

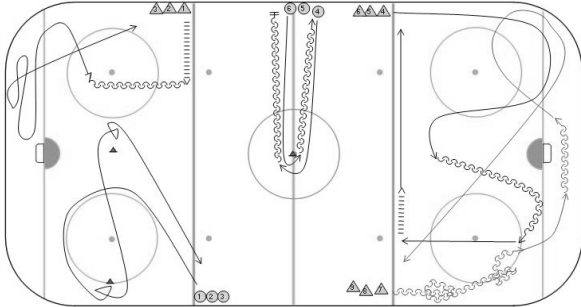
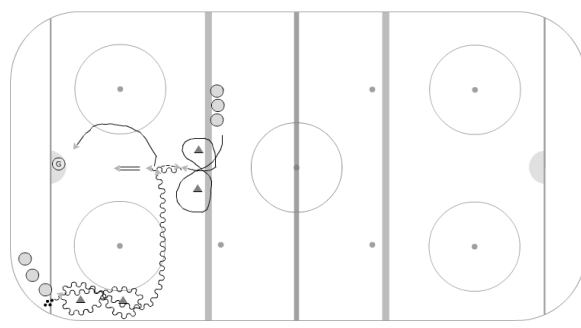
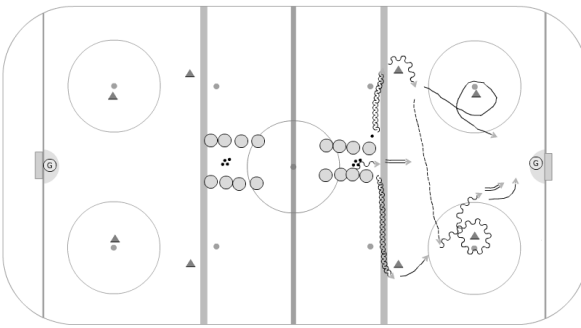
Cieľ: Prípravná hra 3–3 s mikrosúbojmi 1–1 pred bránou v tretine s presadením sa do zakončenia tečovaním a následne dorážaním. **Popis:** Mikrosúboje 1–1 pred bránou, pričom každý hráč má dvoch obrancov pri mantineli v tretine pripravených na strelbu. Útočí to družstvo, ktoré má v moci puk, prihráva hneď na obrancu, ktorý strieľa na bránu do hornej polovice brány. Útočiaci hráč sa presadzuje agresívnym pohybom proti osobnému bráneniu tečujú puk vo vzduchu do dolnej alebo hornej polovice brány, prípadne doráža. Brániaci hráč ho blokuje a vytláča z priestoru pred bránou. **Alternatíva:** Počet hráčov v mikrosúbojoch pred bránami sa mení na pokyn trénera. **Chyby:** Nepresné prihrávky a nedôraznosť v dorážaní puku.

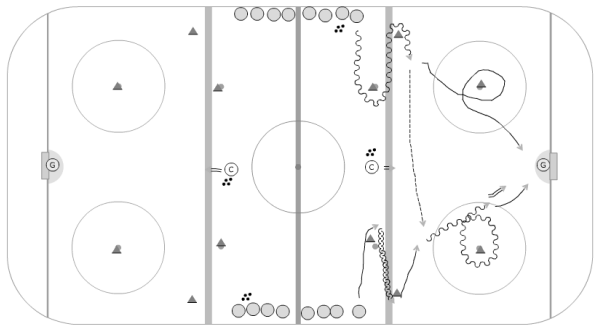
Prípravná hra zameraná na zdokonaľovanie tečovania puku

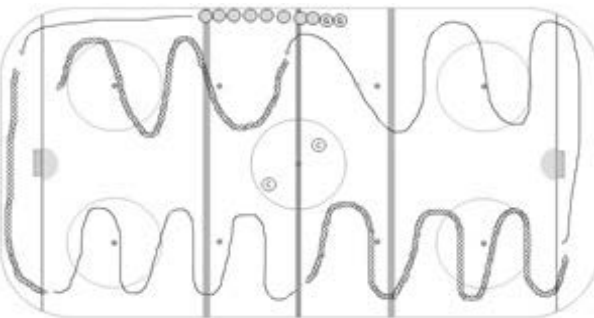
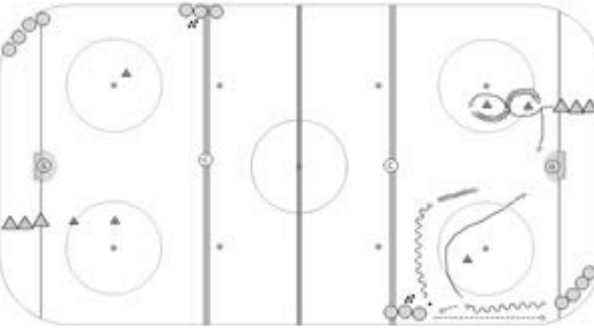
Popis: Hrá sa 3 : 2, 30 sekúnd, potom si svoje pozície hráči vymenia. Keď padne gól, okamžite strieľa ďalší hráč alebo tréner na brankára od modrej a pokračujú v hre. Brániaci hráči, ktorí sú dvaja nemôžu dať gól, len puk vyhodit' z tretiny. Ide o to ktoré družstvo dá viac gólov za 30 sekúnd. **Alternatívy:** Nemusí sa hrať 3–2, ale 4 : 3. Brániaci hráči môžu mať otočené hokejky naopak. **Chyby:** Nepresné prihrávky, po góle zabúdajú, že ďalší hráč strieľa na bránku.

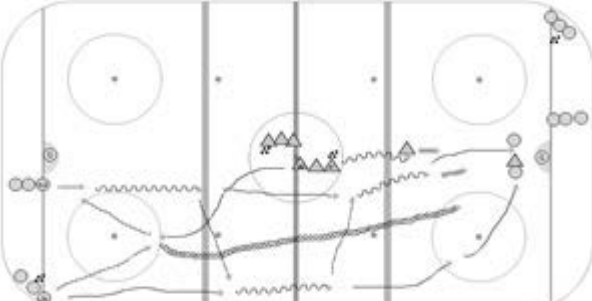
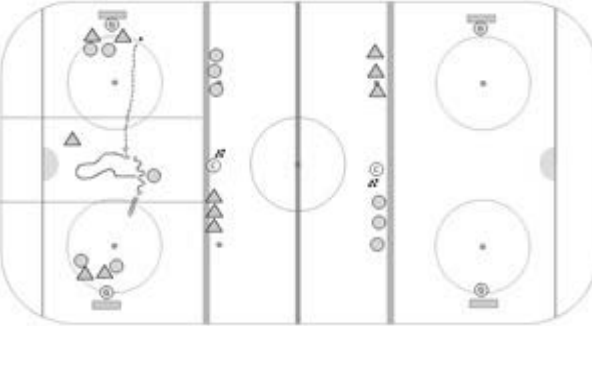
Tréningová jednotka zameraná na nácvik a zdokonaľovanie dorážania puku

Číslo TJ:	1	Čas: 75 min	HČ: Dorážanie puku / Počet hráčov: 20 + 2	
Č. c.	Počet trénerov na ľade: 2	Popis a obsah TJ (grafické znázornenie)	čas	
1.	Úvodná časť a prípravná časť: Oboznámenie s TJ, motivácia (rozcvičenie a rozohratie) <u>Korčuľarska obratnosť:</u> 5 stanovišť, 5 skupín hráčov po 4, každý hráč na každom stanovišti 3 opakovania, do kopy 15 opakovaní,		18	2
2.	Hlavná časť: Cieľ: Nácvik vedenia puku, strelby a dorážania. Popis: Hráč č. 1 vykorčuľuje s pukom, robí osmičku okolo stojanov, korčuľuje k hráčovi č. 2 prihráva mu puk po prihrávke okamžite korčuľuje pred bránku na dorážanie. Hráč č. 2 začína cvičenie zároveň s hráčom č. 1 robí osmičku na modrej okolo stojanov bez puku, časuje sa na prihrávku, po spracovaní puku strieľa na tečovanie,		15	2
3.	Hráči vykorčuľujú súčasne v jazde vzad, jeden hráč ma puk, po obkorčuľovaní stojana robia hráči obrat do jazdy vpred, puk si vymieňajú, pokračujú v jazde vpred, robia protismernú kľučku, hráč zakončuje a snažia sa puk doraziť do bránky, ostávajú pred bránkou a dorážajú ďalšiu strelu od modrej čiary,		15	2

4.	Hráči vykorčuľujú súčasne do jazdy vpred, jeden má puk, obkorčuľujú stojany, robia protismernú kľučku, zakončia, po zakončení dorážajú, tečujú ďalšiu strelu od modrej čiary,		15 1
5.	Záverečná časť: Uvoľnenie (strečingové a kompenzačné cvičenia). Zhodnotenie tréningovej jednotky.	Poznámky:	5 <u>75</u>

Tréningová jednotka zameraná na nácvik a zdokonaľovanie tečovania puku

Číslo TJ:	1	Čas: 75 min	HČ: Tečovanie puku / Počet hráčov: 20 + 2	
Č. c.	Počet trénerov na ľade: 2	Popis a obsah TJ (grafické znázornenie)		čas
1.	Úvodná časť a prípravná časť: Oboznámenie s TJ, motivácia (rozcvičenie a rozohratie)			13 2
13 22.	Hlavná časť: Hráč v rohu dostáva prihrávku, vykorčuľuje, prihrávku vracia, vykorčuľuje okolo stojana a korčuľuje pred bránku dorážať, hráč na modrej čiare spracuje prihrávku, vykorčuľuje na stred a strieľa, zároveň s týmito hráčmi korčuľuje aj obranca okolo stojanov a okamžite korčuľuje pred bránku zabrániť hráčovi dorážať. Útočiaci hráči si vymenia miesta.			13 2

3.	Hráč č. 3 si nakorčuľuje zo stredového kruhu, dostáva prihrávku od hráča č. 1, z prvej prihráva hráčovi č. 2, otáča sa do jazdy vzad a vzniká situácia 2-1. Po zakončení hráči ostávajú pred bránkou a hráč č. 4, ktorý stojí ako posledný v zástupe v stredovom kruhu.		15 2
4.	Prípravná Hra: Popis: Hrá sa 5-5, s jedným alebo dvomi pukmi, ale tretina je akoby rozdelená na tri časti. 4 hráči sú pred bránkou (2 : 2), v strede sú 2 hráči (1 : 1) a pred druhou bránkou sú ďalší 4 hráči (2 : 2). Ak brániaci hráč získa puk nemôže prihrávať hneď dopredu hráčom, ktorí sú pred bránkou, ale musí puk prihrať hráčovi, ktorý je v strede a on strieľa na tečovanie.		20 1
5.	Záverečná časť: Uvoľnenie (strečingové a kompenzačné cvičenia). Zhodnotenie tréningovej jednotky.	Poznámky:	7 <u>75</u>

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo prispieť k poznatkom v rámci nácviku a zdokonaľovania tečovania a dorážania puku a zlepšiť úroveň týchto útočných herných činností jednotlivca v družstve HC 05 Banská Bystrica v kategórii dorastu. Na základe analýzy dostupnej literatúry sme zostavili cvičenia zamerané na nácvik a zdokonaľovanie tečovania a dorážania puku. Tieto cvičenia odporúčame využívať v tréningovom procese.

Sledovaním hráčov v kategórii dorastu sme zistili, že hráčom chýbajú určité útočné herné návyky, ktoré znemožňujú pretaviť útočné herné situácie do gólového efektu. Clonenie, tečovanie, dorážanie v priestore pred bránou súpera sa v dnešnom modernom hokeji stáva rozhodujúcim faktorom pre úspech mužstva v zápase.

Na základe niekoľkoročnej trénerskej praxe sme dospeli k nasledovným odporúčaniam:

1. Odporúčame, v danej vekovej kategórii venovať pozornosť tečovaniu a dorážaniu puku, pri každom streleckom cvičení.
2. Obrancom odporúčame strieľať vo výške do úrovni kolien, pričom nemusí vždy ísť len o tvrdú strelu.
3. Pri tečovaní je dôležité vedieť sa presadiť pred bránkou, správne sa postaviť a správne nastaviť hokejku.
4. Budovať schopnosť hráča presadiť sa v obmedzenom priestore pred bránou súpera s množstvom

osobných súbojov, prudkých otočiek a zmien smeru tečovaním alebo dorážaním. Cielene viesť hráčov k tomu, aby neustále sledovali puk a dohrávali každý súboj. Vybavenosť hráča posúvať k potrebám svetového hokeja.

5. Pri nácviku je potrebné každú technickú činnosť názorne ukázať a upozorniť na zameranie tréningového cvičenia. Nácvik realizujeme v nižšej intenzite s využitím didaktických pomôcok. K zdokonaľovaniu využívame herné cvičenia a prípravné hry, ktoré realizujeme v časovej aj priestorovej tiesni.

Literatúra

- Andrejkovič, I. (2010). *Tečovanie a dorážanie puku (kategória – MŽ, SŽ, dorast)*. Metodické oddelenie Slovenského zväzu ľadového hokeja a Fakulta telesnej výchovy a športu Univerzity Komenského.
- Bukač, L. & Dovalil, J. (1990). *Lední hokej. Trénink herní dokonalosti*. Praha, Olympia.
- Kostka, V., Bukač, L. & Šafařík, V. (1986). *Lední hokej – teorie a didaktika*. Praha: SNP, 186 s. ISBN 36-06-24/1.
- Macek, P. (2003). *Adolescence – Druhé, upravené vydání*. Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- Pavliš Z., Perič T., Novák Z. & Mazanec M (2000). *Příručka pro trenéry ledního hokeje II. část*. Český svaz ledního hokeje.
- Starší, J. a kol. (2001). *Teória a didaktika ľadového hokeja: vysokoškolské učebné texty*. Bratislava. SZĽH. 180 s. ISBN 80-88901-52-9.
- Tóth, I. a kol. (2010). *Tréner ľadového hokeja, Vysokoškolská učebnica pre trénerov špecializácie v ľadovom hokeji*. Bratislava. ISBN 978-80-970545-1-9.
- Turaz R. & Tóth, I. (2003). *Ľadový hokej*. Učebné texty pre školenie trénerov licencie C. Bratislava, Šport press. ISBN 80-85742-29-2.
- Vágnerová, M. (2010). *Psychologie osobnosti*. Karolinum. ISBN 978-802-4618-326.
- Výboh a kol. (2005). *Teória a didaktika ľadového hokeja III*. Bratislava, FHV UMB. ISBN 80-969475-1-6.

Marketingové plánování a řízení vrcholové sportovní akce – Czech Open

Marketing planning and management in elite sport events – Czech Open

Adam Blažek

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně

Abstrakt:

Práce popisuje praktické předpoklady organizačního zvládnutí sportovní akce – mezinárodního tenisového turnaje Czech Open. Dále se práce zaměřuje na obsah a formy marketingového plánu a úlohu manažera při vytváření marketingového plánu.

Práce je především zpracována metodou řízeného rozhovoru s předními manažery společnosti TK Plus s.r.o., odpovědnými za průběh této sportovní akce. Rozhovor je založen na 15 otázkách, které pokrývají celou problematiku organizace tohoto sportovního turnaje. Dotazník i poskytnuté odpovědi jsou součástí práce (jsou uvedeny textu i v příloze).

V závěru je provedeno určité zobecnění získaných výsledků a stanovení předpokladů pro úspěšné organizační zvládnutí sportovního podniku.

Abstract:

My work describes practical hypothesis of the organizational coping of a sport event – international tennis tournament Czech Open. My work also focuses on content and form of a marketing plan and the role of a manager by the creating of a marketing plan.

Discussion is held with main managers of the TK Plus s.r.o. who are responsible for the course of this event. The method of directed dialogue was used in this part. The discussion is based on 15 questions that cover all problems of the organization of this sport event. The questionnaire and answers are a component of my work (in the text and appendix).

Conclusion offers some generalization of the acquired results and assessment of the presumption for the organizational coping of a sport event.

Klíčová slova:

management, marketing, marketingová strategie, tenisový turnaj, Czech Open

Key words:

management, marketing, marketing strategy, tennis tournament, Czech Open

Úvod

Mezinárodní mistrovství ČR Czech Open je největším tenisovým turnajem pořádaným na území ČR (nepočítáme-li utkání Davisova poháru a Fed Cup). Turnaj má své pevné místo v termínovém kalendáři mezinárodní tenisové federace, hraje se první týden v červnu. Zúčastní se ho dle rozhodnutí ITF hráči, kteří se umístili od jedenáctého místa v žebříčku ATP; jedná se tedy o velmi dobře obsazený turnaj. Pořádání turnaje je od počátku jeho vzniku svěřeno společnosti TK Plus s.r.o. Jde o jednu z největších marketingových agentur zabývajících se sportovním marketingem, specializující se na problematiku sportu.

Společnost sídlí v Prostějově a k výkonu své činnosti vybudovala skvělé technické zázemí. Z původně malého bezvýznamného tenisového hřiště za dvacet let existence vybudovala rozsáhlý tenisový areál čítající 24 kurtů, centrální kurt pro 5000 diváků umožňuje (jako jediný v ČR) rychlé zatažení střechy. Součástí areálu je ubytovací a školící zařízení, rehabilitační centrum a mnohé další.

Protože jsme měli možnost nahlédnout do zákulisí tohoto turnaje, rozhodli jsme se zpracovat tento výzkum, který by podrobně, na odborné úrovni, zmapoval organizaci takovéto velké sportovní akce, zejména z hlediska její organizace.

CÍL PRÁCE

Cílem výzkumu je stanovit marketingové a manažerské předpoklady (aspekty) takovéto organizační struktury. Dalším cílem bylo rozebrat obsah a formy marketingového plánu a úlohu manažera při vytváření marketingového plánu.

METODIKA

Po detailním nastudování příslušné literatury jsme chtěli teoretické předpoklady ověřit v podmínkách konkrétní organizace při plánování a řízení konkrétní sportovní akce.

V samotné práci jsme použili různých obecných metod, jako například analýzy, syntézy, ale i specifických marketingových metod, jako například strukturované interview atd.

Tento výzkum jsme především zpracovali metodou rozhovoru s předními manažery společnosti TK Plus s.r.o., odpovědnými za průběh této sportovní akce (ředitelka turnaje a právní zástupce, který byl přítomen u všech důležitých jednání, připravuje všechny smlouvy s hráči, smluvními partnery atd.). Z hlediska poskytovaných informací jde o velmi kompetentní osoby. Pro rozhovor jsme připravili a zpracovali celkem 15 otázek, které pokrývají celou širokou problematiku organizace tohoto sportovního turnaje. Otázky jsme seřadili do logického sledu od přípravy turnaje až po jeho konečné hodnocení. Po předchozím zaslání těchto otázek jsme dvakrát navštívili uvedené vedoucí pracovníky v Prostějově a provedli s nimi řízený rozhovor. V závěru jsme zpětně provedli určité zobecnění získaných výsledků a stanovení předpokladů pro úspěšné organizační zvládnutí sportovního podniku.

1. PROFIL SPOLEČNOSTI TK PLUS

Společnost TK PLUS s.r.o. je česká marketingová agentura se sídlem v Prostějově, která se řadu let zabývá sportovním marketingem. Firma se vypracovala v renomovanou společnost, která nabízí obchodním partnerům široký komplex služeb v oblasti reklamy a prezentace společnosti a značky na nejvýznamnějších sportovních nebo kulturních akcích v České republice. Tyto akce společnost buď sama organizuje, nebo se na jejich organizaci podílí.

Historie vzniku společnosti je poměrně krátká. Společnost zahájila svoji činnost v září roku 1996 pod názvem TenisKomerce Plus s.r.o. Předmětem podnikání bylo:

- koupě zboží za účelem dalšího prodeje a prodej.
- zprostředkovatelská činnost mimo činnosti vyžadující zvláštní povolení
- pořádání tělovýchovných kurzů

V září 1998 byla tato společnost přejmenována na TK PLUS s.r.o. Její podnikatelská činnost se rozšířila o:

- organizování sportovních soutěží,
- poskytování komplexních služeb v oblasti reklamy, marketingu, prezentace společnosti a značky obchodních partnerů na nejvýznamnějších sportovních a kulturních akcích v České republice,
- pořádání kulturních produkcí, zábav a provozování zařízení.

2. MAJETKOVÁ STRUKTURA SPOLEČNOSTI TK PLUS

Společnost TK Plus je společnost s ručením omezeným, jednatelem je pak Miroslav Černošek.

3. PRODUKTY TK PLUS

Prostějovská marketingová agentura TK PLUS pořádá značné množství různorodých sportovních

akcí. Význam některých akcí přesáhl hranice České republiky. Na prvním místě je třeba jmenovat akce, které souvisí s tenisem. Jako příklad můžeme uvést:

- Mezinárodní mistrovství České republiky – Czech Open
- Fed Cup
- World Junior Tennis Final
- Interparliamentary Tennis Tournament
- Česká tenisová liga

Stejně tak se společnost podílí na nejvýznamnějším světovém turnaji národních družstev DAVIS CUPU, pokud utkání probíhá na území České republiky.

Druhou nejvýznamnější akcí organizovanou společností TK PLUS s. r. o. je Zlatá tretra SUPER GRAND PRIX. Jedná se o atletickou akci mimořádného významu, organizovaná pod záštitou mezinárodní atletické federace. TK PLUS tuto akci pořádá lehkooatletickém stadionu v Ostravě. O významném organizačním přínosu společnosti TK PLUS pro úspěch této akce svědčí skutečnost, že v roce 2003 byla Zlatá tretra vyhlášena nejlepším atletickým mítinkem kategorie IAAF Super Grand Prix a pátým nejlepším mítinkem na světě. Společnosti se podařilo získat pro tento mítink největší české a přední světové atletické celebrity. Jako příklad uvádím: Jan Železný, Ludmila Formanová, Roman Šebrle, Šárka Kašpárková, Jiří Mužík, Marion Jones, Kenenisa Bekele, Heike Drechsler a světový rekordman Usain Bolt.

Další významnou aktivitou jsou rovněž akce spojené s kolektivními sporty, jako je:

- Mistrovství světa v nohejbalu,
- Prostějov Beach Volleyball Open,
- Basketbalové Final Four 2006
- Basketbalista roku,
- produkování volejbalového a basketbalového extraligového mužstva.

Mezi specifické akce pořádané společností TK PLUS bych zařadil:

- Produkování exhibičních a utkání JÁGR Teamu,
- Den mistrů sportu,
- Sportovec Olomouckého kraje,
- Poklady Českého umění,
- Mistrovství Evropy v parašutismu.

Mezinárodní mistrovství České republiky v tenisu – Czech Open

Tenisový turnaj Czech Open je mezinárodním tenisovým antukovým turnajem mužů a žen. Prostějovský challenger se v roce 2004 poprvé představil jako společný turnaj mužů a žen. Dosud se v Prostějově challengery konaly samostatně s názvy Nokia Cup, Živnobanka Open, Živnobanka Czech Open apod. Tohoto turnaje se každý rok účastní tenisté z elitní stovky v žebříčku ATP tour a v roce 2004 se k nim přidaly i tenistky. Tenisový turnaj Czech Open je nejvýznamnějším turnajem ATP a WTA na území České republiky. Ze známých tenisových špiček se jej zúčastnili například tenisté Novák, Korda, Štěpánek, Berdych, Ulihrach, Kučera, Hidalgo, Ferrer, Fromberg a další. Z hráček to pak byly Hingisová, Zverevová, Novotná, Suková, Sanchez – Lorenová a další. Součástí tohoto turnaje je i řada významných doprovodných akcí například koncerty předních hudebních skupin, tenisový turnaj VIP osobností, módní přehlídky apod.

Tenisový turnaj Czech Open je jednou z největších sportovní akcí v České republice s mezinárodní účastí.

Z manažerského a organizačního hlediska se jedná o členitě strukturovaný sportovní projekt,

vyžadující profesionální nasazení. Společnost TK PLUS, s. r. o., která má organizační i marketingovou stránku turnaje na starosti, má profesionálně kvalifikovaný tým, aby všechny náležitosti turnaje úspěšně zvládla. Organizační i marketingové úspěchy dosažené při pořádání Czech Open vedly k tomu, že organizační výbor Davis Cupu a FED Cupu pověřil agenturu TK PLUS, s. r. o. organizací utkání těchto turnajů na území České republiky. To jednoznačně vypovídá o kvalitě managementu této společnosti.

VÝSLEDKY

Analýza řízení sportovní akce Czech Open

Kvalita manažerské práce společnosti TK PLUS nás natolik zaujala, že jsme se rozhodli hlouběji analyzovat její činnost. Na konkrétním příkladu akce Czech Open bychom chtěli ukázat přípravu a postup při organizaci a průběhu velkého sportovního podniku. Abychom mohli provést hlubší analýzu, byli jsme nuceni získat řadu konkrétních údajů a informací týkajících se tohoto turnaje. Tyto údaje jsme získali nejen studiem firemních dokumentů, ale především dotazníku, který jsme připravili (viz příložený dotazník).

Podklady byly získány metodou rozhovoru, kterého se zúčastnili:

1. Petra Černošková – ředitelka tenisového turnaje Czech Open
2. Jiří Černošek – právní zástupce společnosti TK PLUS s. r. o.
3. Adam Blažek, který kladl otázky.

1. Připravit tuto velkou sportovní akci (jedná se o největší tenisový turnaj v ČR) je jistě organizačně velmi náročné. Jak dlouho před turnajem začínáte akci připravovat?

Vzhledem k velké náročnosti této akce je nutné s její přípravou začít velmi brzy. Prakticky již v průběhu předchozího ročníku, respektive bezprostředně po skončení jednoho ročníku začínáme okamžitě připravovat nový ročník. Příprava trvá celý rok. Některé věci (termíny, účasti) domlouváme již v průběhu předchozího ročníku. Marketingový plán pak rovněž obsahuje řadu dílčích plánů (plán účasti hráčů, plán doprovodných akcí atd.). Například pokud jde o účast hráčů, ta navazuje na předcházející turnaj v Paříži, ze kterého vychází tzv. divoké karty pro poslední hráče pro kvalifikaci. Turnaje Czech Open se účastní hráči od 11. místa žebříčku ATP a výše. Pokud jde o další program, zahrnují plány podrobný program pro sponzory a významné hosty, například společenských akcí, sportovních akcí apod.

2. Zmínil jste marketingový plán. Na co všechno je při takovémto turnaji nutno pamatovat a co je z hlediska plánu nejdůležitější?

Plán musí pamatovat doslova na všechno. Především jde o samotný průběh turnaje, kde a na kterém kurtu bude zápas probíhat. Musíme mít připravenou variantu v případě špatného počasí (například otevřený centrální kurt umožňuje jako jediný v ČR během krátké doby zatažení střechy). Součástí plánů jsou i takové věci, jako je doprava hráčů. Většina zahraničních hráčů přilétá na letiště do Vídně, takže musíme v plánu pamatovat i na dovoz a odvoz hráčů. Turnaje se vedle hráčů zúčastní značné množství významných osobností, například sportovních funkcionářů tenisového svazu, představitelů politického života (státu, kraje i města), manažeri významných firem, sponzoři a další. V plánu je nutno pamatovat vedle jejich účasti na samotném turnaji i na pracovní schůzky společenské akce, či volno časový program. Nejdůležitější část plánu se však samozřejmě týká samotné sportovní akce, to je tenisového turnaje. Vše se odvíjí od samotného obsazení turnaje, tj. potvrzení účasti samotných hráčů – kolik hráčů se zúčastní, kdo se zúčastní, odkud přijedou atd. Druhým velmi důležitým faktorem, který podstatně ovlivní naše plány, je počasí. To může ovlivnit nejen samotný průběh turnaje, ale i organizace doprovodných akcí apod.

3. Jak probíhá vlastní příprava akce? Například: Schází se pravidelně organizační výbor, probíhá nějaká pravidelná kontrola plánu, jeho úkolů atd.?

Samotné uspořádání tak rozsáhlé akce je dílem velkého kolektivu lidí, nejenže se na něm podílí všichni zaměstnanci TK Plus, ale další přizvaní spolupracovníci, rozhodující slovo má organizační výbor složený z nejužšího vedení TK Plus. A samozřejmě ředitelka turnaje, bývalá vynikající hráčka tenisu Petra Černošková. V poslední fázi přípravy turnaje se organizační výbor se schází pravidelně a poměrně často (až dvakrát týdně). Celkově se pak na sportovní akci, kromě všech zaměstnanců TK Plus, podílí cca 200 lidí (cateringové společnosti, bezpečnostní agentury, pořadatelé, sběrači míčků, rozhodčí, zaměstnanci lékařské pohotovosti, hostesky atd.).

4. Jak tyto spolupracovníky vybíráte? Máte nějaké zvláštní požadavky na jejich schopnosti a dovednosti?

Společnost pořádá tento turnaj již více jak 15 let, navíc má zkušenosti s celou řadou jiných sportovních akcí. Za ta léta máme celou řadu spolupracovníků i spolupracujících firem ověřených dlouholetou spoluprací. Dáváme přednost těm, co se osvědčili a na které je spolehnutí. Pokud jde o schopnosti, které požadujeme, respektive, které se v naší práci uplatní, patří mezi ně především přirozeně organizační schopnosti, protože se i při sebelepším plánu mnohé změní, je důležitá flexibilita a kreativita. Důležité je rovněž zmínit, že každý, kdo s námi spolupracuje a podílí se na organizaci, je poučen a zaškolen. Je mu objasněno, co se od něj očekává. Zvláštní pozornost věnujeme při školení čárovým rozhodčím a sběračům míčků. Ti jsou z hlediska hladkého průběhu turnaje důležití. Jejich případná nekvalitní práce může způsobit protesty a stížnosti hráčů na regulérnost zápasu. Rozhodčí musí být proto maximálně přesní a objektivní, sběrači míčků pozorní, přesní a rychlí.

5. Řízení tak velkého kolektivu je jistě velmi náročná záležitost. Aby vše klaplo na výbornou, co považujete z hlediska řízení lidí za rozhodující?

Mohli bychom uvést celou řadu vlastností, ale pro úspěch takovéto velké akce, jako je Czech Open, je určitě rozhodující ochota lidí, osobní přístup a nasazení. Důležitou roli hrají i neformální autority, které jsou pro ostatní příkladem. Takovou autoritou na této akci je například nehrající kapitán tenisové reprezentace Jaroslav Navrátil. Jako manažer je uznávaný i hráči, má přirozený respekt. Z hlediska řídicích stylů pak k řízení spolupracovníků používáme kombinaci direktivního přístupu a přístupu založeném na přátelských neformálních kontaktech. Oba přístupy se při organizaci tak rozsáhlé akce uplatní. Jsou momenty, kdy je nutno direktivně rychle rozhodnout (např. časové nástupy rozhodčích, sběračů atd.), druhé straně jsou však situace, kdy se více uplatní neformální přístup, zejména ve vztahu k hráčům apod.

6. Používáte nějaké prvky pro motivování lidí? Pokud ano, jaké?

Samozřejmě základem je finanční ocenění. Většina spolupracovníků i firem pracuje na základě předem smluvně dohodnuté finanční odměny. V menším měřítku fungují hmotné stimuly, například oblečení, dárky atd. Dále hraje jistou roli i osobní účast „být viděn“ na prestižní sportovní akci. Osobní zviditelnění může hrát také určitou roli.

7. Jak komunikujete s vnějším okolím turnaje? Mám na mysli vztahy k návštěvníkům, sponzorům, VIP hostům, pracovníkům médií a další.

Důraz klademe na marketingovou komunikaci. Vedle informací pro samotné účastníky turnaje je značná pozornost věnována informacím poskytovaným široké veřejnosti, novinářů atd. Před samotným turnajem probíhá informační kampaň v denním tisku, zpravodajství televize, přes internet, přes rozhlasové vysílání, máme rovněž zadány billboardy u dálničních tahů. Během turnaje je médiím poskytováno denně zpravodajství, jsou pořádány tiskové konference, finálový zápas je přenášen televizí. Před zahájením turnaje vychází speciální brožura s podrobnými informacemi o účastnících

turnaje, časovém harmonogramu, sponzorech, doprovodných kulturních a společenských akcí atd. Brožura obsahuje i články starosty, předsedy tenisového svazu a dalších osobností.

8. Na co kladete důraz při formování vztahu ke sponzorům?

Domnívám se, že rozhodující jsou dvě skutečnosti. Sponzorem se nikdo nestane ze dne na den. Jde o dlouhodobý vztah, vybudovaný na vzájemné důvěře. Se sponzorem jste obvykle v kontaktu po celý rok, nikoliv jen během turnaje. Druhou skutečností je, že každý představitel sponzorující firmy je významná osobnost, proto je nutný individuální, osobní přístup (např. generální ředitel UniCredit bank ing. Kunert je zároveň předsedou bankovní asociace a další osobnosti). Sponzorům proto během turnaje musíte zajistit i prostory pro pracovní schůzky, ale také patřičné soukromí (VIP salónek). Pokud jde o sponzory jako společnosti (například Třinecké železářny, Agrofert, Agel, UniCredit Bank a další), jde především o jejich kvalitní prezentaci v publikovaných materiálech, při tiskových konferencích, na reklamních billboardech, či reklamních plochách na kurtech a okolí. Pro majitele těchto firem se organizují společenské akce, tzv. VIP program atd.

9. Jak velký je rozpočet pro tento turnaj?

Jde především o dotaci turnaje, oficiální dotace pro hráče činí 125 000 EUR. Ta se rozděluje mezi zúčastněné hráče. Největší položkou rozpočtu jsou přirozeně dotace turnaje a tzv. Price Money pro hráče.

10. Na co kladete při formování vztahů s veřejností největší důraz?

Sledujeme několik cílů, a to v dlouhodobém horizontu. Pokud jde o širokou veřejnost, chceme trvale podchytit zájem veřejnosti o tento sport, přitáhnout zájem diváků, vždyť se jedná o nejvýznamnější tenisový turnaj v ČR. Ve vztahu k samotnému turnaji chceme zvyšovat neustále jeho prestiž, a tím docílit zájem kvalitních hráčů o tento turnaj. Kvalitní obsazení turnaje zase přitahuje zájem sponzorů.

11. Máte vybudovanou nějakou „zpětnou vazbu“, jejímž prostřednictvím získáváte názory na hodnocení kvality organizace turnaje a jeho průběhu?

Hodnocení úrovně turnaje probíhá v několika rovinách. Samotná sportovní stránka kvality turnaje je hodnocena supervizory ze strany tenisové federace ATP. Mezi důležité hodnocení patří i ohlasy sponzorů. Významným signálem je zájem diváků, široká laická i odborná veřejnost své názory publikuje na internetu. Své postřehy o jeho průběhu sdělují návštěvníci vedení turnaje. V neposlední řadě po skončení jeho průběhu se organizační výbor zabývá hodnocením turnaje s cílem zaměřit se zejména na odstranění nedostatků, případně další možná vylepšení.

12. Mezi hlavní protagonisty turnaje patří i hráči. Tenisté jsou obvykle vnímáni jako velmi silné individuality. Z hlediska přípravy a průběhu turnaje, co je ve vztahu k hráčům nejdůležitější pro úspěšný výsledek akce?

Protože se jedná o významný sportovní podnik, zúčastňují se ho špičkoví hráči. Z hlediska sportovní stránky turnaje je pro úspěch turnaje důležitý profesionální přístup hráčů a jejich momentální forma. Ve vztahu k samotným hráčům je nutné si uvědomit, že každý hráč je silná individualita. Proto je nutný osobní, individuální přístup ke každému hráči. Snaha vyhovět v jeho specifických požadavcích (pokud jde o stravování, ubytování, dopravu, zdravotní péči a rehabilitaci).

13. Jak hodně se při řízení takovéto akce uplatňuje vedle standardních řídicích vztahů i „sportovní diplomacie“?

Ve vztahu k hráčům je sportovní diplomacie na prvním místě. Jistě, že důležitou stránkou je finanční dotace turnaje pro účast jednotlivých hráčů na turnaji. Na druhé straně kolikrát osobní vztahy a vazby rozhodnou o tom, zda se hráč turnaje zúčastní. Mnohokrát hráči dají přednost i méně dotovanému

turnaji jen proto, že je získala silná osobnost. Například kvalita Czech Open se výrazně zvýšila, když do vedení turnaje přišla bývalá výborná tenistka Langerová – Píchalová – nyní Černošková, kterou hráči neformálně respektují a uznávají.

14. Organizujete vrcholnou sportovní akci. Co považujete z pohledu vrcholného manažera za rozhodující moment pro konečný úspěch akce?

Pro konečný úspěch je rozhodující kombinace řady faktorů, především samotné sportovní stránky (kvalitní sportovní výkon), dále dostatek finančních prostředků a v neposlední řadě nasazení lidí, kteří se o turnaj starají. U tenisového turnaje je rozhodující takový faktor, jako je počasí. Pro celkový úspěch je důležitá optimální kombinace všech faktorů.

15. V čem je řízení vrcholné sportovní akce specifické od řízení standardní výrobní organizace?

Je to obtížné srovnatelné. Ve výrobní organizaci hraje klíčovou roli technika, její využití atd. Sportovní akce je postavena na silných osobních individualitách. Proto rozhodující jsou osobní kvality vrcholných manažerů a jejich přístup ke sponzorům, hráčům atd. Jedná se o mravenčí individuální práci, někdy doslova i 24 hodin denně. Často je to o „One man show“. V případě turnaje Czech Open je to určitě Miroslav Černošek, s nímž stojí a padá úspěch celé akce.

DISKUSE

Ze studia teoretických podkladů pro tento výzkum vyplynuly pro úspěšnou organizaci sportovní akce (koneckonců pro úspěch jakékoliv komerční aktivity) tyto závěry:

1. Je nutná existence kvalitně zpracovaného marketingového plánu.
2. Marketingový plán by měl obsahovat harmonogram všech nejdůležitějších kroků, které jsou součástí plánovaného projektu (například časový harmonogram postupu, harmonogram věcných opatření, plán personální odpovědnosti za jednotlivé úkoly atd.).
3. Dále musí následovat odpovědný výběr pracovníků, pověřený jednotlivými úkoly.
4. Vybraní pracovníci by měli být seznámeni se svými úkoly a proškoleni. Měli by znát své pravomoce a kompetence.
5. Měl by existovat zároveň transparentní motivační program.
6. Pro úspěšnou organizaci jakéhokoliv projektu je rozhodující kvalita řídicího managementu.
7. V neposlední řadě důležitou roli hraje kontrola průběhu a závěrečné vyhodnocení celého projektu.

ZÁVĚRY

Tyto obecné hypotézy jsme ověřovali v praxi, v rámci analýzy organizace mezinárodního tenisového turnaje Czech Open. Použili jsme metodu řízeného rozhovoru. Provedený průzkum nám potvrdil tyto závěry:

1. Před samotným průběhem tohoto turnaje je vždy zpracován velmi podrobný plán, který obsahuje časový i věcný harmonogram průběhu turnaje.
2. Plán obsahuje i personální odpovědnost všech pracovníků, podílejících se na turnaji za jednotlivé úkoly.
3. Samotný výběr spolupracovníků je prováděn velmi pečlivě. Přednost je dáвана těm pracovníkům, kteří se již v minulosti osvědčili a prokázali své schopnosti. Z hlediska osobních kvalit je vyžadována a upřednostňována spolehlivost, vysoké pracovní nasazení a flexibilita.
4. Tam kde je to nutné, jde zpravidla o pozice, které rozhodující měrou ovlivňují průběh a kvalitu sportovního turnaje (rozhodčí a sběrači míčků – celkem kolem padesáti lidí) prochází tito pracovníci podrobným školením.
5. Existuje specifický přístup pořádající společnosti TK PLUS ke sponzorům. Vztah ke sponzorům se

buduje dlouhodobě a neomezuje se pouze na účast při turnaji. Je založen na individuálním přístupu a vytváření vzájemné důvěry mezi sponzorovanou společností TK PLUS, s. r. o. a jednotlivými sponzory.

6. Úspěch tohoto mezinárodního turnaje je především založen na osobních kvalitách manažeru společnosti. Je to především osobnost majitele společnosti TK PLUS – Miroslava Černoška. Miroslav Černošek se zejména orientuje na formování vztahů se sponzory. Ze strany sponzorů je vnímám jako výrazná neformální osobnost a autorita. Tento vzájemný vztah se odráží ve vytváření příznivých finančních podmínek pro tento turnaj. Druhou výraznou osobností je ředitelka turnaje Petra Černošková. Tato původně vynikající tenistka je mezi hráči velmi respektována. Má velkou zásluhu na tom, že dokáže pro turnaj v Prostějově získat vynikající hráče, i když turnaj časově koliduje s jinými mezinárodními turnaji.

Závěrem lze konstatovat, že se plně potvrdila správnost závěru teorie v praxi. Každoroční úspěch mezinárodního tenisové turnaje Czech Open v Prostějově je toho dokladem.

Literatura

- KOŠŤAN, Pavol, František BĚLOHLÁVEK a Oldřich ŠULEŘ. *Management: [co je management, proces řízení, obsah řízení, manažerské dovednosti]*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2006, VIII, 724 str. Business books (Computer Press).
- ČÁSLAVOVÁ, E.: *Management sportu*. 1.vyd. Praha: East West Publishing Company a East Publishing Praha, 2000, 172 str.
- DRUCKER, P. F., *Výzvy managementu pro 21. století*, vyd. Praha: Management Press, 2001, 188 str.
- DURDOVÁ, I.: *Sportovní management*. 1.vyd. Ostrava: Technická univerzita Ostrava, 2006, 122 str.
- FOTR, J., HNILICA, J.: *Aplikovaná analýza rizika ve finančním managementu a investičním rozhodování*, 2 aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Expert, 2014, 304 str.
- HOBZA, V., REKTORÍK, J.: *Základy ekonomie sportu*. 1.vyd. Praha: Ekopress, s. r. o., 2006, 191 str.
- KOTLER, P., ARMSTRONG, G.: *Marketing*. Praha: Grada Publishing, 2006, 855 str.
- MAJARO, S.: *Základy marketingu*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1996, 308 str.
- NOVOTNÝ, J.: *Ekonomika sportu*. 1.vyd. Praha: ISV, 2000, 263 str.
- PHILIP H., R., *Managing Cultural Differences*, 7.vyd. Londýn: Elsevier Science & Technology, 2007, 732 str.
- SEKOT, A., BLAHUTKOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ, Š., SEBERA, M., *Kapitoly ze sportu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 200 str.
- SLUKA, T.: *Profesionální sportovec*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, 150 str.
- VODÁČEK, L., VODÁČKOVÁ, O., *Moderní management v teorii a praxi*. 2.vyd. Praha: Management Press, 2009, 324 s.

Řízené rozhovory:

Na dotazník odpovídali formou řízeného rozhovoru:

ČERNOŠEK, Jiří, JUDr., právní zástupce společnosti TK Plus. Řízený rozhovor.

ČERNOŠKOVÁ, Petra, ředitelka turnaje Czech Open. Řízený rozhovor.

Lateralita a rychlostně reakční schopnosti v badmintonu

Laterality and reactive abilities in badminton

Lenka Doležalová, Pavel Korvas

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity, Brno

Abstrakt:

Ve studii jsme se zaměřili na hodnocení vlivu laterality dolních končetin na rychlost pohybu po kurtu do jednotlivých směrů. Hlavním úkolem bylo změřit časy reakční rychlosti do jednotlivých směrů (v souvislosti se specifickým pohybem badmintonisty) a zhodnotit, zda jsou rozdíly mezi těmito směry významné a zda souvisí s lateralitou probandů ve výzkumném souboru. Výzkumný soubor tvořilo 40 náhodně vybraných rekreačních hráčů badmintonu, z toho 30 praváků a 10 leváků. Závěry byly zpracovány na základě měření, které bylo provedeno při výzkumu rychlostně reakčních schopností u hráčů badmintonu. Průměrný čas u praváků do předních směrů byl vpravo 1497 ms $\pm$ 186 a vlevo 1492 ms $\pm$ 171 a do zadních směrů vpravo 1687 ms $\pm$ 339 a vlevo 1743 ms $\pm$ 366. U leváků byl průměrný čas do předních směrů vpravo 1674 ms $\pm$ 288, vlevo 1635 ms $\pm$ 217 a do zadních směrů vpravo 2289 ms $\pm$ 506 a vlevo 1864 ms $\pm$ 370. Po zpracování výsledků můžeme zhodnotit, že praváci mají rychlejší reakční rychlost do pravého směru vzad a naopak leváci do levého směru vzad. U předních směrů rozdíly nejsou tak významné, praváci i leváci prokázali rychlejší reakční schopnost do levého předního rohu. Významný rozdíl mezi praváky a leváky vyšel u směru do zadního pravého rohu ($p = 0,0001$), u předního levého rohu ($p = 0,04$) a předního pravého rohu ($p = 0,03$). Výsledky této studie by měly napomoci jak práci trenérů v přípravě, tak i samotným hráčům.

Abstract:

In this study we focused on the impact of the lower limbs laterality on the speed of the movement to the particular directions on the court. The main goal was to measure the time of the reaction ability to the particular directions (related to the specific movements of the badminton player) and to evaluate whether the differences are significant and related to the laterality of the probands in the research group. The research group consisted of 40 randomly chosen recreational players, 30 of them were right-handed and 10 left-handed. The results were elaborated based on the measurement made during the research of quick reaction abilities of the badminton players. The average time for the right-handed players to the front directions was 1497 ms $\pm$ 186 to the right and 1492 ms $\pm$ 171 to the left, to the back directions it was 1687 ms $\pm$ 339 to the right and 1743 ms $\pm$ 366 to the left. For the left-handed players the average time to the front directions was 1674 ms $\pm$ 288 to the right and 1635 ms $\pm$ 217 to the left, to the back directions it was 2289 ms $\pm$ 506 to the right and 1864 ms $\pm$ 370 to the left. After the processing of the results we can state that right-handed players have quicker reaction ability to the back right direction while left-handed players to the back left direction. In the directions to the front the differences are not that significant. Both right-handed and left-handed players proved quicker reaction ability to the left right corner. The important difference between right-handed and left-handed players was measured for the direction to the back right corner ($p = 0,0001$), to the front left corner ($p = 0,04$) and to the front right corner ($p = 0,39$). The results of this study should be helpful for the preparation of the trainers and for the players themselves.

Klíčová slova:

badminton, lateralita, reakční schopnosti, testování

Key words:

badminton, laterality, reactive abilities, test

ÚVOD

Badminton je hra o velice rychlých výměnách, které kladou na hráče vysoké nároky z hlediska náročnosti pohybu po kurtu, který musí být rychlý a ekonomický (Mendrek, Novotná, 2007). V této hře se využívá specifického pohybu, který je velice důležitý pro efektivní a kvalitní hru. Downey (1993) popisuje optimální pohyb po dvorci pomocí jednotlivých pohybových činností. Uvádí následujících šest dovedností, které jsou pro badminton stěžejní: dobré postavení a rovnováha, starty a zastavení, footwork (práce nohou po kurtu), přechody po kurtu, výpady. Tyto specifické pohyby můžeme rozdělit do čtyř fází pohybu při hře, které se spojují do tzv. vln (Mendrek, Novotná, 2007). 1. fáze startovní, 2. a 3. fáze je pohyb k míčku a poslední krok před úderem míčku a 4. fázi představuje návrat do střežového (optimálního) postavení pro další start. Aby byl tento soubor pohybových činností co nejrychlejší, měl by být proveden co s vysokou efektivitou, což souvisí s technikou pohybu po dvorci. Badminton patří mezi jednostranné sporty, kde je přetěžována jedna polovina těla - především hrající paže, zádové svalstvo téže strany a dále také výpadev dolní končetina (Bernaciková, Kapounková, Novotný a kol., 2010). Proto zde můžeme hovořit o výrazné lateralitě těchto zatěžovaných částí těla. Lateralitu (z latinského *latus* – bok, strana) můžeme definovat jako funkční dominanci jednoho z párových pohybových nebo smyslových orgánů člověka (Kasa, 2006). Lateralitu určují mozkové hemisféry, které způsobují nerovnost levé a pravé poloviny těla (Straton a kol, 2012) a podle jejich dominance se dělí na sinistrii (dominantní pravá hemisféra), ambidextri (nevyhraněnost) a dextri (dominance levé hemisféry). Dále dělíme lateralitu podle jednotlivých pohybových orgánů na souhlasnou (dominantní stejná ruka i noha) a zkříženou (dominantní např. pravá ruka a levá noha). Lateralita tvarová (kvalitativní) určuje rozdíly jak ve stavbě těla, ve tvaru, velikosti a objemu párových orgánů, lateralita funkční (kvantitativní) se týká rozdílů ve výkonnosti motorických a smyslových párových orgánů. Autoři (Straton a kol, 2012; Hrnčířová, 2009) shodně uvádí poměr praváků (90 %) a leváků (10 %). Co se týká lateralit dolních končetin, statistiky uvádí, že téměř všechny pravoruké osoby používají přednostně i pravou nohu. U levorukých osob je lateralita ruky a nohy často překřížená. Nesouměrná činnost dolních končetin se tedy projevuje takovou funkční specializací, že jedna z nich je zdatnější v silových výkonech, kdežto druhá je obratnější ve výkonech vyžadujících přesnost a šikovnost (Sovák, 1962). Z toho vyplývá, že máme nohu švihovou a odrazovou. V badmintonu je určující jak lateralita horních končetin (úder), tak i dolních končetin (přeskoky, výpady, výskoky). Výpady se používají především pro odehrání úderů hraných v přední části kurtu. Dle charakteru úderu hráči využívají tzv. plné výpady (full lunge) a poloviční výpady (half lunge) a měly by být prováděny striktně u praváka pravou nohou a naopak u leváka levou nohou. Pokud tomu tak není, dochází k výrazným dysbalancím a mnohdy i poškozením pohybového aparátu. Výskoky se nejčastěji používají při smeči, klíru nebo dropu. Výskoky se dělí podle odrazu a dopadu (odraz z jedné nohy, z obou, dopad na stejnou nohu, na obě nohy, atd.) a proto je zde lateralita důležitá.

METODIKA

Studie byla provedena jako součást výzkumu rychlostně reakční rychlosti u rekreačních hráčů badmintonu. Experimentální soubor tvořili studenti Univerzity Pardubice, kteří absolvovali intervenční program, jehož cílem byl rozvoj rychlostně reakčních schopností, síly dolních končetin, maximální rychlosti a dále techniky pohybu po kurtu. Probandi tohoto souboru byli výhradně amatérští sportovci. V případě, že se v této skupině vyskytl výkonnostní sportovec (nejen v oblasti badmintonu), nebyl do studie zařazen. Pro zjištění vlivu lateralit na rychlostně reakční schopnosti v závislosti na pohybu do jednotlivých směrů byly použity výsledky druhého měření (po absolvování intervenčního programu) náhodně vybraných 30 (20 mužů, 10 žen) probandů praváků a 10 (6 mužů, 4 ženy) leváků. Vzhledem k malému počtu probandů leváků jsme kvůli statistickému zpracování musely zahrnout muže a ženy do jedné skupiny. Vzhledem k faktu, že se specifický pohyb badmintonisty řídí podle lateralit horních končetin (tedy podle držení rakety) byla zjišťována lateralita horních končetin. Lateralita horních končetin byla zjištěna pomocí dotazníkového šetření otázkami: ve které ruce drží

hráč raketu, kterou rukou hráč píše a kterou rukou provádí úkony jemné motoriky. V případě souhlasné odpovědi na všechny tři otázky byl hráč určen jako vyhraněný pravák či levák. Všichni probandi z tohoto šetření vyšli jako vyhranění praváci/leváci.

Tabulka 1: Základní charakteristika experimentálního souboru - průměrná hodnota (směrodatná odchylka)

	Věk (roky)	Výška (cm)	Váha (kg)	Herní úroveň
Praváci (n = 30)	22,5 ± 3,1	173,8 ± 6,85	71,5 ± 7,22	amatéři (začátečníci)
Leváci (n = 10)	23,1 ± 1,58	176,1 ± 5,94	76,3 ± 8,4	amatéři (začátečníci)

Pro měření výběrové reakce dolních končetin byl použit přístroj Fitro agility check (Zemková, Hamar, 2009), kde testovaná osoba reaguje na vizuální podněty zobrazené na displeji PC. Diagnostické zařízení Fitro agility check bylo vyvinuto ve Výzkumném pracovišti tělovýchovného lékařství při FTVŠ UK (Hamar 1997). Při testování reakčních schopností se standardně používá rozmístění met, kdy jsou navzájem vzdáleny svými bližšími (vnitřními) okraji 0,5 metru a každá meta funguje jako časový spínač (Vala 2009). Další nastavení met je závislé na využití v jednotlivých sportech, např. v basketbale byla vzdálenost nastavena na 5 metrů mezi metami (Zemková, Hamar, 2009). Pro zjištění úrovně reakční rychlosti v badmintonu byly senzomotorické desky rozmístěny do čtyř rohů ve vzdálenosti 2 metry od středu (obrázek 1), na rozdíl od testování Štefánikové a Zemkové (2011), kde bylo nastavení met zvoleno také do čtyř rohů, ale ve vzdálenosti 3 metrů od středu hřiště.

Obrázek 1: Rozmístění met na badmintonovém kurtu

Umístění jednotlivých met a vzdálenost od středu kurtu byla stanovena na základě analýzy reálného pohybu badmintonisty. Spolehlivost testu byla testována u náhodného výběru studentů TV, kteří byli testováni na začátku a konci semestru a byla zjištěna metodou test-retest, přičemž koeficient reliability byl 0,72. Probandi reagovali na 16 podnětů (4 do každého směru), které se zobrazovaly na monitoru (v jednom ze čtyř rohů) zašlápnutím příslušné senzomotorické mety a poté se vraceli opět na střed do výchozího bodu. Testované osoby se po kurtu pohybovaly specifickými pohyby typickými pro badminton (poskoky, výpady, krok – sun – krok), to znamená, že mety měli striktně zašlapávat příslušnou nohou, podle jejich lateralitu (praváci pravou nohou, leváci levou nohou) a to do všech směrů. Probandi se po dokončení reakce na podnět vraceli na výchozí místo (do středu).

Řazení signálů do jednotlivých směrů bylo nastaveno náhodně. Čas mezi signály byl nastaven v rozmezí od 2000–3600 ms. Jako podnět byl z nabídky vybrán bílý trojúhelník na zeleném podkladu, který nejvíce simuluje míček. Pro všechna měření byl použit pouze jeden protokol. Pro zpracování výsledků byla použita základní popisná statistika a Studentův nepárový t-test, kde byla nastavena hladina statistické významnosti $p < 0,05$. Závěry byly stanoveny na základě porovnání výsledků praváků a leváků v jednotlivých směrech. Pro statistické zpracování byl použit program Statistica 12 (StatSoft CR s.r.o. – Dell Computer s.r.o.).

VÝSLEDKY

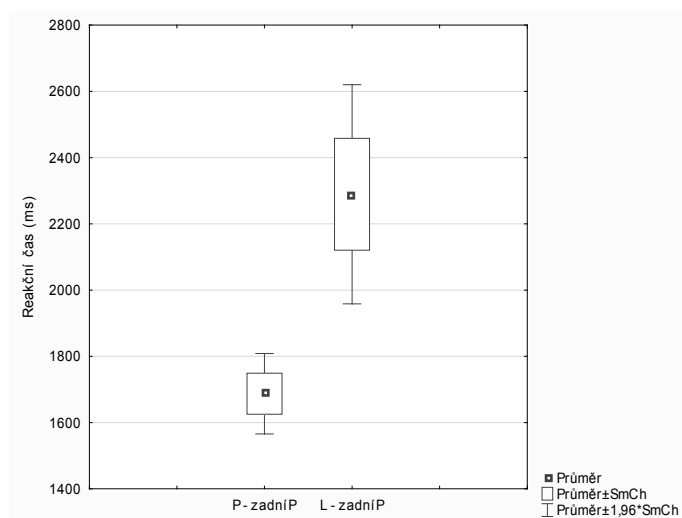
Výsledky obou výzkumných skupin jsou uvedeny v tabulce 2. Tyto hodnoty reakčních časů byly použity po vyhodnocení rozdílů v reakční rychlosti do jednotlivých směrů, které jsou uvedeny v obrázku 2–5.

Tabulka 2: Výsledky měření reakční reakčního času do jednotlivých směrů u praváků a leváků.

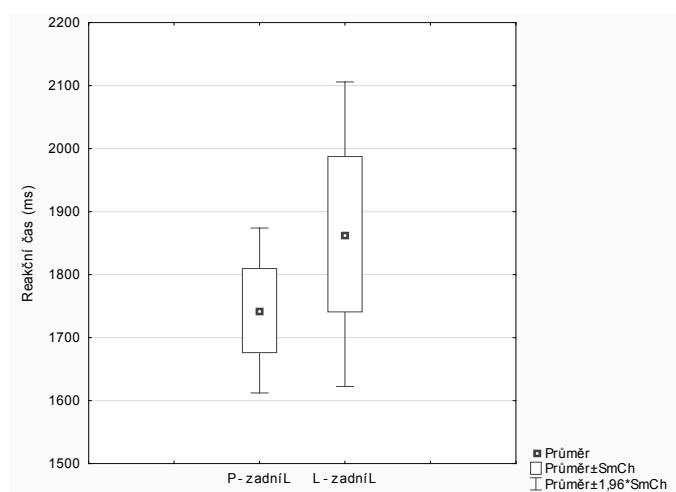
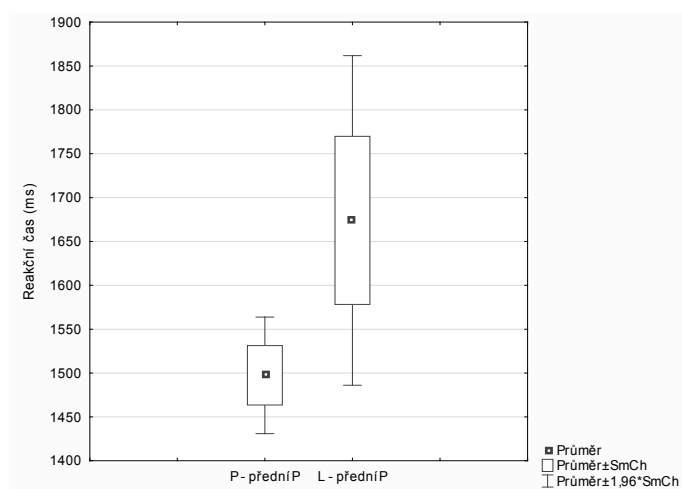
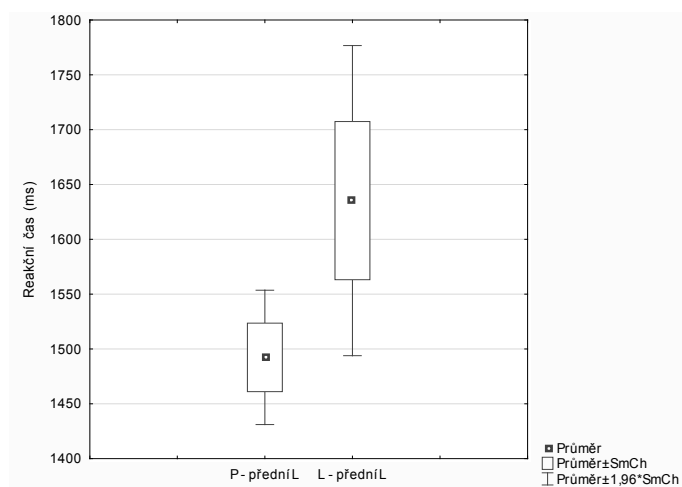
Lateralita	Zadní levý roh (ms)	Zadní pravý roh (ms)	Přední levý roh (ms)	Přední pravý roh (ms)	Průměrný čas do všech směrů (ms)
Praváci Průměr ± SD	1743 ± 366	1687 ± 339	1492 ± 171	1497 ± 186	1605 ± 214
Leváci Průměr ± SD	1864 ± 370	2289 ± 506	1635 ± 217	1674 ± 288	1866 ± 266

SD – směrodatná odchylka

ms – milisekundy

Obrázek 2: Zadní levý roh

Obrázek 3: Zadní pravý roh**Obrázek 4: Přední levý roh****Obrázek 5: Přední pravý roh**

Porovnáním výsledků reakční rychlosti do jednotlivých směrů u skupiny praváků a leváků jsme zjistili rozdíly mezi jednotlivými směry a vyhodnotili, zda jsou tyto rozdíly způsobené lateralitou hráčů. Bez ohledu na lateralitu můžeme konstatovat, že nejrychlejší směr u praváků i leváků byl přední levý roh a nejpomalejší směr byl u praváků do levého zadního rohu a u leváků do zadního pravého rohu. Významný rozdíl mezi praváky a leváky vyšel u směru do zadního pravého rohu ($p = 0,0001$), u předního levého rohu ($p = 0,04$) a předního pravého rohu ($p = 0,03$). U zadního levého rohu rozdíl statisticky významný nebyl ($p = 0,39$).

DISKUZE

Studie Malagoliho, at al. (2013), která se zabývá vztahem lateralit u elitních hráčů raketových sportů uvádí, že v badmintonu, squashi a stolním tenisu mají hráči hrající levou rukou větší procentuální zastoupení než je v běžné populaci a dále v těchto sportech mají leváci tendenci k progresu v herních řebříčkách. Výsledky porovnání reakčních časů do jednotlivých směrů u praváků a leváků naznačují, že lateralita může souviset s rychlostí do jednotlivých směrů a do určité míry může určovat taktiku hry, která může následně podpořit kvalitu hry a herní činnosti jednotlivce. Tento závěr dokazují především výsledky do zadních směrů, kde praváci měli rychlejší reakční čas do pravého zadního rohu, naopak leváci do levého zadního rohu. Nejpomalejší směr pro praváky byl zadní levý roh a pro leváky zadní pravý roh. Zároveň tyto výsledky korespondují se skutečností, že pro hráče je, z hlediska reakční rychlosti, nejobtížnější úder do zadního bekhendového rohu. Podobný závěr uvádí Perera (2009) u hráčů tenisu a v souvislosti s tímto výsledkem zdůrazňuje náročnost bekhendových úderů, konkrétně při hře leváka s pravákem. Z výsledků dále vychází, že zadní směry jsou výrazně pomalejší než přední směry, což zřejmě souvisí s rozdílnými nároky pro pohyb vpřed a vzad a dále s postavením v základním postoji, kdy je hráč v mírném předklonu, s těžištěm posazeném mírně dopředu. Tyto závěry potvrzuje i výzkum Štefánikové, Zemkové (2011). Ve směru vpřed tak jednoznačné rozdíly nejsou. U obou skupin byl nejrychlejší směr vlevo vpřed. Tento fakt může vycházet ze specifických pohybů v badmintonu, do směru vpravo vpřed musí pravák použít nejdříve přeskok a pak výpad a do směru vlevo vpřed pouze krok a výpad, což se jeví jako rychlejší sled pohybů, pokud budeme uvažovat, že se jednalo o rekreační hráče, u kterých ještě automatizace techniky pohybů není na takové úrovni. Výsledky u leváků tento předpoklad nedokazují. Na základě těchto poznatků můžeme konstatovat, že lateralita hráčů může ovlivňovat rychlostně reakční schopnosti a tedy i kvalitu hry, a proto by se na tento fakt nemělo zapomenout v přípravě hráčů na všech úrovních. Z výzkumů, které byly provedeny u výkonnostních hráčů na Slovensku, byly zjištěny reakční časy dolních končetin na vzdálenost 3 metrů do čtyř rohů badmintonového hřiště. Výsledky, které ukazují na rozdíly mezi předními a zadními směry vyšly shodně, to znamená, že rychlejší byly směry vpřed. Nejrychlejší hodnota, která vyšla v naší studii do levého předního rohu, byla u výkonnostních hráčů na Slovensku zjištěna naopak do pravého předního rohu a to 1.62 ± 0.10 sekund. Nejpomalejší hodnota u hráčů na Slovensku byla do levého zadního rohu 1.73 ± 0.96 sekund (Štefániková, Zemková, 2011). Stejný směr, co se týká nejpomalejší hodnoty, se ukázal i u našeho výzkumného souboru u praváků, zatímco u leváků byla nejpomalejší hodnota naopak do pravého zadního rohu.

ZÁVĚRY

Cílem studie bylo zjistit, zda je možné zjistit vliv lateralit na rychlostně reakční schopnosti do jednotlivých směrů u hráčů badmintonu. Můžeme konstatovat, že pohyb do předních směrů je rychlejší než do zadních směrů, nezávisle na lateralitě. Dále můžeme z výzkumu vyvodit závěr, že lateralita může mít vliv na reakci a rychlost pohybu do jednotlivých směrů, především do směrů vzad. U reakce a pohybu do předních směrů není odpověď jednoznačná. Úroveň rychlostních schopností může být ovlivněna dalšími vlivy, jako jsou například výkonnostní úroveň hráčů, nebo technika pohybu po kurtu. Vzhledem k faktu, že je badminton hra s jednostranným zatížením, hraje lateralita význ-

amnou roli nejen v tréninku, ale i v herní činnosti. Výzkum by měl přispět ke zlepšení tréninkových postupů a herních dovedností.

Literatura

- Bernaciková, M., Kapounková, K., & Novotný, J. (2011). *Fyziologie sportovních disciplín*. Retrieved 28. 12. 2015 from: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/fsps/10/fyziol/web/index.html>
- Downey, J. (1993). *Excelling in badminton*. London: Hodder & Stoughton.
- Hamar, D. (1997). *Test agility*. Bratislava: Oddelenie telovýchovného lekárstva Ústavu vied o športe FTVŠ UK.
- Hrnčířová, K. (2009). Lateralita. České Budějovice: Katedra pedagogiky a psychologie Jihočeská univerzita České Budějovice.
- Kasa, J. (2006). *Športová kinantropológia (Terminologický a výkladový slovník)*. Bratislava: FTVŠ UK.
- Malagoli, I. L., Semprini, G., Michele, D. R., & Merni, F. (2013). Top athletes handedness in the major racket sports. *The 13th ITTF Sports Science Congress Paris*, 160–163.
- Mendrek, T., & Novotná, M. (2007). *Badminton*. Praha: Grada.
- Perera, B. J. C. (2009). Some facets of laterality in Sri Lankan children. *Sri Lanka Journal of Child Health*, 38, 4–20.
- Sováč, M. (1962). Lateralita jako pedagogický problém. Praha: SPN.
- Straton, A., Ene, V. C., Straton, C., & Gidu, D. (2012). Laterality – determinant factors and influences. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport*, 12(2), 491–495.
- Štefániková, G., & Zemková, E. (2011). *Posudzovanie disjunktívnych reakčno – rýchlostných schopností do jednotlivých smerov v bedmintonu*. Praha: FTVŠ UK.
- Zemková, E., & Hamar, D. (2001). *Posudzovanie disjunktívnych reakčno rýchlostných schopností*. Bratislava: Oddelenie telovýchovného lekárstva Ústavu vied o športe FTVŠ UK.

RECENZE A ZPRÁVY

REVIEWS, REPORTS

Historie výuky tělesné výchovy na Masarykově univerzitě 1919–1989

Zora Svobodová, Věra Večeřová

Výuka tělesné výchovy jako důležitý prvek získávání a rozvoje tělesných a pohybových kompetencí jedince je zařazena ve vzdělávacím systému České republiky na všech úrovních vzdělávání. Specifickou oblastí je terciární úroveň vzdělávání, kde je tělesná výchova zcela v kompetenci jednotlivých vysokých škol, které samy rozhodují v jaké formě a zda vůbec budou tělesnou výchovu svým studentům poskytovat. Vznik a historie výuky tohoto předmětu na MU od roku 1922 do současnosti je nepochybně reflexí vývoje samotné Masarykovy univerzity v kontextu historického vývoje a hodnotového směřování celé naší společnosti.

Založením Masarykovy univerzity v roce 1919 postupně vznikal Ústav pro vzdělávání profesorů tělesné výchovy. Díky tradicím brněnské tělovýchovy dosáhl brzy vynikající úrovně zásluhou kvality svých učitelů a absolventů. Ve školním roce 1924–25 ve *Vzdělávacím kurzu pro učitele tělocviku na středních školách při Masarykově universitě v Brně* pod vedením profesora Edwarda Babáka byly vypsány předměty Praktický tělocvik a metodický výcvik, Hry a prostý tělocvik, Šerm, Pedologie a anthropometrie, Orthopedie a otázky orthopedického tělocviku, Zdravověda a Plování. K těmto předmětům postupně přibýly Estetika tělesných cvičení, Fyziologie tělesných cvičení, Teorie a systematika tělocviku, Dějiny a literatura tělocviku či Anatomie. Vyslovené praktické zaměření bylo charakteristické pro předměty Nauka o náradí a zakládání tělocvičen a hřišť, Předpisy týkající se tělocviku a První pomoc.

Výuku zabezpečovali a ve státní zkušební komisi zasedali pedagogové lékařské a přírodovědecké fakulty, profesori brněnských gymnázií a zástupce armády. První ženou mezi nimi byla učitelka ženského učitelského ústavu Bohumila Koutníková. Program přednášek a cvičení pro posluchače učitelství tělocviku na středních školách do roku 1939, kdy došlo k uzavření vysokých škol, procházel obsahovými změnami. Kromě již zmiňovaných předmětů se seznam přednášek a cvičení rozšířil také o Praktický tělocvik a metodický výcvik, Metodiku tělocviku a Fyziologii tělesných cvičení. V souvislosti s ohrožením republiky na konci třicátých let byly od roku 1937 zařazeny i Branná výchova a skauting pro muže a lyžařské kurzy.

Ve dvacátých letech se ukázala potřeba založit a rozvíjet tělesnou výchovu a tělovýchovné vzdělávání studentů i na dalších vysokých školách v Brně: na České vysoké škole technické, Vysoké škole zemědělské a Vysoké škole zvěrolékařské.

Během školního roku 1927–28 je ustanoven pod vedením Františka Vojty z lékařské fakulty institut Vysokoškolský sport jako jednotný a jednotící spolek „starající se o tělesnou výchovu vysokoškolského studentstva“. Jeho výuka 2–4 hodiny týdně se zaměřovala zvláště na atletiku a plavání, a umožnila i další pestré sportovní průpravu. Ve Vysokoškolském sportu se platil členský příspěvek. Cílem těchto výukových programů byla „rozumně a vědecky vedená tělesná výchova, která má ve volné chvíli zlepšiti zdraví a utvrditi povahu studentů“.

Spolku Vysokoškolský sport v předválečném období stoupal počet členů, což přinášelo řadu personálních a technických problémů. Částečně byly vyřešeny v roce 1945 přidělením tělocvičny Pod hradem, před válkou sídla německého **tělocvičného spolku** *Brünner Turnverein*.

Po ukončení II. světové války v roce 1945 spolu s obnovením Masarykovy univerzity zahajuje opět svou činnost Ústav pro vzdělání profesorů tělesné výchovy, a to s inovovanou sestavou studijních přednášek a cvičení v délce studia minimálně 7 semestrů.

Výuku tělesné a branné výchovy měli posluchači všech brněnských vysokých škol od roku 1945 povinnou v prvním a druhém semestru studia. Předmět Tělocvik, sport a hry zajišťoval Ústav pro tělesnou výchovu na vysokých školách se sídlem na právnické fakultě. Osnovy výuky tělesné a branné výchovy byly přizpůsobeny poválečnému stavu, tedy převážně zaměřeny na obranyschopnost oby-

vatelstva. Pro všechny studenty MU byly povinné tyto předměty: Základní tělesná výchova a Nauka o obraně státu. Studenti měli povinnost účastnit se dvou pochodových cvičení, dosáhnout minimálně 60% docházky a složit povinnou zkoušku zdatnosti. Pro studenty vysokých škol byla vypsána také nabídka nepovinné tělesné výchovy: lehká atletika, kondiční cvičné běhy, plavání, košíková a odbíjená. Ostatní druhy sportů se daly pěstovat v rámci Vysokoškolského sportu Brno. Podle archivních materiálů bylo tehdy v Brně 5 602 studentů VŠ, kteří podléhali povinné tělesné a branné výchově a Ústav měl v té době k dispozici pouze tělocvičnu na Veveří.

Pokračování úspěšné obnovy univerzity po válce zbrzdil únorový převrat v roce 1948. Následné čistky na univerzitě postihly studentstvo i pedagogy. Také z Ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy byla většina nejlepších učitelů vypovězena a Ústav postupně převeden na pedagogickou fakultu zřízenou v roce 1946, kde splynul s katedrou tělesné výchovy pro učitele na I. stupni škol. V roce 1953 došlo k vyčlenění pedagogické fakulty z rámce univerzity a její reorganizaci na Vyšší pedagogickou školu v Brně (do roku 1964, kdy byla pedagogická fakulta obnovena) a Ústav pro vzdělání profesorů tělesné výchovy byl zrušen. Netečností tehdejšího vedení katedry tělesné výchovy a nezájmem školy a naopak průbojností tělovýchovných pracovníků olomouckých vznikl tento ústav nově při Univerzitě Palackého v Olomouci. V Brně pak existovalo jen středisko pro dálkové studium profesorů tělesné výchovy pro II. cyklus. Ve výuce tělesné výchovy v rámci stávajících fakult převládal důraz na brannou výchovu s nepovinným výběrem volitelných sportů. Tento stav trval do roku 1952, kdy došlo k založení dvou nových kateder tělesné výchovy působících na univerzitě. Jedna byla katedrou rektorátní a zajišťovala výuku pro fakulty farmaceutickou, filosofickou, pedagogickou a přírodovědeckou, druhá byla ustavena na lékařské fakultě. Důraz se kladl na spolupráci s vojenskou katedrou a na ideovou výchovu. Povinná výuka tělesné výchovy na pěti fakultách probíhala v prvních dvou ročnících po dvě hodiny týdně, ve třetím a čtvrtém studijním roce jednu hodinou týdně. Součástí výuky byl zimní výcvikový kurz organizovaný jednou během studia. Zabezpečit výuku pro zvyšující se počet studentů bylo obtížné kvůli malému počtu tělocvičen a dalších tělovýchovných objektů s často nevyhovujícím zařízením. Podmínky pro udělení zápočtu byly stanoveny takto: zápočet z TV v 1. a 2. ročníku obdržel každý studující, který řádně docházel do vyučování, zúčastnil se zimních, případně i letních výcvikových kurzů, a při kontrolních zkouškách projevil zájem o dosažení nejlepších výsledků.

Od 1. 9. 1963 byly ustaveny samostatné katedry tělesné výchovy na všech fakultách Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, jak byla Masarykova univerzita přejmenována, ale v roce 1966 došlo opět k jejich sloučení a vytvoření rektorátní katedry s fakultními odděleními. Jejím vedoucím byl dr. Jindřich Höhm. Tato formální organizační opatření však nevyřešila přetrvávající dlouhodobý nedostatek tělocvičen, hal, bazénů a hřišť.

Katedra tělesné výchovy jako rektorátní pracoviště pokračovala ve své činnosti až do roku 2001, kdy byla převedena pod nově vzniklou fakultu sportovních studií. Zde jako Centrum univerzitního sportu MU funguje dodnes. Otevřený univerzitní studijní systém v současné době dává studentům možnost absolvovat dva semestry (kurzy) a získat kredity za bakalářské studium. Mohou si zvolit kterýkoliv z nabídky 80 předmětů-sportů. Ve školním roce 2014–15 prošlo takto nastavenou výukou cca 9 000 studentů v povinné a 2 000 ve volitelné placené tělesné výchově, která je též ohodnocena kredity.

Masarykova univerzita v Brně od počátků svého působení v roce 1919 vytvářela a do dnešních dnů nabízí a zajišťuje finančně i organizačně vhodné podmínky pro tělovýchovné vzdělávání svých studentů. Tím, že po celou dobu své existence podporovala a zachovala kontinuitu důrazu na nezastupitelnost výuky sportovně pohybových aktivit, si vydobyla a udržela výjimečné postavení mezi univerzitami v České republice. Na žádné z českých univerzit výuka tělesné výchovy v takovémto rozsahu neprobíhá, na mnoha školách byla pro studující nesportovních oborů po roce 1989 zrušena a složitě se opět zavádí, nebo zůstala na pokraji zájmu vedení školy.

Budova tělocvičny Pod Hradem

Zora Svobodová

Novogotická budova tělocvičny Pod Hradem se nachází v brněnské městské části Brno-střed, v katastrálním území Město Brno, pod úbočím Špilberku v Údolní ulici číslo 3.

Foto: Budova tělocvičny Pod Hradem, pohled z Údolní ulice

Stavba budovy začala v roce 1867 na objednávku brněnského tělocvičného spolku Brüner Turnverein, který se zrodil roku 1861 v jedné vlně s dalšími sdruženími, zásluhou vlivných politiků a podnikatelů usilujících o liberalizaci ekonomického a politického života po dekádě útlaků. Brněnští turnéři se čile zapojovali do veřejného dění, dokonce měli na rozdíl od jiných dobré vztahy s evangelickou církví a společně podporovali tělocvik na školách (4). Návrh budovy zdarma dodal její člen architekt Augustus Prokop (3). S ohledem na omezené finanční prostředky byla hala postavena skromným stylem s maximálním omezením řemeslnických prací. Obvodové stěny byly poměrně tenké, vyztužené opěrnými pilíři jednoduchého gotického stylu. Dřevěná střeška, respektive stropní konstrukce, byla provedena jednoduše, avšak působila odvážně a efektně. Proto byla zmiňována v mnoha spisech o stavebnictví (7). Fasáda tělocvičny sestávala z neomítnutého cihlového zdiva, vysokých stupňovitých štítů, kombinace velkých hrotitých a menších zaoblených oken a opěrných pilířů po celém obvodu. Zdobení bylo provedeno černým dehtovým nátěrem cihel. Tato fasáda se stala základem pro dnešní zevnějšek tělocvičny.

Budova byla dokončená v roce 1867, slavnostní otevření se konalo 28. června 1868. K otevření se konaly ve dnech 28.–29. června 1868 slavnosti. V září 1877 budova vyhořela. Požár zničil část budovy, po zřícení krovu se zbořily štíty podélných průčelí, podélné stěny byly vytlačeny a roztrhány.

Velká štítová zeď, která směřovala ke svahu Špilberku, zůstala stát, ale musela být ihned podepřena, neboť hrozilo její zřícení - při silném větru se i přes opěrné pilíře kývala do stran až o 1,5 metru (1). Odborníci po průzkumu statiky odsoudili zbytek stavby k demolici, budova však byla u veřejnosti tak oblíbená, že znovu povoláný architekt August Prokop zachoval části, které požáru odolaly. Vznikl tak nový projekt (1877–1878), který se příliš neodlišoval od původního. Nova stavba tedy spočívá na základech původní, půdorys je však směrem k městu rozšířen. Vznikla tak nová dvoupodlažní přístavba s provozními místnostmi v přízemí a reprezentační společenský sál v patře. Nejvíce změn postihlo samotný sál tělocvičny. Navenek se sice mnoho nezměnilo, avšak konstrukce je odlišného charakteru. Požárem poškozená statika zdíva již neumožňovala napojení klenby a krovu na vrchol stěn, neboť by hrozilo zřícení cele haly. August Prokop proto navrhl důmyslný systém polosloupů a velkých vzpěr, nesoucích celou střechu a klenbu, díky němuž je zatížení stěn minimální. Tiha tedy spočívá na vertikálních polosloupech při stěnách sálu a šikmých dřevěných vzpěrách vybíhajících od jejich úpatí, které protínají vnitřní prostor (9).

Celý sál obíhá galerie, která je více než 3 metry široká. Architekt zde plánoval 2 řady sedadel po celém obvodu (6). Z galerie vybíhají směrem do prostoru sálu trámy, které podpírají dřevěnou klenbu. Nesly 6 velkých lustrů.

Foto: Interiér tělocvičny Pod hradem. Archiv MU

Ve vnitřních prostorách celé budovy si architekt vyhrál s klenbami a stropy. Nad schodiště umístil síťovou žebrovanou klenbu a do slavnostního zasedacího sálu v patře vložil dřevěnou konstrukci s krakorci a šikmými podporami. Architekt navrhl také výzdobu interiéru. Tělocvična, schodiště i sál byly pestře polychromovány, nechyběly malované erby, vitráže, nápisy s pořekadly na téma „cvičení, tělesný a duchovní rozvoj člověka“ (8). Čelní stěna sálu je v části nad galerií tvořena třemi velkými hrotitými okny, protější stěna nad vstupem nesla velkou bystu „otce“ Jahna, zakladatele turnerského hnutí. Byla umístěna na čestném místě uprostřed, obklopena erby – říšským, zemským a erbem města Brna (7).

Zevnějšek stavby je tvořen neomítnutým režným zdívem a vysokou sedlovou střechou. Podélné průčelí je široké, opěrnými pilíři rozdělené na několik opakujících se polí.

Horizontálně je fasáda sjednocena probíhajícími pruhy černě natřených cihel. Mezi některými pruhy se objevují pravidelně rozmístěné kosočtverce, menší tvořené třemi a větší deseti černými cihlami. Pruhy a kosočtverčné motivy se pravidelně vyskytují i na štítech.

Strana budovy směrem do svahu Špilberku je tvořena především velkým štítem. Této stěně dominují tři velká hrotitá okna vpouštějící maximum světla do haly. Ta stoupají od úrovně galerie téměř až po klenbu v interiéru. Střední okno, největší, je od bočních oddělené dvojicí vysokých pilířů, které se téměř zrcadlově promítají i do interiéru. Tři kruhy nad okny, dnes prázdné, dříve patrně nesly ornamentální či heraldickou výzdobu. V přízemí se nacházejí tři dvojice oken, opět se zaoblenou vrchní hranou. Prostřední z nich je slepé. Stejně jako stěna do ulice je strana ke svahu zkrášlena černě natřenými cihlami s motivy horizontálních pruhů, kosočtverců, kříže a pruhovaného zvýraznění okenních rámu.

Foto: Tělocvična Pod hradem, pohled od svahu Špilberku.

Fasáda do dvora byla utvářena stejným způsobem jako strana do ulice, později ji však překryla novější přístavba. Ke stěně směřující k Besednímu domu byla záhy přistavěna německá chlapecká měšťanská škola (12).

Ještě okázaleji byla zdobena schodišťová hala. Schodiště stoupá od vnitřních dveří vestibulu, na podestě se rozděluje do dvou ramen vedoucích do prvního patra. Odtud bylo možno pokračovat rovně do pracovny tělocvičné rady, prosklenými dveřmi vlevo na galerii nebo vpravo do společenského sálu. Strop tvořila falešná dřevěná síťová klenba s pozlacenými žebry na způsob vkládané dřevěné intarzie (4). Klenba nesla dva velké zdobené lustry, každý o deseti plynových světlech. Stěny

pak pokrývaly bohaté kobercové malby. Vznešenost tohoto prostoru zvýrazňovala trojice obdélných oken a jedno kruhové nad nimi, jejichž skla byla původně obohacena malbami (9).

Poslední honosně zdobenou místností byl společenský sál, který se nacházel v prvním patře největší části stavby. Jemu vévodil těžký trámový strop s hojnými podélnými a příčnými trámy. Dřevěné části byly natřené na černo. Strop obohacovaly pásy a perlovec v bílé a červené barvě doplněný girlandami a rozetami (7). Stěny tu původně pokrývaly zelené kobercové vzory v horní části a imitace tapety sytě červené barvy pod nimi (9). V nedávné době se objevila část této výzdoby pod současným žlutým nátěrem trámů: Na místě odloupané barvy jsou vidět podélné a šikmé žluté pruhy na černém trámu. Výzdobu interiérů provedl, dle návrhu architekta, vídeňský malíř Franz Schonbrunner (7).

Hala zároveň sloužila brněnským Němcům pro „turnfesty“, národní slavnosti, politická vystoupení, ale i pro běžnější společenské akce - zábavy, oslavy, koncerty, bály, přednášky a další (2). Účelu odpovídá bohatství výzdoby, vytvoření společenského sálu v prvním patře, zbudování galerie v hlavním sále i přesně uváděná kapacita místnosti – slavnostní společenský sál mohl nabídnout 160 míst k sezení a 250 míst k stání. Sám architekt August Prokop uvádí, že při slavnostech bylo v hlavním sále, včetně galerie, 1300 míst k sezení nebo při větších shromážděních celá budova pojmul až 2300 hostů (7).

Neomítané cihlové polychromované zdívo, tvarosloví akcentované výraznými pilíři, klenbami a štíty na půdorysu chrámového trojlodí, nádherné dřevěné konstrukce a bazilikální zastropení interiéru, původně zdobené polychromií, dodává stavbě až sakrální rozměr. Všechny tyto aspekty jsou srozumitelné při pochopení úlohy, jakou hrál v tehdejší společnosti zadavatel, tělovýchovný spolek „Brünner Turnverein“. Jeho role byla obdobná tělocvičné jednotě Sokol v českém prostředí. Stavba tedy nutně ztělesňovala národní hodnoty a ideály, tělocvična tvořila německé kulturní centrum Brna, jeho koncertní i divadelní sál v době, než byl v roce 1891 na dnešním Moravském náměstí otevřen Německý dům jako středisko německé kultury a domovské centrum všech německých spolků.

Po druhé světové válce už tělocvična sloužila výhradně studentům. Výnosem ministerstva školství a národní osvěty z 30. listopadu 1945 se tělocvična dostala do správy brněnských vysokých škol, Masarykova univerzita ji převzala v roce 1951. Nejvíce se o to zasloužil František Vojta – od roku 1929 významná osobnost brněnské tělovýchovy a sportu nejen ve vysokých školách.

Současný stav ani využití již neodpovídá vrcholné fázi stavby v šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. Začneme-li od zevnějšku, oproti dobovému nákreсу je střeška zbavena veškerých věžiček či světlíků, dekorativní plochy fasády byly v průběhu času několikrát pozměňovány. Nad vstupem zmizelo pravoúhlé orámování doplněné erby a i zdobení zdíva černými cihlami se poněkud liší. Z interiéru zmizela všechna heraldická výzdoba, barevná skla jsou nahrazena čirými, a především veškeré malby na stěnách, klenbách a stropě jsou přetřeny bílou barvou. Stejně tak žlutý nátěr překrývá původní barevné zdobení všech trámů a dřevěných částí. Na některých místech je však i dnes patrné bohatství původní výzdoby (2). Funkce místností byla zachována jen v případě vestibulu a šatny. Společenský i hlavní sál nyní slouží výhradně k tělocviku, takže proměna jednotlivých částí je pochopitelná. Stavba je od 3. května 1958 vyhlášena kulturní památkou.

Tělocvičnu dnes spravuje Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. Exteriér je ve výborném stavu, z vnitřku však zmizely připomínky německé minulosti a hlavně všechna malířská výzdoba. V současnosti v budově Pod hradem sídlí Centrum univerzitního sportu Fakulty sportovních studií, které zabezpečuje výuku tělesné výchovy pro studenty všech fakult Masarykovy univerzity. V každém semestru v rámci svého vysokoškolského studia sportuje kolem 5 500 studentů v rámci povinné i volitelné tělesné výchovy, a to nejen v prostorách tělocvičny Pod hradem, která v současné době nabízí tři prostory – velkou tělocvičnu, posilovnu a malý gymnastický sál.

Samotný tělocvik se u nás rozvíjel od poloviny 19. století, do té doby nebylo obvyklé věnovat se záměrnému cvičení, sportování. Skupinové sporty v dnešním slova smyslu se praktikovaly jen v minimální míře, zřídka se objevovali předchůdci míčových a raketových her. Tělovýchovné aktivity patřily spíše mezi zpěvy a tance (5). Základem tělovýchovy bylo cvičení na nářadích a prostocviky. Mezi prostocviky se řadí obraty, pochod, cviky paží, cviky nohou, výpon, poklek, potřes, úklony, skoky a další. Cviky na nářadí zahrnují cvičení s tyčí, s činkami, na hrazdě, bradla, ručkování, kruhy

a další. Dnešní tělocvik nabízí jiné formy tělovýchovy. Současní vysokoškolští studenti navštěvují hodiny „tradičních“ forem – např. basketbal, volejbal, florbal, aerobik, balet, posilovnu a další, a také netradiční nové sporty a pohybové aktivity, jako jsou např. TRX či bossu.

Hala brněnského *Turnvereinu* měla v době svého vzniku a desetiletích po něm mnohem širší využití a větší význam na politickém a kulturním poli, než je tomu nyní. Bývala jedním z hlavních společenských center tehdejšího Brna. Dnes je pro svou jedinečnou stavební hodnotu nepřehlédnutelnou památkou města Brna, která navíc už sedm desetiletí slouží vysokoškolákům a jejich tělesnému rozvoji.

Literatura

- Allgemeine Bauzeitung mit Abbildungen: österreichische Vierteljahrsschrift für den öffentlichen Baudienst, Wien 1883. In: Divina, Miroslav (2007). *Hala brněnského „Turnvereinu“*. Bakalářská práce, MU Brno.
- Divina, Miroslav. (2007). *Hala brněnského „Turnvereinu“*. Bakalářská práce, MU Brno.
- Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc. *Entretiens sur l'architecture I-II*, Paris 1863–1872.
- Harm-Hendrich Brandt. (2008). *Srovnání vývoje brněnských a pražských turnerských spolků v letech 1861–1914*. In: Marek Waic (ed.). *Německé tělovýchovné a sportovní spolky v českých zemích a Československu*, Praha.
- Klíma, František. (1870). *Tělocvik pro školy národní*, Praha.
- Prokop, August. (1883). *Die Turnhalle zu Brünn*. Allgemeine Bauzeitung mit Abbildungen XLVIII
- Prokop, A. (1904). *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung. 1–4*, Wien.
- Rostislav Švácha (ed.). (2012). *Česká sportovní architektura 1567–2012. Naprej! Prostor – architektura, design*, o.p.s.
- Tagesbote aus Mähren, 1877–1880. In: Divina, Miroslav. (2007). *Hala brněnského „Turnvereinu“*. Bakalářská práce, MU Brno.
- Zapletal, Vladimír, Kožík, František. (1948). *Dějiny Sokola Brno I*, Brno.
- Zatloukal, Pavel. (2002). *Příběhy z dlouhého století: Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc.
- Zatloukal, P. (2006). *Brněnská architektura 1815–1915, průvodce*, Brno.

KNIHOVNY, kde je časopis STUDIA SPORTIVA k dispozici:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, Praha
 Moravská zemská knihovna, Kounicova 65a, Brno
 Knihovna národního muzea, Královská obora 56, Praha
 Ministerstvo kultury ČR, Archiv povinných výtisků, Maltézské nám. 1, Praha
 Parlamentní knihovna, Sněmovní 4, Praha
 Městská knihovna, Mariánské nám. 1, Praha
 Středočeská vědecká knihovna, Gen. Klapálka 1641, Kladno
 Jihočeská vědecká knihovna, Lidická 1, České Budějovice
 Studijní a vědecká knihovna, Smetanovy sady 2, Plzeň
 Severočeská vědecká knihovna, W. Churchilla 3, Ústí nad Labem
 Krajská vědecká knihovna, Rumjancevova 1, Liberec
 Studijní a vědecká knihovna, Hradecká 1250/2, Hradec Králové
 Moravskoslezská vědecká knihovna, Prokešovo nám. 9, Ostrava
 Vědecká knihovna v Olomouci, Bezručova 2, Olomouc
 Krajská knihovna, Perštýnské nám. 77, Pardubice
 Krajská knihovna Vysočiny, Havlíčkovo nábřeží 87, Havlíčkův Brod
 Krajská knihovna Fr. Bartoše, tř. Tomáše Bati 204, Zlín
 Krajská knihovna, Závodní 84, Karlovy Vary

 Ústřední tělovýchovná knihovna FTVS, José Martího 31, Praha 6
 Knihovna univerzitního kampusu Masarykovy univerzity, Kamenice 5, Brno-Bohunice
 Ústřední knihovna Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, Poříčí 9, Brno
 Knihovna VŠ tělesné výchovy a sportu Palestra, Pilská 9, Praha 9
 Knižnica Fakulty telesnej výchovy a športu, nábr. L. Svobodu 9, Bratislava, Slovensko
 Knihovna Ostravské univerzity, Bráfova 3, Ostrava
 Knihovna Univerzity J. E. Purkyně, Hoření 13, Ústí nad Labem
 Knihovna Univerzity Hradec Králové, Rokitsanského 62, Hradec Králové
 Univerzita obrany, knihovna, Kounicova 65, Brno
 Akademická knihovna Jihočeské univerzity, Branišovská 31b, České Budějovice

Pokyny pro autory

STUDIA SPORTIVA jsou recenzovaný odborný časopis. Zasláné rukopisy anonymně posuzují nezávislí recenzenti a konečné rozhodnutí o publikování je v kompetenci výkonné rady časopisu.

Příspěvky pro *Studia sportiva* zasílejte na e-mailovou adresu stejskal@fsps.muni.cz ve formátu .doc, písmo Times New Roman, velikost 12, řádkování 1. Zarovnání nadpisů a odstavců vlevo. V příspěvcích používejte citační normu APA.

Nadpisy a jména pište s rozlišením velkých a malých písmen (Nadpis, ne NADPIS). Nadpisy a mezititulky pište nanejvýš dvěma velikostmi.

Tiskneme jen černobíle, proto používejte automatickou barvu písma, žádnou barvu v grafech, obrázcích a tabulkách. Fotografie budou publikovány jako černobílé.

Nepodtrhávejte, zdůraznit můžete kurzívou či tučností. Rozlišujte pomlku a spojovník (– a -). Rozlišujte uvozovky dole a nahoře. Dělejte mezeru mezi číslem a značkou (kupř. běh na 5 km), pokud nejde o adjektivum (5km běh = pětikilometrový).

Struktura úvodní strany každého příspěvku:

Nadpis (výstižný, přiměřené délky, stručný)

Překlad nadpisu (do angličtiny, příp. do češtiny, pokud jde o článek v angličtině)

Jméno (nezkřácené) a příjmení autora (autorů) bez akademických titulů

Pracoviště autora/ů (obvykle fakulta a vysoká škola, ne katedry, laboratoře, atp.)

Abstrakt (1000–1500 znaků, nanazývat souhrn, shrnutí, resume atp.)

Abstract (překlad do/z angličtiny)

Klíčová slova

Keywords

(Finanční zdroj, s jehož pomocí příspěvek vznikl)

Termíny pro dodání příspěvků: 15. leden a 15. červen

Do Studentské sekce mohou příspěvky výjimečné kvality zasílat na doporučení svého vedoucího práce či jeho prostřednictvím zvláště studenti doktorandského programu. Studentské příspěvky by neměly přesáhnout 10 normostran. Musí obsahovat označení STUDENTSKÁ SEKCE, jméno vedoucího práce a studijní program autora/ů.

Na konci příspěvku připojí autor prohlášení, že článek nebyl jinde publikován ani současně nabídnut jinému periodiku či vydavateli, svůj podpis a jméno s akademickými tituly, kontaktní internetovou adresu, telefonní spojení, na němž je k dosažení.

Zasláním příspěvku udělují autoři souhlas k uveřejnění v časopisu *STUDIA SPORTIVA*, a to v jeho tištěné i elektronické podobě, případně k jeho zařazení do elektronických databází.

Práce, které nesplní uvedené zásady, nebudou recenzovány.

Odborný recenzovaný časopis Studia sportiva vydává Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně. Je veden v databázi ERIH PLUS a v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů vydávaných v České republice. Vychází dvakrát ročně. Recenzovány jsou kineziologická, sociálněvědní a studentská sekce.

Redakční rada; Editorial Board

Prof. PhDr. Vladimír Hellebrandt, CSc. – FTVŠ UK Bratislava, Slovensko
 Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc. – PedF UK Praha, Česko
 Prof. PaedDr. Miroslav Holienka, Ph.D. – FTVŠ UK Bratislava, Slovensko
 Prof. Dr. Mike Hughes – University of Wales Institute, Cardiff, Velká Británie
 Prof. PhDr. Michal Charvát, CSc. – FSpS MU Brno, Česko
 Prof. PaedDr. Tomáš Kampmiller, Ph.D. – FTVŠ UK Bratislava, Slovensko
 Prof. PaedDr. Marián Merica, Ph.D. – FSV UCM Trnava, Slovensko
 Prof. MUDr. Jan Novotný, CSc. – FSpS MU Brno, Česko
 Prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc. – FSpS MU Brno, Česko
 Prof. MUDr. Vladimír Smrčka, CSc. – FSpS MU Brno, Česko
 Prof. PhDr. Hana Válková, CSc. – FTK PU Olomouc, Česko
 Doc. PhDr. Josef Dovalil, CSc. – FTVS UK Praha, Česko
 Doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D. – FTVS UK Praha, Česko
 Doc. PaedDr. Ludmila Zapletalová, Ph.D. – FTVŠ UK Bratislava, Slovensko
 Doc. Dr. Piotr Oleśniewicz – Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław, Polsko
 Prof. Dr. Rado Pišot, Ph.D. – Univerza na Primorskem, Koper, Slovinsko
 Richard Rokos, Head Ski Coach – University of Colorado, Boulder, USA

Výkonná rada; Executive Board

Vedoucí redaktor; Executive Editor:
 Redaktor; Editor:
 Členové; Members:

Doc. PhDr. Ladislav Bedřich, CSc.
 PhDr. MgA. Jiří Stejskal
 Doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc.
 Doc. PaedDr. Jitka Kopřivová, CSc.
 Doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Adresa redakce:

Masarykova univerzita
 Fakulta sportovních studií
 Kamenice 5, 625 00 Brno
 Česká republika
 Tel. +420 549 493 436
 e-mail: stejskal@fsps.muni.cz

Address:

Masaryk University
 Faculty of Sports Studies
 Kamenice 5, 625 00 Brno
 Czech Republic
 Tel. +420 549 493 436
 e-mail: stejskal@fsps.muni.cz

Informace o podobě příspěvků, které STUDIA SPORTIVA přijímají, najdete na internetové adrese www.fsps.muni.cz/studiasportiva.

Vydala Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity
 Tisk: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci
 MK ČR E 17728
 ISSN 1802-7679

